

Knezova knjižnica

Zbirka
zabavnih in poučnih spisov

Izdaja
„Slovenska Matica“

V. zvezek

V Ljubljani

Tisk Narodne tiskarne

1898.

Ant. Knezova knjižnica

Zbirka
zabavnih in poučnih spisov

Izdaja
„Slovenska Matica“

V. zvezek

V Ljubljani

Tisk „Národne tiskarne“

1898.

Kazalo.

Stran:

I. Fr. Ks. Meško: Slike in povesti:	
A. Drama v vasi	1— 54
B. Bolnik. Študija	55— 72
C. Sestanek. Črtica	73— 96
Č. Berač. Slika	97—108
D. Zaradi mačke. Črtica	109—126
E. Bajka o kreposti. Črtica iz mestnega življenja	127—137
F. Srakoperjeva hruška. Slika iz vasi	138—154
G. V salonu gospe Sokolove. Slika iz malomestnega življenja	155—165
II. Fr. Levec: Strelav „Popotnik“. Knjižnozgodovinska črtica	166—181
III. Anton Medved: Vzori	182—186
Na deželi	186—190
IV. Fr. Levec: Ob stoletnici Janeza Vesela Koseskega	191—209

Slike in povesti.

Spisal Fr. Ks. Meško.

A.

Drama v vasi.

I.

Aj, to je bila nevihta pri Meglovih!
Stari je besnel. Mati je plakala. Sin' pa je, kolnoč in zabavljajoč staršem in vsemu svetu, zlezal na hlev, kjer se je zaril v seno, da bi se mu v spanju pomirili in izkadili vinski duhovi . . .

Res, stari Miha je bil danes zopet jezen, prav zares jezen! — In ko se je stari razjaril, ni bilo dobro na Meglovini . . .

No, imel je tudi povoda dovolj — pon jegovem subjektivnem mnenju več kot dovolj.

A povod mu je dal sin — edini sin, kateremu je želel v pravični jezi svojega ogorčenega srca, da bi se nikdar rodil ne bil.

Ves dan je pijančeval — ta paglavec!

No, kaj takega, res, kaj takega ali sličnega stari Megla ni trpel, ni hotel, ni mogel in ni smel trpeti. — Nikakor ne!

In s kom je popival?! — Ha, z ono beračico . . . z ono zapeljivko . . . z ono ciganko . . . ha . . . — Opolodne mora biti vsak od maše doma . . . To je bila

pri Meglovih stara navada. In do sedaj jo je res spoštoval vsakdo ko sveto in neoskrunljivo.

In sedaj je ta mlečnozobi fante kar meni nič tebi nič s predrzno voljo raztrgal, podrl in oskrunil to staro, hvalevredno navado.

In zakaj?

Nemara iz kakega tehtnega vzroka, iz kakega plemenitega nagiba?

O ne! — Pil je — pil, ta ničvrednež, ta malo-pridnež . . . o . . . o . . . !

* * *

Na poldne je šlo.

Janeza Meglovega še ni bilo domov.

Pred pol ure so se vračali doli v vasi od cerkve. Celo stara Raševka — ona, ki je štela že blizu osemdeset let ter hodila ob palici in bila vsakikrat zadnja — je počasi lezla po veliki cesti proti vasi . . .

Poldne je zvonilo.

„Čudno“, je mrmral stari Megla ter zlovолjno stopal po sobi gor in dol, dol in gor. — „Kje le fant ostaja?“

Žena Katra je stopila v sobo. Poprašala je začudeno in nekamo boječe:

„Še li Janeza vedno ni?“

„Ne!“ je zarenčal stari.

Potem pa je pristavil tiše — kakor sam záse:

„To je povsem nova navada, da fant kar tako izostaja od doma.“

„Saj mora vendar vsak trenutek priti.“

„No, čas bi res bil! . . . Tega postopanja ne trpim in ne trpim. To mu zabičim še danes, da bode pomnil vse življenje.“

„Pogledati hočem: — nemara že prihaja.“ —

Stopila je na vežni prag in skrbno zrla v dolino in tja po glavni cesti iz vasi proti severni strani.

A nikjer ga ni opazila, dasi ji je bilo oko navzlic precejšnji starosti še dokaj bistro.

Čakali so še pol ure.

Potem pa so sedli k mizi — Miha, poročena mu žena Katra in starikava Meta, ki je že nad dvajset let služila pri hiši in bila že nekako ud obitelji . . .

Molče so kósili.

Starec je zajemal počasi, mrkozroč pred se. Časih mu je zatrepetalo nekaj čez staro, mrzlo lice, kakor bi ga hotela premagati jeza, ki jo je kuhal v srcu, ter siloma planiti na dan.

A premagoval jo je.

Mati je pogledovala od hipa do hipa skozi okno — na stezo proti vasi. Morda pa vendar pride.

A zažaljenega in težko pričakovanega ni bilo . . .

Katra je pričela parkrat pogovor.

Videla je, da se zbira nevihta. Dobro je poznala moža, njegovo natančnost in čestokrat preveliko strogotost. Hotela ga je torej nekoliko razmisliti, mu speljati misli na drug predmet ter ga tako potolažiti.

Meta je istotako naredila nekoliko poizkusov. A vsi so se žalostno izjalovili.

Stari je bil trdovraten in je ostal neupogljiv . . .

„Morda bi še nagrabili tam gori v Doléh par košar listja . . . Precej ga je še“, je povzela mati Katra.

„Hm . . . bodemo videli.“

In starec je spet umolknil, dasi je sicer o vsaki stvari, tičoč se domačih potreb in gospodarstva sploh, razpravljal na dolgo in široko. — —

„Zelenkov Nande me je vprašal zjutraj pri cerkvi, če bomo prodali tele . . . Pet tednov mu je že. Močno je in debelo. — Lep denar bi se dobil . . . Doma ga ravno ne potrebujemo neogibno. Rdečka bode tudi skoro storila . . .“

„Eh — še je čas . . . Morda pa ga obdržimo vendarle doma . . . Na pomlad lahko dobimo štirikrat toliko zanj . . .“

In zopet je nastal molk. ^

Le nalahno trkanje žlic ob skledo in cmakanje usten se je razlegalo po sobi. —

Naposled je starec obrisal veliko, svetlo žlico z namiznim prtom iz debelega domačega platna ter jo položil pred se na mizo.

Isto sta storili ženski . . .

Odmolili so.

Miha je šel iz sobe.

Obkrožil je zlovoljen in čemeran nekolikokrat hišo in hleve. Zrl je na vse strani.

A sina še ni bilo videti nikjer . . .

„Vražje seme!“ — se je jezil, ko je prišel zopet v sobo. „Ta paglavec, komaj je odrastel šoli, pa že začenja . . . O jaz mu posvetim, jaz . . . o . . . o!“ . . .

„Moj Bog, kaj se jeziš! Nemara pa se mu je kaj pripetilo.“

„Kaj pripetilo — nič pripetilo! Lump je lump! Bog si ga vedi, kje pije in žre . . . To seme ničvredno, vražje . . .“

Sedel je za veliko javorovo mizo ter naslonil staro glavo ob žuljave in žilave roke.

„Ha — v grob me še spravi, ta nestvor — v grob!“ . . .

In starec se je razžalostil.

„O kako sem se trudil, kako delal in se pehal od zore do mraka, da bi kaj pridelal, prihranil in priščedil . . . Mislil sem: na stare dni bodem vsaj lahko živel v miru božjem, in tudi onemu, ki pride za menoj, ne bo sile . . . A ta pasji sin, ničvredni . . .“

Žena pa ga je tolažila.

„Danes — enkrat — prvokrat . . . Ves teden dela in se muči . . .“

„Ha — jaz tudi delam. In jaz sem stara kost. On pa je mlad . . . In že začenja, že začenja ta fantalin . . . O, posvetim mu!“ . . .

Vstal je ter z velikimi, trdimi koraki stopal po sobi. —

„In že dalj časa je tako nekako čuden. Za nobeno delo mu ni več. Glavo poveša in v sinji zrak strmi, kakor bi brojil ptice podnebesne . . . Opazoval sem ga. — A kaj mu je — kaj? . . . Bog sveti naj ve, kaj je tresnilo v dečaka.“

In tarnal je starec in se jezil in grozil. — —

Vabilo je k popoldanski službi božji . . .

„Oča, ostani ti doma! Pojdeva midve z Meto v cerkev.“

Mati . . .

Mati je mislila, da se snide kje s sinom ter mu pove, kako jezen je oče. Naj se ga varuje, dokler se mu ne ohladi gnev.

„Idita!“ — je zarenčal stari zlovoljno ter šel spet iz sobe.

Glasno je zatreščil vrata za seboj.

„Živine ne izpuščaj, preden ne prideva midve!“ je klicala Katra za njim.

A, mož ni odgovoril.

* * *

Dasi mu je žena zabičala, naj pusti živino v staji, dokler se ne vrmeta ona in Meta, se je Mihi dozdevalo vendar povsem napačno in neprav, da bi žival tako dolgo stala lačna pri jasliah.

Izpustil jo je torej ter jo gnal na livado za hišo proti južni strani.

Sam pa je sedel na debel panj pod kapom za hlevom ter pazil na živino.

Pod jesen je šlo. Mrzla sapa je brila semkaj od severja.

Starca je malone zeblo.

Tesneje se je zavil v dolgo suknjo. Komolce je naslonil ob kolena in glavo ob dlani.

Jezen je bil.

Ta sin — ta Janez — ta mu je začel greniti življenje.

Stari Megla je bil znan kot jeklenotrd, malone brezsrčen človek. Z železno roko in neupogljivo voljo je vladal na svojem domu . . .

Njegov oča ni bil baš dober gospodar. Ko je prepustil sinu Meglovino, so bile njive zapuščene, senožeti puste in oglojene, kočja napol podrta, s plesnivo streho, ki je žalostno kazala trhla svoja rebra . . . In na vsem je bilo še precej dolga — skoro toliko, kolikor so cenili vso zapuščeno in zanemarjeno posest . . .

A Miha je bil mož jeklene volje in neomahljive vztrajnosti. Delal je kakor nema žival, pehal se res od prve zore do poznega mraka. In pri tem je še skoparil in skoparil, kjer je le mogel.

Ker je bil znan kot priden in delaven mlad mož in ker ni bil baš napačne zunanosti, je dobil v hišo lepo in za njegove razmere dovolj bogato ženo.

Tako se je njegovo v začetku bedno stanje izdatno poboljšalo.

In sedaj — trideset let že zapoveduje kot lastni in samosvoj gospodar na Meglovini — sedaj je izmed najpremožnejših, najtrdnjših gospodarjev v okolici. —

Namesto polupodrte kočje je sezidal lep, prijazen in ličen dom. Poprej zapuščeno in pusto posestvo je sedaj rodovito in plodovito. Nekoliko zemlje je še prikupil. — Poprej prazne staje so polne najlepše živine.

A navrh je prihranil še v gotovini precejšnjo vsoto ...

Toda pri tem neumornem delu, pri tem večnem pehanju — v začetku za obstanek, pozneje za imovitost — so mu polagoma opešale moči.

Postaral se je.

A te starosti ni čutil samo v telesu, v kosteh, v aritmetično progresivnem pojemanju sil in moči — moral jo je sedaj čutiti in spoznati tudi v tem, da je začela pojmati v hiši njegova avtoriteta.

A tako daleč kakor danes do sedaj še ni bilo prišlo, da bi namreč sin izostal kar ves božji dan ...

Bog si ga vedi, kod se klati, v kaki družbi se potika. —

Mračne misli je mislil starec in srepa je zrl med kolena pred se v pohojeno, rumenkasto zemljo ...

Tedaj pa je prikrevsal po poti čez hrib, vodeči v dolinico in v vas, Lisjakov Mihól.

Bil je pijanec — ta Mihól — pravi pravcati pijanec. —

Njegov brat je imel lepo posestvo v vasi.

Tudi za Mihóla je odpadla po smrti staršev precejšnja dota. — A ta jo je zapil v par letih.

Od tedaj pa se je potikal kakor deseti brat po svetu. Delal je le toliko — sedaj pri bratu, sedaj pri tujih ljudeh — da se je živil in da se je lahko časih navlekel preljubega žganja ...

Mihól je torej prišel po isti poti.

Zibal se je s strani v stran, kakor bi ga majal močan veter, in sam sebi je nekaj pripovedoval.

In nasmejaj se je časih — kratko, suho, prisljeno in robato ...

Ko je tako kolovratil svoj pot, mu je zastopil stezo Meglov vol. — Debelo, začudeno je gledala žival optekajočega se pijanca.

Ta pa se je vrlo začudil.

Ustavil se je, tlesknil z dlanjo ob dlan, se glasno zasmeljal ter pomolil obe roke proti volu, kakor bi ga hotel prijeti za rogove.

A vol je bil pametnejši: stopil je v stran.

Obrnil pa se je tudi Mihól v tisto stran, prav iz duše nezadovoljen s taktiko neumnega vola.

Tedaj pa je zapazil starega Meglo . . .

Bil pa je Mihól v svoji pijanosti prav hudoben in strupen človek in često je brez vsakega vzroka in poviča zbadal in dražil poštene in povsem miroljubne ljudi.

Tudi sedaj ga je neznano srbel jezik, in hotel si ga je ohladiti nad starcem.

Čez široki obraz, razdrapan in razoran od obilne pijače, se mu je razlil zaničljiv nasmeh in strupeno se grhotaje je pričel:

„Ho, oča Megla — ho — pasete? — Res, pasete, oča Megla! Kako ste čudni, primaruha, kako ste čudni — oča Megla . . . Stari ste kakor pol Matuzalema, pa še pasete . . . Zakaj pa bi tega ne delala deca? Saj imate — hvala Bogu — junaškega sina imate, ki bi lahko poskrbel to namesto Vas. Vi pa bi legli k zasluženemu počitku — oča Megla — vse časti in vsega spoštovanja vredni oča Megla . . .“

Stari pa je molčal. Le časih je temno pogledal na pijanca.

Ta pa je krilil z rokami po zraku ter kričaje nadaljeval:

„Da, da . . . oča, starec — doma pase . . . sin pa v krčmi pije in pleše z vaškimi dekletimi ter jim . . .“

Miha je skočil po koncu.

„Ha — vrag te je prinesel, Mihól, in ta naj te zopet odnese!“

„Oča — mir in pamet . . . pamet in mir, oča Megla! Dajte, naj izgovorim jaz, potem lahko govorite Vi, — Oča Megla, zibali boste kmalu, zibali . . .“

„Oj, ti preklicana kost ležniva!“

„Nič ležniv, oča Megla, nič . . . Kost, no kost še nemara že — a ležniva ne, res ne . . . Seve, jaz sem siromak, in zato mislite, da imate pravico, me takole

onegaviti. Pa ne bo dal! — Ni bedak Mihólec, ni bedak! Seveda, tak junak nisem, kakor Vaš Janez. — Ta ga zna, ta pa . . . Aj, kake je pravil danes dekletom v krčmi . . . Jaoj, to Vam je junak . . .*

„Hoj, Mihól, opilim te — ti grdun, ti volkodlak, ti pesjan . . . ti . . . ti . . . prav res te opilim.“

In starec se je — v veli, a žilavi roki vihteč debelo grčo — z drobnimi, hitrimi koraki spustil proti Mihólu.

A ta je še pravočasno spoznal nevarnost, ki mu je pretila tisti usodni trenutek. Kakor hitro so ga le mogle nositi pijane noge, je dirjal po ozki pešpoti, še vedno kričeč in zabavljajoč.

Ko je bil že dokaj daleč, se je obrnil še enkrat ter zavpil na vse grlo:

„Tam tisto Alenko, tisto ciganko — tam gori onkraj gozda boste dobili v hišo. A poprej še dobite nekaj malega, nekega črviča nedolžnega, ki Vam bode s svojim krikom krajšal dolgi čas . . . Bog Vam blagoslovi, oča Megla!“

Pevaje s hripavim, izpitim glasom neko fantovsko pesem, je jadral pijani Mihól v vas. —

Starec pa se je penil od jeze.

Ni se mu ljubilo več pasti.

Krave je zgnal v hlev, sam pa je pohajal bled in prepadel okrog oglov.

Grenko jezo je kuhal v svojem starem, trdem srcu ter se pripravljaj na dostojen sprejem zanikarnega sina. —

= * =

Krvavordeča, velika solnčna kroglja se je polagoma spuščala po jasnem, mlečnem svodu proti vrhovom gora — padala je v zahod.

Zlati, ne baš več topli žarki so se upirali v majhna okna kmetiških hiš, da se je lesketalo svetlo steklo kakor čisto zlato.

A polagoma se je izgubljal ta blesk in solnčni prameni so obsevali le še strehe hiš in vrhove dreves . . .

Izza severja je zdaj in zdaj z močnim sunkom potegnil hladen veter. —

Na vasi so se zbirale gruče ljudi. Veselo so se pomenkovali in brezskrbno se smejali, počivajoč na dan Gospodov od dela in truda. — —

Na Meglovini na hribčku nad vasjo pa ni bilo baš veselo . . .

„Torej — kje si bil?“

Oča se je ustavil tesno pred sinom, ki se je ravnokar vrnil. Z mrkim pogledom mu je zrl v simpatični, od razburjenosti in najbrž tudi od pijače razgreti obraz.

„Kje bi bil?! — Gotovo ne v taki družbi in na takem mestu, da bi me moralo biti sram.“

Mladenič se je jezno obrnil v stran.

„Tako odgovarjaš očetu?“ je besnel starec. „Tako govoriš z menoj, kateremu kradeš trdo zaslužene krajcarje, da napajaš po teh beznicah beraške vlačuge.“

„Koga napajam?“ je vzkipeł sin ter tresnil z nogo ob tla, da se je odbil škorenj ob trdi ilovici.

„Koga napajam in za čegav denar? Kdaj sem Vam vzela en sam novce — kdaj? . . . Na?! . . . Delam kakor črna živina, a niti novca ne bi smel izdati — lastnega novca ne! — Požeruh Vi skopi, trdi, brezsrčni!“

Oča je prebledel.

Udaril je s stisnjeno pestjo ob mizo, da je zaškripala.

„Za mojo last piješ, za moje novce napajaš te vlačuge vražje . . . Ljudje pa se norčujejo z menoj, da pustim sinu uganjati take pustne šale, ki pohušujejo vso župnijo.“

„Dovolj, oča!“

Tiho . . . lump . . . pijanec!“

Sinu je začelo stopati vino v glavo. Kri pa mu je burno in vroče vrela po žilah.

„Vraga!“ je zasikal ter se obrnil k očetu.

„Molči, fante — molči! . . . Sicer . . .!“

„Pokesate se! — Jutri grem v svet — služiti. Vi pa ponesite svoje premoženje v grob.“

„Bolje bi bilo, kakor da ga zapraviš in zapiješ ti in ona — ona ciganka — ona ciganska čarovnica.“

„Ha!“ —

Kakor ranjen bivol je zatulil ogorčeni in v svojih srčnih čutih zadeti in osramočeni sin. Visoko se je spel, kakor bi hotel planiti na očeta.

A vendar se je premagoval ter škripal z zobmi v nemi onemogli jezi. —

„Čuj in zapomni si! — Dokler bodem jaz dihal, je ne popelješ v hišo. In če na skrivnem postopaš za njo, te spodim kakor psa.“

„Brezsrčnež . . . okrutnež!“ . . .

„Ha — zmerjaš! — Vun, fante, vun! . . . Če ne, ti zavijem vrat.“

Proklinjaje je odšel sin v hlev. Slekkel si je praznično obleko ter zlezal na svisli v seno . . .

V kuhinji pa je plakala mati.

Stara Meta je molzla v hlevu ter zdihovala: „Moj Bog in sv. Marija — kaj takega! . . . Spobijeta se!“ —

Stari pa je odšel nekam v gozd ter se vrnil šele pozno v noč.

Bil je prezebel in premrl.

Ponoči pa ni mogel spati. Tožil je ženi, da ga boli glava, da ga bode ob straneh nad pasom in da ga pika v prsih. —

* * *

Bilo je dva dni pozneje.

Mrzla jesenska sapa je brila čez hrib. Na nebu so se kopičili belkastosivi oblaki ter se v velikih kepah valili proti jugu.

V vasi so pospravljali kmetje zadnje poljske pridelke.

Megla je pripeljal ravnokar visoko naložen voz turščice navkreber proti domu.

Ustavil je za hišo.

Snel je voloma jarem ter ju spustil na trato, da sta se pasla . . .

Janez je spravljal turščico raz voz ter jo postavljaj ob leseno steno hleva — snop pri snopu, ozko stisnjeno . . .

Delal je tiho, nemo, mrko.

Očeta Miha pa je tresla zima.

Sedel je na kratke smrekove deske, ki so bile zložene — druga na drugi — na rumenem podstenju pred hišo.

Suho brado si je zagozdil z obema rokama. Nemo, temno je zrl zdaj v dolino, zdaj na daljni obzor, kjer so se v fantastičnih oblikah in divjih skupinah rili in mleli debeli oblaki.

Časih je tiho, zadušeno zastokal ter se prijel za stran, kjer ga je čimdalje, tembolj bodlo . . .

Na pragu se je pojavila gospodinja Katra z veliko slamnjačo v rokah.

„Miha, ali ti ni še nič bolje?“ je skrbeče poprašala moža.

„E-e — kaj bode bolje, kako naj bo bolje! — Ta fante — to seme neubogljivo — ta me je umoril.“

„Oh, saj sem ti pravila, ne jezi se!“

„Kdo naj se ne jezi, če že sedaj začenja zapravljati težko zaslužene groše. — Videla boš, ta še zapije vse. In koliko sem se trafil in trudil, da bi mu kaj zapustil! — A sedaj —!“

In zopet si je zakril obraz z rokami.

„In potem si še nekje tam po gozdu blodil — zvečer . . . ponoči! Prehladil si se!“

„A — oni me je umoril . . . oni . . . ta nič vrednež.“

„Lezi v postelj!“

„Kaj bom legal! — Delo! — Misliš li, da bode to čakalo name?“

„To naredimo sami.“

„Kaj sami! — Šlo bi zopet vse navzkriž.“

„Čakaj, Miha, pa ti skuham lapuha in divje mete, da popiješ vroči čaj ter se prav izpotiš. V jajčjem beljaku ti sprazim cvetje babje dušice in tavžentrože — vse hranim v omari — To mora pomagati.“

„E — beži, beži, mati! Bode že minilo, če Bog da — bode! Če pa ne, pa bode moralo biti tudi tako prav in dobro. — Pomagaj malo onemu — onemu tam zadi za hlevom — da hitreje izpraznita voz. Za dva vozá še bode. To moramo danes spraviti pod streho . . . Dež se dela.“

In res je stari spravil še dva voza turščice pod streho.

Zvečer je legel brez večerje.

Drugi dan pa ni mogel vstati. Bil je nevarno bolan.

* * *

Bilo je prihodnjo nedeljo. —

Staremu Megli je bilo, odkar je legel, od dne do dne slabše. Ne samo na bledem upadlem licu se je kazala težka bolezen, ampak v vsem bitju, v vsem kretanju, v zmedenih mislih in v neredni govorici.

Popoldne je bila vsa družina zbrana v sobi.

Stara dekla je sedela na široki klopi ob peči. Med suhimi, žuljavimi rokami je prebirala debele, lesene jagode vrlo starega molka.

Mati Katra je sedela na stolu ob postelji ter odgovarjala bolniku, ki navzlic vsemu prigovarjanju ravno danes, ko mu je bilo očitno huje in slabše, nikakor ni hotel in mogel molčati dalj časa.

Janez je sedel pri oknu.

Glavo je podpiral z roko. Mračno in zamišljeno je zrl skozi okno v gozd, onkraj kojega je stala kočica stare Romanke. Od bolnega očeta so mu hitele misli k tej kočici. Saj mu je cvetela v njej bujna cvetka, najkrasnejša v vasi. Tam je bila njegova sreča, njegovo blaženstvo in njegovega srca hrepenenje je sililo tja — k njej . . . k njej . . .

In vendar je bila ona — ne ona — ampak njegova ognjevita ljubav do nje pravzaprav kriva očetove težke bolezni.

Janezu se je krčilo srce pri tej misli, pri tem bridkem spoznanju!

Smelo, rjavo oko mu je zrlo še mračneje, in moškolepi obraz mu je postal še temnejši . . .

Tihota je za par trenutkov zavladala v sobi. Vsak se je vdal svojim težkim mislim in temnim slutnjam.

A bolnika je to vznemirjalo, jezilo.

„Kaj boste to onegavali! Katra, jaz še ne umrjem ne — ne boj se! — Kaj bi umrl! O, jaz sem še čil, močen!“

In iztegnil je svoje suhe ude. A obenem je nehote spačil suhi obraz, ker ga je zbolelo po vsem telesu.

No — veš, tako malo slabost že počutim — malo neznatno . . . No, no — mlad ravno več nisem in trpel sem tudi dovolj . . . Delal sem kakor stroj in se pehal dan na dan, uro za uro — ves čas svojega življenja.“ —

Umolknil je. —

Bil je zadovoljen s svojim življenjem. Zato se mu je razjasnil obraz — jeza nad Janezom se mu je v teh par dnevih mučne boleznì že precej ohladila — in samoljubno, a počasi je nadaljeval:

„In ni bilo zaman! — Pripravil in prišchedil sem toliko, da se lahko živi na Meglovini . . . Kaj sem dobil od rajnega očeta — Bog jim daj dobro?! Strgan krov . . . puste njive . . . dolgove. — A sedaj nam ne primanjkuje ničesar, hvala Bogu! Da bi le zdravje bilo — moj Bog!“

Zdihnil je in umolknil.

Govorjenje ga je mučilo.

Bledel je. Ustnice so mu strepetavale in oči so mu nemirno begale po sobi, kakor bi iskale pomoči.

Bilo mu je prav slabo.

„A ni mu dalo molčati. Nevoljno je pogledoval prepadle objokane obraze žene, sina in dekle.

„Kaj boste to — saj pravim, da ni tako hudo. Jaz sam bodem vendar najbolje znal. Slabost — a skoro bode bolje! Tedaj pa bodemo takoj začeli voziti celino v vinograd na Kolmu — če ne bode preslaba steza, ker je precej v breg. — In oni hrast za stiskalnico moramo spraviti v gorico . . .

„Oča, ne govorite toliko, škoduje Vam! Saj se o tem že še o priliki zmenimo,“ je prigovarjal sin bolniku ter stopil k postelji.

Katra pa je skrivaj brisala solze.

A stari se je spomnil prejšnjih svojih besed. In povzel je zopet ta govor: „Janez, jaz še ne umrjem, veruj mi! A vendar ti lahko povem že sedaj tole: Lepo reč ti bom zapustil, ko zatisnem oči — a sedaj še ni sile . . . A ne razsipaj! Bodi varčen! Misli vedno, koliko sta se trudila in se pehala tvoj oča in mati tvoja . . . Res, igrača to ni bila: iz ničesar

ustvariti tako gospodarstvo. — Janez, bodi pameten . . . pameten! . . .“

Nad posteljo je brenčaje plesala in se sukala velika muha.

Bila je zapoznela — najbrž edina, ki je še životarila v sobici.

Kakor bi hotela kljubovati starcu, je venomer poletavala nad posteljo . . . sedala na steno, na robove postelji, na rdečkasto odejo. In zopet se je počasi, leno dvigala proti stropu. —

Brez nehanja je brenčala svojo dolgočasno, enozvočno melodijo, kakor bi pela kako zateglo mrtvaško pesem — sebi ali pa bolniku. — Oba sta se bližala že koncu svojega življenja.

Bolnik jo je temno, jezno pogledoval.

Ko je govoril z okrog stoječimi, se je obrnil povsem na stran — nalašč, da bi ne videl sitnega mrčesa. A kakor bi muha slutila, da mu je neprijetna; kakor bi vedela, da se ji hoče izogniti, se je ubraniti in iznebiti, mu je takoj zopet na tej strani plesala pred očmi . . .

Starec je bil resno zlovoljen, jezen.

„Ta muha, Janez“ — je vzkliknil hitro in glasno, kakor bi se šlo za stvar izredne važnosti, „ta muha, ta preklicani mrčes mi ne da miru; zasleduje me! Vrti se in pleše krog mene kakor zlovestna znanivka črne nesreče . . . Ta hudič — Bog mi ne šteje v greh, da moram še v svoji bolezni kleti — a moram, ker ni miru!“

Muha se je spustila nizko nad posteljo ter se mu zagnala proti vročemu, potnemu obrazu.

„Ha — udari jo, Janez — udari mrčesa preklicanega, peklenškega! . . . Ubij . . . ubij!“ . . .

Dvignil se je z gornjim delom telesa. Hitro, težko, glasno je hropel ter prestrašeno, z osteklelimi očmi bulil v zrak.

Janez pa je mahal za muho, ki se je v velikih krogih dvigala proti črnikavemu stropu . . .

Starcu, ki se je radi neznatne muhe tako razburil in razgnevil, je prihajalo zelo slabo.

Omahnil je na posteljo. Počasi, težko hropeč je začel pretrgano, s pojemajočim glasom:

„Vražji mrčes — kakor bi mi prinesel smrt . . . Slabo mi prihaja! . . . Janez . . . ta muha . . . ta muha — hoj, Janez, to ni bila muha . . . A — ah — Bog ve, kaj je bilo — nemara smrt . . . smrt! . . .“

Zadnje besede je govoril kričaje.

„Miha, kaj boš to“ — je plakaje tolažila žena Katra razburjenega bolnika — „kaj boš to! To je sama domišljija. Saj jo vidiš — na stropu sedi . . . Ne bodi smešen — muho vendarle poznaš.“

„Poznam — poznam“ — je hropel starec ter se z obema rokama grabil za visoke, hitro se dvigajoče prsi — „a to ni bila muha — verjemi mi, Katra, verjemi!“

Zvijal se je v smrtnih bolečinah.

„Ah — slabo mi prihaja — a — oh! . . .“

Hotel se je dvigniti. A takoj je zopet omahnil . . .

„Duši me . . . Dvignite me . . . Ah . . . ah! . . .“

Janez ga je prijel oprezno pod hrbtom ter ga na lažno dvignil.

„Mati božja“ — je jecala Katra ter mu podpirala glavo — „usmili se!“

Dekla je prižigala svečo.

„Oče naš, kir si v nebesih . . .“

Molila je poluglasno, šepetaje. Bledi žarki blagoslovljene sveče, ki jo je držala pri zglavju, so lili in strepetavali čez osivelo glavo umirajočega . . .

Jok in ihtenje je zvenelo po sobi . . .

„E — e . . .“ je ječal s smrtjo se boreči starec. —

„Janez, da veš — staremu Suhaču sem posodil pred tremi tedni deset goldinarjev — kravo bi moral prodati, ker mu je potekel zadaji obrok za dačo . . . Naj ti pošteno vrne! — Katra, poglej — že zopet ta muha . . . ta . . . te . . . In vedi — Janez — one hruške tam gori na Krču . . . ne pusti je Zelenjaku — na našem stoji . . . pravica je na naši strani . . . ne pusti! . . . In pravim ti še — one . . . one . . . Alenke . . . nikar . . . slišiš, Janez . . . nikar — ne jemlji — — sicer bi te . . . za-de-e-e-la . . . Ah . . . moj . . . Bo-og!“ . . .

Nagnil je glavo v stran — zahropel — stresel se po vsem telesu . . .

In mrliča so položili v postelj. —

* * *

Starega Meglo so pokopali. —

Žena je glasno plakala, sin si je brisal na skrivnem solze, ko so debele, mokre kepe padale bobneč na belo krsto. —

Potem pa so se napotili domov.

Janez je šel s pokopiči naprej. Katra je korakala zadi — potrta, zapuščena, osamela . . . In pridružila se ji je Agata Gornikova — tista, ki je za svojih mlajših let pela v cerkvi na koru, na stare dni pa je kupovala jajca po krajini — in ljudi je obirala . . .

„Torej ste ga zakopali?“

Agata je glasno zdihnila. —

„Zakopali.“

In vdova si je obrisala z veliko ruto veli, objokani obraz.

„Moj Bog — kdo bi bil mislil, da ga bode potrl tako hitro!“

„Res — hitro se je izvršilo.“

„Bog mu daj sveta nebesa — bil je dober človek.“

„Bog se usmili njegove duše!“

— Molk. —

Agata je parkrat zakašljala, zaškrebotala z debelim molkom, ki ga je nosila zavitega v velikem rumenkastem robcu, ter je nadaljevala zvedavo in prežeče:

„Sedaj pa boste morali Janeza ženiti . . .“

„Menda . . .“

„A —.“

Katra je molčala. —

Agata pa je radovedno, z izrazom težkega pričakovanja zrla v spremljevalko. Rada bi ujela kako novo, odločilno, usodepolno besedico o prihodnji nevesti. In to besedico — bodisi tudi samo eno in še tudi tako kratko — bi potem lahko prijavila svojim iskrenim, zvestim prijateljicam. Aj, te tako rade slušajo novice! O, kako veselje, kaka radost, kak triumf bi bil to za njo! — Oj! —

Agata se je zopet odkašljala, poškilila z vodenimi očmi proti Katri ter hušknila s hreščočim glasom:

„No — iskati vam ne bode težko . . . Janez dobi, katero si le poželi v vsej vasi.“

„Ne vem.“ —

Agata se je jezila nad kratkobesedno stanko.

„Aj — pravijo, da ga voli ona Alenka — ona tam gori za gozdom . . . pravijo . . .“

Molk! Tihota!

„Lepo dekle — no . . . hm!“

Tiho . . .

„Tudi pridna . . .“

Žalujoča vdova se je ujezila nad to ploho besedi.

„A v našo hišo ne pride!“

„A . . . â! . . .“

Agata je odprla usta, od ušesa do ušesa v prečudno neestetičen in zveržen nasme. Rumene škrbine v velikih sivkastih čeljustih so se kaj nediskretno razkazovale izza velih, usnjenobojnih ustnic.

„Ne?! — Moj Bog!“ —

Katra pa je vsled svoje od pramatere Eve dedovane nravi čutila živo potrebo, razkriti vso tajno.

„Ne!“ je potrjevala — „Oča je prepovedal“ . . .

„Oj . . .!“

S tleskom, kakor bi udaril z roko ob desko, so se zaprla široka usta Agatina. — Nos, dolg, ozek, oster, se ji je poveznil globoko na ustnice.

Kihnila je od veselja in srečnega zadovoljstva, da ji je milostna usoda naklonila izvedeti velezanimivo novico.

„Kaj pravite, mati Meglova!“ je jeknila vsa presenečena in z vznesenim patosom.

„Da — na smrtni postelji mu je prepovedal.“

„Grozno!“

„In zažugal mu je!“

„Ah — oh — in ona je baje tako zaverovana v fanta.“

„A — meni nič mar! . . . A jaz grem sedaj tukaj po pešpoti . . . Z Bogom!“

In šla je. —

Agati se je smejal, navdušeno in ekstatično smejal izžeti, v častitljive in vsega spoštovanja vredne gube lepo nabrani obraz — smejale so se ji vodene, brezbojne, škilave oči — smejalo se ji je v prsih zastarelo srce, ki je poznalo le še edino veselje, raznašati resnične ali izmišljene novice od hiše do hiše, in obirati ves svet — može in žene — vse ljudi — posebno pa mladino, ki se veseli solnčne sreče prve, jasne, čiste ljubezni, katere že ona toliko let ni več uživala in se je veselila. — —

Drugi dan pa je vedela že vsa vas, da je stari Megla na smrtni postelji prepovedal sinu, vzeti Romankino Alenko . . .

II.

Lepo dekle je bila Alenka — ciganka . . .

Pred leti je bilo, ko se je nastanil za vasjo — onkraj gozda — na zaplati zemlji, ki jo je kupil od pijanega Zagorca, tuj človek.

Z lastno močjo, v potu svojega obraza, polagoma in z nepopisnimi težavami je postavil kočo — dom sebi, svoji ženi in majhni hčerki kakih treh let.

Delal je vse, umel vse, skoparil in ščedil ni nikdar s svojimi močmi in s svojim svetom.

A vendar ga vaščani niso nič kaj marali.

„Cigani so! — so ugenile modre glave v vasi. In ne baš častno ime ‚cigani‘ jim je ostalo . . .

Kakih deset let pozneje pa je umrl stari Roman.

Zapustil je vdovo, trinajstletno hčerko, trhlo kočo in zaplato zemlje okrog koče, kjer je rastle leto na leto nekoliko ovsa, prosa, ajde in turščice . . .

Vdova je delala in skrbela za se in za hčerko. Leta in težavno delo pa so jo grbila in starala.

Hčerka pa se je razvijala, kakor se razvija rožni popek v nežni, dehteči cvet.

Postala je najlepše dekle v vasi.

Nekoliko zagorelega, proporcionalno ovalnega in fino rdečega obraza, mehkih črnih las, belih majhnih zob, med nekoliko vznesenimi ustnicami, črnih, globokih oči — je vnela seveda in nehote srce marsikaterega fanta.

A nihče se ji ni še približal, ker je bila še vrlo mlada in ker je bila — ‚ciganski otroki‘ . . .

Njene mehke, nežne duše še ni poljubil ljubezni prvi, sladki sen. Njeno srce je bilo še mirno, zaprto, kakor je zaprta nežna čaša bele lilije pred solničnim izhodom — —

Nekega jutra pa — kake tri mesece pred smrtjo starega Megle — je kosil Janez na senožeti na severni strani gozda.

Sveže, krasno jutro je bilo . . .

Zrak tih, miren, čist, krepak. — Gozd je še dremal v svojem snu. Le tuintam se je zgledil kak ptičji spev. A hitro je zopet utihnil. V odmorih — ko je potegnila kaka sapica — so na lahno, skrivnostno, boječ se, motiti veličastno jutranjo tišino, zašumeli mokri listi. In rosne kapljice so se sipale z lista na list ter padale na zeleno travo pod drevjem na rjavkasti, prožni mah . . .

Izza gora pa je polagoma plulo novoprerojeno solnce ter oblivalo zemljo s svojimi zornimi žarki.

In zalesketala se je rosna trava v teh zlatih pramenih in vsa priroda je zatrepetala v poljubih pravečnega, življenje budečega solnca . . .

Tako voljno, tako prijetno je bilo danes Janezu! Visoko izbočene prsi so se mu mogočno širile od zadovoljstva in sreče in krepko je srkal vase sveži, hladilni jutranji zrak.

Veselo, hitro mu je švigala kosa. In padala je pod njeno smrtno ostrino zelena trava — bilka za bilko — padale so raznobojne cvetke — cvet za cvetom . . . cvet za cvetom . . .

Časih je mladi kosec ustavil morilno orodje; obrisal je svetlo jeklo z rosnato travo ter ga nabrusil z dolgim mokrim na sredi širokim, proti koncema zoženim kamenom.

Jasno je odmeval rezki glas, ki ga je izvabljal kamen jeklu, po mirni, tajni jutranji tišini.

Janez je ravno zopet brusil, ko se je pojavilo izza gozda brhko dekletje srednje rasti.

Bila je Alenka — ciganka.

Ne baš dragoceno, a snažno in okusno prikrojeno krilo je imela radi rose precej visoko podvezano. Obraz ji je rdel kakor makov cvet. —

Bližala se je koscu

Ta pa je vteknil brusilni kamen v vodir, se nalonil ob kosišče ter zamaknjeno zrl v devo . . .

„Dobro jutro!“

„Bog ga daj — Bog ga daj — Alenka!“ . . .

Privzdignil je malce stari klobuk ter se nerodno nasmehnil. —

„Že tako zgodaj pri delu, Janez?“

— Pogledala ga je tako malce — povsem malce — po strani s svojimi velikimi zagonetnimi očmi. —

„Da,“ — je smejoč odgovarjal kosec — „sedaj je še hladneje . . . Kam pa — kam, Alenka?“

Janez je gledal dekleta z obema očesoma! —

„V cerkev — materin god je danes. A bole-hajo nekoliko in ne morejo v cerkev. — Grem pa jaz“ . . .

Janez pa si je tedaj rekel, da je Alenka krasna kakor ravnokar izhajajoče solnce.

„Glej jo no — to pa je lepo, Alenka, res lepo . . .“

Alenka se je nasmejala na Janezovo pohvalo. Izza češnjevordečih, vznesenih ustnic pa so se zabli-skali svetli, majhni zobje . . .

Janezu pa je prihajalo bolj in bolj vroče.

Bilo mu je tako neznano čudno, ko je gledal ta zorni cvet.

In pokašljaj je v svoji mučni zadregi . . .

„Torej z Bogom, Janez! . . . Moram iti, sicer zamudim.“

„O — Alenka — ni še tako pozno . . . Solnce še ravnokar izhaja.“

„Pa vendar . . .“

In hotela je dalje. —

Kosec pa ji je zastopil pot . . .

„Janez!“ . . .

Hotela je stopiti v stran — v travo.

„Ostani na poti — Alenka — krilo si zmočiš!“

„Naj si ga . . . če pa me ne pustiš.“

Mladenič je vrgel koso v stran.

Obraz mu je gorel v vroči rdečici. Oči so mu plamtele.

„Alenka!“ . . .

„Stopi s poti!“

„Alenka — daj mi vsaj šopek raz prsi!“

„Ne!“

„Ne?!“

„Čemu!“

„Ha — čemu?!“

Ulovil je njeno roko. Bila je mehka, prožna, topla . . .

„Ali . . . — Če naju kdo vidi! — — Kaj preko ljudje!“

„Naj govoré, kar hočejo . . . Šopek . . .!“

Njena roka je podrhtavala v Janezovi . . .

„Prosim te . . . pusti me!“ . . .

Proseče je zrla v njegovo razgreto, moškolepo lice. —

„Daj — rotim te . . .“

Njena in njegova roka sta trepetali.

Alenka se je nemirno ozirala okrog.

— „Daj!“ —

„Tu imaš — sedaj pa me pusti!“

Sramežljivo je odpela šopek raz prsi ter mu ga dala v levico . . .

„Alenka — hvala ti!“

„Pusti me sedaj — iti moram.“

Izvila se mu je.

„Alenka, si li kaj jezna?“ je klical Janez za dekletom.

„Gotovo! — Tukaj na poti . . .!“

„Ne bodi no . . .!“

Dekle je s sklonjeno glavico hitelo svojim potem. Osrečeni kosec pa si je vteknil dehteči šopek za širokokrajnati klobuk.

In zavriskal je, da je glasno odmevalo po jutranji tišini, da se je budil jek po snivajočem gozdu, da je jasno zvenelo tjà dol v vas . . .

In slišalo je rožno dekletce ta radostni vrisk.

In nedolžno, otročje srce ji je strepetalo v deviških prsih ter ji utripalo hitreje in hitreje.

In nekak sladák čut. tuj in neznan ji do sedaj, se je je polastil . . .

V cerkvi pa se ji je med molitvijo proti volji vedno in vedno vsiljevala v spomin krepka, visoka postava mladega kosca. Vsi svetei božji, zaviti v zlate plašče, so imeli danes isti moškolepi, smeli obraz kakor Meglov Janez . . . — Kako strastno je zahteval šopek — je mislila. — Ni li to čudno!

Čemu mu pač bode šopek — njen šopek! —
Čudno!

Pod koso Janezovo pa je trumoma padala trava — bilka za bilko, stebelce za stebelcem . . . in cvetka se je rušila in omahovala na cvetko . . . cvet za cvetom . . .

* * *

Neznatna iskrica je padla v mlada srca. Iz nje pa je vzplapolal visok, vroč plamen — plamen prve, kipeče ljubezni . . .

Na skrivnem je vzplamtel ta ogenj . . .

A ljubezen, tudi najbolj tajna in najbolj skrivna, ne ostane dolgo neznana.

Tako je bilo tudi z ljubeznijo Janezovo in Alenkino.

Nekdo je izteknil njuno tajno. In vest o tem je šla od hiše do hiše . . .

In bilo je govorce v izobilju.

* * *

Zunaj pa je bila zima.

Mogočno in oblastno je vihtela mrzlo svoje žezlo nad materjo prirodo. In umiralo je vse življenje, in hladna smrt je kraljevala v naravi . . .

Tako lepo polagoma je prikimala v deželo . . . ta neprijetna tujka — zima . . .

— Čez dol in hrib, čez goro in ravan so završale in zabešnele jesenske burje. In v njih ledenem dihu so sklanjale svoje glavice zorne cvetke, in zelena trava je rumenela in se sušila.

Raz drevje pa so šušté padali zgrbljeni in svedrasti suhi listi — drug za drugim — dokler niso same

gole veje štrlele v dolgočasno jesensko nebo — pusto in žalostno . . .

— In potem je začel padati sneg — debel, gost, suh . . .

Veliki, krasni, fini kosmiči so se brez nehanja sipali iz pepelnatorjavgastega, nizko k zemlji poveznjenega neba — in v mrtvaški prt so zavili širno krajino . . .

Tudi golo drevje tihih gozdov je dobilo okraske.

Na suhih, razsohastih vejah, v kotih med deblom in vejevjem se je nakopičil sneg. In na tankih koncih, na majhnih, sivkastih, rjavih ali motnordečkastih šibicah je vztrepetavalo ob mrzlih jutrih in meglenih dnevih fino, tenko, skoro prozorno ivje.

In mir je zavladal v gozdih, in težka, skrivnostna tišina jih je napolnila — kakor tišina v velikem sodu belega, mehkega gosjega perja . . .

Na slamnatih strehah vaških koč se je na debelo nasulo snega.

Raz kape pa so se v mrzlih nočeh navešile dolge cime — debele in močne zgoraj ob strehi, ozke navzdol proti koncu.

In ko je izza gostih oblakov, s katerimi je bilo prepreženo in zagrnjeno krmežljivo in zaplakano zimsko nebo, prodrlo ogrevajoče solnce nebeško, so se zalesketale in zablestele cime v mavričnih bojah . . .

— Danes — bilo je neke nedelje popoldne — je bilo mrzlo in ledeno zunaj . . .

Dopoldne je bilo nebo prevlečeno in zastrto z gostimi, debelimi oblaki, in po krajini se je vlačila belkasta, vlažna, težka megla . . .

Popoldne pa je z močjo zavel mrzli sever. Razgnal je meglo, raztrgal in razpodil oblake . . .

In zasijalo je solnce.

V njegovih žarkih pa je zablestela zmrzla snežena odeja ter se lesketala, da je bilo, kakor bi oko človeško gledalo tisočere dragulje in kristalne demante, nasute na debelo po vsej širni krajini . . .

— V sobi pri Meglovih pa je bilo prijetno in gorko in kar nič ni bilo opaziti mrzlega severja, ki je tulil in žvižgal zunaj okrog oglov . . .

Imeli so gosta. —

Na široki smrekovi klopi za veliko javorovo mizo so sedeli v vsej svoji mogočni, čez mero dolgi, a ne baš docela proporcionalno široki osebnosti striček Čebula — Peter Čebula iz Podgorja . . .

In jedli so striček Čebula ajdinske pogače, ki so bile pred njimi nakopičene v velikem krožniku v mogočno piramido. Zraven pa so si prilivali iz litrske steklenice, v kateri se je bleščal blagoslovljene trte rujni sok . . .

In pri tem delu so vztrajno molčali striček Čebula . . .

Zamislili so se bili. —

Obraz pa — na štiri ogle, kakor izrezan z nerodnim nožem iz debele smrekove skorje — je kazal težke skrbi. Široko in nizko čelo se je nabralo v še več in v še večje gube, kakor jih je začrtalo vanj že delavno življenje in let število.

To pa je bilo zanesljivo znamenje, da so striček Čebula razmišljali o važnih rečeh.

Da, to so bile težke skrbi in globoke misli. Odločevale so usodo enega ali pa še več bitij . . .

Zdajci pa so se striček Čebula prebudili iz svojega globokoumnega premišljevanja.

Glasno so požrli velik kos pogač, krepko potegnili iz steklenice, uprli sive, dobrovoljne oči v črnikavi strop, odprli usta ter začeli staviti krilastih besed lepo in bogato število v tale vsega spomina in vsega upoštevanja vredni ogovor:

„Hm-hem — Janez — šestdeset let me že nosi črna mati zemlja . . . Dosti hudega mi je naklonil Bog in Gospod — in malo dobrega . . . bodi mu hvala za dobro in za hudo . . . saj on ve, kaj človeku služi v zveličanje neumrljive duše in kaj mu je potrebno za večnega življenja veselje . . . Hm — šestdeset let — Janez — to je skoro trikrat toliko, kakor je tebi дано let od tvojega rojstva do sedanjega dne . . .“

Striček Čebula so si malce oddehnili v svojem retoričnem umotvoru. — Založili so si nanovo pogač, potem krepko potegnili iz steklenice.

Dostojantveno, modro so prikimavali z debelo glavo — kakor v potrdilo svojim umnim besedam — in z velikimi, dolgocevnimi škornji so na lahno potrkavali na ilovnata tla.

Ko pa so si odpočili, so v odmorih, počasi in odmerjeno predli dalje svojega modrovanja umne besede.

Janez pa se je dolgočasil. Molče in nevoljno je poslušal dolgo oracijo, naslanjaje se s komolcem ob okno in zamišljeno zroč vunkaj v zimski dan . . .

Stara Meglovka pa je z zbranim duhom poslušala stričkovo modrost ter se divila nepremagljive in nedosegljive Čebulove retorike neusahljivemu toku . . .

Starec je vzel v veliko žaljavo roko nov gorostasen kos pogač, popil nekoliko čvička, si obrisal kar z rokavom suknje široka usta ter nadaljeval z zanosom . . .

„Hm — Janez, glej — oča so umrli, mati so stari, posestva je mnogo — — neveste ti bode treba!“ —

„Treba . . . treba . . .“ se je oglasila mati na klopi pri peči. — „Jaz sem stara . . . boleham . . . ne morem več delati — in danes ali jutri me lahko poneso za Mihom.“

Debele in svetle solze so ji polzele po velem, upadlem in nagubanem obrazu.

A striček Čebula se niso dali motiti ter so nadaljevali, kjer so poprej nehali:

„Ker je torej tvoja usoda — usoda mojega bližnjega sorodnika — takorekoč moja usoda, bi ti svetoval odkrito in brez vsakojakih ovinkov: Ne jemlji te ciganke!“

Zadnje besede je govoril starec z visokim, poudarjajočim svečanim glasom.

Janez pa je molčal. —

Striček Čebula pa so vzeli raz krožnik predzadnji kos pogače ter glasno požiraje tečno jed, počasi in dostojanstveno godli dalje svoj filozofski govor:

„Ti molčiš, Janez? — Vidim, da ti niso posebno po godu moje odkritosrčne in dobrohotne besede . . . A pravim ti, da mi bodeš vedel še hvalo, če me

slušaš . . . In kako je zapisano v svetem pismu? — „Spoštuj starost!“ — In pravim ti, marsikaj sem videl in slišal na svetu, a nikdar nisem videl niti slišal, da bi bil srečen oni, ki ni spoštoval osivele starosti.“

Stric Čebula so pomembno in pričakujoč pomežikovali po strani, hoteč vedeti, kak vtisk bodo naredile njihove besede na Janeza.

Ta pa je vztrajno molčal ter bobnal s prsti po okenskih šipah.

A strica Čebulo ta malomarnost ni spravila iz pravega tira in toka.

„Glej“ — so nadaljevali — „časi so hudi, denarja ni, polje ne rodi, vinogradi se sušé, živino davi in mori kuga. — Kako hočeš gospodariti, če vzameš dekle, ki niti beliča ne prinese k hiši?“

In spet je mož umolknil ter čakal, da bi njegove besede našle pot v mladeničevo trdo in zakrknjeno srce.

A Janez je mislil svoje misli in le napol poslušal te neprijetne opomine in ukore.

To je strička ujezilo. —

Pogoltnili so zadnjo zagozdo pogač, skoro celo naenkrat, izpili vino do okroglega dna, udarili s pestjo ob mizo ter kriknili:

„Hej, fante — Štebihovo Rozo vzemi!“

„A — a — Štebihovo Rozo!“ — Striček, pamet, pamet . . . Štebihovo Rozo — ono, ki so ji koze razdrapale ves obraz!“

„Kaj koze — kaj obraz! — Bo pa imela par tisočakov . . .“

„In škili . . .“

„Naj škili — vrag! . . . vrag! Ti pa prinese balo kakor nobena druga iz vasi . . .“

„ . . . in kleptulja je . . .“

„Nabij jo, če ne bo miroval — hudič!“

„Ne — nikdar je ne vzamem!“

„Tvoj pokojni oča je tudi mislil na njo: Govorila sva o tem s tvojim očetom. — On je to želel!“

„Nikdar!“

„In umirajoč ti je prepovedal, jemati ono — ono ciganko.“

„Hoj — vraga, molčite!“

„Janez, svoji sreči se ustavljaš.“

„V mojo nesrečo bi bila ženitev z vsako drugo kakor z — ono . . .“

„Ne boš je vzel.“ —

„Pa pustim posestvo in vse.“

„Janez“, je zaihtela mati, „pomisli, kaj pravi četrta zapoved božja!“

„Ha — ne mučite me več . . . Imejte vse — ničesar ne potrebujem in ne zahtevam — a ženo si bom volil sam.“

Jezno je kriknil zadnji stavek. Potem pa je divjal iz sobe ter glasno zaloputnil vrata za seboj . . .

Stricu Čebuli je pošla sapa —

Dvakrat, trikrat so odprli široka usta, ravnotako tiho so jih zopet zaprli, ne da bi mogli iztisniti kak le napol človeški glas iz zoženega grla.

Le široki in topi nos se jim je nekoliko poostril ter štrlel še bojviteje tja v topli vzduh . . .

Obrvi, dolge in debele kakor ščetine, so se jim naježile, oči so jim silile iz globokih jamic ter bulile v črni, stari leseni strop . . .

Desna roka se jim je stisnila v pest. In s to so jezno porinili daleč v stran od sebe prazni krožnik in izpraznjeno steklenico.

Nekolikokrat so še hropeče zasopli in na dolgo potegnili vase zadržanega sobnega zraka.

Potem pa so otvorili svoja častitljiva usta, izpregovorili krilato besedo in rekli:

„Katra!“

Ta pa si je molčé brisala s predpasnikom svetle solze, debele, kakor lešniki ob dobrem letu in vroče kakor krompirjeva juha ob petkih.

Stric Čebula pa so bili mož dolge potrpežljivosti. Radovoljno so torej odprli še enkrat svojega suhega telesa široka usta, izpregovorili z zadušenim, gnevnim glasom in zaklicali:

„Katra!“ —

„Moj Bog, Peter, iz tega ne bode nič dobrega . . .“

„Ne bo je pustil!“

„Katra, prav praviš, nesreča bo! . . . To rečem in pravim tudi jaz — jaz Čebula, Peter Čebula iz Pod-

gorja — da iz tega ne bo nič dobrega. Prokletstvo rajnega očeta bo zadelo oba!“

In v potrdilo svojih besedi so udarili s pestjo ob javorovo mizo, da je zacingljajal liter in odskočil krožnik. In ponovili so še enkrat s svečanim, od razburjenja trepetajočim glasom:

„— Oba!“ —

„Moj Bog!“

„Jaz pa sem nedolžen, Katra! — Jaz sem svojo dolžnost storil — in jo sem.“

„Sveta mati Ana — kako da je vendar noče in ne more pustiti . . . Beračica je!“

„Zakaj?! — Vprašaš?! — Naredila mu je! — Cigani! . . . Marsikaj znajo.“

„Bog naj jih sodi!“

„Katra — ne bo sreče — res ne bo sreče s to — s to ciganko . . . A jaz sem nedolžen — Katra!“

In striček Čebula so polagoma, premišljeno s težavo vstali izza velike javorove mize . . .

* * *

Približno mesec dni pozneje pa je počil v vasi glas, da Janez Meglov res jemlje Alenko Romankino. —

In vlekli so ju čez zobe . . .

Kakor gnane od višje moči, sta se sešli na lazcu za mlinom, tam kjer je stal nekdanj oni veliki hrast, ki ga je na veliko šmartno nedeljo zdrobila strela — Agata Gornikova in Špela Bohotnikova — ona, kateri so pred dvema letoma ubili pijanega moža in ki je bila za viničarico v Zagozdnikovi koči pri vinogradu nad vasjo . . .

„Agata!“

„Špelica!“

„Moj Bog!“

„Mati božja!“

„Torej res?“

„Res!“

„Vzameta se?“

„Vzameta!“

Agata si je drgnila z dolgimi, tankimi, kakor vžigalnice suhimi prsti prezebli, rdeči in ostrí nos . . .

„Ah . . .“

„Jah . . .“

„Oj . . .“

„Joj . . .“

„Čudno!“

„Kaj praviš?“

„Kdo bi si bil to mislil?“

„To — to ciganko!“

„Kakor bi ne bilo poštenih deklet“

„Poštenih . . . res — poštenih . . . dovolj!“

Agata je poškilila na desno, Špelica na levo . . .

„In oča mu je prepovedal na smrtni postelji.“

„Ha — ha — kaj ti je takim ljudem do staršev! . . .“

Ha — ha . . .“

Špela si je huknila v prezeble in premrle roke.

„Gnusoba — ta Janez.“

„Le punca šele, punca še! — Ona ga je zapeljala!“

„Ciganka — čarovnica!“

„In Janez je baje še isto noč, ko je stari poldnevi umrl, vasoval pri njej . . .“

„Hodil je pač poročat, da se bliža čas . . .“

„Komaj sta čakala, da je stari zatisnil oči.“ —

„Fej!“ —

„Fej!“ —

„In njega mati . . .?“

„E — on njej zapoveduje, ne ona njemu.“

Agata je skomizgnila z rameni.

Špela je tlesknila z roko ob roko.

„Ta žival — ta žival!“

„Moj Bog — ta svet!“

— „A — kak . . .“ Agata je mogočno izkašljala —

„Aj — ali že Nežika kaj ve o tem?“

Agata je kar poskočila.

Špeli so se zasvetile oči. —

„Nemara še ne — poglediva k njej!“ —

— Kakor bi ji podil vihar, sta besneli proti

vasi . . .

Ljudje pa so se muzali babnicama — in s strupenimi jeziki zabavljali Janezu in Alenki, ki sta šla s pričami v mesto — delat pogodbo . . .

In navzlic vsem govoricam in vsemu obreko-
vanju sta se vendar vzela . . .

Prav na tihem so opravili gostijo. A vendar je
vrela vsa župnija na dan poroke v cerkev, da bi
videli nevesto — ciganko.

In videli so jo . . .

Plakala je pred oltarjem in tiho, komaj slišno
je izgovorila usodepolni „Da“.

In krasna je bila, da so se druga dekleta jokala
od zavisti ali pa si grizla do krvi mehke polne ustnice.

„Začarala mu je . . .“ je razsodila ena izmed
teh bogoljubnih dušic.

„Začarala . . . začarala . . .“

Kakor jek so se odzvale vse ter trdile, da so
vedele to že davno . . .

„V vino mu je vlila gabrove mezge . . .“

„Ali pa mu je natresla v pijačo blagoslovljenega
kadila . . .“

„Ciganka . . .“

„Čarovnica . . .“

„Nevarna ženska . . .“

„Prokleta . . .“

„S hudičem ima zvezo — ona in njena mati . . .“

„A — â . . . križ božji!“

„Starke so se križale ter stiskale jagode debelih
molkov. —

„In kako bahata je!“

„Beračica . . .“

„In plakala je — kakor svetnica!“

„Hinavka . . .“

„Grešna duša . . .“

„Ničvredna . . .“

„Nesramna . . .“

„Bog se usmili . . .“

„Bog . . .“

— In zelenkastolične, zgrbane ženice so mislile,
da so storile Bogu ljubo delo . . .

III.

Dan za dnevom se je tiho, mirno potapljal v
večnosti nikdar napolnjeno, brezbrežno morje . . .

In iz dni so postajali tedni, tedni pa so tvorili mesece.

In preden so se na Meglovini prav zavedali, se je zavrtelo časa nikdar mirujoče kolo za dve leti in par mesecev čez . . .

Da — zadovoljnim in srečnim ljudem hitro mineva čas. —

In zadovoljni so bili prebivavci Meglovine . . .

Zadovoljen je bil Janez, zadovoljna Alenka, zadovoljna mati Janezova, stara Katra.

Bojazen pred nesrečo, ki jo je pričakovala iz zveze med Janezom in Alenko, je vzpričo dobrih odnošajev med zakonskima polagoma izginila.

Janez pa je res tudi ljubil svojo mlado ženo. In ta mu je vračala njegovo vročo ljubezen z istotako trdno neomahljivo zvestobo . . .

Po poroki so ljudje sicer še tedne in mesece strupeno in zbadljivo govorili o Janezu in njegovi zali ženici — ciganki . . .

A polagoma so utihnile tudi te govorice. Nihče ni več poslušal starih klepetulj in zavistnih brezzobih devic v poznem srpanu.

Vse je začelo spoštovati mlado Meglovko radi njenih velikih vrlin. Janeza pa so blagrovale, da je dobil tako pridno in zgledno gospodinjo . . .

„Dobro ženo je dobil!“ — so rekali.

„Zgledno!“

„Kdo bi si bil poprej to mislil — ciganskega rodu je!“

„Kdo ji more dokazati ciganstvo?!“

— Tega pa ni mogel nihče! —

„Morda so poštenjši ljudje kakor marsikatera obitelj v vasi . . .“

„Ne o njenem očetu, ne o njeni materi se ne ve nič slabega!“

„Nič!“ —

„A vendar niso nikdar in nikomur povedali, kdo da so in odkod.“

„Gotovo so imeli vzroke . . . Sicer pa — kaj to komu mari?“

„Gospod župnik vedó, kdo in kaj da je bil oča. Poštenjak je bil, trdijo gospod sami . . .“

„No . . .“

„Torej . . .“

„No . . .“

Tako so govorili in sodili sedaj! — —

A žal! — Nesreča!

Nestanovitna je bila sreča na Meglovini — prokletstvo rajnega očeta je kakor Damoklejev meč viselo nad njo . . .

* * *

Približno poltretje leto je torej minilo po poroki Janezovi in Alenkini. —

Bilo je lepega dne v pozni pomladi . . .

Rumeno solnce je vroče pripekalo raz lazurni svod nebesni. —

Silje — rž, pšenica, ječmen — je sililo v klasje. Ogrevali so ga topli žarki ter mu dajali toplo rast in bujno, bohotno življenje . . .

Nad njivami so žvrgoleli škrjančki. V silju in po travnikih — kakor perzijski čilimi so bili posuti s pestrim — raznobojnim dehtečim cvetjem — se je zdaj in zdaj oglasila pepelnata prepelica s svojim kratkim, zvonkim: Pet-pedi . . . pet-pedi . . .

Med njivami — po glavni cesti, pogrtnjeni na široko in debelo z belkastim prahom — je drdral primerno hitro lahek, ličen voziček . . .

Na njem sta sedela dva možaka.

„Hi!“ — je zaklical zdaj in zdaj eden izmed njih, nategnil vajeti ter švignil s tankim bičem po toplem, čistem vzduhu, ne da bi se doteknil lepega, lahko-nogega belca.

Bil je mož kakih petintridesetih let, srednje postave, napol gosposki opravljen. Pod nekoliko zakrivljenim nosom so mu čepeli kratki črni brki.

Zgovoren je bil. — Ko je pognal belca v malo hitrejši tek, se je takoj obrnil s kakim vprašanjem ali odgovorom proti sosedu — Meglovemu Janezu.

Leta je nesel danes davek v mesto. V mestu pa sta se sestala z domačim, pred kratkim se tukaj, naselivšim štacunarjem in gostilničarjem Mehom.

Ker se je v nekaj tednih svojega tukajšnjega bivanja že seznanil z Janezom, ga je povabil, naj se popelje ž njim nazaj, češ, da mu je sicer samemu dolgčas.

Janez je vesel sprejel ponudbo . . .

A preden sta se odpeljala, je dal prijazni Meh za par bokalov vina. In da se Janez ne bi kazal skopuha in da bi prijaznega voznika nekoliko odškodoval za njegovo ljubeznivost in za vožnjo, je dal tudi on za vino že v mestu in potem tudi med potjo v pricestnih gostilnah . . .

Sedaj pa sta ga že oba nekoliko čutila — bolj pa seveda Janez, ki ni bil vaje obilni pijači. —

„Lepo posestvo imate, Megla, kakor so mi ljudje pravili,“ je govoril štacunar s sladkim glasom, si pogladil kratke brke ter lokavo pogledal druga po strani.

„Hvala Bogu . . . precej . . .“

„In brez vsega dolga. — To je dandanes, v teh slabih časih, skoro nekaj izrednega.“

„Res . . . res, gospod Meh! — Bili so nekdej dolgovi, a rajni oča — Bog jim daj dobro, so jih poplačali ter še prikupili nekoliko koscev zemlje.“

„Trdni ljudje — sem slišal — prav trdni. Lehko se merite z najboljšimi kmeti, kakor sem slišal.“

„Hm, gospod Meh, tako, tako.“

Janezu, ki mu je vino razgrevalo možgane in kri, je prijalo tako laskanje . . .

„Hi, belec!“ . . .

Meh je švignil z drobnim, dolgim bičem po zraku ter se samozadovoljno, lokavo nasmihaval . . .

„Tako, sedaj pa sva takoj doma.“ —

Voz se je ustavil pred precej veliko, snažno, kaka dva streljaja od župne cerkve oddaljeno hišo.

Meh in Janez sta poskakala raz voz . . .

„Torej hvala lepa, gospod Meh!“

„Nič hvale, nič!“ je ugovarjal krčmar ter izpregal konja.

„Ko mi bode mogoče, pa Vam vrnem uslugo.“

„Eh . . . eh . . . saj nismo tujci, mislim. — Za domače ljudi pa človek rad kaj stori.“

„Sedaj pa bom moral polagoma iti.“

„Saj se Vam ne mudi tako. Pridete še . . . Doma ne gori.“

„Pa me že pričakujejo.“

„E, saj menda ste Vi gospodar in pridete, kadar se Vam ljubi . . . Ali nosi pri Vas nemara žena hlače — ha ha ha! . . .“

Janez je molčal. A besede krčmarjeve so ga dobro zadele. Jezil se je . . .

„Stopite v hišo, Megla! . . . Jaz dam še za en liter, da izplakneva prah iz grl. Le kar naročite pri sestri Pepici!“ . . .

A ta je bila že na pragu. —

Bila je dekle kakih petindvajsetih let, dokaj lepega obraza, strastno zročih oči. Na ustnicah se ji je vedno zibal nasmeh, napol lokav, napol poželjiv in zapeljiv.

Bila je razvajeno kramarsko dekle. Bila pa je iz one kategorije, ki porablja vse od narave ji dane čare in vsa le mogoča sredstva v to, da zaplete čim več mož v svoje mreže ter jih izkorišča, dokler se ne izpametujejo ter ne spoznajo, da so le slepa, smešna igrača v rokah brezsrčne, podlo egoistične kokete . . .

Ljubko se je nasmihavala mlademu, zalemu in moškolepemu možu ter popraševala s sladkim glasom, kako da sta se vozila . . .

„Dobro, Pepica, dobro“ — je odgovarjal brat. — A sedaj sva žejna . . . Prinesi vina! — Megla, le kar pijte — jaz pridem takoj.“

Pepica je peljala gosta v sobo. — Smehlja je mu je razkazovala, kako sta se z bratom tukaj nastanila, kako sta poprej zanemarjeno hišo že popravila in očedila in kaj vse še mislita v ta namen storiti.

Janez pa, razgret od vina, je s slastjo slušal nje medeno govorico . . .

Kmalu je prišel tudi Meh. —

— V sobi je bilo nekoliko znanih pivcev iz bližnjih sel in vasi.

Ponujali so Mehu in Janezu piti. Ta pa sta jima vračala.

In tako so pili in pili.

Pepica pa jim je s svojimi šalami kratila čas.

— Solnce se je močno nagibalo k zahodu in ljudje so se vračali z dela na polju, ko je Janez kolovratil proti domu.

V glavi mu je bilo neznansko pustó. Kar vrelo mu je v njej. Noge so ga le iztežka nosile. Njive tik ceste so plesale okrog njega. Hiše v vasi pa so imele podvojena okna, podvojena vrata, podvojene dimnike, strehe . . .

Ko je prišel na domači dvor, ga je vprašala mati Katra, ki je ravno lupila krompir pred hišo, kako da je tako dolgo izostal in kako da prihaja tako čuden domov.

„. . . Janez, pil si čez mero,“ je dejala starka tiho in z lahkim očitanjem.

A sin se je takoj razjezil.

„Ha — kaj to komu mari!“ je kričal hripavo ter se opotekal v sobo. — „Kaj komu mari, kje da hodim . . . Jaz sem gospodar v hiši, ne pa babe . . . In če sem pil, sem pil za svoje . . . Na, vraga, le za svoje . . . Vam ničesar ne zapravim.“

Potem pa se je oblečen vrgel na posteljo ter glasno zasmrčal . . .

— Na večer pa je v kuhinji plakala Alenka. — Mati Katra je s sklonjeno glavo sedela na nizkem stolcu.

Zdaj in zdaj je dvignila velo, zgrbano lice.

Izkušala je tolažiti mlado ženo.

A sama je bila istotako potrebna tolažbe . . .

Misli so ji nehote uhajale v preteklost. Domislila se je grožnje umirajočega očeta. Težke slutnje so ji polnile dušo . . .

V sobi pa je glasno smrčal Janez . . .

* * *

Mladi Megla je izgrešil svojega življenja pravo pot . . .

Prvi korak je že storil raz to pot — enega, prvega — In vendar ga je ta zmota treščila v globok prepad . . .

Po onemu vtorku, ko je Janez prišel pijan od Meha, je pridno in in naporno delal ves teden.

A vedno je bil tih in zamišljen.

Nihče ni vedel, se li tako sramuje svojega pregreška, ali pa se huduje nad domačimi in kuje kake nove naklepe . . .

Bilo je prihodnjo nedeljo. —

Janez je sklenil, da pojde takoj po maši na dom, da se mu ne pripeti zopet kaka nezgoda.

A bilo je, kakor bi se višje moči poigravale z njim — moči, ki so morale služiti izpolnitvi očetovega prokletstva.

Ko je stopal mimo Mehove gostilne, je ravnokar nesla Pepica pivo iz ledenice. —

„Megla, stopite vendar noter!“ . . .

Janez je videl zopet oni nasmeh, ki ga je delal otroka proti tej ženski. Zopet je slišal oni sladkozveneči glas, ki je storil, da je vsega zabljal — vsega . . . samega sebe . . . domačih . . .

To je bil zapeljivi glas njegove usodepolne sirene. —

„Ne morem — ne morem,“ se je branil mladi Megla. Trudil se je, gledati v stran in iti svojo pot. — A vendar je stal ter zrl v njo! —

In zopet je zazvenel dekletov mehki glas:

„Za par minut vendar lahko stopite v sobo . . . Brat je notri in več Vaših sovaščanov . . . No, pojdite vendar — vsaj meni na ljubo.“

In njegova ušesa je zopet zaščegetal njen zvonki, nekoliko prevzetni smeh. —

Iz krčme pa so zveneli veseli glasovi pivcev . . .

Janez je pogledal v visoko nebo, pogledal po cesti proti domu, pogledal v belordeči obraz devin.

Z neznanu močjo ga je sililo v krčmo. —

„He, Janez!“ — je vzkliknil v istem hipu poleg njega kmetski fant — „he, kaj bodeš tukaj zijala prodajal. Le kar noter . . . Ga bomo pili.“

Prijel je Meglo za roko ter ga skoro s silo vlekel v izbo.

Proti poldnevi, ko so se drugi vaščani bili vrnili že od pozne službe, je prijadral domov tudi Janez — pijan.

Nekoliko časa je razgrajal in klel po sobi. —
Potem pa so ga prevladale vinske moči.
Legel je ter spal skoro do večera.

* * *

Hitro je šlo navzdol z mladim gospodarjem na Meglovini.

Nekoliko časa je izostajal le ob nedeljah. In vedno se je vračal pijan na dom.

V ponedeljek pa se mu ni ljubilo delati. Brezposelno, prepadlega in mrkega obraza je postopal in postajal okoli oglov.

Z domačimi pa je bil osoren ter jih je neprenehoma priganjal k delu, ki se njemu ni ljubilo.

Nad ženo se je razjezil pri vsaki najmanjši priliki.

Mati ga je časih svarila, naj vendar pusti zanj in za vse domače toli škodljivo strast pijančevanja.

A jezno je odgovarjal, da pije za svoje, da mora delati ves teden in si torej v nedeljo že sme privoščiti kak priboljšek, in da delajo tudi drugi tako.

Ko ga je žena enkrat prosila, naj vendar iz ljubezni do dece — imela sta fanta in deklico — ne razsipava in zapravlja, je zarohnel nad njo:

„Kaj mi boš ti zapovedovala! Niti beliča nisi prinesla s seboj, in sedaj naj se ti vse pokori? Če ti ni prav, pa lahko greš, odkoder si prišla!“

Od tedaj je Alenka molčala. A na tihem in skrivaj je često in često točila vroče solze.

Delala je še pridneje, skrbela še bolj za dom, posestvo in odgojo otrok.

A delo, zapuščenost in globoka srčna toga so ji risali s težko roko svoje neizbrisne znake v poprej tako krasno lice.

Starala se je.

Meglovina pa je propadala. —

Mladi njen gospodar je začel zahajati tudi ob delavnikih k Mehu.

In kadar je zašel tja, se je redno vrnil pijan na dom.

In tukaj je rohnel nad ženo, nad otroki, nad materjo Katro.

Delo pa ga ni več veselilo.

Njive so postajale polagoma nerodovitne, ker jih je slabo obdeloval, senožeti so bile zapuščene in puste. Domovina je istotako kazala znakovne počasnega, a gotovega propada.

In kakor vse to še ne bi zadostovalo užaljenim manom rajnega očeta, je vzela morilna bolezen še starejšega fantka in deklico.

Nesrečno Alenko je to popolnoma potrla.

A oča se je hitro potolažil, češ, saj še ostane najmlajši otrok — Stanko.

In zopet je popijal dan za dnevom — in sicer ne sam, ampak vse, kar je prišlo k Mehu, je pilo na njegov račun . . .

Ljudje pa so govorili to in ono.

„Meh je kriv,“ so rekali nekateri.

„Bah — sestra njegova, Pepica; ta ga vedno vabi tja,“ so trdili drugi.

„Fej, te izpridene ženske!“

„In ta stari bedak jo posluša.“

„Doma pa ima ženo.“

„Ne more je več žive videti.“

„Revica!“

„In ubogi otroci!“

„Vse jim bode zapil.“

„Vse!“

„Oj, borno življenje bodo imeli.“

„Borno!“

Ker je Janezu že pošla gotovina, ki mu jo je zapustil oča, je začel prodajati živino iz hlevov, zrnje iz žitnice, kosce posestva.

In poprej cvetoča Meglovina se je bolj in bolj krčila, majala . . .

Beda in pomanjkanje se je polagoma naselilo v poprej tako srečno domovanje . . .

IV.

Počasi, leno, žalostno so na Meglovini potekali dnevi, se menjevali meseci, minevala leta . . .

Teklo je baš enajsto leto po smrti starega Megle. —

Stara mati Katra, že popolnoma upognjena od bremena časa, potrta od nesreč in nezgod v domači hiši, se je namenila nekega dne k maši, pomolit se Bogu, očetu vseh rev in trpinov, za sebe in za pokojnega moža, za nesrečnega sina in za ubogo trpečo Alenko.

Zgodaj, v prvem svitu, se je napravila na pot, ker težke noge so le polagoma nosile trhlo njeno telo.

A vračala se je šele nekam proti enajsti uri.

Kranjčevi Nežiki — tisti, ki je po vaseh prodajala trdi sir ter bila na glasu pobožne žene in zveste prijateljice Agate Gornikove in Špele Bohotnikove — s katero se je srečala v vasi, je tožila, kako težko da hodi in da nemara ne bode več dolgo tlačila zemlje božje.

„Starost, mati, starost,“ je pritrjevala Nežika z visokim, tresočim se glasom. „Starost in trpljenje — to popolnoma ugonobi človeka . . . Popolnoma ga uniči in ugonobi, mati Meglova!“

„Res . . . starost . . . in trpljenje . . . trpljenje . . . križ božji!“ je zdihovala starka ter se z vsem telesom opirala ob dolgo ravno palico.

„Aj, koliko sem že užila trpljenja,“ je nadaljevala z zamolklim, od žalosti in srčne boli trepetajočim glasom. „In starost — tudi ta je nadloga — nadloga meni in v nadlogo drugim.“

Starki sta se zamislili.

Čez nekoliko časa pa je zamrmrala mati Katra:

„E, skoro bode konec . . . skoro.“

Obrisala si je dve svetli solzi, podolgovati kakor demanta v nauhnikih bogatih dam.

Potem pa je polagoma, s sklonjenim telesom stopicala svojo pot. —

Nežika pa je še nekoliko postala na istem mestu, zrla za odhajajočo starko ter mrmrala sama zase:

„Res — skoro ji bode zazvonilo.“ — —

Ko je prišla starka na dom, je sedla na široko klop k peči.

Mina, stara kakor zemlja, ji je prinesla v majhnem piskrcu ječmenove kaše.

„Ne vem, Mina, ne vem, bom li mogla kaj jesti. Tako nekako čudno mi je . . . tako čudno . . .“

„Le jejte, mati, le jejte! Vam bode že odleglo. Dolga pot Vas je izmučila.“

In Mina je šla v kuhinjo, kjer je mesila Alenka ovseni kruh.

Mati pa si je zagrabila dvakrat, trikrat močnate jedi.

Polagoma je gibala z ustnicami ter žvečila mehko jed . . .

Zagrabila je četrtnokrat.

V istem hipu ji je nekaj čudno pretreslo vse telo.

Desnica se ji je krčevito oklenila žlice. Iz levice pa ji je zdrknil lonček s kašo. S hruščem je padel na ilnata tla, kjer se je raztreščil na kose.

„Jezus — Marija . . . !“

Starka je na lažno zakriknila, omahnila po klopi ter se zvrnila s klopi na tla, na razbiti lonec . . .

Alenka je slišala ropot ter prihitela v sobo . . .

„Mati!“

Nič. —

Stresla je starko

A ta se ni genila.

Hotela jo je dvigniti.

Bila je težka, trda.

Pohitela je po vode. Drgnila ji je nagubano čelo, močila ji upadle sence.

A starka se ni več zavedla.

Postajala je bolj in bolj trda, mrzla . . .

Alenka je zaplakala. Zaihtela je tudi stara Mina, ki je pristopicala v sobo.

Duh starkin pa je odplul v boljšo domovino.

V.

In čas je hitel . . .

Na Meglovini se je tekom dveh let izza smrti matere Katre marsikaj izpremenilo.

Večina posestva je bila že razprodana, ker se je gospodar vdajal bolj in bolj pijančevanju in razsipaval več in več denarja. —

Staje so bile skoro prazne — navadno je stala le po ena kravica v velikih prostorih. Prazne so bile žitnice, prazne kleti.

Dom je razpadal.

Vse na njem je kazalo znake propada. Iz plesnive, z mahom zarastle strehe so radovedno in vsiljivo molela lesena, ogoljena, od starosti trhljiva rebra. Na oknih je manjkalo šip — prozorno steklo je moral nadomestovati debel, deloma umazan papir . . . Razsteno je popadala omet in opeka je ginila vsled vlage . . .

Megla pa je, ne meneč in brineč se za vse to, pil in pil. —

Žena Alenka pa je polagoma onemogla in otrpnila v nemi boli in neodoljivi nesreči.

Zrla je vseobčni propad.

A ves njen trud, ustaviti žalostno katastrofo je bil docela zaman, brezuspešen . . .

Kolo pogube je hitelo navzdol in nič ga ni moglo udržati v negovem teku . . .

Pri vsem tem pa se je čutila mlada žena še neizrecno zapuščeno, osamelo. — Matere Katre ni bilo več, njena lastna mati je že tudi legla v grob, zapustivši ji majhno kočico in kos zemlje. Istotako je spala večni sen že tudi stara Mina.

In tedaj se je mlada žena z vso žarko ljubeznijo svojega tako bridko izkušanega, do obupnosti nesrečnega srca oklenila svojih otrok — približno pet let starega Stanka in nekaj čez dve leti stare Jelice.

V teh mladih, nežnih cvetkah je bilo njeno življenje.

Vse njeno bistvo je bilo nerazrušljivo in neločljivo spojeno s tem čistim, dragocenim zakladom. Negovala ju je kakor punco svojega očesa.

Vsa ljubezen njenega vroče in strastno čutečega srca se je spojila in koncentrirala v teh bitjih.

V najbridkejših trenutkih sta ji bila otroka sladka tolažba, v največjih srčnih bolečinah sta ji bila čudotvoren lek, v mračnih trenutkih obupa sta ji bila edina, a močna podpora.

Skrb za njiju ji je dajala moči in poguma, da je vztrajala v takih hipih ter še dalje prenašala grenkega življenja bridko in težko pezo . . .

A v nesrečo Alenkino je tudi tukaj posegla vmes usode trda roka . . .

* * *

Otroška bolezen je razsajala po krajini ter z mrzlo, morilno roko davila žrtev za žrtvijo.

Dan na dan so pri župni cerkvi klenkali trije zvonovi s turobnim, plakajočim glasom, znaneč župljanom, da se je zopet ločila nedolžna dušica iz nežnega otročjega telesa . . .

Na Meglovini je zbolel Stanko

Neke noči je začel tožiti, kako da ga boli glava in da mu je nenavadno vroče.

Zjutraj pa ni mogel več vstati.

Mati je takoj slutila, da se je polastila sinčka bolezen, ki je razsajala po krajini.

Z neznano, neizrekljivo grozo jo je navdajala misel, da bi nemara morala izgubiti ljubljeno dete.

Vse, kar je znala sama in kar so ji svetovali drugi, je izkusila na majhnem bolniku.

A bolezen ni odnehala. —

Postajalo je slabše in slabše . . .

Tudi očeta je mogočno dirnila bolezen otrokova. To dete je ljubil najbolj.

Ni zabajal te dni v krčmo. Ostajal je doma, posedal okrog oglov, podpiraje si glavo z rokami. Na kratek čas je prijel tu in tam za kako delo.

A vidno ni imel miru

Bilo je, kakor bi začel obžalovati svoje dose danje življenje, kakor bi ga bilo sram, da je zapil najboljša leta. Zapil sam sebe, zapil dom, pehnil v nesrečo in bedo svojce.

Često je prihajal v sobo, se sklanjal nad dete, mu polagal veliko roko na majhno vroče čelo, mu gladil dolge, kodraste lase, mu govoril s tihim, ljubeznivim glasom tolažilne in bodreče besede . . . A vse to ni moglo nič pomagati. —

„Janez“ — je dejala tretji dan, odkar je ležal Stanko, Alenka možu — „Janez, pojdi v mesto in prinesi zdravil! Sicer otrok umre.“

Solze so ji zalile lice . . .

„Kako naj pojdem — denarja ni,“ je odgovarjal mož, s sklonjeno glavo stoječ ob bolnikovi postelji.

„Nekaj še imam, dasi ne mnogo. Hranila sem zadnje novce, ker so mi drag spomenik na rajno mater . . . A sedaj je skrajna sila — in rada dam, če bodeva le mogla rešiti in ohraniti drago življenje.“

„Dala mu je denar, in mož se je odpravil v poldrugo uro oddaljeno mestece.“

Razložil je zdravniku stanje bolnega otroka. Stari gospod je nekolikokrat skomiznil z rameni, parkrat pokašljajal, prikimaval z glavo — ter napisal recept . . . Janez pa je v lekarni kupil zdravil.

In odpravljaj se je iz mesta.

A preostalo mu je še nekoliko ženinega denarja.

In tedaj ga je začela napadati izkušnja. Stara strast je živela v njem . . . Boril je sam s seboj težak boj. Žejen je bil, izmučen od poti — a doma ga je težko pričakovala žena . . . otrok mu je ležal na smrt bolan.

Toda kratek trenutek, neznaten hip — ta hip pač ne bode odločeval o smrti in življenju. In potem lahko tem čileje, tem krepkeje spe proti domu . . .

In stopil je v žganjarijo — na hip . . . na par požirkov.

A iz par požirkov jih je postalo deset, — in še več.

Ni se mu več mudilo domov. Otrok še ni tako nevarno bolan, si je mislil v začetku ter si tolažil s to mislijo očitajočo vest.

In začel je kramoljati in besedičiti s sopivci. Polagoma pa se je že prepiral z njimi o tem in onem. Začel je kričati in kleti.

In pil je več in več . . .

Na dom, na otroka, na ženo pa ni več mislil. —

Noč je že ovijala mesto, ko je docela pijan zapustil beznico.

Tiha, mirna noč je bila — lunojasna, bajna noč v drugi polovici pomladi . . .

Cesta je bila prazna in pusta. Le košata drevesa ob krajih so črtala dolge, pošastne sence čez sivkasti cestni prah.

Listje, na kojem se je v srebrnobledih luninih žarkih lesketala rosa, je zdaj in zdaj na lahno, na tiho zašepetalo . . .

Janezu pa je bila ta čudovita, poezije polna nočna tišina neprijetna. Čutil je mogočno potrebo, jo zdaj in zdaj motiti s hripavim, pijanim petjem.

In pel je venomer tisto znano:

„Regiment po cesti gre, gre, gre,
Pa moj fantič med njimi je, je, je.
Pa moj fant se iz vseh pozna, pozna,
Zelen, zelen pušeljc ima . . .“

Konec je na dolgo, dolgo zategaval.

Potem pa je zavriskal s hreščočim, visokim glasom:

„Jujujuhuhu — uh!“ . . .

In kolovratil je dalje, opotekajoč se s strani v stran.

Ravno je šel mimo velike, dokaj globoke luže poleg ceste.

Ob kraju ceste so bili kameni, ne baš visoki odrivači.

Janez jih seveda ni videl.

Ravno je zopet zavrisknil, ko se spotakne ob enega izmed njih.

Razširi roke, hoteč se obdržati v ravnotežju. Zakrili ž njimi po zraku ter telebne na glavo v mehko blato . . .

„A — a — o — oh! . . .“

Dolg, zategel, jecajoč in grgrajoč, polagoma zami-
rajoč stok je zvenel v tiho noč.

Neharmonično, glasno regljanje žab je v hipu utihnilo . . .

Janez pa je rul z rokami obupno po globokem, mehkem mloju, brcal z nogami okrog sebe, privzdigoval težko glavo. Kalna voda je pljuskala ob njegovo telo, mu premakala obleko, jo delala težjo in težjo.

Nesrečnež se je trudil vstati, dvigal je sprednji del telesa iz blata in vode, poizkusil je potegniti noge pod se, poklekniti.

A pri tem se je pogrezal le globlje v močvirje. Roke so se mu zagreble globoko v to mehko testo; glava se mu je vdrla v blato, vse truplo je zlezlo napol pod površje. Le noge so molele kvišku ter konvulzivno vztrepetavale . . .

Polagoma pa so se zopet začele glasiti brljave žabe. Njih razkavo, neuglajeno, odurno regetanje je čudno disharmonično zvenelo v tiho, čarobno, sanjačo noč . . .

Po sinjem nebesnem svodu pa so se valili semkaj od večera fantastični, divje raztrgani in razdrapani oblaki.

Polesteli so se v najrazličnejših, izrazitih bojah — od zlatorumene do temnosive.

In kakor s starim, umazanim in raztrganim zastorom so zakrili srebrno kroglo lunino . . .

VI.

Na piravi, tekem časa že od črvov razjedeni in razorani mizi je brlela majhna, vrlo stara leščerba.

Iznad plamena, nemirno trepetajočega, sedaj pojemajočega, a v naslednjem trenutku zopet visoko vzplamtevaločega, se je vil smrdeč, temnosiv dim ter še bolj kužil zadušno, s težkim, neprijetnim zrakom napolnjeno, temačno sobo.

Skozi okna, deloma zavarovana s papirjem, so lili svetli lunini žarki, da so se navzlic leščerbi križi oken in okvirih šip dokaj jasno črtali na ilnatih tleh. —

V borni postelji je ležal, zavrit in odet s cunjami, Stanko.

Ob bledem, upadlem, podolgovatem obrazu so se mu kakor venec vili dolgi, tanki, ogljenočrni kodri; sipali so se mu čez čelo doli do oči, črnih kakor noč, kakor plamen se bliskajočih izpod dolgih trepalnic, ki so se polagoma, težko zatvarjale in odtvarjale.

Na trhlem, težkem stolu tik postelje je sedela mati, izmučena, zaplakana od joka in bedenja zakrvalih, skoro ugaslih oči.

S koščeno, trepetajočo roko je božala vroče ličce otrokovo, mu gladila mehke, svilne kodre, stiskala njegovo majhno, skoro otrplo roko . . .

Na široki klopi pri peči pa je spala Jelica, sestrica bolnikova. Debeli, rdeči obrazek ji je bil miren, srečen; saj še ni pojmla zla in nesreče, ki je obiskala hišo. —

Mati pa je zrla s tihim obupom, z groznim nemiro na to dvoje njenemu nesrečnemu, toliko trpečemu srcu najdražjih bitij.

Časih je tiho vstala ter oprezno stopila k oknu. Pazno, napeto je zrla tja doli proti vasi, obliti z bledo, jasno mesečino.

Pričakovala je moža z zdravilom.

A zunaj je bilo vse tiho; prazna in pusta je bila pot, vodeča iz vasi na hrib in beleča se med zeleno, rosno travo.

Janeza še ni bilo videti nikjer.

Že pred večerom bi moral priti. Željno ga je pričakovala, broječ trenutke, sekunde, minute, ure . . .

In čas se je plazil in plazil — tako polagoma, tako leno! Vsaka ura se ji je spreminjala v neizkončno večnost. Z vsakim trenutkom je rasel nemir materinega srca. Obup jo je začel moriti v tem večnem, vse njene duševne in telesne moči uničujočem pričakovanju . . .

Dete pa se je vilo od bolečin, hropelo, klicalo po materi in očetu, prosilo pomoči, leka.

Mati je stala pri postelji ter ga božala, ga poljubovala, ga mirila in tolažila, češ, takoj pride oča, ki prinese zdravil . . .

„Mama — tedaj pa me ne bo več bolelo?“ je popraševalo dete ter vpiralo z napetim, pozornim pričakovanjem črne, od bolečin se iskreče oči v mater.

„Nič več, srček, nič več!“

In zopet ga je božala in gladila, mu pripovedovala to in ono, hoteč ga razvedriti, hoteč mu odvrniti pozornost od bolečin na kak drug predmet.

A to se ji je le slabo posrečilo. Za trenutek je pač umolknil bolni črvič. Pazno je poslušal govorico materino, razmišljal o igračah, ki mu jih je obljubovala . . .

„In mi boste li kupili takega konja, da ga bodem mogel jezdit?“ je zvedavo popraševal otrok na materine obljube.

„Bom, Stanko, bom . . . le priden bodi in miren!“

„In grivo bode imel?“

„Seveda srček, seveda . . . Dolgo, črno.“

„In podkve? — In kovačev stric mi ga bodo podkavali?“

„Da, da — ko bodeš zdrav, ga poženeš h kovaču.“

Otrok je nekoliko časa molčal, potem pa hipoma vprašal:

„Mama, zakaj pa še očeta ni? . . . O, kako me boli, kako me boli . . . mama . . . mama! . . .“

In plakala je sirotica drobna, plakala.

Na bledem čelu se mu je nabiral mrzel znoj v velikih svetlih kapljicah. — In črni kodri so se močili v njih ter se prilepljali k beli, prozorni koži . . .

Mati pa je trepetala in drhtela.

In čakala je in čakala, kdaj se odpro hišna vrata, kdaj zazvene v temni veži trdni koraki tako težko, tako željno pričakovanega moža.

A bilo je vse tiho.

Vrata niso zaškripala, ni zazvenel osorni glas možev, ni bilo slišati njegovih navadnih, robotih groženj in kletev.

Le ječanje, vzdih, vzkliki in klici otrokovi, njegovo glasno hropenje je zvenelo po sobi.

In srce materino, to mehko, ljubeče za vsako žrtev pripravljeno srce je krvavelo, se krčilo v neznanih, neizrecnih mukah, trgalo, je umiralo polagoma, kakor bi ga razpenjali krvoločni rablji na natezalnico, ga trgali na kosce . . .

Skrivaj si brišoča svetle solze, ki so ji vrele iz motnega očesa, je ljubkovala dete, ga tolažila na vse mogoče načine.

„Oča . . . oča! . . .“ je vpilo dete ter vilo roke.

„Pridejo — skoro pridejo.“

Otrok je le glasno plakal.

„Umiri se, Stanko, umiri!“

„Mama, ali prineso oča res zdravilo?“

„Da, da — potem pa bodeš zopet zdrav kot poprej.“

„Mama, kako pa je zdravilo.“

Žena je bila v zadregi.

„Kakor voda“ — je odgovorila čez hip — „kakor voda.“ —

Otrok je molčal. Težko, počasi je dihal.

„In — ali mi prinese oča konja tudi s seboj?“

„Najbrž . . . A ne muči se, Stanko . . . Zaspaj!“

In ljubeče mu je božala s suho roko vroče lice

Otrok je res zatisnil oči. Polagoma, težko je dihal. Majhne ozke prsi so se mu malce, komaj vidno, počasi in neredno dvigale.

Vroč, tenka ročica se je trdno oklenila materine.

Čez nekoliko hipov pa polagoma privzdigne dolge, črne obrvi, na široko otvori krasne, južnovroče oči ter tiho zakliče: „Mama!“

„Ali ne moreš spati, Stanko?“

„Ne!“ — Mama, ali bode imel konj tudi belo liso, kakor jo je imela Črnka?“

„Da, da — ravno tako . . . podolgovato spodaj ozko.“

Stanko se je zamislil . . .

„Mama, zakaj pa smo prodali Črnko?“

„Ker smo ti morali kupiti nove hlače, da si mogel iti v cerkev.“

Otrok je spet nekoliko pomolčal. —

„Od tedaj pa nisem več pasel, ker nismo imeli kravice.“

„Čakaj — skoro zopet drugo kupimo.“

„In tedaj bodem zopet pasel?“

„Da, da, Stanko!“ —

Polagoma je mali bolnik zadremal.

Mati pa je, sedeča na stolu tik postelje čula nad njim. — Saj sta ji bila otroka edini, najdražji zaklad, nje edino veselje, tesno, neločljivo spojena z vsem njenim bistvom — življenje njeno! . . .

Pozorno je pazila na bolnikovo dihanje, na vsak gibljaj telesa, na vsak kret roke, ki mu je časih nerovno zatrepetala in vzdrtela . . .

Oči, težke od bedenja, motne od joka, ugasle od trpljenja, bede, napora in stradanja, so se ji časih proti njeni volji, kar siloma in hipoma zaklopile . . . Glava ji je lezla na prsi . . .

A takoj se je spet prebudila. Vztrepetala je na vsem telesu, boječa se, da bi se v tem trenutku, kar je zadremala, ne bila pripetila kaka nesreča.

A otroka sta še spavala.

Jelica je dihala tiho, mirno, počasi in lahko. Rdeče, ovalno in povsem proporcionalno lice ji je bilo toplo, volno. Na majhnih rdečih, izbočenih ustnicah ji je trepetal lahen nasmeh.

Stanko je hropel, dihal težko, zdaj hitro, zdaj zopet v odmorih.

Časih je zastokal v snu in se prevalil na drugo stran. Z majhnimi rokami je krilil okrog sebe ter rinil raztrgano odejo raz se.

Po čelu so mu polzele mrzle potne kapljice . . .

Mati se je tiho splazila k oknu ter zrla v lunojasno noč, pričakujoč meža z zdravilom.

A ni ga bilo in ga ni . . .

In nesrečna žena je vztrepetavala pri grozni misli, da sedi nemara zopet kje v gostilni, kričeč in veseleč se s pijanimi sodrugi . . . Doma pa lahko upihne neusmiljena smrt s svojim ledenim dihom v naslednjem trenutku otrokovega življenja pojemajočo, slabo brlečo lučco

In v trpečem, obupanem srcu se ji je začelo porajati nekaj kakor sovraštvo proti nečloveškemu, zdivjanemu možu . . .

Okrog polnoči se je prebudil Stanko iz nemirnega, mučnega spanja.

„Mama . . . mama . . . davi me!“ je kričal ter iztezal — kakor bi se potapljal — roke proti obupani materi . . .

„Stanko . . . Stanko . . . dete moje . . . !“

In zaplakala je mučenica — zaplakala in zahtela, kakor bi bilo dete že mrtvo.

Debele, svetle solze, čudno se lesketajoče v brleče leščerbe dremotni luči, so ji curkoma lile po upadlem, koščenem in bledem obrazu . . .

Privila je otroka k sebi, dvignila mu kodrolaso glavico ter mu močila lice s pekočimi svojimi solzami . . .

„Mama, pojdite po očeta . . . zdravilo . . . zdravilo . . . Duši me . . . mama, mama . . . Pomagajte, — oj! . . .“

In dete je hropelo in se zvijalo od bolečin. —

Mati pa je mrla z otrokom v nemi, obupni boli . . .

Jelica se je zbudila. Sedla je ter se naslonila ob ogel peči. Ker je slišala plakati mater in bratca, je istotako začela plakati in ihteti, dasi ni vedela in pojmila, kaj se godi . . .

Mati pa je jokaje mirila bolnika.

„Le miren bodi, dragec, miren! . . . Bode že bolje . . .“

In skrbna mati je močila malemu bolniku vroče čelo, močila mu sence, ob katerih so bile in utripale žile, kakor bi jih hotel razgnati vroči tok krvi . . .

Otroku je nekoliko odleglo. Za hip se je umiril. Zaprl je oči.

Rdeče, vroče in suhe ustnice je malce odklopil, da je laže dihal. Med njimi so se lesketali majhni, beli zobje . . .

Čez par trenutkov pa je hipoma pričel:

„Mama ali imajo angelci v nebesih tudi konje?“

„Da — krasne . . . žive!“

„Krasne!“ se je vzradostilo dete. „In žive — torej ne lesenih?“

„Ne . . . ne . . . žive! — In po oblakih jezdijo na njih.“

„Po oblakih! . . . Mama, če bi jaz umrl . . . in bi prišel v nebesa . . . k angelom . . . ali bi dobil tudi konja?“

„Gotovo!“

„In peruti bi tudi dobil?“

„Seveda, srček!“

„A potem bi ne potreboval konja — kar zletel bi čez oblake — kaj?“

To otročje vprašanje je spravilo mater v zadrego.

„Pusti to, Stanko, pusti! Saj boš skoro ozdravel — in v nebesa boš prišel šele čez dolgo časa.“

A dete je ostalo pri svojih mislih.

„In k Vam bi časih priletel, mama — in k Jelici . . . in k ateju . . . A kje so ata — zakaj ne

pridejo tako dolgo? — Saj so opoldne vendar rekli, da bodo takoj doma.“

„Vsak hip morajo priti.“

Bolnik je umolknil ter zaprl oči . . .

Mati pa je molila.

Vele tanke, rumenkaste ustnice so se ji hitro, trepetaje gibale. Prosila je Vsemogočnega za usmiljenje: naj ji pusti, kar je najdražje njenemu srcu, naj ji ne vzame edine te največje njene sreče . . .

S strahom je opazovala dete, ležeče mirno, kakor brez življenja na bornem ležišču . . .

In molila je še bolj vdano, še bolj vroče, še vztrajneje, še zaupneje . . .

Ljubeče materino srce se je zgražalo, je zastajalo in nehalo biti pri temni misli, da se nemara že v kratkem zapro jasne oči ljubljenega deteta k večnemu snu . . .

Njena plašna duša je obupavala in še vendar upala.

In molila je in molila. —

Čez dalj časa je otrok na široko odprl oči, zroč z nekim čudnim sijajem. In govoril je tiho, iztežka:

„Mama . . . jaz Vas imam tako rad . . . tako zelo rad . . . In Jelico imam rad . . . in ateja . . . Mama . . . tako . . . tru-den . . .“

Šepetal je še nekaj neumljivega, nerazločnega . . .

Dihal je mirneje, enakomerneje.

Čez obraz se mu je razlila ona čudovita, rahla in nežna, nekako prozorna rdečica, ki krasí obraz nekjih umirajočih, in katero opazujemo par trenutkov pred smrtjo in par trenutkov po tej čudapolni katastrofi . . .

Še enkrat mu je zaplala kri burno in mogočno po žilah. Še enkrat je jasno vzplamtela življenja brleča lučca, da bi v naslednjem trenutku ugasnila za vedno . . .

Čez majhno čelo pa so mu lile potne srage.

Parkrat mu je še konvulzivno vztrepetaló drobno, nežno telesce, vzdrgetalo mu v smrtnem boju . . .

Roke so se mu povsile ob telesu, noge so mu začele postajati mrzle, ledene, trde . . .

Nekaj težkega — kakor mrzli dih brezsrčne, brezčutne smrti — je zavelo po sobi . . . in mati je držala v rokah mrtvega otroka . . . prezgodaj uvelo cvetko . . .

Kakor v težkem, groznem snu je zrla mati na mrtvo dete. — Niti zavedala se ni prav, kaj se je zgodilo. Ta udarec je bil pregrozen, da bi ga takoj pojmila.

Šele, ko je z drhtečo roko pogladila kodre razčelo ter čutila, kako je to mrzlo in ledeno, se je začela probujati iz svoje otrplesti.

Veli, blede obraz ji je zatrepetal za trenutek od grozne bolesti. Vsaka žilica, vsaka mišica njenega telesa je zadrgetala pri groznem spoznanju, da se je res ločil duh od telesa otrokovega.

Nemo, z izbuljenimi, blazno se lesketajočimi očmi je zrla na mirno, otrplo in mrzlo truplo, na osinjele, stisnjene ustnice, na široko otvorjene, ugasle oči, na črne kodre, liki venec se vijoče okrog voščenege čela . . .

Umevala je vso grozno resnico! —

Mrtev . . . mrtev . . . mrtev! . . .

Vrgla se je čez mrzlo truplo . . .

A zaman ga je izkušala obuditi z vročimi poljubi, zaman ga je pritiskala na prsi, da bi mu zopet oživila in razgrela v otrplih udih zastale toke krvi. Zaman so ji lile solze na mrzli obraz detetov, zaman so bili njeni klici, zaman najslajša imena, zaman njen divji obup . . .

Le neme stene so slišale njen krik in plač, le brezčutna luna je skozi okno zrla na njeno nesrečo, njen obup, njeno gorje. Le Jelica je plakala z njo — a ne za bratcem, ker še smrti ni poznala — plakala je le, ker je videla mater plakati . . .

Mati pa se je sklanjala nad mrličem. —

Mrtev!

Mrtev — uvel v prvem cvetu, ugrabljen ji v najnežnejši mladosti . . . odtrgan od nje za vedno . . . vzet ji na veke . . .

Mrtev . . . on, s katerim je bilo tako tesno spojeno njeno življenje, on, ki je tvoril vse njeno bistvo, dušo njeno . . .

Bled, mrzel, trd leži pred njo!

To je bila bol! —

Čez voščeno, od boli trdo, kakor okamenelo lice ji niso polzele več solze . . . A oči so ji žarele, se ji bliskale v blaznem svitu, se ji divje vrtele.

In v srcu — od boli raztrganem, od tega krutega udarca strtem srcu ji je vrelo, ji je besnela divja burja, grozen vihar . . .

Brez solzá se je vila in ječala v svoji boli. Kakor blazna je poljubljala mrtvi, ledenomrzli, trdi obraz otrokov, njegove oči, da so se trle trde trepalnice . . . dolge kodre . . . majhne, tanke roke . . . Klicala ga je z najslajšimi imeni, privijala se mu, poslušajoč, li rez ne utriplje več mlado srce.

Polagoma pa je onemogla v svoji boli ter se nekoliko umirila . . .

Mehanično je sklenila ročice otrokove k molitvi, mu zaklopila velike, črne, brezizrazne oči, ga poljubila na osinjele, trde, mrzle ustnice . . .

Potem pa se je pogreznila v temne misli, v pre-mišljevanje svoje težke, brezsolnčne, krute usode.

In mislila je nánj, ki je pravzaprav kriv vse njene nesreče, ki ji je zagrenil mladost, jo pehnil v bedo, trpljenje, pomanjkanje.

Vse zlo, vsa bol, vse trpljenje, kar ga ji je provzročil, odkar se je vdal pijančevanju, zanemarjal dom, njo in otroke, prodajal vse, s čimer se sploh more mešetariti, delal dolgove na dolgove — vse, vse to ji je stopilo v tem trenutku pred oči — živo, jasno v vsej grozi, v vsej nagoti, v vsej brezsrčnosti.

In srce ji je bolj in bolj polnilo resnično, pekoče sovraštvo do onega, ki se mu je vdala nekdaž z vročo ljubeznijo, zaklinjajoč se pred Bogom vsevidnim in vsevednim, ohraniti mu jo do smrti. —

On je bil oča temu otroku!

In ne dovolj, da ni skrbel za črviča, da ga je puščal gladnega in napol nagega, da je zapravljaj imetje, ne da bi ga hranil za sina, ga množil za otroka — ne, še sedaj, v najodločilnejšem trenutku je v svoji živalski strasti pozabil na dete!

Nemara da bi mu bil mogel še pomagati; nemara da bi ga bil rešil, da je prinesel zdravilo.

Toda ne — ne! — Sedi kje v gostilni, kvarta, se veselo grohota s svojimi istotako propadlimi sodrugji, se opijanja s smrdečo, duha in telo uničujočo pijačo — zablja vsega sveta . . .

Doma pa mu umira dete! — In žena se ruši od bolesti in trpljenja, od pomanjkanja in bede . . . radi njega izmučena in potrta na duši in telesu! . . .

In v duši ji je vpil mogočen, prepričevalen glas: „On je kriv, on — edini on!“

Ogorčena nad brezvestnim, nečloveškim očetom, polublazna od žalosti in toge, je kriknila v grozni stiski trpečega srca:

„Morivec!“ — —

— Isti čas pa so regljale žabe v močvirju mrtvaško pesem mrtvemu Megli! —

* * *

Drugega dne pa so proti poldnevi zapeli farni zvonovi — turobno, tožeče, plakajoče . . .

Po krajini pa se je bliskoma raznesla vest, da so našli v močvirju tik ceste, vodeče iz mesta, mrtvega Meglo.

Ponoči pa da je umrl tudi njegov otrok . . .

In ta in ta, ki je slišal trepetajoče, tožeče zvoke farnih zvonov, se je verno prekrižal ter pomolil Očenaš za dušo, ki se je preselila iz sveta . . .

Zvonovi pa so zvonili in zvonili . . .

B.
Bolnik.
Študija.

To be or not to be — that is the
question.

Shakespeare.

Dozdevalo se mu je — mislim namreč pravnika
Ludovika Pivca — da še nikdar ni mislil tako
lahko, tako izrazito in jasno kakor danes. Ob-
enem so se mu misli čudovito hitro menjavale.

Sploh pa je bil zadnje dni že ves nekako izpre-
menjen, prerojen.

Poprej je ležal navadno nem in zlovoljen v po-
stelji, razmišljajoč o svoji bolezni. Uro za uro so ga
navdajale iste mučne misli, in če se jih je tudi hotel
otresti, so se vendar spet siloma navalile nanj, ali pa
so se mu potihoma, plazeče ukradle v srce, v dušo.
A vse te misli so se vrtele in se sredotočile le okrog
njegove bolezni. Sedaj je upal, da ozdravi — saj se
čuti boljšega, krepkejšega. A takoj v prihodnjem tren-
utku je že spet dvomil o tem ter se spet zbal, da
vendarle podleže tej plazeči bolezni, da ga vendarle
ugonobi ta votli, suhi kašelj.

A vznemirjale in razburjale so ga te misli vedno . . .

No, danes je izdatno mirnejši. In tudi dokaj bolj-
šega se čuti danes

Prsi se mu dvigajo prosteje, laže.

Le poti se še vedno tako grozno . . . A zunaj je vročina, in on je še tako slab. Naravno torej, da se poti.

A navzlic temu še lahko ozdravi. —

Začel je gojiti nove upe. Upal je živo in trdno kakor le malokdaj poprej v svojem življenju . . . No, je pač interesanten pojav v človeškem življenju, da upamo tedaj najtrdneje, ko ima naše upanje najmanj istinite podlage . . .

Ne, umrl še ne bode! In če bi ga res podrla ta bolezen, sedaj še gotovo ni tako blizu trenutek, ko zamahne neizprosna smrt svojo koso ter prereže mlado življenje, ga pokosi v mladostnem cvetu . . .

Take misli so mu rojile po glavi vse predpoldne. —

Okrog poldneva je prišel zdravnik.

Zdravnik si je bil vedno enak.

Kakor bi še stal pred posteljo, tako živo ga vidi, njegov dobri in vendar vedno tako resni obraz, obrobjen s kratkimi, črnimi, ob koncu že osivelimi brki; njegove velike, temne oči, ki tako naporno, presunljivo zro v bolnika, iz katerih pa vendar nihče ne more brati svoje usode, ker ostanejo vedno enako mirne, nekako nema.

Čuti, kako se mu njegova koščena, topla roka oklepa zapestja. Tiho prisluškuje udarcem žile . . . Nagiblje se k prsim bolnikovim . . . Uho pritiska k nagemu, potnemu telesu. —

Navadno priporoča mir. Stari gospodinji, gospe Kolarjevi zabičava, naj daje bolniku vedno zdravil.

Danes opoldne se je mudil dalj časa kakor navadno.

Bolnik je pričakoval kake odločilne izjave.

A obraz zdravnikov je bil resen in miren kakor navadno, ko mu je pri odhodu zabičaval običajno naročilo:

„Ležite mirno in ne vznemirjajte se!“ —

V sosednji sobi sta zdravnik in gospa Kolarjeva dalj časa govorila. A menila sta se tiho. Zidovi in vrata so dušili zvoke — in bolnik ni mogel ničesar umeti. —

„Nemara se menita o meni . . . Mogoče, da je zdravnik spoznal preokret k boljšemu, a meni tega ni povedal, da bi me ne razburjal . . .“

Čez nekaj časa je prinesla gospodinja, majhna, priletna starka dobrovoljnega obraza in prijaznih sočutnih oči, tople juhe in kuhanih češpelj.

Stoje ob postelji, je držala bolniku krožnik. Ta je zajel nekoliko žlic, potem pa je položil glavo spet na blazinico ter del s slabim glasom: „Ne bom več!“

„Od včeraj opoldne še niste nič zaužili.“

„Ne gre mi v slast . . . A dajte mi sladkorne vode — žeja me.“

„Tukaj!“

Popil je nekoliko. —

„Gospa Kolar — gospa!“

„Česa želite?“

Bolnik je nekoliko pomolčal. Potem pa je dejal tiho, nekako proseče:

„Ko bi mi hoteli preškrbeti malo vina.“

„Vina? Škoduje Vam . . . Ko bi mi bili povedali poprej, bi bila poprašala zdravnika.“

„Dajte, dajte . . . Poskrbite! — Tako rad bi pil!“

Gospodinja je zdihnila, napol zaprla rjavkaste oči ter se zamislila.

„No, prinesem ga,“ se je odločila čez nekaj časa.

S pomilovalnim pogledom je pogledala na bolnika.

Tega vroče, paleče oči pa so se vpirale naravnost v njo. Njuni pogledi so se srečali. Gospodinja je takoj obrnila svoj pogled zopet v stran. Zamrmrala je nekaj nerazumnega.

Ludovik je zapazil zadrego in vznemirjenost starkino.

„Kaj ji le je? . . . Vznemirja se; moj pogled jo je spravil v zadrego. — Gotovo — ta vznemirjenost se tiče mene.“

Za hip je umolknil.

„Nemara ji je vendarle zdravnik povedal kaj odločilnega. Poprašal bi jo . . .“

„Mirno ležite!“ je pretrgala starka njegove misli.

Polagoma se je obrnila. Drsaje z velikimi, mehkiimi papučami po belih tleh je stopala iz sobe. Pri vratih je za hip postala ter se okrenila. A ko je videla, da zre bolnik za njo, je takoj odprla vrata ter menila tiho in bolj sama záse kakor k bolniku: „Vino kmalu prinesem“

Zaprla so se vrata za njo. —

Bolnik je vpiral suhi, žareči pogled za odišlo starko — v belkastosiva vrata . . . v rumeno kljuko.

„Kako čudna je danes . . . Nemara . . .“

Suh, krčevit kašelj se ga je polotil ter mu pretrgal tok misli in domnevanj.

Postelja je pod kašljajočim bolnikom trepetala in nalahno škripala.

Polagoma se je kašelj polegel, ponehal.

Mladenič se je umiril . . .

Roke — bile so suhe, koščene, žile pa so modro prosevale skozi belo kožo — je sklenil na upadlih prsih. — Čudno, poprej so ga tako bolele! Brž ko je nekoliko časa sedel ali če je hitreje stopal, ali ako se je kaj vznemiril, malce razburil, ga je takoj začelo pikati, bosti in rezati v njih. A sedaj so tako lahke, da jih niti ne čuti. — No, čas je, da ozdravi. Dovolj dolgo že boleha — tako nekako leto dni že bode skoro. Da — sedaj je druga polovica junija, v začetku avgusta meseca preteklega leta pa se je prehladil.

No, tako igraje, tako slučajno, tako na povsem legák način si je nakopal bolezen.

Kakor navadno je ležal nekega popoldne v mehki travi pod staro hruško nedaleč od rodne kočice.

Sanjaril je — sanjaril o mestu, o drugovih, o modrih očeh, o zlatih kodrih . . . sanjaril o tem in onem . . . Spominjal se je nekdanjih dni, slikal si prihodnje življenje.

Povsem se je vdajal podobam žive domišljije ter zabljal vsega okrog sebe . . .

Čas pa je potekal. Dan se je nagibal k večeru.

Vse je postalo tiho, mirno. Vso okolico je objemal neki mističen ovoj, ki jo je delal tako veličastno, tako čudovito praznično, kakor bi bil ves svet veliko sveetišče, v katerem moli vsa priroda, vesoljno stvarstvo,

vse človeštvo, časteč ono veliko bitje, ki nevidno plava po tem svetišču ter ga napolnjuje s svojo velikostjo, s svojim veličastvom . . .

In ta mehki mistični ovoj je legal tudi v dušo mladega dijaka, napolnjeval mu je z nekim sladkim, toplim čutom dovzetno srce.

In sanjaril je in sanjaril . . .

Pivca je začelo hladiti, zebsti, tresti.

Prebudil se je iz mehkih sanjarij.

Iztegnil se je, potipal z roko okrog sebe.

Trava je bila hladna, vlažna, rosna. Rosna je bila tudi njegova tanka letinska obleka.

— Od tedaj pa je bolehal.

Ko je prišel prihodnje šolsko leto v mesto nazaj in si je tukaj z napornim poučevanjem moral služiti vsakdanji kruh, se bolezen seveda ni ustavila, in zdravje se mu v prašnatem mestnem zraku ni izboljšalo, ampak shujšalo . . .

— A sedaj nemara vendarle ozdravi — saj se čuti boljšega, lažjega, prostejšega . . .

Toda kaj mu pomaga, če vedno le razmišlja o boleznih. To ga le utruja, muči.

Gotovo je zanimiveje, kaj da je hotela reči poprej gospodinja, zakaj da je bila tako čudna, vznemirjena. —

„Nemara ji je zdravnik kaj naročil, ji povedal kaj odločnega glede mene. Nemara ji je dal nove upe . . . Toda če bi bilo ravno nasprotno. No, je li res nemogoče, da kmalu ugasne njegovega mladega življenja slabo brleča luč?“

Ugasne!

Kako mirno je razmišljal o tej besedici! In kako velika, kako težka, kako usodepolna je vendar ta beseda . . .

Toda pil bi, pil! Tako močno ga žeja, grlo mu je suho, usta vroča. Sladkorna voda pa je povsem brez pravega okusa — in tako hitro se pogreje v tej neznosni vročini . . .

Ko bi bila vsaj pomlad! Prijetneje bi se ležalo.

A v tej vročini!

In tudi zunaj je ravno taka soparica — je pomišljajal ter vpiral oči na uro na steni — na belkasto njeno ploščo iz sevreškega porcelana, na fino izvedena, majhna kazalca, ki so tako leno, tako neizrecno in nestrpno počasi krožila določeno jim pot — Zunaj je ozračje mirno, in razpaljen je ves vzduh od solčnih pramenov. Na visoko vzbokanem vijoličastem, nekamo zabrisanem in radi gorečega vzduha nejasnem oboku nebesnem visi solnce, podobno veliki razbeljeni plošči, ter se tako polagoma, tako nekako previdno in oprezno pomika po neizkončnem vsemiru, kakor bi se balo, da se prekucne, če se popelje nekoliko hitreje, da se strmoglavi v belkastosivo globino, če se za črtico premakne iz svojega vekovečnega tira. —

Vrata so se hitro odprla in v sobo je stopila gospodinja.

Na lesenem krožniku je prinesla v majhni steklenici rujnega vina. Postavila je steklenico na mizo ter primeknila k njej ono z vodo, ki je običajno stala na mizi.

„Ali Vam ga naj pomešam z vodo?“

Bolnik je malce preudarjal.

„Ne — bolje bode, da popijem čisto.“

Hotel se je dvigniti. A bil je preslab.

„Čakajte, podprem Vas.“

„Hvala!“ je mrmral mladenič.

Z eno roko mu je podpirala starka glavo in ramena, z drugo pa mu je pomagala nagibati čašo.

Popil je dva, tri požirke.

„Dovolj! — Hvala! . . . Ne gre mi prav v slast.“

„Ne?!“

Gospa ga je polagoma spet spustila na blazino.

„Veste, gospod Pivec, vročina je prevelika. Človeku nič ne diši, nič ne prija — vse je izmučeno, kakor ožgano . . . Kako se siplje skozi okno vročina v sobo! — Spustim nekoliko rolete. Kaj Vam je li ljubo?“

„Da, spustite! Solnce sije tako vroče, žgoče . . . Ne, popolnoma jih ne spuščajte — tako do sredine okna . . . Tako!“

„Tako torej . . . Sedaj pa ležite mirno! — Če bi kaj potrebovali, pokličite me ali pa pozvonite! Jaz sem v sosednji sobici. Neko delo imam.“

Bolnik se je ozrl v njo. Zapazil je, da ga zopet motri z onim vprašajočim, skoro prestrašenim, nekako boleznim pogledom, ki ga je ujel poprej, ko mu je prinesla juho in češplje.

„Dobro . . . dobro,“ je mrmral kakor sam zase . . .
Štarka je šla. —

Tiho je bilo v sobici. Nekoliko temačno je bilo v njej. Le malo solnčnih žarkov je sijalo pod napol spuščeni roleti v sobo. Na tleh pred oknom so črtali ozko, podolgovato zlatorumeno progo.

Med tlemi in oknom pa so plavali v razsvetljenem vzduhu prašni atomi, valeč se kaotično semintja. Zaznamovali so širino in dolgost solnčnega pasu.

„Kako čudno — solnčni žarki nam kažejo nešteto mikroskopskih atomov tam, kjer sicer ne vidimo ničesar. Oj kako čisti, kako jasni so solnčni žarki!“

„Solnce božje“ — je govoril sam pri sebi — „ti neizmerno, ti večno, ti neumljivo, ti najčistejše — o, ko bi človek bil tako čist, kakor si ti, tako brez najmanjše pege! Ko bi bil tako blag, kakor si ti, da bi vedno le ogreval one, s katerimi pride v dotiko; da bi jih le vedno blažil, vedno dvigal njih pogled in njih mišljenje v višine, kakor se dvigajo pogledi vesoljnega človeštva za tvojim zlatim sojem v jasne višave!“ —

„O solnce nebeško, ko bi bil človek, obdarovan z umom in mogočnim duhom, vedno tako zvest samemu sebi, kakor si si zvesto ti! Ko bi ne izgrešil nikdar svoje poti, se ne oddaljil nikdar iz mej, ki mu jih stavijo večni zakoni . . .“

„Hej, Litka, dete moje, pusti psa!“

Nežen ženski glas je zazvenel z dvorišča ter zmotil bolnika v razmotrivanju.

Zaslišal se je zvonek otročji smeh in mrčanje psa.

„Mama!“

„Sem pojdi, Litka! Pes te ugrizne.“

Zopet otročji smeh — vesel, zvonek brezskrben . . .

Tako se je nemara smejal tudi on nekdanj. A temu je davno . . . vrlo davno.

„Gospa Podgornik — ne res, kaka vročina! Človek skoro niti dihati ne more.“

To je bil tretji glas. Bil je oster, visok, nekako nesimpatičen, jezičen.

„Soseda, gospa Meyer. Kako zopet kriči“ — je sam sebi pripomnil bolnik pri teh zvokih. —

„Ta glas me dela tako nervoznega . . .“

„Res, gospa Meyer, vroče, vroče. Raz me kar teko potne srage“

„Morala bi iti izvan doma; nekaj bi morala nakupiti. In gospe Negrijevi bi morala vrniti poset — v nedeljo je bila pri meni. A v taki vročini se človeku res ne ljubi, zavijati se v ozko obleko in letati po mestu . . .“

„Proti večeru bode ugodneje.“

„Da, da, — A da ne zabim: Ste li popoldne že govorili z gospo Kolarjevo?“

„Ne! Je li kaj novega?“

„Da! — A govoriva tiše, da bolni dijak ne sliši . . . okno je odprto . . . Zdravnik je naznanil gospe, da je bolnik pri koncu. Par dni še nemara preživi, potem pa . . .“

„A res? — Kdo bi si mislil!“

„Hitro je šlo — kaj?“

„Res — tako mlad je še.“

„Mlad . . . In vendar bode moral umreti!“

Ludovik ni več poslušal.

Mehanično se je prijel z obema rokama za prsi, kakor bi se hotel prepričati, je li res že izgorel v njih življenja zubelj. Potem pa si je potegnil s tanko, skoro prozorno roko čez vroči obraz. Čutil je, kako je upadel, da je le še kost in koža.

Ravnotako mehanično je položil roko spet na odejo. Voščena belina prozorne, poteče se kože je v v čudnem kontrastu odsevala od rdeče boje odejne.

Fosforično se lesketajoče oči, ležeče globoko v jamicah, so naporno, nekako kakor v ekstazi zrlle v rdečerumeno cvetko na stropu.

A bolnik je bil miren, tako nenaravno miren in pokojen. Moral se je sam sebi čuditi, kako je pri tej grozni vesti mogel ostati tako miren in mrzel.

„Umreti torej moram! Umreti — to je, ločiti se od vsega, kar mi je bilo do sedaj ljubo in drago — od prijateljev, znancev . . . od matere . . .“

Začel je misliti na preteklost.

Pogrezal je svojo dušo v spomine na minulo mladost, na rodne kraje, na domače ljudi, na staro, drago, ljubljeno mater.

· Mati, mati!

Kako mu vztrepetava duša v mrzli boli pri spominu na njo! Kako težko bode zadela starko ta izguba. Saj je on njeno edino upanje, edino veselje njeno. Njega se oklepa zapuščena, osamela vdova z vsemi silami svoje duše, z vso vročo strastjo materinega srca. A hipoma jo bode kakor grom z jasnega neba pretresla grozna vest: Tvoj sin, tvoj edinec je mrtev! — Ne bode stala ob njegovi postelji v zadnjih, težkih trenutkih. Ne bode mu plakaje zatisnila ugaslih oči. Ne bode mu prekrižala mrzlega čela, ko zaspí dolg, večer sen, kakor ga je križala nekđaj za mladih dni vsak večer, ko je legal spat.

Najbrž ga niti več videla ne bode, najbrž ga pokopljejo, preden ona izve o njegovi smrti . . .

Vroča ljubezen do stare mamice je z visokim žarom vzplamtela v srcu bolnikovem.

Gledal jo je v duhu — majhno ženico izmučenega, a prijaznega obraza in rjavih oči, ki so stokrat in stokrat tako prijazno in ljubeznivo zrle vanj. Nikdar več ne bode potapljal svojih pogledov v te mile oči — nikdar več . . .

Mogočno domotožje se mu je začelo zbudati v srcu. Naenkrat se mu je dozdevalo neizrecno mučno, spavati v vse veke v tuji zemlji, med tujimi ljudmi, na tujem pokopališču. Nihče mu ne zasadi na gomilo cvetek. Trava požene na njej, zimzelen jo prepreže in iz tal vznikne nemara rdečebojni mak, edini kras zapuščenih grobov pozabljenih umrlih . . .

Oj, na domačem pokopališču, kjer spi večni sen rodni oča; kjer spe sosedi in znanci, bi se počivalo laže, prijetneje . . .

In polagoma se mu je začelo v duši zbudjati neko čustvo, ki se je z vso silo protivilo smrti in ločitvi.

Res ni lahko, vse zapustiti, ločiti se kar mirno, vdano od sveta, od življenja . . .

„Toda — to je le egoizem v človeku* — je modroval sam pri sebi, da bi se potolažil ter se ubranil nemira, ki se mu je vsesaval v srce. — „Iz egoizma se boji človek smrti. Ve namreč, da neha biti — neha za svet, za ljudi. Saj nas vendar ljudje, ko nas nimajo več pred očmi, takoj pozabijo . . . le mamico izvzamem, drugi pa me vsi pozabijo. Človek misli le na samega sebe, ker je človek velik le v svojem egoizmu. In ta egoizem nas spremlja v življenju in še v smrti, in on je vzrok, da nas misel, da se povsem izgubimo, navdaja z bojaznijo, z neko mrzlo, notranjo grozo . . .“

Da, težko je, ločiti se od življenja!

Ljudje često tako čudno sodijo o življenju, o svetu, o človeštvu.

Dokler so zdravi in krepki, jim življenje ni vredno niti piškavega oreha. Ko pa bi morali zapustiti ta svet, o tedaj pa se ga oklepajo z vsemi močmi! Protivijo se sami misli, da je v kratkem vsemu konec, da skoro pade temni zastor ter zastre oder, na katerem so igrali kratko tragikomedijo svojega življenja.

Bližina smrti nekako posvečuje življenje, mu daje do tedaj neznan in nespoznan svit, ga ožarja z neko tajno, mistično gloriolo. Bližina smrti nas spet spravi s svetom in človeštvom. Bližajoča se smrt nam izruje iz srca ves gnev, ki smo ga morebiti gojili proti svetu, proti življenju in človeštvu . . .

In kakor v potrdilo tem svojim mislim, se je spomnil bolnik kolega Marina.

Kak misantrop je bil nekdam, kak zaničevavec vsega pozitivnega — poosebljena negacija vsega dobrega v življenju.

Nalašč si je pojil dušo bolj in bolj s sovraštvom do sveta in človeštva, ki mu je dalo baje veliko

krivico, ker ga je pustilo v revščini in bedi ter se ni mnogo menilo zanj.

Vdal se je pijanstvu, da bi zabljal vsaj za hipe to krivico, in svoj gnev do človeštva je pogrezal v nezavest pijanosti . . .

„Ne pij vedno,“ so ga svarili drugi; „ti si piješ smrt!“

„Da, to ravno hočem,“ je odgovarjal cinično in resignirano. „Življenje hočem zapiti — ni vredno, da se ga oklepamo. Zapiti hočem samega sebe, ker nimam smotra, ne vzorov, ki bi se pehal in mučil zanje . . . Le pijem . . . pijem . . . Lete . . . Lete!“ . . .

In sedaj res boleha . . . A pije še vedno.

Pred štirimi dnevi pa je obiskal bolnega Pivca.

Proti večeru je prišel. Videlo se mu je, da so ga že precej obsedli vinski duhovi.

In sedeč na pletenem stolu, ki je škripal pod njim, je razlagal bolniku, da je on tudi nevarno bolan na pljučih in da mu je zdravnik prepovedal — piti, sicer ni več upati zdravja.

„A piti moram,“ je poudarjal ter s kalnimi, rdečimi očmi zrl v bolnika — „piti moram; v pijanosti vsaj zabljam, da moram skoro umreti . . . Glej mlad sem še in veliko bi še lahko storil za narod in človeštvo. A vendar bom moral umreti, tako mlad umreti . . .“

In življenje je tako lepo . . . tako lepo!“ . . .

Žalobno je govoril zadnje besede. Glavo je povsesil na mizo. In zaplakal je glasno in gorko kakor malo dete — ker bo moral mlad umreti in zapustiti to lepo življenje, ko bi še vendar lahko veliko koristil narodu in človeštvu! —

A tega se je spomnil šele sedaj. Šele v bolezni je spoznal, da je življenje vendarle lepo. Poprej je pil, da bi zapil življenje, a sedaj je plakal za njim . . .

Bolnik je razmišljal, kako se je tudi njemu poprej svet dozdeval malenkosten in ničvreden. Življenje mu je bilo le peza. A sedaj bi si spet rad nabremenil to pezo ter jo nosil, če treba, še stoletja in stoletja.

Toda sedaj je prepozno . . . prepozno! —

Čas je potekal. —

Zunaj je zahajalo solnce. Izpod napol spuščениh rolet so začeli izginjati solnčni žarki. Solnčna luč je ugašala . . .

Bolnik je zapazil, da se zlati prameni poizgubljajo drug za drugim tiho, polagoma, nekamo tajno.

Solnce se poslavlja — je pomislil. In novi čuti so se mu budili v hitro utripajočem srcu.

Kakor solnce zvečer zapade na obzoru, zemljo pa ovije črnokrila noč s temnim, življenju sovražnim ovojem, tako je s človekom. Tudi človek izgine prej ali slej s pozorišča svojega delovanja, — življenje njegovo ugasne, kakor ugasne zvečer solnčni soj. Potem pa pride temna noč smrti in uničenja.

A kakor prižge mogočna roka onega velikega bitja, ki je v začetku stvarstva razžarilo nad svetovi solnčno oblo, vsako jutro to vekovečno luč spet v novem krasu na obzoru našega vidika ter stre črna krila mrzki noči: tako tudi duha človeškega, ki ga je razžaril in z vseobsežno tvorilno močjo obdaril isti veliki umetnik, nemara ne pusti v tmini večne noči, ampak ga dvigne morda v jasne višave — k novemu življenju, k novemu delovanju . . .

„O, da bi izšel tudi moj duh iz uničevalne smrti črne noči jasen in svetél kakor solnce, žareč in čist, kakršni so zlati prameni solnčni!“ — je zdihoval hrepeneče in koprneče.

— Mračilo se je.

Polagoma se je soba polnila s tmino. Bolj in bolj se je gostil vzduh, kakor bi lezli iz nemih sten nočni duhovi ter se spajali v ozki sobici v tesnem objemu, ali kakor bi se zidovi sami zgrinjali nad bolnikom — polagoma, tiho, na lahno se nagibajoč bolj in bolj nad posteljo, preteč, da se v prihodnjem trenutku sesujejo nanj . . .

Bolniku pa je legalo nekaj neizrecno težkega, mučnega, nekaj ledenomrzlega na vroče prsi, na glasno utripajoče srce.

Ta tmina ga je strašila, ti nevidni nočni duhovi, plavajoči nad njim in okrog njega, so mu bili neprijetni, neljubi gosti . . .

Toda — — — Nemara je to zadnji večer. Morda ga zagrne jutri že druga noč. Nemara se pojavlja v

hipu, ko se nagne k večeru življenja dan, isti proces, ki ga opazuje sedaj v prirodi. Nemara lega na človeka istotako počasi in preteče in težeče in strašče ga smrtna tmina, kakor se polagoma zgrinja okrog njega večerni mrak. Nemara se v hipu smrti človeku dozdeva, da se poveža nanj svod nebeški, da se ruši nad njim vsemira neizmerna stavba ter se zgrinja nanj, preteč, da ga pokoplje pod seboj . . . In človek se pogrezne v nezavest . . . v temo . . . v smrt . . .

Nemara je tako. A gotovo ni.

Ko bi vedel, je li tako!

Toda saj skoro — morda jutri — okusi to sam . . .

Skoro se pogrezne v nezavest smrti . . . in noč ga zagrne s svojim težkim ovojem — črna, večna noč, katere ne razsvetljuje nobena luč, katere ni nikdar konec, v noč brez zore in jutra.

Bolnik je postajal nemiren.

Taka noč brez vsake luči, noč brez zore in jutra ga je strašila. Bal se je je

Poprej, ko je bil še zdrav, se mu je dozdevala ta misel — sicer pa ni mnogokrat razmišljal o tem — povsem naravna, skoro nekam dobrodejna. Bil je sin svojega časa, bil je „moderen človek“, in tak se je le na lažno nasmihaval, misleč na trenutek ločitve od sveta in življenja, češ, to je tako naravno, to je le dobrota za človeka — veliko, neprecenljivo dobro.

A sedaj je ta trenutek premočeval iz druge perspektive, iz perspektive, iz katere človek zre na smrtni postelji na svoje preteklo in prihodnje življenje in iz katere sodi svet in vse svoje življenje drugače, kakor ga je sodil nekaj, za dni kreposti in zdravja . . .

Kako? — V prihodnje življenje? . . .

Saj ga baje ni!

Telo bodo položili v grob, prah bodo izročili prahu, duh pa — no, duše baje ni . . . Torej je vsemu konec — človek izgine in se izgubi v sveti, večni Nirvani.

Toda . . . ko bi nemara ne bilo tako? Ko bi nemara po smrti bilo vendarle nekaj — nekaj . . . no, kaj — čemu se trapiti s tem vprašanjem!

Toda — nit n. pr. ako se prestriže, ima dva konca. En konec je konec v pravem pomenu besede, drugi pa je pravzaprav le začetek.

In ko bi bilo tako tudi s koncem našega pozemskega življenja; ko bi bila smrt le začetek drugega življenja! — In če je kaj po smrti, mora trajati večno, sicer nima zmisla . . . Večno torej — brez konca in kraja . . . morda večna noč — večna tmina . . .

„Ah!“ je zastokal glasno.

Spel se je po koncu ter močno pritisnil na svetlo gumbo priročnega zvončka. Ta je glasno, na kratko zacingljalo. —

Bolnik pa je omahnil nazaj v posteljo.

Zvonček je brnel z jasnim, zvenečim glasom — a vedno tiše, vedno nežneje . . .

Vrata iz sosednje sobe so se široma odprla.

„Kaj je, gospod Pivec?“ je vznemirjena vzkliknila gospodinja, stoječa še med vrati in trudeč se, premagati s starimi očmi sajasto tmino.

„Luči! — Davi me!“

Z neko grozo, z neko neznansko nervoznostjo je izbruhnil te besede. Roke je dvigal v zrak, prste pa je razježil in razkrečil, kakor bi videl pred seboj kako prikazen ter se je hotel ubraniti.

„Tako!“ je viknila starka.

Hitela je v sosednjo sobo.

Vžigalnica je zarskala po ostri strani škatlice, in skoro v istem hipu je priplal širok soj luči pri odprtih vratih v bolnikovo sobico.

Starka je prinesla svečo ter jo postavila na mizo ob postelji.

„Ali Vam je huje, gospod Pivec?“ je povpraševala ter popravljala zglavje bolnikove postelje.

„Ah — h koncu gre!“

Starka se je stresla. Za hip je pomolčala. Potem pa je pričela neodločno:

„Gospod, nekaj bi Vam rada povedala. A ne smete se vznemirjati . . .“

„Ah, le govorite — saj vem, kaj je. Zdravnik je rekel, da težko preživim še par dni . . . Kaj?“

„Vi že veste?“ . . .

„Da! Slišal sem, ko je danes popoldne povedala gospa Meyerjeva to novico gospe Podgornikovi.“

„Tako?“

Starka je sedla na stol, položila desno roko razprostrto na mizo ter zamišljeno zrla v beli namizni prt . . .

Bolnik je vpiral bliskajoče se oči v luč — narporno, z nekakim hrepenenjem, kakor bi hotel srkati te žarke váse; kakor bi se hotel napojiti z njimi, se okrepiti za katastrofo.

Sveča je gorela polagoma. Črni stenj se je nagibal na stran. Na koncu je bil žareč. Svetli plamen je vzplamteval in spet pojemal, trepetaje se je nagibal s strani v stran ter lil polumračno svetlobo čez posteljo in čez bolnika, po stenah, po stropu, po vsej majhni sobici . . .

Bolniku je polagoma odlegalo.

Oni neznosni strah, ona smrtna groza, ki se ga je polastila poprej v mraku, v tmini, ga je zapuščala . . .

„Kak blagoslov, kaka dobrotà je za človeka luč, svetloba“ — je pomišljal nepremično zroč v trepetajoči plamenček . . .

„A nemara jo zrem zadnjikrat“ si je ugovarjal.

„In potem — potem me objame zopet noč . . . noč . . . dolga, brezkončna, neprodorna, nerazjasniva noč.“

Vztrepetal je pod težo, pod grozo te misli . . .

„Gospod Pivec“ — je zopet pričela starka zročà venomer na mizo — „zdravnik je rekel, naj Vas opozorim, da ne odlašajte z izpovedjo . . . da se spravite z Bogom . . .“

„Ah!“ . . .

Bolnik je na lažno zdihnil ter nabral čelo v gube, kakor bi se hotel nekaj važnega domisliti.

Mučna, dolga tišina je zavládala v sobi.

Starka je molčala. Umevala je veliko važnost tega trenutka. Videla je, da se bolnik bojuje sam s seboj, da se bojuje v njem oni dvojni človek, ki živi v nas. Ravno ta notranji boj ji je pričal, da se bolnik docela zaveda velikega pomena tega dogodka. In veselila se je tega, ker je bila sama pobožna žena.

A motila ga ni. Niti bodrila ga ni. Čakala je, da bolnik izbojuje sam v svojem srcu odločilni boj, da sam sebe premaga.

Le če bi se odločil negativno, je hotela vplivati nanj. A upala je, da tega ne stori. Saj je bil v jedru dober, dasi je bil dete svojega časa, dasi je bil „moderen človek“, dasi je hodil široko pot, ki je običajno hodi sedanja mladina.

V bolnikovi duši pa so se borile nasprotni sile. Ene so mu proseče pošepetavale, so vabile, naj pritrdi, naj reče usodepolni „da“. — Druge pa so mu svetovale nasprotno, mu sugerirale odločni „ne“.

„Čemu se hočeš izpovedati saj s smrtjo vendarle vse mine; po smrti ni ničesar!“

„Je — je! — Ne veruj lažnivcu od začetka“ . . .

Skozi odprto okno, pod napol spuščeni roleti, je priletela v sobico mala veša. Poletavala je okrog luči, plapolala z mehkiimi krili nekamo preplašeno nad plamenom. Naposled pa je vendarle poletela preblizu luči. Hip je visela nad plamenom, potem pa so ji nervozno vztrepetale majhne, kakor z rumenkasto sivo moko potresene peruti — in strmoglavila je v plamen in ob stenju v razpuščeni, raztaljeni vosek . . .

To je zmotilo bolnika v njegovem modrovanju. In skoro ljubo mu je bilo, da so se mu za trenutek misli obrnile na drug predmet.

„Opekla se je, ožgala!“ je pomislil. In hipoma si je dostavil v mislih: „Tako se tudi mi osmodimo in ožgemo pri vsem: — pri ljubezni, pri prijateljstvu, pri vseh naših naklepih, vseh upih in nadah . . . pri življenju samem“ . . .

Neka srčna grenkoba, neka mrzkost do ljudi in sveta je spet začela prešinjati bolnika. In čudil se je, da si je še pred kratkim domneval, da je svet v resnici lep in vreden življenja.

„Toda“ — je spet pomišljal — „sedaj je vse to záme brez zmisla. Preteklost izginja v neki polutmini, a pred menoj se odpira . . . Kaj? — Da — kaj?“

„Biti ali ne biti — ali je kaj ali ni?“ se je s strahom povpraševal.

In zopet mu je nekaj govorilo v srcu: „Je — je!“

„Seveda je!“ — se je norčeval neki demonski glas, ki ga je strašil in pretresal. — „Seveda je: sveta Nirvana, večni mir!“ . . .

„Ne — ne veruj, ne omahuj! Spominjaj se, kako te je učila mati!“

Da, ko bi še nosil v srcu, kar ga je učila mati za nežne mladosti! Ko so mu še njene besede kazale pot v življenja široširni areni; ko mu je še ona mogočna vera, katere se mu je srce nasrkalo v mladih dneh, kakor ogrevajoč plamen prešinjala vse bistvo ter ga ogrevala za vse lepo in sveto; ko je bilo srce njegovo še neoskrunjen, neomadeževan oltar, posvečen Bogu iz prve mladosti: o tedaj se je čutil tako otročje zadovoljnega, tako srečnega, tako blaženega!

A polagoma mu je v burnega življenja semanj-skem hrupu začela giniti ona vera, ki mu je bila nekdanj najmočnejša opora v vseh sovražnih navalih, pri vseh izkušnjavah in bridkih izkušnjah.

Dvomi so se začeli porajati. Duhomorni skepticizem mu je začel razjedati poprej mirno dušo.

Vihar je divjal v njegovem srcu, ki mu je burkal nekdanj mirno površje njegovih čutov in čustev.

Da pa bi pomiril ta vihar, se je predal širnemu svetu in v šumnem življenju je srkal v žejnih požirkih váse nazore one družbe, ki se pomilovalno posmehuje vsemu pozitivnemu, ki zaničevalno skomizga z rameni nad vsem nadzemskim; nad vsem, česar se njih mrzli materializem ne more dotekniti s svojimi bogoskrunskimi rokami ter se prepričati: je li ali ni? . . .

Tako je zašel bolj in bolj na stranpoti. —

Polagoma pa je izgubil v življenja temni noči popolnoma zvezdo vodnico.

In sedaj ne ve ne kod ne kam . . .

Le nekje na dnu duše se mu je začela zbujati slutnja, da stoji pred zevajočim prepadom, iz katerega ni več rešitve, če strmoglaví vánj.

V začetku je bila ta zavest le nejasna, nedoločna, nekako temna. A čimdalje, tem močnejše se je javila ter mu postajala jasnejša in jasnejša, določnejša, realnejša . . .

Hipoma pa mu je bilo, kakor bi ga klical neki daljni glas. Dozdevalo se mu je, da mu je bil ta glas nekdanj znan . . . nekdanj, a tega je že vrlo davno . . .

Ta glas ga je vabil z očetovsko ljubeznivostjo, naj zapusti svojega življenja dosedanost; naj ne drevi dalje v tiru, v katerem dero milijoni v svojo pogubo; naj se vrne . . . vrne v naročje Onega, katerega je za jasnih dni prekipečega zdravja tako lehkomišelnost zapustil, kateri pa ga vendar z ljubeznijo spet sprejme v svoje naročje, kakor z ljubeznijo sprejema vse izgubljene sinove, ki se s skesanim srcem vračajo k Njemu v svoj dom . . .

Bolnik je zaprl oči. Tanka, skoro prozorna koža na upadlem obrazu mu je nervozno podrhtavala. Prsi so se mu dvigale hitro, visoko. Sopel je težko, hropeče.

Polagoma pa se je umiril.

Čez dalj časa je zopet otvoril veka — polagoma . . . širje in širje, kakor bi poizkušaval, jih li more še gibati.

Svetle oči je obrnil v stran, proti oknu. A te oči so zrle sedaj nekako zaupno, vdano . . .

V duši pa mu je še vedno nekako kakor daljni, poluzamrl in poluzabrisan jek — zvenel glas, ki ga je vabil, naj se vrne . . . naj se vrne . . .

„Tam se združim z vsemi — z onimi, ki so zapustili že pred menoj svet in z onimi, ki še pridejo za menoj . . . Tudi z mamico.“ . . .

Hipoma mu je šinila ta misel v glavo.

In ta zavest, to prepričanje mu je bilo blažilen mir v poprej razburjeno in valovito vzburkano srce . . .

Obrnil je glavo ter vpri oči v starko, sedečo ob postelji.

Mirno, tiho nekamo proseče je dejal:

„Pokličite jutri duhovnika!“

Starka se je bistro, skoro iznenadena, ozrla vanj. A ko je videla bolnikov vdani pogled, se ji je zažarilo oko; obraz poprej nabran v resne pričakujoče gube, se ji je razširil, razjasnil.

„Hvala Bogu!“ je mrmrala sama zase.

Glasneje pa je pristavila:

„To sem pričakovala od Vas, gospod Pivec!“ —

Na mizi je jasno plamtela sveča . . .

Jasnilo se je tudi v srcu bolnikovem . . .

C.

Sestanek.

Črtica.

I.

Pojavil se je med vrati. —

Odprto je bilo le desno krilo. Levo pa je — kakor navadno — mogočno zapiralo drugo polovico vhoda

Par hipov je postal na pragu . . . Letá je bil iz močnega rumenkastega hrastovega lesa. Po dolžini so se vlekle belkaste vitre. Desna polovica je bila za spoznanje izhojena in oglodana, nekako izpiljena . . .

Veka velikih črnih oči so se mu nehoté zblížala, ker mu je po nevidnih valovih v večni neizmernosti se tresočega zraka priplulo naproti celo morje vročih, bleščečih žarkov . . . Blesteča belina zidanih vaških hiš in beli prodec suhe ceste so mu jemali vid . . .

Nekolikokrat je pomežikal, potem pa je položil nekoliko vzbočeno dlan majhne desnice nad oči. Držeč jo nepremično pod čelom, je zrl nekaj časa tjá čez vas, tjá na grad, katerega zidove so skrivali visoki, širokovejni kostanji. Le streha in nizki stolp sta močela iznad gostolistnih dreves

Rdečebarvana pločevinasta streha širokega, nekamo starinskega stolpiča je žarela in sevala v pe-

kočih solnčnih žarkih . . . Bilo je, kakor bi se lahna megla vijoličaste vročine dvigala iznad gradu v ozračje.

Vetrnica na ostrem temenu grajskega stolpiča je kazala proti jugu. Bila je povsem mirna. Ni se genila; niti vztrepetala ni. Bilo je, kakor bi vse spavalo — vetrnica, drevje okrog gradu, grad sam. — Vse poslopje in bližnjo okolico je ogrinjala mrtvaška lenoba vročega poletnega popoldneva . . .

Par minut je zrl Mirko, sin vaškega gostilničarja in trgovca, bogatega Zorka, proti gradu — venomer držeč vzbočeno dlan nad očmi in široko raztegajoč veča, ki so se mu radi bliščobe in beline v ozračju, po cesti, v vasi, nehote hotela spet zapreti.

Čez nekaj časa je polagoma odtegnil roko od čela, povsili oči ter jih parkrat hitro zaprl in zopet odprl . . .

„Livija!“ — je zamrmral zroč predse na drobni cestni prodec, na prah, ki je pokrival cesto. —

Stresnil je s kodrasto glavo. Potem pa je polagoma, preišljajoč, korakal proti pročelju velikega zidanega poslopja, kjer je bil vhod na vrt. —

Sedel je na nizko klop iz tankih brezovih debel. Bila so neotesana. Bela lub se je tu in tam odkrušila od lesa, tako da je bil ta deloma gol, deloma pa je lub visela v krpah od njega.

Leno se je naslonil na ne baš posebno močno hrbtišče klopi.

Nad njim je bočila jablana svoje dolgo vejevje, po katerem je visel dozorevajoč sad — a razvrščen poredkoma po koncih svrži.

Listje je bilo mirno. Niti genilo se ni. Bilo je brezvetrije.

Bilo je, kakor bi vse ozračje gorelo z mirnim, tihim, nevidnim plamenom. Popolnoma neviden sicer ta plamen ni bil. Če si gledal tako dalje časa v vzduh, se ti je dozdevalo, kakor bi komaj vidni, belkastorumeni, ob ostrih koncih vijoličasti plameneni jeziki sikali v vzduhu — a tiho, nekamo iztežka, nekako z nenaravnim ognjem . . .

Zelena, mehka trava je rumenela v tem žgočem morju razžarjenega vzduha. Nežne cvetke so zapirale

čase ter povešale pisane glavice. Robovi nežnih, skoro prozornih cvetličnih lističev so se gubili. Polagoma se je zvil v svedrasto obliko ves list . . . Veneli so, rjaveli, ožgani, opaljeni . . .

Vse življenje v naravi je pešalo, je začelo umirati . . .

Mirko se je potil kakor v peči ter je nevoljen pomišljal, čemu da pripeka solnce s tako blazno vročino.

Odpel si je lahno poletno obleko iz svetlega trikota . . . Iz žepa kratke suknjice je potegnil majhno izdajo Giustijevih pesmi.

Malomarno je listal v knjigi. Tuintam je prebral par stihov. A ti granesi, pronikli s perečim in kakor otrovanim sarkazmom, mu danes niso ugajali. — Vročina ga je mučila in razne misli so mu rojile za vročim čelom.

Položil je knjigo v stran — na klop tik sebe.

Zazeval je. Roke — te roke so bile majhne, a nekoliko rdečkaste — je potisnil v ozka hlačna žepa. Noge je iztegnil naravnost od sebe tja po pohojeni in pomandrani travi . . .

Zaglobil se je v razmišljanje.

Vdal se je svojim mislim. Te misli so bile pri njem sedaj vsakdanje, navadne. Niti klicati jih ni bilo treba, ne, same so z vsiljivo močjo vedno in vedno silile na dan.

A vse so se sredotočile v Liviji, cvetni grajski hčeri. —

Ozrl se je med drevjem v stran. Oči so mu iskale grad. Ni ga videl, zakrivalo ga je sosednje poslopje.

A njo je videl. Saj mu plava njena podoba vedno pred dušo.

Zaprj je veka, da bi ne videl ničesar drugega, da bi si tem laže čaral pred dušo njeno podobo.

Zaglabljal se je v klasične poteze njenega marmornatega obraza. Pogrezal je vso svojo dušo v njene izrazite, ognjene, a vendar mrzle oči, kakor se pogreza zračni prah mehke jutranje megle v napol odprto čašo nežne lilije na grajskem vrtu. Njeno

kakor izklesano telesce, nežno a vendar tako ponosno, mu je kakor megljena prikazen gorke vile trepetalo pred vzneseno, polupijano dušo.

„Krasna je!“ — je zamrmral tiho in nekam mehanično, nezavestno. Otvoril je za hip oči, pogledal za trenutek v sinji zrak, v vejevje nad seboj. Potem pa jih je spet zaprl . . .

A ponosna je, neizrecno ponosna . . . in mrzla — mrzla . . .“

In čutil je, da ga to le še bolj razvnama, mu le še bolj podžiga strast, ga le še bolj veže nanjo. Nekako blaženega se čuti v sponah, v katere mu kuje mlado srce slednji njen pogled.

So pač različne človeške narave. Enega premaguje ljubeznivost ženske, drugega njena strast, njen ogenj, s katerim se ga oklepa. Tretjega najbolj razplamti ženska mrzlota, ženski ponos. Tak človek ne priznava, da je ženska mrzla le iz preračunjenega egoizma. On imenuje v svoji slepoti, v svoji pijanosti to mrzloto klasično veličino.

Ne veruje, da nekatera ženska niti ljubiti ne more, da je brez čustva, brez srca. Tak nesrečnež vidi le žensko lepoto, ter jo — ljubi. A ne pomisli, da bi ravno tako opravičeno lahko ljubil tudi kamen, umotvor, ki čuti ravno toliko, kakor nekatera živa bitja — da namreč niti ne čuti.

Človek vobče je velika zagonetka sam sebi — nekatera ženska pa je zagonetka vsemu svetu . . .

Livija je bila lepa.

In Mirko je občudoval njeno klasično lepoto ter jo — ljubil. Prvo bi še ne bilo tak greh. A drugo je bilo greh . . . in — in — no, misleč človek bi rekel, da je bila neumnost.

A zaljubljen človek nikdar ne misli. In saj tudi misliti ne more — trezno namreč in logično ne. Taki ljudje so vedno pijani. Dan na dan se bolj pogrezajo v opojno čuvstvo svoje neizkončne ljubezni — vsi si mislijo, da je njih ljubezen res 'neizkončna', 'večna', 'brez mej in brez nehanja'. In v teh domnevanjih — to je namreč posebna vrsta dušne bolezni, neka vrsta fiksnih idej — so slepi za vse drugo razen svojega vzora.

In to je ravno veliko zlo, ki tiči v ljubezni.

In za to boleznijo je bolehal tudi Mirko.

No, nekega dne pa se nemara iztrezni. Nekega dne si nemara hipoma prizna: „Ljubezen je mrtva . . .“

Nemara umre najpoprej v njem . . . Nemara pa v njej . . . Toda, kje ima dokaz, da ga ona ljubi? . . .

In nekoč, ko razgrne pred njo vse tajne svojega srca, mu morda prizna s vsakdanjim, konvencionalnim glasom:

„Gospod Zorko, Vi ste se zelo motili. — Obžalujem Vas — a pomagati ne morem . . . Jaz Vas ne ljubim.“

In kaj tedaj?

Bode li takoj ugasnil plamen, ki visoko in živo gori v njegovem srcu . . .

In če ne — kaj tedaj? —

Toda duševni bolniki — taki so pač zaljubljeni — ne mislijo mnogo. In če se jim nudi kdaj kako vprašanje, si ga ali sploh ne rešijo, ne odgovore nanj, ali pa odgovore v svojo korist; odgovore, kar želijo sami, da bi se zgodilo.

In če bi se vprašal, zakaj jo sploh ljubi. — Ljubi jo, da jo ljubi in ker jo ljubi . . .

No, to so slabi zaključki, povsem borno utemeljeni.

In ona? . . .

Mrzla je. — Toda — ona je aristokratinja iz stare, ponosne rodovine, vezana na stare tradicije, na stroge zakone etikete.

Ne more se mu torej kar vreči v naročje.

A tiho ga nemara vendarle ljubi. In če ne, si je treba priboriti njeno ljubav . . .

Plamena, ki mu gori v prsih, ne more več ugasniti. — —

Mesec dni se že poznata. Mesec dni že tli v njem oni žgoči ogenj, ki ga vsak njen pogled bolj in bolj vnema, bolj in bolj razplamteva. —

In zopet je pomislil na prvi sestanek, ki je v obče razmišljal vrlo često o njem . . .

Bilo je nekoliko dni po vrnitvi iz stolnega mesta, kjer je dovršil ravno prvo državno izkušnjo iz prava.

Kakor navadno v vsakih počitnicah, je tudi sedaj že takoj prve dni hodil in blodil od zore do mraka po sosednjih gozdih.

Mirko je bil vobče dovzeten, čuteč mladenič. Le časih je njegovo čustvovanje premahnilo v neko svojeglavost, v neko trmo. In tedaj je bil tudi lahko trd, brezčuten.

A domači logi so vplivali nanj s čudovito močjo. Po teh gozdih je hrepenel v tujini. Ob začetku vsakega šolskega leta mu je pri spominih na krasne domače loge vztrepetavalo srce v bolestnem domotožju. Trdo, mrzlo prozo napornega učenja mu je lajšal spomin na mehko, dremotno, božajočo poezijo teh vaških negojenih logov.

Poznal je vse steze in pote teh gozdov. — Često in često je med polagoma tekočim letom z nekim toplim, ljubečim čutom, z neko otroško pieteto razmišljal o mahovitih, mehkih mestih, kjer je v počitnicah posedal ali poležaval.

Znana so mu bila posamezna drevesa. Vsako mu je bilo ljubo, drago.

Mirko je umeval gozd.

„Brezdvojnno“ — je pomišljal časih — „brezdvojnno: gozd živi, diše, čuti. A to je čudovito življenje . . . tako tajinstveno, tako zagonetno . . . tako nekako, kakor bi nekaj zakletega velo čez visoke vrhove — kakor v bajkah, pravljicah . . . Ne ume vsakdo tega življenja. Večina smrtnikov ima gozd za mrtvo bitje, za brezčuten, otrpel stvar. Toda ne . . . ne! . . . Gozd živi . . . živi . . . Treba le slušati njegovo šumenje, dihanje njegovo. Treba slušati ječeče vzdihne vitkih dreves, ko zabesni orkan čez vrhove . . . In človek se uveri, da gozd živi — živi čudovito življenje . . . Oj, koliko poezije — krepke, blagodejne, oživljajoče poezije veje skozi gozd — kakor lahna, pomladanska, vse oživljajoča sapica . . .“

Nekega popoldne je sedel Mirko na podrti smrekovi daleč v gozdih.

Okoli njega je bilo temotno. Neka skrivnostno-veličastna tišina se je zibala nad vrhovi, napolnjevala

ves log. vse ozračje. Bilo je tako čudovito vzneseno mirno kakor v kaki stranski kapelici velikih katedral.

Solnčni žarki so se izgubljali v vrhovih dreves. Vršičevje jim je branilo pot v nižino. Bilo je kakor bi se najvišji vršiči napajali z njimi ter jih povsem posrkali váse. Le tuintam se je par pramenov prikradlo skozi gosto zelenje ter se v ozkih, dolgih trakovih sipalo na zelenkastorjavo, volno mahovino . . .

Mladenič je naslanjal glavo ob dlan. S slastjo je srkal váse duhteči, smolnati gozdni vzduh.

Tiha, veličajna poezija gozda ga je skoro uspavala. Hipoma pa ga zbudi zvoneč ženski smeh.

Strese se. Iznenaden, skoro prestrašen povzdigne glavo.

Kakih sto korakov strani je stala ob robu majhne gozdne goline mlada, približno petnajstletna devojka.

Od strani so se sipali žarki solnca božjega v vsej svoji krasoti na njo.

Bilo je, kakor bi se kopala v lilasti megli; kakor bi sevali od njenega podolgovatega, krasnega lica, od njenih ogljenočrnih, svedrastih las zlatorumeni, goreči žarki.

Ne daleč od nje pa se je trudil fantič kakih osmih let odvozlati iz trnjevega grma fino zeleno mrežo. Poveznil jo je na svetlorumenkastega metuljčka, ki se je solnčil na grmu. A pri tem se mu je zakrivljeno trnje trdno oprijelo mreže. In sedaj si je z nevoljnim obrazom prizadeval, jo izvleči, ne da bi jo poškodoval in raztrgal.

Mirko je začuden gledal ta prizor. No, pravzaprav je gledal le devo. Srce pa mu je začelo hitreje utripati, in v lice mu je silila kri, da mu je postajalo toplo, vroče.

Dekle se je nekaj časa nagajivo smejalo brezuspešnemu trudu fantka — kakor je bilo spoznati iz fiziognomij, je bil njen brat.

Z orokavičenimi rokami je ploskala dlan ob dlan ter se norčevala.

„Oj Emil, Emil — sedaj pa si ga ujel . . . Sedaj si jo pogodil . . . Ha — ha — ha . . . hahaha! . . . Ah, kašelj me uduši . . . Ha — ha — ha . . . hahaha! . . .“

In zvonko, jasno se je smejala.

Bratec pa je postajal bolj in bolj nevoljen. S silo je hotel odtrgati mrežo od trnja.

„Kako si vendar čuden!“ — ga je karala deva. — „Naposled se še sam zapleteš v trnje, kakor nekdanj oven pri darovanju Izaka . . . Ti Izak, ti . . .“

Smejoč se, je pristopila, da bi mu pomagala.

A trnje baje bode. In niti deva, niti fantek se ga nista upala prav poprijeti.

Mreža se je trgala . . .

Tedaj pa se je dvignil Mirko raz podrto smreko. Neka čudna nerazjasniva moč ga je silila, naj se vmeša v to čudno, dasi malenkostno in za vsakdanje življenje povsem nepomenljivo epizodo.

Tiho je stopil na golino. Bleščeča svetloba, ki se mu je tukaj v kričečem nasprotju z notranjim logom, sipala nasproti, ga je v prvem hipu slepila . . .

Pristopil je h grmičevju. Dvignil je vljudno, mehki, beli klobuk, se na lahno poklonil ter del:

„Dovolite!“

Dekle in fantič sta bila nekoliko iznenadena, osupla. Mislila sta, da sta povsem sama tukaj. Sedaj pa se je hipoma pojavil tuj človek, ki ju je vsekakor moral poprej že opazovati . . .

Molčala sta tih molk.

Mirko pa je s krepko roko odstranil trnje ter srečno izvil mrežo.

„Prosim!“ —

Fant je molče in malomarno vzel mrežo.

Hvala!“ je ponosno dela deva.

Za hip ga je motrila s čudnim pogledom. Bilo je skoro, kakor bi štela njegovo uslugo za smelost ter se ji čudila . . .

Mirko je pri tem pogledu postal nekako vznemirjen, zmeden.

Spet je privzdignil klobuk, se je poklonil ter govoril z negotovim, nekako tihim glasom:

„Oprostite, gospodična . . . Mirko Zorko, pravnik iz vasi K . . .“

Dekle je ostalo mirno, kakor bi ji bilo vse to znano.

„Dobro . . . Hvala! . . . Emil je bil tako neroden . . . Oprostite!“

Na lahno je nagnila kodrasto glavico v pozdrav osuplemu dijaku.

„Pojdi, Emil!“

Prijela je brata za roko.

In šla sta čez golino proti nasprotni strani . . .

Mirko je zrl za njima. —

Nekaj časa je še videl med drevjem svetlo letno obleko devino, beli slamniki fantkov.

Kmalu pa sta izginila med drevjem. —

Mladenič je stal dolgo časa na istem mestu. Bil je kakor očaran, kakor prikovan k zemlji, pokriti z mehko mahovino in porastli z nizko travo . . .

„Grajska sta!“ si je pripomnil.

Hipoma se je domislil, da mu je pravila sestra še isti dan, ko se je vrnil pod domači krov, da je v gradu nova gospoda, ker je poprejšnji graščak radi dolgov moral prodati vso posest . . .

Po jasnem, mlačnem vzduhu nad golino je letel debel gozdni čmrlj. Z globokim basom je mrmral svojo navadno, dolgočasno melodijo . . .

Lahna sapica je zavela čez gozd. Vitki, temni vrhovi so na lahno zatrepetali. Zeleno smrečje se je komaj vidno zazibalo s strani v stran. Tih šepet, tajno šumenje je za par hipov nastalo v vrhovih . . .

Potem pa je bilo zopet vse mirno, tiho . . .

Mirko se je prebudil iz otrplosti.

Z desnico si je potegnil polagoma čez oči. Klobuk si je potisnil raz vroče čelo nazaj na kodraste lase proti temenu.

„Ha!“ je siknil.

In sam ni prav vedel zakaj, kaj da je hotel s tem reči.

Vzburkano srce pa so mu polnili čudni čuti. In nekaj, kakor neka daljna, tajna slutnja, da še postane nemara ta sestanek zanj usodepoln, mu je zatrepetalo v duši . . .

Oj vi gozdi, temni vaški gozdi, čudne reči se dogajajo v vašem tihem mehkiem objemu!

A vi nikogar in ničesar ne izdaste! — Le vaši vrhovi šume v tem, kar se dogaja v vašem temotnem osrčju . . .

Ljudje pa hodijo brezmiselno pod vašimi vrhovi, vašim zelenjem. Ne umevajo vaše govornice . . .

* * *

Drugega dne na vse zgodaj je stal Mirko na cesti pred domačo hišo. Napajal se je s čisto, balzamično jutranjo sapo . . .

O lepih dnevih je vstajal običajno rano. In takoj ko se je oblekel, je šel vun v prirodo božjo.

Tako tudi danes.

Napajal se je s čisto, balzamično, jutranjo sapo. Bilo mu je, kakor bi mu lila iz svežega, nekoliko hladnega vzduha v vse žile, v vse ude, v vse telo neka oživljajoča moč.

Nekaj kakor novo življenje je čutil v sebi. Bil je preroben, prenovljen. Čutil se je tako krepkega, pravega giganta. V svesti si te moči in veseleč se je, je napel prsi ter iztegnil vse telo po koncu.

Obraz mu je rdel. Oči so se mu bliskale . . .

Tedaj pa je po cesti semkaj od gradu prijezdila gosposka družba: gospod kakih petinštiridesetih do petdesetih let, mlad gospodič kakih osemnajstih do dvajsetih let, gospodična, ki jo je srečal Mirko dan poprej v gozdu, in Emil . . .

Kopita konjem so rezko udarjala ob trdo cesto. Plemenite, iskre živali so ponosno dvigale glave. — Gospoda pa se je živo pogovarjala in veselo smejala.

Mirko je v prvem trenutku, ko jih je zagledal, hotel stopiti v vežo.

„Toda“ — je pomislil — „nemara so me že zapazili. In potem si domnevajo, da se jih bojim ali se sramujem.“

In ostal je na torišču.

Družba je korakoma prijezdila do hiše. Mirko je molče dvignil ozkokrajni, mehki klobuk.

Stari gospod je prijazno odzdravil. Gospodična je komaj vidno pokimala. Emil je malomarno snel belo

čepico. Mladič ob dekletovi levici pa je leno dvignil trstiko ter z njo salutiral.

Emil je izpregovoril nekaj besedi s starejšim gospodom.

Ko so bili že nekoliko korakov oddaljeni, se je ta za kratek hip ozrl nazaj na Mirka.

Potem pa so pognali konje v dir.

Po tihem jutranjem vzduhu je jasno odmeval hitri peket trdih kopit . . .

Ona je ponosno sedela na iskrem belcu. Letá je lahko tekel po gladki cesti, samozavestno dvigajoč plemenito, izrazito glavo, kakor bi se zavedal svojega krasnega bremena ter se čutil srečnega pod njim.

* * *

Še istega dne proti večeru je prišel k Zorkovim grajski sluga. Prinesel je posetnico za gospoda jurista. Grajski gospod je povabil Mirka na grad.

Dan potem je proti poldnevi korakal Zorkov 'študent' v črni suknji, v visokem cilindru in v svetlih glace-rokovicah skozi vas.

Kmetje so začudeni snemali klobuke ter pozdravljali: „Dober dan, gospod doktor!“

„Dober dan, oča!“ — je vljudno odzdravljajl Mirko.

In kot vesten kandidat jezičnega doktorstva je še takoj dodal nekaj vprašanj o vremenu ali letini ali delu.

„Kako pa je kaj? — Mnogo dela — kaj?“

„O, dosti, dosti!“ . . . „Da bi nam le vreme služilo, potem bode že šlo z božjo pomočjo.“

„No, no . . . le upajmo, da ostane lepo, le upajmo! . . .“

Toda — jaz imam nekaj posla v gradu . . . Z Bogom torej, oča!“

In kmetje so ugibali, kaj da pač ima opraviti 'študent' v gradu.

„E, gospoda sodi h gospodi.“

„No, no — saj je vendar izšel iz kmetov! Zibel mu je tekla med nami. Dasi je njegov oča bogatin, je vendar naš kmet!“

„Ta se ženi v gradu!“

Šklempec, ki je sprožil to duhovito misel, si je pri tej svoji izjavi oblastno in samoljubno gladil in sukal redke, ščetinaste brke pod majhnim, zavihanim nosom.

Šival je tedaj — Šklempec, Juri Šklempec iz Polenšaka, je bil namreč po svojem poklicu in po volji mačehe usode krojač — šival ravno pri Čuševih.

Stari Čuš, ki že ni bil več prav za rabo, ker ga noge niso več hotele ravno nositi, je sedel ves dan z njim pri mizi ter poslušal njegove duhovite in neduhovite laži.

Ko je šel Mirko mimo Čuševih, je napeljal suhi Šklempec ravno črno nit v svetle igle majhno ušesce. Da bi bolje videl ter varneje dovršil svojo nalogo, se je obrnil proti luči, k oknu.

Zapazil je torej Mirka.

„Glejte, oča Čuš!“ — je zanosljal ter povetil roke, iglo in nit. —

„Glejte, Zorkov študent! . . . Kam jo le maha s tem črnim piskrom na glavi?“

Stari Čuš — starost ga je naredila povsem otročjega in babje radovednega — je navzlic slabotnim nogam kar planil k oknu.

Oba sta zvedavo zrla za vitko, stasito postavovo dijakovo.

Videla sta, da je Mirko zavil v grad.

Tedaj pa je Šklempec namrdnil svoj suhi obraz v faunski nasmeh ter zanosljal s svojim visokim, rezkim glasom:

„Ta se gre ženit v grad!“

Stari Čuš je kar odprl usta.

„Bodi no pameten, Šklempec, pameten!“ — je ugovarjal. — „Kaj se bode ženil! . . . Saj še ni nič! Študent je — in to ni mnogo . . . Grajska pa je še dete . . . Ko sem jaz vzel svojo Katro, jih je imela osemindvajset.“

Šklempec in njegova pomagača so se muzali.

„No, no“ — je miril mojster šivanka razburjenega starca. — Jaz sem to rekel le tako — saj veste . . . tako . . . „Sicer pa“ — je poudarjal važno, položivši dolgi kazavec na ostri konec majhnega, proti

nebu zavihanega nosu — „sicer pa se gospoda ženi in moži jako mlada. Jaz, ki sem bil v mestu in sem služil cesarja . . . jaz vem, kaj in kako delajo po mestih.“

Čuš pa je na dolgo in široko razkladal in dokazoval, da je neodpusten in vnebovpijoč nezmisel, ženiti ali možiti se tako mlad, ko je ona vendar še dete, on pa še bore študent, kar pa ni mnogo.

„In ona je grajska! Kaj pa je on? Kmet je prav-zaprav! Ne verujem, da bi ga vzela!“ je sklenil Čuš vso debato . . .

Vaška dekleta pa so pogledovala skozi okna in izza oglov za brhkim dijakom.

„Ni napačen, Zorkov Mirko“, so mislila na tihem v svojih mladih srcih. „Srečna bode, ki ga dobi. — Toda — on je gospod, me pa smo kmetska dekleta . . . Moj Bog, nekdanj pa je hodil z nami v šolo — in niti prvi ni bil.“ . . .

— Mirko se je vrnil šele proti večeru.

Zamišljen je javil domačim, da je postal v gradu domači učitelj mlademu Emilu, ker prejšnji učitelj ni prišel z gospodo na novo posest.

* * *

Čas je potekal.

Srečnim ljudem poteka baje hitro, hitro tudi zaljubljenim.

Mirko je hodil dan na dan v grad.

Vsak dan jo je videl. In ako jo je le videl, se je čutil že srečnega.

A vsak dan je tudi više vzplamteval paleči ogenj v njegovem srcu.

Vse njegovo bitje je bilo proniklo z ljubavjo do Livije. Vse njegovo mišljenje je napolnjevala ona. Vse njegovo hrepenenje in stremljenje se je sredotočilo v njej!

In ona? . . .

No, bila je vedno prijazna. A vedno enaka. Pa obenem je bila tudi ponosna, neizrecno ponosna.

„A ne more si mi kar tako predati, se me kar okleniti,“ se je tolažil Mirko, ko se je v dolgih nočeh,

misleč na njo, brez spanja in snu premetaval po postelji . . . „A dozdeva se mi, da vendar čuti za me . . . In če me še ne ljubi, si hočem siloma priboriti njeno ljubezen . . . Hočem . . . hočem . . . moram!“

In bil je prepričan, da jo ‚mora‘ in more doseči.

No, dosedaj še ni zmagal.

A Jakob je služil za Rebeko štirinajst lét!

In ‚moderen človek‘ naj bi omagal v prvih tednih?

Ne — nikakor! —

* * *

Jutri odpotujejo.

Gospod gre na poset k bratu, čigar mladi sin, ki je ravnokar dovršil gimnazijske študije, je bival sedaj že čez mesec pri stricu.

Hčerko in sinka vzame graščak s seboj.

Učitelja je prosil, naj jih spremi. Tako ni treba Emilu opustiti in pretrgati študij

Predpoldnevom je šel Mirko še v grad, da se dogovore še o nekaterih formalnostih glede potovanja. Ostal je čez poldne. Pred kratkim se je vrnil . . .

* * *

Mirku se je dremalo pod jablano na vrtu. Vročina ga je uspavala.

Veka so mu postajala težka, kakor svinčena, nepregibna. Strnila so se mu.

Glava se mu je povесila na visokovzbočene prsi.

Zadremal je. —

* * *

„Mirko!“

Hitro, skoro prestrašen je odprl oči.

Drgnil jih je s konci prstov.

„Sanjalo se mi je, da me nekdo kliče,“ je pomislil ter zazeval . . .

„Mirko!“

„A — ni se mi sanjalo . . . Res je!“

Dvignil jih glavo ter pogledal v stran — proti vrtni ograji.

Med zelenjem, ki se je vilo po visoki ograji, je zagledal nežen, skoro otroški obraz. Dvoje modrih, ne-

dolžnih oči mu je s srčnim zaupanjem, z ljubeznivo vdanostjo zrlo naproti.

Na licu človeškem je pisana zgodovina dotičnikova. V očeh se zrcali tihi mir, kakor valovita razburjenost in vzburkanost njegovega srca. V obraz je kakor z mogočnim, trdim dletom vklesano človeško trpljenje in gorje. Na obrazu spoznava misleč človek znake srčnih strasti, duševnih bojev, razjedajočih dvomov . . .

Iz teh oči pa je sevala čista, nežna nedolžnost. Lice pa je glasno pričalo, da še v srcu te deve niso besneli viharji strasti, ne še divjale burje nezdod in nesreč. Tega srca še dosedaj ni mučilo breznažno, brezupno koprnenje; ni ga še vzburkalo žgoče kesanje . . .

Mirko je videl ta rdeči, mehki obrazek. A molčal je. Hipoma se ga je polastil neprijeten čut. Na srce pa mu je leglo nekaj težkega, mrzlega, kakor težeča zavest neke pregrehe, nekega zločina.

„Mirko!“

„Kaj hočeš, Danica?“

Glas mu je na lašno drhtel. A trudil se je, kazati se trdnega, moškega.

„Ali res jutri odideš? — Slišala sem, da z grajskimi odpotuješ.“

„Da!“

Edino to besedico je izgovoril. In še to je nianciral nekako trdo, rezko, skoro nejevoljno.

Dekle je povsilo oči.

Nežno, volno lice ji je še bolj zardelo. Drobní prstiči so ji igrali s koncem dolge, zlate kite, katera ji je padala čez ramo in do pasu.

Boječe je dvignila čez nekaj hipov modre, vlažne oči. In tiho, da je komaj slišal do klopi pod jablano, je dela:

„In meni nisi ničesar povedal!“

Tiho, boječe in nekamo vdano očitiranje je zvenelo iz teh besedi. A Mirka je zadelo teže, kakor bi ga zadela glasna obtožba.

Molčal je. Zrl je z napol odprtimi očmi v prazni zrak, kakor bi si ne upal pogledati dekletu v nedolžne oči.

„Mirko, iti moram! — Če me ljudje vidijo, je takoj zopet vsa vas polna govornice . . . A nekaj te še prosim, Mirko! Pridi v mraku k logu pod cerkvico . . . Pri znamenju te počakam.“

Drhteč, globoko povešajoč zlatolaso glavico, je govorila te besede.

Mirko pa je še vedno molčal. Obraz je nabral v resne gube, kakor bi reševal kako težavno vprašanje; kakor bi preudarjal vse razloge in vzroke, vse okolnosti in eventualitete, ki bi ga izpodbujale ali pa odvrčale od takega sestanka.

Dekle je le predobro zapazilo in spoznalo ta boj.

In s srčno boljo jo je navdajala misel, da se nekdanj ni tako pomišljal, da jo je še za prvih dni teh počitnic sam prosil takih sestankov.

„Mirko,“ — je zdihnila skoro plakaje — „ali prideš?“

„Pridem!“

Leno je spet nagnil glavo in kakor truden je zaprl oči.

„Hvala ti, Mirko! . . . Bog te čuvaj! — Pa ne zabi!“

In odhitela je z brzimi koraki.

Mirko se je zamislil v prošle dni. —

* * *

Danica je bila hči vaškega učitelja.

Ljubil jo je pravzaprav že od mladostnih dni. Zrastla sta tako rekoč skupaj, dasi je bil Mirko precej starejši.

A poprej se ni zavedal te ljubezni. Spoznal je svoja čustva šele tekom časa, ko je bil že v višjih gimnazijskih razredih.

Hipoma je spoznal v nekih počitnicah, da ne more z Danico občevati več, kakor je občeval poprej. In ko je začel natančneje opazovati njo, je spoznal, da se je tudi ona proti njemu izpremenila.

In polagoma se mu je razjasnilo, odkod ta izprememba, ta preobrat. Nista bila več otroka.

Da, postala sta starejša, resnejša. Začela sta drugače misliti, drugače čutiti . . .

A s tem spoznanjem mu je prišlo tudi drugo, da namreč Danico ljubi.

„Ljubim jo“ — si je mislil tedaj — „ljubil sem jo že davno, ne da bi se tega zavedal. A me ljubi li tudi ona?“

In ko je začel reševati to vprašanje, je dobil odgovor, kakršnega si je želelo njegovo, od ljubezni vznemirjeno koprneče srce.

Osrečevala ga je ta ljubezen. Ona otroška vdanost, s katero se ga je oklepala deva, mu je z blaženstvom navdajala mlado srce ter mu s ponosom dvigala življenja in ognja polne prsi . . .

Sedaj pa je ta ogenj ugasnil.

„Ljubezen je mrtva!“ — si je priznal.

In razmišljal je, kako čudno je to, kako neizrecno čudno, da danes ljubimo še z vsem plamenom mladostnega srca, jutri pa si moramo že priznati:

„Ljubezen je mrtva!“

Pogrezal je svoj duševni pogled v globine človeškega srca, gledal njegove zagonetke, gledal njegova čuda, ki nas dan na dan presenečujejo, odpirajoč nam vidik v nov svet, v nove tajne in skrivnosti.

Da, to je zagonetka, velika zagonetka človeškega srca, da danes plamti v njem mogočen, visok, paleč žar; jutri pa je temno v njem, vse ugaslo, vse zamrlo . . . le pepel, perinje, pusto pogorišče . . .

Gledal je tudi v čudovito, neumljivo, nerazjasnivo brezno svojega srca ter si nehote priznal: „Čudovito!“

Nekdanji ogenj za Danico je ugasnil. Zapustil je le pepel. In zaman je brskal po tem pepelu in iskal, kje bi tlela še kaka iskrica . . . Zaman je iskal — nobene ni našel . . . nobene! . . .

Pač pa je plamtel v istem srcu, na istem torišču drug plamen.

A tega je podžigala lepa grajska hči Livija . . .

Semkaj od severja je zavela lahna sapica . . . a komaj čutno. Bilo je, kakor bi bilo vse ozračje nekako otrplo ter se ne bi moglo in hotelo gibati.

Nad Mirkom je zatrepetalo listje jablanino — kakor zatrepeta srce mlade deve ob prvem spoznanju, ob slutnji prve ljubezni.

Solnčnice na prikrajnih ogonih njiv ob Zorkovem vrtu so enakomerno, polagoma, kakor po taktu pripogibale velike, ploščnate, rumene cvetove . . . Široki, proti vrhovom ostri listi koruzni so na lahno treskali in trkali drug ob drugega. Lahen, trajen šepet je za par hipov vršel po zraku . . .

Mirko je vstal. Raz klop je vzel zvezek Giustijevih pesmi. Držeč jih v levici, je polagoma odšel v hišo . . .

II.

Solnce se je pogrezalo v zahod.

Mirko je sedel pri oknu svoje majhne, a okusno urejene in opremljene sobice.

Bral je Čehove življenja polne, duhovite črtice „V mraku“.

Ravno je končal prvo — „Sanjarije“.

Zamislil se je po tem čudovitem berivu.

Zrl je skozi okno v svet, ki so ga ravno obličevali in obsevali zadnji, rdečkasti žarki zapadajočega solnca.

Letó je gorelo kakor bengalični ogenj. S čudovito, blestečo rdečino je barvalo vrhove smrečja bližnjih gozdov — Slemenca hiš so gorela. Bele zidove je večinoma že zastirala blede senca.

Po vzduhu, po obnebnju čez vse stvarstvo je bila razlita čudovita rdečina zapadajočega solnca . . .

„Hm“ — se je pomislil hipoma Mirko, in neprijeten mu je bil ta spomin — „obljubil sem, da pridem k spomeniku“ . . .

Pomišljal je nekaj hipov . . .

„Danes se poslovim“ — se je odločil končno — „danes pretrgam vse vezi, ki so naju nekdanj vezale . . . Prost hočem biti . . . prost!“ . . .

„Prost!“ — se mu je kakor jek oglašal in rogal neki notranji glas — „In vendar si suženj grajske hčere!“

A ta glas je udušil — siloma, hoté.

In njega, ki je ravnokar še tako sentimentalno pomiloval ponesrečenega reveža v Čehovi črtici, ni niti vznemirila misel, da nemara še nocoj uniči

srečo mlade deve, ji zamori vse vzore, ji zastrupi čuteče, mehko srce . . . jo onesreči za vse življenje . . .

Ne, tega ne — ni si hotel priznati, da je tudi on „moderen človek“, človek velikih fraz, človek, pronikel z neizcrpnim egoizmom, človek od narave mehak, a v svojih interesih trd kakor marmor . . .

Legel je s vsem z gornjim telesom na posteljo med mizo in steno . . .

* * *

Mirko je bil odšel — „šetati se“, kakor je bil povedal mimogrede sestri.

Mrak je legal na zemljo . . .

Zvon je odzvonil z otožnim, zvenečim glasom „Ave Maria“.

Mirko je prišel ne daleč od starega, že osivelega in otemnelega znamenja kraj gozda.

Pogledal je proti cerkvi, proti šoli. Nikogar ni bilo videti.

Spet je stopil v somrak vitkih brez. Naslonil se je ob gladko deblo stare breze.

Čakal je . . .

Srce mu je utripalo nemirno, burno. Hotel ga je potolažiti, ga umiriti s starimi, nelogičnimi zofizmi.

„Sem li sploh kaj zagrešil? — In kaj?“ — se je povpraševal. —

„Kaj morem jaz za to, da čutim danes drugače nego sem poprej?“

In preveril se je polagoma o svoji nedolžnosti.

„Mi ne gospodujemo svojim čutom“ — se je opravičeval ter se bolj in bolj vdajal prepričanju o svoji nedolžnosti v tej zadevi. — „Neki trd, neizprosen fatum vlada nad nami, kaže pot ter daje smer vsemu našemu življenju . . . Kaj morem torej za to, da je več ne ljubim, da ljubim drugo . . . Fatum . . . fatum!“ . . .

Te in slične misli so mu rojile po glavi. A zbujal jih je hote, namenoma, da bi se mogel opravičiti pred seboj in pred njo . . .

Nekaj je zašumelo v njegovem obližju. Bilo je, kakor bi stopil kdo na suho šibje . . .

Mirko je dvignil glavo.

Pred njim je stala Danica . . .

Bila je zasopla, vznemirjena, razburjena. Lica so ji gorela v temni rdečici. Prsi so se ji valovito burno dvigale.

„Mirko!“ — je začela z drhtečim glasom — „torej si vendarle prišel . . . O, da si le prišel, da si le prišel! . . . Saj vem, da ni res, kar govore zlobni ljudje“

Oklenila se ga je z obema rokama ter mu položila kodrasto glavico na prsi.

Mirko je ostal miren. V prvem hipu se je hotel braniti, se ji odtegniti. A premislil se je.

„Razburjena je“ — je umoval na tihem. In pri tem je postajal izdatno mirnejši, kakor je bil poprej, ko jo je še pričakoval . . . „Umiri se, potem pa bode pametnejša.“

Glasno pa je vprašal po kratkem molku: „Kaj govore ljudje?“

Privila se mu je tesneje ter plakaje, iztežka, pretrgano govorila: „Govore, da ljubiš grajsko . . . A kaj ne, da ni res? . . . Kaj? . . . Saj vem, da me ne boš prevaril, Mirko! . . . Povej no!“

Mladenič je molčal ter v zadregi zrl v zeleno listje brez, katero je oblivala bleda svetloba polne lune, ki je ravnokar priplavala iznad daljnega horizonta.

Danica je vztrepetala po vsem telesu.

Njene roke so se kakor brez moči odklopile od Mirka ter se povesele ob stasitem, nežnem telesu.

Stopila je korak nazaj. In prestrašeno, z neko smrtno grozo zroča v prebledeli obraz Mirkov, na kate-rega so lili med vejevjem blede lunini žarki, je kriknila bolešno: „Torej res!“

Mirko se je hipoma, kakor užaljen, jezen, ponosno dvignil po koncu ter trdo del: „In če bi bilo?“ . . .

Njeno veliko, solzno oko, modro kakor globoko planinsko jezero, je prestrašeno nekako brezčutno strmelo v njegovo na videz mirno, blede in mrzlo lice.

Dozdeval se ji je nekako utrujen, spehan in obenem čemerem.

Uvidevala je, da mu je neprijeten ves sestanek, da ga dolgočasi njena boleost, da ga jeze njena vprašanja . . .

„Ah!“ — je zaječala ter se naslonila ob belo deblo vitke breze — „Torej si me varal!“

„Ne varal!“ je odgovarjal rezko . . . „A kaj morem jaz za to, če se izpreminjajo proti naši volji čustva našega srca . . . višja moč nam črta in zaznamuje naše poti . . . In mi moramo hote ali nehote hoditi po njih — Najina ljubezen je mrtva!“

„Ah . . . ah!“ . . . Dekle je krčevito plakalo.

„Mrtva . . . mrtva!“ je jecala ter se naslanjala ob mrzlo brezo.

A vedela je, da je zaman njen obup, da ga ne gane, ne omehča . . . da mrtve ljubezni ne oživi s solzami . . .

A tekle so ji vedarle ter ji močile drobne prstke, polzele doli po mehki roki proti rokavom lahne poletne obleke.

Jasno je spoznavala, da ga je za vedno izgubila, da je v njegovem srcu zamrlo vse čustvo za njo . . . da je ljubezen res mrtva . . . mrtva! . . .

Saj bi sicer ne govoril tako trdo, brezsrčno z njo!

Postajalo ji je teže in teže, bridkeje in bridkeje pri srcu.

Bilo ji je, kakor bi se pogrezala v nekak prepad, v nekaj mrzlega, ledenega — kakor bi se zgoščala okrog nje blede nočna tmina ter jo začela stiskati na svoje mrzle, mračne prsi . . . kakor bi zaplal nad njo angel smrti . . .

Z vso dušo je zahrepenela po smrti, da ne bi več čutila, ne več ljubila, ne več trpela.

In komaj slišno je zajecala: „Umrla . . . oh . . . umrla bi!“

Okrog in okrog je vladala mirna tišina. Le drobni, majhni listki vitkih, v srebrnem svetu luninem se svetlikajočih brez so se na lahno pozibavali nad starim znamenjem, nad tema dvema bitjema. Njih

tihi šepet je bil tako nekamo čudno bolesten, tako mil, tako genljiv, kakor bi tožila kaka nesrečna obupana duša svojo bol nevidnim nočnim duhovom, lahnim, meglenim gozdnim vilam.

A ta tožba kakor i poluzadušeni plač devin se je izgubljal v tihi noči — v hitro se razhlajajočem, mlačnem vzduhu . . . Zamiral je v neizmernih prostorih pravečnega vsemira . . .

Mirko je obračal svoje oči od dekleta v stran. Zamišljeno je zrl v daljavo — tja čez vas, tja proti gradu, izgubljajočemu se v beli megli, tja proti horizontu . . . tja daleč v neizmernost . . . v nedogled . . .

Daleč tam zadi proti severju je bilo obzorje zagrnjeno in zastrto s težkimi, temnimi oblaki . . .

Pripravljalo se je na nevihto.

In hipoma se je zazdelo Mirku, da vse stvarstvo nekako trepeta pod to slutnjo, nekako drhti in tiho vzdihuje v pričakovanju preteče nevihte . . .

No, ni pomislil, da so sicer nevihte v naravi — mogočno besneče in uničujoče vse življenje: — a hujši so viharji v srcu človeškem; najhujše pa da so nevihte in burje, besneče v mladem, mehkem srcu deviškem — v srcu, podobnem ravnokar razcvelemu, a še nedotaknjenemu cvetu vrtné lilije . . .

„Umrla bi!“ je zajecala drugič obupana deva . . .

Hipoma je čutil Mirko neko slast v sebi, raniti dekle, užaliti jo, da bi bilo vsemu konec, da bi bile pretrgane vse vezi . . .

„Živeti hočem!“

Glasno in odločno je vzkliknil te dve besedici. Ustrašil se je skoro sam svojega glasu.

In začutil je, kako mu je hipoma zaplalo po žilah toplo, novo življenje, kako ga je navdalo neko divje hrepenenje po življenju — po življenju z njo — z Livijo . . . v ogrevajočih žarkih njene ljubavi . . .

In ni pomislil, da se tudi mogočni orel ne more dvigniti do žarkega solnca. In ako se kdaj usmeli ter poleti predaleč v višave, se mu osmode krila. In strmoglavi v zabrisano globino ter plača z življenjem svojo smelost, svojo samozavest, svoje koprnenje po nedosežnih višinah . . .

In on niti orel ni bil! —

Dekle je zaihtelo glasneje.

Mirko pa je stopil proti staremu znamenju.

„Lahko noč!“ — je del malomarno, mrzlo.

In z brzimi koraki se je oddaljil po rosni travi proti cerkvi, v vas.

Temno je zrl predse, na blestečo roso po mehki nizki travi tik gladko izhojenega pešpota.

V srcu pa mu je bilo težko . . . težko . . . dasi se je s vso močjo trudil, otresti se tega neprijetnega čuta.

Vest mu je začela očitati, da je ravnal z dekletom barbarski, nizko, podlo . . .

Vsaj prijaznejši bi lahko bil z njo — z njo, ki jo je nekdam ravno tako vroče ljubil, kakor sedaj Livijo.

In če bi se mu nemara to kdaj vračalo z isto mero!

Če bi ga nemara kdaj Livija pehnila istotako mrzlo in malomarno od sebe, kakor on to dete.

Kaj tedaj?

Siloma se je branil teh neprijetnih misli. —

Enkrat je za hip postal. Hotel se je obrniti. Bilo mu je, kakor bi ga silila neka notranja moč, naj se vrne, naj jo prosi odpuščanja.

A hitro je zavrnil ta blagi, nežni čut . . .

Stopil je hitreje.

Med zobmi pa je mrmral tiho, komaj umljivo znane granese iz narodne pesmi:

„Kaj boš, kaj boš se to jokalo,
Dekle ti malo, hentano“ . . .

* * *

Danica niti prav zapazila ni, da je Mirko odšel.

Ko je spet dvignila objokane oči, ga ni bilo nikjer.

Prestrašena se je ozrla na okrog.

Videla je, da nekdo stopa tja gor proti cerkvi, kopajoči se v bledi mesečini.

Dasi od daleč ni natanko in docela videla, je vendar ugenila, da je on . . .

„Odšel! . . . Sama . . . zapuščena! . . . Čemu živim?“ je jecala.

Opotekla se je par korakov ter se zrušila pred znamenjem na izhojeno zemljo.

In v neodoljivi boli je molila, dvigaje roke k sliki Bogorodice:

„O Marija . . . o Najsvetejša . . . o naša Mati . . . pomagaj mi . . . pomagaj mi!“ . . .

Nad njo je glasno šumelo listje vitkih brez.

Po svodu nebeškem so se kopičili temni oblaki.

Votel grom je zazvenel iz daljave . . .

*
◊
*

Drugi dan na vse zgodaj se je peljala skozi vas grajska kočija. Grajski so odhajali. Z njimi je odhajal tudi Mirko.

V stanovanju učiteljevem so bila okna še zaprta.

A vendar je Mirko gledal v stran, ko so se peljali mimo šole . . .

Spomnil se je včerajšnjega sestanka.

In v duši se mu je začel zbuhati neki glas, ki mu je govoril, da je s tem sestankom pretrgana vsaka vez med njim in Danico . . .

„Kako me je ljubila!“ si je priznal tiho . . .

In srce mu je postajalo otožno v svesti si, da je mnogo izgubil . . .

Mračno je zrl pred se — mračno je zrl v prihodnost.

Zadi v kočiji pa je zvenel zvonki, a ponosni smeh Livijin . . .

A Mirku ni mogel pregnati težkih misli, temnih slutenj . . .

Č.

B e r a č.

Slika.

„... **O**stani rajši pri nas, Štefuc!“ — je prigovarjala stara mati Obranova, sključena ženica kakih sedemdesetih let, beraču, sedečemu na široki javorovi klopi ob peči. — „Prenoči tukaj — toliko prostora bomo vendar imeli! . . . Zunaj je zima. Skoro hode večer — in Bog ve, ali ne bode začelo snežiti. Poglej, kako nizko visi nebo in kako čudno se kadi po vsej okolici!“ . . .

Berač je zarožljajal z molkom — jagode tega molka so bile izredno debele in rdeče barvane — ki je ležal na klopi tik njega. Z dolgo berglo je na lahno tresnil ob tla ter del počasi in kakor bi nekaj premišljeval: „Bog Vam plati, mati Obranova! Dobra žena ste — blagoslovi Vas in vso Vašo hišo . . . A veste — no, ni še tako pozno; lahko še pridem v sosednjo vas, v Ključarovce . . . V čaši imam še za en požirek. Tega še izpijem, potem pa — hajdi — gremo!“

S koščeno, veliko desnico je dvignil kozarec ter izpil še ostanek žganja domačega pridelka, ki mu ga je dal v krepilo stari Obran, zlata in dobra duša kakor njegova žena.

„Tako!“ je menil zadovoljno berač ter postavil kozarec spet na klop. Potem pa se je obližnil ter si

obrisal mokre ustnice z rokavom že precej ponošene in odrgnjene suknje . . .

„Sedaj pa bom torej šel — mati Obranova!“

Vzel je molek ter si ga ovil okoli roke. In opiraje se na dve dolgi bergli, ki sta se gori končavali v polmesece, se je počasi dvignil raz klop.

„Torej vendar hočeš iti?“

Tudi starka je vstala raz klop ob drugi strani velike lončene peči. Zmajevala je s sivolaso glavo.

A berač niti prav slišal ni njenih besed. Mudilo se mu je.

„Bog Vam povrni vse skupaj in mati devica Marija!“ je zahvaljeval domačico ter se polagoma odpravljal proti vratom.

„No, pa te Bog varuj in Marija devica, če že res nočeš ostati.“ . . .

Pri vratih je starka namočila koščeni, že napol odreveneli prst v posodici blagoslovljene vode ter je od zadi poškopila berača, ki je zapiral že vrata za seboj.

Potem pa je stopila k oknu ter zrla zamišljeno vun. Ko je videla zavlečeno in oblačno nebo, se ji je kazala na starem, upadlem, a dobrovoljnem obrazu skrb in notranja bojazen.

„Bolje bi bilo, če bi ne šel v tem vremenu v Ključarovce. Morda bode sneg! — In dozdeva se, kakor bi ga bila pijača nekoliko omamila. Moj Bog, star je že in slab!“

A kakor bi ji berač hotel dokazati, da še ni tako slab, jo je krepko mahal po dvorišču proti cesti . . .

Zaužita pijača ga je grela ter mu dajala moči . . .

* * *

Moj Bog, kdo ni poznal starega Štefuca! Saj je vendar vsak teden ali vsaj vsak drugi teden obiskal našo vas.

Bil je videti že dokaj star, a postaral se je pred časom.

Nekdaj je bil Štefuc fant, kakršnih je bilo malo pod zvonom. Tedaj sta gostovala z materjo v Petkovi

viničariji v Lunovcu. A ker je bil krepak in leporasel kakor smreka, so ga potisnili v vojake. Ko je l. 1859. Italijan pretil naši domovini, je moral spet pod puško. Pri Kustoci ga je zadela v levo nogo kroglja. Morali so mu jo odrezati pri kolenu ter mu jo nadomestiti z leseno.

Ko je mati izvedela o tej sinovi nesreči, je čez par tednov od žalosti umrla. Ko je prišel sin z leseno nogo domov, je mati že spala pod rušo.

V Petkovi viničariji pa so bivali že drugi gostači . . .

Štefuc je živel od tedaj zdaj tu, zdaj tam. Delati ni mogel veliko, in kar je delal, je delal le s težavo.

Leta so tekla. Štefuc pa se je hitro staral. Upadel je, suh, skrivljen starec.

Ni mogel več delati. In tedaj je uvidel, da je ljudem le v nadlogo, ako samo je pri njih, ne dela pa nič

Da bi torej ne bil breme za eno samo hišo, je začel beračiti ter se tako živiti . . .

Ko je omenjenega dne zapustil Obranovo hišo, je polagoma krevsal po zmrzli, nekoliko polzki cesti proti sosednji vasi. Ta je bila oddaljena pol dobre ure navadnega hoda. A berač se je pregibal le počasi . . .

Bilo je že v pozni jeseni, koncem novembra meseca.

Pred dvema tednoma je padel nekoliko palcev visok sneg. A za solnčnih novembrskih dni je že večinoma skopnel. Polje, njive, travniki, livade in ceste so bili že povsem goli. Kaka bela, trdo zmrzla zaplata je ležala le še tuintam — v kaki dolinici, v kakem zapahu, kje ob osojnih gozdih . . .

Zadnje dni se je nebo spet zavleklo z oblaki. Solnca ni bilo videti ves dan. Postalo je mrzleje. Vaške luže in druge mlake in ozke, počasi tekoče potoke je prepregla ledena skorja . . .

Vsa okolica okrog Štefuca je bila zakajena in ovita z meglo. Nebo je bilo poveznjeno nizko na zemljo. Časi je zapihnil z dolgim, ostrim sunkom ledeni sever . . .

A berača ni zeblo. Pijača ga je ogrevala.

Od začetka, ko je šel še iz vasi, je stopal lahko. Niti to ga ni oviralo, da je bila cesta zmrzla in polzka.

Polagoma pa se ga je lotevala neka lenoba. Toplota, ki jo je čutil poprej po zaužitju pijači, mu je polagoma izpuhtela. Čimbolj mu je žganje poprej krepčalo telo, tem lenejše in težje je postajalo to sedaj. Berač je čutil to utrujenost. A trudil se jo je premagati.

Začelo mu je prihajati tudi mraz. Bilo je, kakor bi se mu zima vsesavala v staro, ponošeno obleko ter mu počasi in tiho lezla proti koži, skozi kožo h kostem v mozg.

Nekako pusto je postajalo beraču sredi te širne, tihe krajine; nekako tesno mu je bilo pri srcu.

Še bolj se je čutil pobitega, ko so se hipoma začele tiho sipati izpod svinčenega neba goste snežinke, velike in debele — cele plasti. Čez nekaj minut je bila trda, zmrzla zemlja pokrita z belkasto odejo, raztrgano in tanko kakor pajčolan . . .

Hipoma se je berač ustavil sredi ceste. Skrbno je motril nekaj hipov nebo, pri čemer so mu v suhi obraz naletavali mrzli sneženi kosmiči.

Ko se je nagledal zakajenega neba in ozračja ter spoznal, da ni nikakega upanja, da bi metež kmalu ponehal, je obrnil pogled tja po polju. Ravno tamkaj, kjer je obstal, se je namreč s ceste odcepila pešpot po polju, ki je tudi držala v vas.

Berač je pomišljal, bi li ne bilo bolje, zaviti na pešpot. Priznal si je sicer, da bode tamkaj teže hodil. A bilo je nekoliko bliže, in Štefucu se je zbujalo v srcu vedno močnejše hrepenenje, priti iz te samote do kakega bivališča, k ljudem, za toplo peč . . .

Čez nekaj hipov se je odločil.

„Pa pojdem po pešpoti!“ je govoril glasno sam s seboj. Čutil je namreč potrebo, slišati glas kakega živega bitja v tej zimski tišini, v kateri mu je bilo, kakor bi ga pogreznil kdo v velik sod mehkega gosjega perja. Da je slišal vsaj svoj glas, mu je bilo v prijetno tolažbo ter ga je nekako krepilo. — „Da, da,“ — je nadaljeval glasno — „po pešpoti pojdem . . . Hiteti moram, sicer sneg preveč zapade . . . Glej ga,

glej — kako ti gosto naletava — ta spak, ta nebodigatreba! . . . In kako velik — kar cele zaplate!”

Glasno govoreč sam s seboj, je zavil s ceste na polje.

Stopal je kolikor mogoče hitro, da se je z berglo komaj dotikal zemlje. —

Okoli njega pa je čimdalje, tem huje in gosteje naletaval sneg. Ozračje se je povsem zgostilo. Ničesar ni bilo videti kakor le mehke, velike snežinke. Padale so tiho, mirno, enakomerno. Le ko je zažvižgal čez polje veter, sever, je zmešal kosmiče, da so se v divjem plesu vrteli v ozračju.

Starcu pa so se zaganjale snežinke v obraz, v oči, v ušesa. In ob vsakem takem navalu razposajenega in razjarjenega vetra je za hip postal ter si vlekel staro kučmo globlje na čelo, povsem dol do oči in čez premrla, rdeča ušesa.

Snežinke so se mu oprijemale dolge ponošene suknje. In dasi jih je otepal, se je ta vendar polagoma pobelila. Postajala je težka in trda . . .

Hodil je teže in teže. Često je moral postati ter si oddehniti. Snežena odeja, ki se je razprostirala čez polje, je skoro vidno postajala debelejša. Poti ni bilo videti več nikjer. Sploh ni bilo videti ničesar razen snega. Bilo je, kakor bi se po vsej krajini kadil gost, bel dim.

Berač se je trudil, prodreti s starimi očmi ta dim. Nemara zagleda kje od daleč vas — A vsi taki pozkusi so bili zaman.

Potem pa je skrbno in napeto poslušal. Nemara zasliši kje glas kakoga živega bitja. — A nikjer nič! Vse tiho, mirno. — Nikjer ni bilo slišati ne krika vaških otrok, ne lajanja psov, niti drugega glasu. Tudi strela ni bilo nikjer slišati. Gotovo ni bilo na vsem polju lovca. Če je danes sploh kdo lovil, se je pač vrnil v vas, ko je začel padati sneg . . .

Spet je hitel dalje. Mraz mu ni bilo več. Ne — toplo mu je postajalo, prav toplo. A čimbolj mu je prešinjala žile in ude ta toplota, tembolj se je čutil tudi slabega, lenega, zaspanega. Bilo mu je, kakor bi

ležal kje v topli sobi ter bi se mu hotele trudne oči polagoma zapreti k spanju . . .

Hipoma pa mu je zablislila v glavi nova misel, ki ga je tako prestrašila in pretresla, da bi se malone zgrudil v sneg. —

„Kaj pa, če nisem na pravi poti! — Kaj, če sem izgrešil pot, če sem se obrnil prek na polje — če ne grem proti vasi, ampak v stran od nje!“ . . .

Vedel je, da se na nasprotni strani od Ključarovec razprostira polje ure daleč, ne da bi bila kje kaka vas. Edino čuvajske kočice so stale tuintam ob železnični progi, ki je prerezavala polje . . .

Berač je drgetal kakor suh list v vetru. —

Začelo se mu je dozdevati povsem verjetno, da je res krenil preveč v stran. Izpremenil je torej smer svoji poti ter krenil bolj na desno.

A tu je prišel na njivo z visokimi ogoni in globokimi razgoni. Bilo je, kakor bi bila šele pred kratkim razorana in kakor bi hitro potem velike brazde zamrznile.

Težko je stopal po takem svetu. Spotikal se je ter se še bolj utrujal. Zato je šel po nekem razgonu do konca njive in tam tik njive dalje.

A kmalu je zmanjkalo teh visokih ogonov. Bilo je spet okrog in okrog kolikor toliko ravno polje . . .

Hipoma pa se je dozdevalo Štefucu, kakor bi slišal nekje od strani neki žvižgajoč ali cvileč glas. Postal je ter poslušal. A ni se ponovil.

Začel je klicati, v nadi, da ga slišijo, če je kdo v bližini.

„Na pomoč! — Pomagajte! — Ho — ho! — Pomagajte!“

Glas se je brez jeka in hitro izgubljal v metežu.

Vse okrog in okrog je bilo spet tiho, mirno, nekako svečano . . .

Zaklical je še enkrat — glasneje, močneje . . .

Nič! . . . Vse tiho, mirno . . . Le sneg je padal enakomerno . . .

Tretjokrat . . .

Spet nič! —

„Zaman se trudim!“ je pomislil ves obupan . . . „Nihče me ne čuje. Sicer pa tudi ne morem glasno vpiti — izmučen sem že.“

Trudno glavo je povесil na prsi. —

Dvomeč, kaj naj počne: ali naj gre dalje v prejšnji smeri, ali pa naj krene v ono stran, odkoder je poprej slišal oni žvižgajoči glas, je stal nekoliko časa na enem in istem mestu.

Tudi stal je že težko. Vse telo mu je počivalo takorekoč le še na berglah.

„Pa pojdem nekoliko v ono stran — saj se lahko vrnem, če ne zagledam nobene hiše!“ je spet govoril glasno sam s seboj, da bi tako dobil zopet nekoliko poguma in nove vztrajnosti. Krenil je torej v dotično stran. Šel je kakih deset minut, a nikjer ni ničesar videl. —

„Ne — tukaj najbrž tudi ničesar ni!“ je obupno zdihnil.

Čutil je, kako ga bolj in bolj zapuščajo moči. Berge je komaj še vzdigoval in noge je težko pipal iz snega; posebno lesena mu je povzročala dokaj neprilik in težav . . .

Začel se je opotekati, kakor bi bil pijan. In toplo mu tudi ni več bilo. Zato je večkrat za hip postal, da si je tesneje privil k drgetajočemu telesu staro suknjo. — Le na hrbtu ga je časih nekaj segrelo, kakor bi mu curila topla, vroča voda sredi dol po hrbtu . . .

„Jezus Marija, ali bom res moral ostati v tem snegu tukaj na polju!“ je zdihoval v srcu. Ni več govoril glasno. Čutil se je že skoro preslabega — in tudi izreči ni hotel glasno tega, kar je le mislil. Česar se je tako bal, kar pa mu je postajalo vedno jasneje . . .

In ne da bi prav pazil, kod da gre, je gazil nazaj. Ni se vračal po ravno isti tiri, koder je prišel, ampak šel je nekoliko strani od nje . . .

Gazil je počasi. Dihal je že težko, hropeče. Oči so se mu izbulile ter so nemirno plule po zasneženi planjavi.

Hipoma pa je veter nekoliko razgnal pred njim gosto padajoče snežinke. Ta hip je lahko videl precej

daleč po polju. In tedaj se mu je dozdevalo, kakor bi se dvigalo ravno v premi črti pred njim nekaj črnega.

„Vendar!“ mu je nekaj veselo vzkliknilo v srcu. — „Vas je, ali pa vsaj kaka čuvajska hišica!“

Da ga je nemara varal vid kakor poprej posluh, tega niti misliti ni upal in ni — hotel.

V otrplih udih je začutil novih moči. In jadrno in kolikor mogoče sigurno je gazil po mehkem snegu na ono stran.

In res se je čez par sto korakov nekaj zabrisano in nejasno črnilo v belem ozračju pred njim. Kaj da pravzaprav je, še ni mogel povsem jasno razločiti . . .

Spet par sto korakov — in berač je iznenaden, žalosten in prestrašen obstal.

Sredi polja je osamljeno stal velik, star hrast. Skozi razsohaste vejevje je žvižgal sever. Na vejah, posebno na debelejših, se je kopicil mehki sneg. Zdaj in zdaj posebno ko je močnejše potegnil veter, se je v kepah sipal na zemljo. In to je motilo nekoliko tišino, v katero je bila ovita vsa krajina . . .

Berač je popolnoma obupan sklonil glavo. Hrast mu ni bil znan. Ni torej vedel, kaj naj začne, kam naj se obrne. Ves je bil že odrevenel, utrujen in spehan, da se je komaj še držal po koncu.

Žalostno je gledal brezlisti hrast. — Ob eni strani debelega debela se je videla še trava. Ker je veter pihal od nasprotne strani, so se snežinke kopicile le na strani vetra ob deblo, a nasprotna stran je bila zavarovana proti vetru in kolikor toliko tudi proti snegu . . .

„Kaj, ko bi tukaj nekoliko počil? — Za vetrom je . . . Na travo sedem. Potem grem laže dalje.“

Pristopil je povsem k hrastu. Z zdravo desno nogo je odgrnil sneg še nekoliko dalje v stran. Raz sukajo in kučmo je otresel sneg, kolikor je bilo vobče mogoče. Potem pa je sedel ob hrast ter naslonil hrbet ob raskavo deblo. Bergele je položil tik sebe, roke pa je porinil navskriž v rokave . . .

Oči so se mu hotele zapreti. A vedel je, da zaspi, če jih zapre. Zato je napeto gledal v daljavo, da bi se ubranil spanca . . .

„Mračí se že malo“ — je mislil sam pri sebi . . .
„Skoro užgó luči. Če je vas blizu zagledam morda
kako luč, ki mi bode potem vodnica.“ . . .

Pozorno, z zanimanjem in pričakovaje, da res kje
zagleda luč, je zrl v daljavo. A videl ni ničesar razen
snežnega meteža. Pogled na snežinke, ki so se vrtele
pred njim, in na enakomerno belo okolico, mu je le še
bolj utrujal itak že trudne oči.

Polagoma se mu je vsa okolica začela dozdevati
nekako čudno pisana. In čimdalje je gledal to pisano
krajino, tembolj so postajale te raznovrstne boje ne-
razločne, zabrisane, nekamo temne. Bilo mu je, kakor
bi se svet začel vrteti okrog njega. Vsa okolica je iz-
ginjala v mraku, v temi . . .

Glava se mu je sklonila na prsi, in oči so se mu
zaprle, da niti sam ni vedel kdaj . . .

Zadremal je . . .

* * *

Sneg je še vedno padal tako gosto, tiho in ena-
komerno kakor poprej. Le ozračje se je dozdevalo še
bolj zgoščeno bolj temotno.

Mračilo se je . . . Nastala je noč . . .

Berač je trdo spal. —

Spal je dolgo brez sanj, brez vse zavesti. Potem
pa je začel sanjati. Sanjalo se mu je, da sedi v
sobi pri Obranovih. Pripoveduje stari materi kako je
v snegu izgrešil pot in je ni mogel več najti. Kako
je gazil v mehkem, visokem snegu križem po polju
ter je že začel obupavati in misliti, da hode moral
prenočiti v snegu. Kako lahko bi zmrznil zunaj v tej
ledení noči! . . . A tukaj je tako gorko, tako toplo,
volno! —

„Le pritisni se tesno k peči! Topla je!“ mu pri-
govarja starka ter pokimava s staro, suho glavo, kakor
bi ga pomilovala, da je moral prestati toliko zime,
strahu in muke v snežnem metežu, in kakor bi ga
bodрила, naj se le tesno pritisne h gorki zeleni peči,
da se dobro ogreje . . .

In on se privija k peči. Postaja mu gorko, volno.
A nekamo zaspan je.

Stari Obran pa prinese žganja ter mu ga ponuja. A on ne iztegne roke po njem. . . Hrbet, roke — da, celo noge, sploh vse truplo pritiska tesno in nekako boječe k peči. Ta ga greje ter mu lije v žile toploto, a obenem tudi neko svinčnotežko zaspanost . . .

Hipoma pa je bil v vojski.

Bilo je vse kakor 'takrat' — takrat namreč, ko mu je kroglja prodrla nogo ter mu zdrobila kosti.

Z dvema tovarišema se plazi ob robu nekega gozda. Pridejo do majhne ledine ter se ustavijo na eni strani. Hipoma pa stopijo tudi na nasprotni strani iz grmovja vojaki — sovražniki. Za hip vsi osupli po-
stoje . . . Čez trenutek pa dvigne na nasprotni strani mlad, še golobrad mladenič puško. — Dvigne jo tudi on, Štefuc. A preden sproži, sliši strel, in kakor bi ga kdo udaril s kijem po glavi, se zasuče ves gozd okrog njega. Zvrne se v travo. Sliši še drug strel . . . Krik . . . Potem pa je spet vse tiho . . .

Rad bi vstal, a zaman se trudi. Ne more se dvigniti, niti gibati se ne more. Ves je nekako odrevenel, kakor bi bil izklesan iz lesa, iz kamena . . .

A polagoma se je začel prebujati iz teh sanj. In spoznal je, da ni ne pri Obranu, ne v vojski, ampak da sedi sredi polja — v snegu.

Spominjal se je povsem jasno, kako je odšel od Obranovih, kako je izgrešil pot, kako je brezuspešno blodil po polju, dokler ni šel pod hrast, da si odpočije . . .

Bil je zasnežen že čez pas. Hotel je potegniti desno roko iz levega rokava, da bi odbrcal sneg raz sebe. A ni je mogel geniti. Poizkusil je z desno zdravo nogo. A tudi ta se ni dala geniti. Bila je težka kakor svinec, ali kakor bi bila prirastla k zemlji. Niti čutil je ni . . . Čutil je le, da je ves trd, prezebel in premrl.

"To je zadnji trenutek mojega življenja!" mu je hipoma šinilo v glavo. In to se mu je dozdevalo nekako tako naravno, kakor bi že davno poprej vedel, da mora danes tukaj umreti, zmrzniti. Niti trudil se ni več, da bi se izkopal iz snega ter vstal.

"Umiram!" — je pomišljal počasi, mirno ter povsem vdano. Ta vdanost in mirnost je bila vendar

nekoliko ali pa najbolj utemeljena v tem, da se ni mogel gibati, ter je moral spoznati, da je vsak poizkus rešitve zaman.

Čutil je, da ni težko umreti take smrti. —

„Pod milim nebom umrem“ — je pomišljal dalje.

„In prav je tako: vsaj ne bom nikomur v nadlego . . . Hm, sicer pa res nič ne de, če umrem . . . Sam sem na svetu — brez doma . . . revež . . . siromak . . . Nihče ne bode plakal za menoj . . . Res, nič ne de, če umrem . . . Bog mi bodi milostljiv ter mi podari boljše življenje! V tem življenju nisem užil mnogo dobrega!“

Spet se ga je loteval spanec — mrzel, leden spanec, še težji kakor je bil prejšnji. Vedel je, da najbrž ne bode več vstal iz tega spanja — da ga sneg pokrije, zamete . . . in da v njem zaspi na veke . . .

A ubraniti se tega spanca ni mogoče. To je dobro vedel . . .

Misli so se mu bolj in bolj mešale ter se izgubljale v nekem temotnem čutu. Sploh je vse njegovo bistvo prevladovalo neko povsem novo čustvo, ki ga do sedaj ni poznal in o katerem tudi ni vedel, kaj da je . . .

A sedaj je hitro spoznaval in umeval, kaj da je to.

To je bila ravno smrt . . .

* * *

Sneg je naletaval še vedno, a bolj redko, bolj polagoma.

Sever je bril čez polje jače kakor poprej. Zaletavaj in lovil se je ob suho vejevje hrastovo ter otresal sneg raz njega . . .

Polagoma je izginjala noč. Začelo se je daniti. Z dnevom je ponehaval sneg. —

Berač je bil zameten skoro do vratu. Le glava, vrat in majhen del prsi mu je molelo iz snega. Glava je bila povešena. Na kosmato kučmo se je na debelo navesil sneg ter je zmrzaval na njej . . . Izraz lica je bil miren, a mrk in mrzel. Dozdevalo se je, kakor bi zmrznil vojak na straži . . .

* * *

Tekom dneva je sneg popolnoma ponehal. A nebo je bilo še zavlečeno in oblačno. Krajina je bila zavita v meglo. Ljudje pa so ostajali v toplih sobah . . .

Drugi dan je že na vse zgodaj šel grajski lovec na polje iskat jerebic.

Sredi polja je veliki, rjavkasti njegov pes Hektor hipoma postal, povzdignil dolgo, drobno glavo ter vlekel v nos mrzli zrak. Potem pa je cvileč bežal čez polje.

Lovec je oprezno in kolikor mogoče tiho sledil po pasjih sledovih . . .

Pri hrastu sredi polja, dobro uro od vasi, je na veliko začudenje našel mrtveca.

Sedel je še vedno tako, kakor je sedel oni večer: s hrbtom oprt ob debelo deblo in s sklonjeno glavo. Kučmo je imel poveznjeno globoko čez ušesa. Obraz mu je bil miren strog . . . Sneg se je že nekoliko sesel ter mu je zakrival le polovico zgornjega telesa . . .

Ponesrečenega berača so prepeljali na župno pokopališče. Tamkaj so ga pokopali.

Pri pokopu so mu zvonili s tremi zvonovi — bil je siromak, revež . . .

Križa na grob mu ni nihče postavil — bil je sam samcat na tem svetu božjem . . .

Ko je stara Obranovka izvedela za nesrečo, je zdihovala:

„Oj, saj sem slutila nekaj takega! Da bi vendar ostal pri nas da bi vendar ostal!“

In molila je za beračevo dušo . . .

Za dolgih zimskih večerov pa, ko so v toplih kmetiških sobah robkali moški koruzo, ženske pa pridno vrtele kolovrate, so govorili o beraču ter ugi-bali, kaj je pač mislil in čutil, ko je v snegu brez poti blodil in taval po širnem polju . . .

Polagoma pa so tudi ti pogovori utihnili. Vse je pozabilo Štefuca . . .

No, bil je pač — berač! —

D.

Zaradi mačke.

Črtica.

Mlinar Peter Grivec — navadno so ga ljudje nazivali 'Peterček', dasi ni bil ravno majhne, ampak srednje, žilave postave — se je proti večeru vračal iz vasi, kamor je nesel Brumnovim škaŕ ajdinske meke. V zahvalo za uslugo mu je gospodar ponudil čašo žganja, ki se ga mlinar seveda ni branil. Pijača pa ga je naredila prav dobre volje.

Ker se mu ni mudilo, je sedaj polagoma stopical skozi gozd, za katerim je imel svoj stari mlin. Dolinico, ki mu je v njej samotno in zapuščeno stal mali mlin, smo imenovali 'Pekel', dasi peklu ni bila nič kaj podobna, ampak je bila povsem navadna, precej globoka, s temnim gozdom obkoljena in obrobljena dolinica.

Ker je bil Peterček dobre volje in malo omamljen, je med potom sam s seboj govoričil ter se zdaj in zdaj sam sebi poluglasno nasmejal . . .

Hipoma pa je obstal.

V travi, ki je bila v večernem hladu že rosna, je ležal človek — mirno in na dolgo iztegnjen po zemlji. Mlinar bi ga morda niti ne bil opazil, da ni tresnil z ного vanj.

Bil je izredno presenečen. V prvem hipu je molčal vztrajen molk. Čez nekaj trenutkov pa je dal svojemu

začudenju duška v poluglasnem monologu: „Glej ga spaka! Človek leži tu v travi . . . človek — in morda je mrtev — leži kakor kos lesa . . . Nemara ga je ubil kak potepuh, ropar, tolovaj — gozd je velik, in kdo ve?“ . . .

Peterček je hipoma umolknil ter se boječe ozrl okrog sebe, ne preži li kje ob strani med drevjem kak tolovaj, ki bi lahko še tudi njemu ugasil življenja luč.

A nikogar ni opazil v bližini. To mu je spet oživilo upadli pogum.

Nagnil se je nad truplo ter približal oči za nekaj hipov k strani obrnjenemu obrazu ležečega moža. Polagoma se je spet zravnal, tlesknil z dlanjo ob dlan ter govoril z napol dobrohotnim in pomilovalnim, napol ogorčenim glasom: „A — a — tako, tako! Valte je, Orehovčev Valte! No, kako da tega nisem takoj ugenil! Kdo drug bi sicer sedaj ležal tukaj v gozdu! . . . Hm . . . Valte — pijan, seveda . . . hm.“ . . .

In zmajeval je z glavo, kakor bi premišljal, kaj naj počne z njim.

Po kratkem premišljevanju ga je začel tresti za rokav.

„No, Valte, ti klada pijana, vstani! — Vstani, ti pravim, Valte!“

Ta je zahrtil, zagrgljal, a oči ni odprl.

„No — ali hočeš morda čez noč tukaj ležati, ti lump! Pomlad je — noči so mrzle, da še človeka v sobi zebe, in ta nepridiprav bi prenočil tukaj v gozdu, v rosni travi, na mrzli, vlažni zemlji! . . . Na smrt se prehladiš, Valte, na smrt, ti pravim. Umreš za jetiko ali za pljučnim vnetjem in nikdar ne bodeš več popil nobenega požirka!“

„A — a — ha! — Ali je že prazen? — Pa še enega!“ je mrmral Valte s težkim opotekajočim se jezikom.

„Kaj še enega! Po plečih, ti tele pijano, ti! Sram te bodi! Skoro petdeset let se že potakaš po tej zemljici božji, pa se še nisi toliko spametoval, da bi v tako mrzlih, pomladnih nočeh ne poglegal po gozdih. — Sramuj se! Če piješ, pij pošteno! . . . Jaz ga tudi pijem

tuintam, a pošteno, kakor se spodobi za krščenega človeka.“ . . .

Ker je med vsem tem govorom tresel in vzdigoval pijanega Valteja, se je ta polagoma nekoliko iztreznil. Začel se je zavedati, kje da je in kaj da se godi z njim. A ni še bil voljan vstati. V hladni travi mu je prijalo.

„Pusti me no, pusti! — Kaj me boš tako on-gavil!“

Tako mrmraje je vpiral kalne, okrvavljene oči v mlinarja, da bi spoznal, kdo je usmiljeni Samaritan, ki se trudi z njim.

A ta ni bil voljan pustiti ga čez noč sredi gozda.

Jezil se je, ker se Valte ni hotel dvigniti. In odločno je zarenčal nad njim: „Sedaj pa vstaneš, ti pravim; če ne, ti pomagam — po hrbtu — s pestjo — in takoj bodeš po koncu!“

Ne baš posebno nežno ga je z vlekel po koncu ter ga postavil na slabe noge.

„Tako! — Sedaj pa pojdeš z menoj! Sam ne prideš nikamor! Opri se ob mene! — Tako spejva!“

In šla sta polagoma. A ker so Valteja vinski duhovi nagibali in mikali sedaj v to, sedaj v ono stran, sta se opotekala oba.

Polagoma se je Valte čutil že krepkejšega in treznejšega. Stopal je že prosteje in gotoveje. In tedaj se mu je tudi že poljubilo, malo se porazgovoriti s spremeljavcem.

In začel je z važnim glasom:

„Pravzaprav je dobro in pametno, da si prišel ravno tod mimo, Peterček! Dobro je, pravim — in ti si dober človek!“

„Hm, hm!“ je pokašljeval mlinar, ne da bi odgovoril spremeljavcu na njegovo laskavo priznanje in pohvalo.

A Valteja to ni motilo. In nadaljeval je svoj govor — sedaj hitro in razburjeno, potem pa spet v odmorih in govoreč elegično in melanholično.

„Veš, slaba je na svetu, Peterček, slaba! In jaz sem siromak, grozen siromak, da veš! Ljudje pa so hudobni! . . . In z Matevžem, veš, s Petkom — saj

veš, kako pošteno in verno sem mu služil in da sem delal za dva, če ne za tri — s Petkom sva se torej sprla. In plačal me je — in šel sem . . . Veš, Peterček, da ti povem: babe so krive tega razpora, babe — preklicane, ničvredne! Mlado ženo ima — saj jo poznaš Tinico! Letošnji predpust je prišla za gospodinjjo. In njej nisem ugajal! In vedno se je zajedala ob mene ter me drezala . . . In če sem si ob nedeljah privoščil kak poliček — povem ti, tedaj je bil že ogenj v strehi. — A jaz sem zrel in izkušen mož — saj me poznaš! — Tinica pa je dvajsetleten otrok. In jaz naj bi se ji vdal! — Ho — ho — nikdar ti pravim, Peterček — nikdar! Vojak sem bil in v mestu sem služil tri mesece za fiakarja — pa bi se takemu otročetu vdal! . . . In veš, Matevža je tako dolgo hujskala in podpihovala proti meni, da je prišlo do prepira in razpora. In odpovedal mi je službo! Izplačal me je — in čez štirinajst dni sem šel“ . . .

„ . . . ter si takoj zapil težko prislužene novce.“

Vate se je zavzel nad takim zaključkom.

„No, no — Peterček — kaj se pravi: zapil! Kako zapil, zakaj zapil? Živeti sem vendarle moral — in ker nisem imel službe, sem šel pač v krčmo.“ . . .

„Pit in zapravljat denar!“

„No, no — če ravno hočeš, pa pit, pa pit!“ se je vdajal Valte, da ne bi razžalil mlinarja, ki ga je poznal kot moža izredno nagle in hude jeze. — „Sicer pa bi nekaj še moral imeti, če me Škrlec ni ukanil pri plači.“

In začel je iskati po žepih. A našel je le par desetice.

„Ukanil me je, ukanil, ta slepar! O, saj ga poznam — često me je že ukanil, ko sem bil tako — tako . . . Ta žid sleparski!“

Jezil se je nad krčmarjem in nad — pijačo!

„Kaj pa človek pravzaprav ima od tega neumnega pitja!“ — je jezno razkladal mlinarju, ne da bi pomislil, da s tem obsoja najbolj samega sebe. — „Kaj ima od tega — ha? — Človek je neumen, pravo teslo, ko se napije. In kako čudno je tedaj vse! Ves svet je poln nekega pepelnatega vzduha — vročega in

težkega. In ta pritiska náte, da ti začne vse vreti v žilah . . . In šele v glavi, v glavi! Vsa ta vročina ti leze v glavo — pri očeh, pri ušesih, pri ustih, pri nosu ti sili v možgane. In ta vročina te tako mami, mami! Ves svet se suče okrog tebe. Vse pleše — ti pa stojiš in gledaš — ha — ha — ha — kako smešno je vendar vse to, kako bedasto! . . . In naposled se začneš še ti gugati in zibati s to plešočo okolico. In če se pravočasno ne oprimeš kakšne trdne, močne stvari, se zvrneš kakor mrtev v travico hladno . . . Veš, tako se mi je zgodilo tudi danes . . . A sedaj je že bolje! — Le v glavi mi še brni in šumi in vre! In svet je še skoro ves napolnjen z onim svinčeno-bojnim vzduhom.“ . . .

Umolknil je ter se zagledal v zrak.

Oba sta nekaj časa molčala. Čez nekaj hipov pa je opomnil mlinar: „Valte, bodi Bogu hvaležen, da sem te našel. Čez noč bi bil lahko zmrznil.“

„Res — res — ko bi zmrznil, ko bi umrl!“ je mrmral Valte z vdanim, nekoliko začudenim glasom. — „Hitro lahko umremo, hitro — povsem nenadoma.“

Malce je pomolčal. A kakor bi se domislil nekaj važnega, je hitro spet začel: „In Pekov Matevže je tudi že mrtev!“

„Da — da! — Bog mu odpusti vse grehe ter ga sprejmi v sveta nebesa!“ je tiho zdihnil mlinar.

„In kako je umrl, kako čudno je vendar umrl! — Veš, ležal je v listniku pri Sokovih — v listniku je ležal — in nekdanj je bil bogat . . . pek . . . gospod . . . In jesti ni mogel več in smrtne bolečine je trpel . . . Jaz pa sem šel ravno s polja. In mislil sem si: Pa pogledam k Matevžetu, bode li že skoro izdihnil . . . In pridem v listnik . . . Na listju je ležal — veš — v umazanih cunjah je ležal. In stokal je in ječal. In meni se je v srce smilil, ker sem dober človek. Vprašam ga torej, ali mu morda morem s čim postreči in pomoči . . . ‚Piti mi daj, Valte, piti!‘ je ječal ter me gledal z vročim pogledom. ‚Pil bi še enkrat!‘ — je govoril. — ‚A navadne vode ne . . . ne . . . Žganičico, žganičico, Valte — le še en sam požirek . . . Žejen . . . žejen!‘ — In prosil me je in prosil. Jaz pa

sem dober človek — ti, Peterček, si tudi dober človek! — In stopil sem v vas k Škrlecu ter mu prinesel poliček. Glavo sem mu privzdignil ter ga podpiral, da je mogel piti . . . „Gluk . . . gluk . . . gluk . . . je pil. Potem pa sem mu položil glavo spet v listje. — Bil je mirnejši. — „Bog ti plačaj to uslugo, Valte!“ — me je zahvaljeval. — „Sedaj pa bom moral umreti Valte, umreti!“ . . . In kakor malo dete je začel jokati in ihteti in čez kratko je izdihnil . . . Veš, jokaje je umrl — jokaje, Peterček!“

In pripovedovavec je sam zadušeno zaihtel ob spominu na smrt in na oni dogodek.

Mlinar pa je tiho stopal ob strani plakajočega Valteja. Pomilovaje je pokimaval z že precej osivelo glavo . . .

Bližala sta se mlinu, v katerega majhnih oknih so se nekaj hipov pozneje motno zasvetile umazane šipe . . .

* * *

Valte pa se je od tedaj nastanil in povsem udomačil pri mlinarju

Kaj pa naj bi tudi počel! Doma ni imel. Mati mu je bila dekla, a je že davno umrla. Očeta niti nikdar poznal ni. Bil je baje nekak železniški delavec, ki je ravno nekaj časa pred njegovim rojstvom delal na novi progi v tamošnjem okraju. Niti po materi, niti po očetu ni podedoval ničesar razen — bornega življenja.

V mladosti je služil za pastirja, pozneje za hlapca. A ker je izredno rad pil, ga niso nikjer posebno poželeti. Hitro je menjaval gospodarje. Služil je že vse kmete vse krajine.

Sedaj pa je bil v začasnem pokoju pri mlinarju. Temu je pomagal plesti koše in cajnice, s katerimi je Peterček, ki kot mlinar ni bil preobložen z delom, zalagal vso okolico in katere je nosil čisto tudi v mesto.

Časih je Valte po cele tedne pridno delal. A tedaj se ga je polastila nepremagljiva žeja. In izginil je za več dni.

Po nekaj dni je še delal kje pri kakem kmetu, da si je zaslužil nekoliko desetice. Potem pa je zaslužek zapil.

In ko je bil suh, se je spet vrnil k Peterčku ter mu pomagal pri pletenju. In nekega dne je spet izginil, a čez nekoliko dni se je spet vrnil. To se je redno ponavljalo.

Mlinar ga je večkrat opominjal ter mu prigovarjal, naj rajši hrani, ako si kaj prisluži

„Čemu naj hranim, čemu? Saj nimam ne žene, ne otrok!“

„Pa jesti nimaš kaj!“ se je jezil Peterček.

„Jesti — moj Bog! Dandanes baje mnogo ljudi nima jesti. Drugi pa imajo ter se usmilijo nas ubožcev. nas siromakov.“ . . .

„Ha — misliš, da te bodem jaz večno hranil! — Tak bedak pa še vendar nisem!“

„Peterček, moj ljubi dragi — čemu se jeziš, čemu?“ ga je miril Valte — „Ti si dober človek, hvala Bogu! In ako imaš kaj, daš drage volje tudi siromaku. — Bog ti povrni vse stotero in tisočero!“

Mlinar pa je bil dober človek. Le grozno hitro se je razgrel in razjezil. A če ga v takih hipih nihče ni dalje dražil, ampak mu prigovarjal z lepim, ga je spet hitro pridobil in potolažil . . .

In Valte je poznal mlinarja in njegove slabosti ter se je ravnal po njih, vsaj kadar je bil trezen. Če pa je prišel kdaj od vinskih duhov obseden v mlin ter ni računal z mlinarjevo hitro jezo, ga je ta večkrat na prav negostoljuben način spravil iz sobe in iz mlina.

In tedaj je prenočil Valte na podstenju pred mlinom, ali pa v kozjem hlevu za mlinom, ali pa v listniku tik hleva . . .

* * *

Mlinar Peterček Grivec je štel že nad petdeset let. Hrbet mu je bil še raven. A lasje so se mu že belili. Posebno ob sencih mu jih je že močno zapadel življenja sneg.

Njegov mlin pa ni bil samo star, ampak je bil res prava prastarina. Bil je majhen, precej zanemarjen

in zapuščen. Vse je postajalo že kolikor toliko nerabno: kamenje in kolesa, zajeza in splav.

A ker je imel Peterček bore malo mlenja, tudi popravljaj ni mnogo.

„Zame bode že še zadostovalo,“ je rekel, ako ga je kdo opomnil, da bi bilo dobro to ali ono popraviti ali prenarediti. — „Meni bode že še za silo služilo. Ko pa mene več ne bode, naj popravlja, kdor pride za menoj, če hoče; če ne, pa naj pusti!“ —

V bližini mlina je imel zaplato njivice in košček senožeti, kjer je pasel kozico. Od pridelkov njivice in od mleka kozinega in kar si je prislužil z mlinom in s pletenjem košev, se je živil — ne sicer posebno imenitno in razkošno, a pošteno in zadovoljno . . .

Bil je osamljen na svetu. Mlajši brat je bil v sosednji župniji kovač. A nista se mnogo menila drug za drugega. Čemu? To so bili že od nekaj trdi in krepki ljudje; ves zarod Grivčevih je bil žilav. Posebni, mehkužni ljubezni se niso vdajali, prenapetih čutov niso poznali . . .

In vendar je Peterček na stara leta odprl svoje ne ravno mehko in mehkužno, a vendar dobro srce — ljubezni. Izvoljeni predmet te ljubezni pa ni bila kaka rdečelična kmetiška krasotica v kateri izmed bližnjih vasi; tudi ne pijanček Valte, ki ga je mlinar sprejemal pod svoj krov pravzaprav le nerad in ker se sitneža, ki si ni mogel in deloma tudi ni hotel poiskati in preskrbeti nove službe, po onem večeru ni mogel več ubraniti . . .

Ne, izvoljeni predmet mlinarjeve ljubezni je bila — mačka! —

Toda — dovolite, da vam pripovedujem po vrsti!

To je prišlo namreč takole:

Preteklega poletja je bil Peterček neki dan po opravkih pri Pevčevih v bližnji vasi.

Napravljaj se je že spet proti domu in z gospodarjem sta stala že na dvorišču, kjer mu je gospodar še nekaj naročal.

Tedaj pa je po lestvici raz hlev prilezel Pevčev pastir, tisti kozasti Lipe, o katerem se je vedelo, da je malo tako — tako — namreč ne ravno pri naj-

boljši pameti. Predpasnik je imel zavihan. Nekaj je nesel v njem.

„Kaj pa neseš Lipe?“ vpraša gospodar, misleč, da je pastir morda po gnezdih na hlevih pobral jajca.

„Kaj?“ se je čudil pastir ter se neumno zarežal . . . „Mucike — mlade, lepe! Naj se malo segrejejo na solncu!“

In iz predpasnika je polagoma vzel pet malih mucik ter jih oprezno in nežno položil v travo, kjer so takoj začele z mehкими šapicami tipati in pecati druga drugo. In premetavale so se kakor razgnevljeni borivci druga čez drugo, grizle so se, potem pa se spet lizale in se ljubkale druga drugi . . .

Peterček jih je ogledoval z vidnim zanimanjem in veseljem.

„He — mucike, male, mlade torej imate? In kako so lepe! Čujte no, ali bi ne dali meni ene, kaj? Že dolgo nimam več mačke. Poprej nekdam sem imel mačka, pa je bil povsem ničvreden, len in potepuh! V mlinu pa se mi miši mirno plodijo in množijo. — Dajte!“

„Pa si izberite eno, Peterček!“ je prigovarjal Pevec.

Peterček se je odločil po daljšem izbiranju in važni debati s pastirjem in gospodarjem za belo mačico s črnimi lisami. Posebno mu je ugajalo, da je imela ravno spredaj na gobčeku ogljenočrno liso.

Presrčno je zahvalil gospodarja in še celo pastirja. Potem pa je zadovoljno korakal proti domu. V veliki, suhi roki je nalahno in nežno držal mlado mačico, katere baržunasto mehka dlaka mu je prijetno božala žilavo, trdo kožo . . .

„Nič se ne boj, noričica mala!“ ji je prijazno prigovarjal, ko je žalostno mijavkala ter se mu hotela izviti iz roke.

„Nič se ti ne zgodi, nič! Dema dobiš mleka — veš kozico imam — Belko. Kuhanega dobiš ali sirovega, kakršno ti gre bolj v slast. In ko malca porasteš, pa si začneš loviti miši. Oj, v mlinu jih je dovolj; res še preveč jih je . . . Nič ne žaluj in ne mijavkaj, pri meni se ti ne bo slabo godilo! Ne, nikakor ne!“

In z zadovoljstvom in veseljem je gledal malo stvarco.

„Kake oči ima,“ — je pomišljaj — „in kak gobček! No, ta bode pridna, mislim, prav pridna. Zadowoljen bodem z njo, upam!“

In bil je zadovoljen z njo, še več kakor zadovoljen . . .

Od istega dne je skrbel mlinar za muciko kakor za kakega otroka. Od vsega, kar je sam jedel, je dobila najboljši del mačica.

„Žival božja je!“ je pomišljaj često, ko je n. pr. jedel in je prišla ljubljenska izpod stare, prhle postelje ter je mijavkala okrog njega, ščegetaje mu z mehko dlako bose noge. — „Čuti in misli kakor človek. Le govoriti ne more, kakor govori človek. A govori svojo govoricu. Ljudje ne umevajo tega govora. A jaz ga umevam. V očeh ji berem, kaj da hoče.“

In vzel jo je k sebi na klop ter ji v posebni, majhni skledici dal del svojega živeža . . .

Navadil se je na njo kakor na nekaj potrebnega za vsakdanje življenje. Govoril je z njo kakor z umnim bitjem. In ko ga je tako vdano gledala z rjavimi, le napol odprtimi očmi, je bil preverjen, da ga ume, da čuti z njim. In da je imel ob sebi neko bitje, ki mu je lahko govoril ter mu vse zaupal, kar mu je težilo kdaj srce, o katerem je mislil, da mu je dobro, vdano, hvaležno: — to ga je navdajalo z nekim prijetnim, toplotnim čutom zadovoljstva in veselja. Da, prav ponosen je bil, da ima tako muciko! —

No, možu srce menda ni bilo več zmožno za drugo, za pravo ljubezen . . . Nikdar ni imel žene, nikdar otrok. V mladosti je morda ljubil — a temu je že davno. Nemara pa prave ljubezni nikdar niti poznal ni! — Dejstvo pa je bilo, da je bil sedaj osamljen, zapuščen samotar, suha, trhla veja na življenja krepkem, mogočnem drevesu . . .

In postal je čudak. Vdal se je čudni, skoro smešni kaprici in ekstravaganci. Polagoma se je popolnoma zaljubil v mačko . . .

Sicer pa, če se pomisli, kako ljubijo često ravno dobro olikani ljudje živali, bodisi mačke, pse ali konje, zakaj bi se čudili temu ravno pri mlinarju?

Toda — čemu ga izpričevati in zagovarjati! Dejstvo je bilo, da je čuval to mačico kakor punčico svojega očesa in da bi je za drag denar ne bil dal iz mlina. —

In ta mačica — a sedaj je bila že dorastla, močna in debela — je postala usodepolna za mlinarja in za njegovega gostača Valteja . . . Bila je za njiju pravi fatum, a fatum skrajnje nesrečen in tragičen . . .

* * *

Bilo je jeseni — oktobra meseca.

Zunaj se je mračilo . . .

Gosta sivkastobela megla se je kuhala po Peklu' ter s sanjavo in dremotno temoto zagrinjala mlin in bližnje gozde . . .

V mlinu je sedel na prhli klopi ob veliki stari mizi Valte. Sredi mize je gorela lojena sveča, slabo razsvetljuje majhno, revno opravljeno sobo . . .

Valte je podpiral z obema rokama težko glavo. Nekako topo je bulil zdaj v črnikavo mizo, zdaj v trepetajoči plamen sveče, katerega rumenkasti soj mu je jemal vid ter ga slepil.

A v tem je čutil nekaj prijetnega — vsaj za svoje sedanje duševno stanje, ker namreč ni bil več povsem normalen.

Ko so ga začele oči ščemeti, je pomežikaval z njimi ter jih vpri za nekaj hipov v mizo. A ko se mu je vid spet razjasnil, je spet napeto zrl v belkastorumeni plamen.

Pred njim na mizi je stala zelenkasta, tanka, a precej velika steklenica. Zdaj in zdaj je posegel po njej. Žejno in z vidnim zadovoljstvom se je okrepčal s par požirki.

Zdaj in zdaj se mu je obriti, suhi, od pijače zarzdeli obraz nabral v šemast nasmeh. Tanke ustnice so se mu široko raztegnile, med njimi pa so se mu kakor zrela pšenica rumenili krepki zobje.

Časih je hipoma zamahnil z desnico po vzduhu, kakor bi hotel prepoditi kako vznemirjajočo misel. Časih je udaril s pestjo ob mizo, obenem pa mrmral

nekaj nerazumljivega. Obraz pa mu je v takih hipih postal mrk in preteč . . .

Zunaj so zaškripala težka mlinska vrata. Začuli so se počasni, drsajoči koraki.

Majhna, a debela sobna vrata so se polagoma odprla. Vstopil je Peterček. Vrnil se je iz mesta, kamor je nesel koše.

Ne da bi kaj rekel, je sedel na stol ob strani mize. Debelo gorjačo je naslonil ob steno pri klopi. —

Ni bil dobre volje, dasi se mu je videlo, da ga je nekoliko imel pod kapo. Slab kup je napravil in še od tega je precej dal za pijačo. In to ga je sedaj jezilo . . .

Valte ga je nekaj časa tiho gledal.

Z rjavimi, ob robu od pijače krvavo-zalitimi očmi je venomer skrivnostno in pomembno namežikaval. Obenem pa se je nekako napol neumno, napol lokavo nasmihaval.

In naposled je začel s hohnjajočim, nekamo izzivajočim glasom: „Torej si se vrnil, Peterček — vrnil! Hi — hi — hi . . . jaz pa sem bil predpoldne pri Sršenu — nesel sem košek . . . hi — hi — hi! . . . Saj si ti tudi nesel koške — saj veš, onega sem nesel, ki sem ga predvčerajšnjim dogotovil.“ . . .

Umolknil je. A ker mu mlinar ni odgovoril, je nadaljeval z istim zasmehljivim glasom: „Hi — hi — hi — veš, dobri ljudje so Sršenovi. Luka mi je dal za košek dvaindvajset grošev, Mica pa mi je podarila navrh še klobasico — veš prav lepo, mastno klobasico.“ . . .

In Valte je dvignil steklenico, v kateri je bilo še za nekaj požirkov strupene pijače, in držeč jo proti luči, jo je motril z božajočim pogledom ter nadaljeval resneje: „In kupil sem si malo pijačice, da se spet malce oživim in dobim novih moči!“

V treh požirkih je izpil žganje. Steklenico je postavil na mizo ter jo s trepetajočo roko zateknil z zazamaškom, ki je ležal na mizi.

„To gre v slast, Peterček, oj! A kako bi mi šla v slast še le klobasica! — O, o — kako je bila lepa in kako mastna . . . mastna . . . Peterček!“ . . .

„No, pa si jo skuhaj! Bog ti jo blagoslovi!“

„Hi — hi — hi — Peterček, hi — hi — hi! . . .

Ne bode mi je Bog blagoslovil, ne bode je, Peterček!
Na-äk!“

In nagnil se je tesno k mlinarju ter mu z režečim obrazom in lokavim pogledom zrl naravnost v oči. Od njega pa je puhtel ščemeči duh žganja in tobaka.

„A.“ — se je začudil Grivec, ki ni vedel, kaj da hoče polupijani Valte pravzaprav reči — „ali si jo že snedel?“

„E — e — e — ne, nisem je snedel . . . A ne bode mi teknila . . . Mački pa je šla v slast, mački . . . he — he — he . . . ali pa tudi ne . . . morda pa res ne.“ . . .

„Kaj ali ti jo je . . .?“

Mlinar ni izgovoril.

„Mačka, mačka . . . Peterček . . . Snedla jo je! . . .

In kako lepa klobasica je bila . . . velika . . . mastna . . . O — oj!“

Obžalovaje je gugal glavo s strani v stran.

„Zakaj pa nisi pazil?“ je menil mlinar s tihim očitanjem. In sklonil je glavo na prsi, kakor bi se sramoval, da je njegova ljubljenska storila kaj takega.

„Pazil — pazil — he — he — he!“ je jecal Valte — „Kako bi naj pazil? — Položil sem jo na mizo, semkaj tik žganice, ki sem je že malo pokusil — le pokusil — tako malo, a pijan nisem bil . . . Tukajle sem jo torej dejal na mizo in premišljeval sem že, kako mi bode zvečer šla v slast . . . in tudi tebi, Peterček, bi je bil nekaj dal. — Tedaj pa je prinesel Klinarjev Jakobè škof koruze na mlin . . . In šel sem vunkaj in shranil sem koruzico — hvala Bogu, letos je lepa! . . . In porazgovoril sem se malce z Jakobetom — tamkaj zunaj na drvih sva malce posedela . . . In ko je odšel . . . moj Bog, moj sveti Bog! . . . tedaj pa tudi klobasice ni bilo več . . . Ni je bilo, ne! — O . . . o . . . oj!“

Valte se je prijel z obema rokama za glavo ter je zaplakal. Kakor vsem starim pijancem, so mu solze prišle kaj hitro in navrh je še poželel slastne klobasice, ki je pa ni bilo več . . .

Ko se je naplakal, je nadaljeval, držeč se še vedno z obema rokama za vročo glavo, v kateri so se mu polagoma začeli puntati žganjski duhovi.

„In ona — ona je sedela tamkaj na peči ter si zadovoljno oblizavala mastni gobček . . . O, šla ji je v slast — moja klobasica — tej tatici, preklicani, prokleti! A nikdar več ne bode nobene ukradla, nikdar nikdar več — ha — ha — ha!“

Zadnji stavek je govoril skoro kričeč. Oči so se mu izbulile ter so mu zrle kakor prestrašene v luč, ki je nemirno plapolala ter z napol zabrisanim sojem obsevala njega in mlinarja. Prsi so se mu visoko dvigale in hropel je, kakor bi nesel težák tovor, ali pa bi se s kom boril na življenje in smrt . . . Z rokami je krilil po zraku, kakor bi hotel koga udariti, pobiti koga na tla . . .

„Ho — ho . . . prokleta!“ je grgral. Hotel je vstati. A padel je nazaj na klop.

Mlinar pa je prebledel. Zroč v pijanega druga z nemirnimi in bodečimi očmi, kakor bi ga hotel prebosti ter brati v njegovem srcu usodo svoje ljubljene, je vprašal s trepetajočim glasom: „Kje pa je sedaj? — Valte, kaj si storil z njo?“

„Ha — ha“ — je kriknil pijanec ter udaril s pestjo ob piravo mizo, da je odskočila od tal — „ha — ha . . . kamen sem ji obesil na nogo ter jo potopil v potoku . . . Ha — ha — ha . . . ta tatica — nesramna!“

Mlinar je vztrepetal. —

Dasi je bil že skoro popolnoma trezen — pot od mesta je bil precej dolg — mu je vendar hipoma nekaj zašumelo v glavi, kakor bi mu vsa pijača, kar je je danes použil, v vročem navalu bruhnila v glavo. Nezmožen v hipni jezi razsodno misliti in preudariti, kako malenkostna je vsa stvar, je planil pokonci ter siknil z groznim glasom: „Lopov — prokleti!“ . . .

Hipno je držal v roki gorjačo, ki jo je poprej naslonil ob steno. In preden se je pijani Valte zavedal, da mu preti nevarnost, je zavihtel besni mož palico, da je siknila po zraku ter padla Valteju na tilnik, kakor pade kladivo ob naklo . . .

„O — ah!“ — je jeknil Valte. Stresnil se je, se zazibal s strani v stran — in kakor posekan hrast se je zgrudil pod mizo . . .

Po mizi in po mlinarju pa je brizgnila vroča kri.

Valte je še nekaj hipov grgral pod mizo ter se valjal in zvijal po tleh.

Potem pa je nastala globoka tišina v sobi . . .

Luč je nemirno vzplamtevala. Ozki plamen se je zibal s strani v stran. Za hip je pojemal, kakor bi hotel ugasniti, a takoj je spet visoko vzplamtel. Bilo je, kakor bi razjarjena kača sikaje migala s svojim ostrim jezikom . . .

Zunaj je šumela voda, ki je med razpokami in skozi luknjice lesene splavi padala v tolmunček pri kolesih . . .

Mlinar je obstal na mestu v isti poziciji, v kakršni je stal pri udarcu . . .

Le roka s palico se mu je povesila. Sličen je bil kameneni podobi.

Stoprav čez nekoliko minut se je začel spet gibati. Prestrašeno zroč na mizo, ki so jo omadeževale debele rdeče kaplje, je tiho, mehanično mrmral: „Kri! . . . kri!“ . . .

In kakor bi se nečesar domislil, je kriknil obupno, skoro blazno: „Valte — ali sem te močno?!“

A ta ni odgovoril. Tudi grgral ni več. Le telo mu je še — kakor je videl mlinar v polutmini pod mizo — nalahno vztrepetavalo . . .

Grozna slutnja je hipoma kakor mogočen električen tok prešinila Peterčka: „Nemara pa sem ga zadel smrtno!“

Za hip je z divjim pogledom bulil pred se, pod mizo.

Potem pa si je, kakor bi se hotel prepričati, ali sanja ali pa je vse to res gola istina, z levico polagoma potegnil čez nagubano čelo, ki so mu ga močile mrzle znojne kapljice. — Z desnico pa je dvignil gorjačo ter jo počasi položil na mizo, tesno k luči . . .

Dolgo, dolgo je nemo zrl na težko gorjačo, v slabo brlečo luč, na kaplje krvi na mizi. — Na obrazu pa se mu je pojavljal vedno večji strah. Strašna groza

se mu je brala iz vsake gubice, iz slednje žilice. Čutil je — vsega tega se je še pozneje dobro spominjal — kako mu je srce zastalo, kako se mu je smrtna tesnoba ovila z železnimi, mrzlimi ovoji vsega telesa. Na vsak posamezni del telesa, doli od konca velikega prsta pa gor do temena, mu je polagoma legalo nekaj grozno težkega, nekaj njemu samemu neumljivega, nekaj neizrekljivega. Bilo mu je približno tako — a le približno, ker popolnoma tako se mu vendar ni dozdevalo — kakor bi mu polagoma zalivali posamezne ude, drugega za drugim, s težkim, ledenomrzlim svincem. In pod tem svincem mu je ginilo življenje . . . Bilo mu je, kakor bi navalili nanj ves svet. Čutil je, kako ga pritiska ta teža k zemlji, k tlom. A vendar se ni mogel zrušiti. Moral je stati. Bil je tako nepregibno trd in tako obkoljen od vseh strani z ono grozno pezo, da niti pasti ni mogel, ampak je moral stati mirno in trdno . . .

Čez nekaj časa pa so se ti okovi spet polagoma odklapljali . . . polagoma . . . leno . . . drug za drugim, kakor bi jih snemala brezčutna roka krvoločnega trinoga, ki se hoče dolgo naslajati in opajati z njegovimi mukami . . .

Ko se je čutil oproščenega tega groznega bremena, te mrtvaške otrplosti, je spet kriknil: „Valte!“

Sklonil se je pod mizo ter začel tresti prijatelja.

„Saj te nisem nameraval tako zelo!“ — je mrmral kakor nezavesten, trepetajoč kakor trst v vetru . . . „A moja jeza, moja jeza!“

Valte pa je ležal molče v polutmini, iztegnjen na dolgo po ilovnatih tleh. Postajal je že trd in mrzel . . .

Peterček je pograbil svečo ter mu posvetil v obraz. Bil je blede. Na ustnicah so se mu nabrale pene. Iz tilnika pa mu je še polagoma curljala kri ter se razlivala po umazanorumenih tleh, kjer se je sesedala.

„Mrtev!“ je zaihtel Grivec. In ječe se je zgrudil na tla tik mrliča . . .

Glavo je povetil na prsi, obraz pa si je zakril z drhtečimi rokami. Leté so bile otrple in mrzle kakor led, ker je vsa kri vrela iz njih k srcu, ki mu je utri-

palo hitro in glasno, da je preglušilo šumenje padajoče vode. — Razločno ga je slišal biti. — —

Na polnoč je že šlo . . .

Mlinar se je polagoma dvignil raz tla. Na posteljo je pogrnil drug, čistejši prt. Ob zglavje je postavil stol ter prižgal na njem blagoslovljeno svečo.

S težavo je dvignil raz tla mrtvega druga ter ga prenesel na trepetajočih rokah in opotekajoč se pod težkim bremenom na posteljo . . .

Bedel in čuval je ob žrtvi svoje neukročene jeze do zore . . .

* * *

Drugega dne pa je tako sredi predpoldneva korakal stari mlinar s počasnimi koraki in s sklonjeno glavo skozi našo vas.

Zri je zamišljeno na pot pred se in nikogar ni pozdravil. Ljudje so pogledovali za njim ter se mu čudili. Nekateri so pozneje trdili, da se jim je dozdeval tisti dan vsaj za deset let starejši kakor poprej . . .

In Peterček je šel proti mežnarjevemu domu.

Mežnar Joža Potokar je ravno pred hišo obrezoval repo. Mlinar je raz osivelo glavo počasi privzdignil veliki stari klobuk in zroč s steklenimi, motnimi očmi v debelo repo na majhnem vozu, je govoril z mirnim vdanim glasom:

„Ponoči je pri meni izdihnil Orehovčev Valte . . . saj si ga poznal, Joža! Pa boš menda moral izkopati grob, in zvoniti bode tudi treba — trikrat na dan . . . Plačal bodem že jaz! . . . Sedaj pa grem v mesto. Če bi se morda ne vrnil o pravem času — na stolu ob mrliču so denarji za pogreb in za zvonjenje. Dobro bi tudi bilo, če bi kdo kaj pogledal v mlin, da mrlič ne ostane popolnoma sam . . . Če imaš kaj časa, Joža, daj, poglej!“ . . .

Mežnar se je čudom čudil mlinarju in njegovemu govorjenju

In ker je bil radoveden in zgovoren kakor stara baba, niti vedel ni, po čem da naj poprej povpraša. In hitel je: „Oj — oj — Peterček, povej no, kako pa je umrl . . . kaka bolezen? . . . In v mesto greš —

čemu pa v mesto? . . . In veš — zvonjenje — h gospodu župniku . . . župniku! — He — Peterček, čakaj — ali si slišal — radi zvonjenja moraš h gospodu župniku,“ . . . je kričal Joža za mlinarjem, ki je že šel po cesti svojim putem . . .

A ta se ni okrenil in ni poslušal mežnarjevih besed . . .

Tedaj smo ga videli zadnjikrat v vasi.

Šel je v mesto ovajat svoj zločin.

Ker se je sam ovadil in ker je storil zločin v jezi in ne namenoma, so ga obsodili le na dve leti ječe.

A poldrugo leto po obsodbi je v ječi umrl . . .

E.

Bajka o kreposti.

Črtica iz mestnega življenja.

Bilo je za prvih večernih ur . . .

Na gostilniška okna je trkal droben dež.

V prvi, navadni sobi je pilo nekaj delavcev. Glasno so govorili o svojem revnem stanu ter kleli nenasitne kapitaliste.

Zunaj na ulicah je bilo navzlic deževnemu vremenu dokaj življenja. Zamolklo, nejasno so prodirali skozi okna do nas zvoki govorjenja mimoidočih; njih trdni, večinoma precej hitri koraki pa so se slišali jasno in razločno . . .

Soba je bila napolnjena z dimom. Vil se je kakor jesenska megla okrog nas, zibal se je po vsej sobi ter se počasi dvigal proti karminastemu stropu. Posebno se je zbiral okrog plinove luči. A tamkaj je postajal nekako zabrisano rožnobojen ter je liki venec obkroževal svetli plamen . . .

Sedeli smo v kotu — tam pri zadnjem oknu proti dvorišču. Razen nas treh — bili smo namreč Verič, Sova in jaz — so bili v gostilni še trije podčastniki, ki so kvartali v drugem kotu sobe.

Pri mizi tik nas pa je sedel majhen, suh gospod kakih petdeset let. Ne spominjam se, da bi ga bil videl kdaj poprej v tej gostilni. Sedaj pa sem ga videl že kakih pet, šest dni zaporedoma.

Sedel je mirno, s povešeno glavo, kakor bi se bal, pogledati komu v obraz ali pa, da bi videl kdo njegovo lice . . . Le časih, ko je mislil, da ga ne bo nihče opazil, je dvignil glavo. In tedaj je z nemirnim, negotovim, nekako vprašajočim pogledom premočrl sobico in goste.

Bilo je, kakor bi koga pričakoval. — A ko je pregledal vse — sobo in goste — se je spet sključil nad mizo ter je nemo in zamišljeno strmel v čašo.

Časih je posedal dolgo časa v misli zatopljen pri mizici, ne da bi kaj pil. Potem pa je spet praznil čašo za čašo, kakor bi se hotel namenoma upijaniti ter si pregnati črne misli, ki so ga mučile . . .

Dozdeval se mi je izredno čuden in zanimiv. Slutil sem, da ga mora nekaj težiti. Da, časih — ko sem ga motril tako od strani, da tega niti opazil ni — sem začel pomišljati, ni li mož morda nekoliko blazen.

Verič in Sova sta tudi ta večer — kakor skoro vsak večer — modrovala. Pri tem pa sta se — kakor vedno — tudi ta večer prepirala, ker sta imela vedno in o vsem diametralno nasprotni nazore, ali pa sta vsaj „zaradi originalnosti“ take zagovarjala . . .

„Naš narod propada — naš narod je posvečen smrti! — Smrtni pečat mu je že vtisnjen in zastonj se ustavlja svoji usodi!“ — je sodil Verič z važnim glasom . . .

„Kako to? — Kako — zakaj?“ — je hitel Sova ter se sklanjal s svojim mogočnim telesom proti Veriču, sedečemu na nasprotni strani okrogle mize . . .

„Propada — ker naša mladina ne misli več, ampak hoče le uživati; ker ta mladina le kriči neslane fraze za kakim kolovodjem, a nima niti iskrice moči in energije več za delo — izkratka: ker je vsa mladina brez mladostnega življenja.“ . . .

„O — ne vsa . . . nikakor ne vsa! . . . Pomisli!“ . . .

„Ba! Kaj naj pomislim? — Mi nimamo prihodnjosti, pravim! — Naš narod postaja bolj in bolj narod filistrov in egoistov, narod nazadnjakov in bebcev . . . In tak narod nima prihodnjosti!“

„Ne!“ — je odločno in energično ugovarjal Sova, venomer držeč v desnici vrček, za levico pa polagoma in previdno otresajoč pepel raz tanko papirosko — „ne, brate Verič, ti gledaš prečrno . . . To je nena ravno, to ni zdravo za mladega človeka, to je nevarna bolezen“ . . .

„Ha — ha — ha! frazel! Govoriš, kakor kaka zastarela madama pisateljica, ki sodi med staro šaro!“

„Ho — ti zbadaš . . . ti Verič!“ je oporekal Sova z višjim glasom, nego je govoril navadno . . .

A navzlic temu ni bil ravno razburjen. Dvignil je povsem flegmatično vrček, izpil do dna ter zaklical:

„He — Minka . . . prinesi!“

Minka je polagoma prišla iz druge sobe. Zaspano nas je pogledala, vzela vrček, se mimogrede drgnila ob Veriča — bil je lep človek — ter odšla.

Molče smo čakali njenega povratka. Zrli smo v zrak, proti stropu, za kolobarjti belkastega dima . . .

Ko je Minka prinesla pivo ter odšla, je Verič spet začel: „Ha, borno je življenje v takem narodu!“

„Čemu? — Naš narod je velik! Jaz ga s ponosom in s prepričanjem nazivljam velikega, ker je v pretežni večini — kreposten!“

„Ha — ha — ha!“ — se je smejal Verič, da so podčastniki pogledali na naš. Zaničljivo je zamahnil z roko po zraku in isto zaničevanje mu je povsem dolečno odsevalo z obraza . . .

„Ti morda vobče niti ne veruješ v krepost?“

„Ne!“ je vzkliknil Verič razdraženo. Vzburljal se je je jako rad in grozno hitro . . .

„Ne? — Res ne? — Veš kaj je to? — To je dekadenca mišljenja!“

Verič ga je presenečeno pogledal.

Sova pa se je poslonil nazaj na stol ter zrl z velikimi, a mirnimi očmi v oči Veričeve . . .

Tedaj pa je hipoma vstal stari gospod pri sosedni mizi. Zapazil sem že poprej, da z zanimanjem in napeto posluša pogovor mojih drugov.

Pristopil je k nam. In naslanjaje se z levico ob rob mize, z desnico pa nervozno krileč po zraku, je začel z vznemirjenim, razburjenim glasom: „Oprostite,

gospodje! — Vem, da sem čuden in nadležen, a vaš pogovor me zanima . . . Dekadenca mišljenja — ali niste tako rekli, gospod?“

„Da!“

Mi smo se čudom čudili ter pričakovaje vprli poglede v starca, kateremu je ves suhi obraz trepetal od notranje razburjenosti.

„Če kdo ne veruje v krepost, boleha za dekadenca mišljenja, ste hoteli reči, če sem prav umel?“

„To sem hotel reči, da!“

„Dovolite! — Vi verujete v krepost?“

„Gotovo!“

„Tako! — A dovolijo gospodje, da jim povem kratek dogodek . . . o mojem prijatelju . . . Ni prav, da vas nadlegujem s tem. A veste, z nekom moram govoriti o tem, sicer me zaduši ta mora, ki mi teži dušo . . . In gospodje so se ravno razgovarjali o predmetu, o katerem mislim povedati i jaz nekaj besedi. — Dovolite!“

Prisedel je k nam.

Meni pa se je spet vsiljevala misel, kako da bi sodil tega moža. Je li res blazen, ali pa je pijan, ali pa ga je kaka velika katastrofa napol pootročila in zmešala . . .

In začel je:

„Torej to je bajka — veste — bajka o kreposti.“ . . .

Vedite — srečnejšega življenja ni užival nihče v vsem mestu kakor stari sollicitator pri nekem tukajšnjem odvetniku in moj dobri prijatelj Zupanec s svojo hčerko Ludoviko.

Ni bil sicer bogat, dasi tudi pomanjkanja ni trpel. Sicer pa bi ga bogastvo težko tako osrečevalo, kakor ga je njegova hčerka — edinica . . .

Da vam takoj povem glavno stvar: Ludovika je bila poosebljena krepost!

Gospod, Vi se smejete? — Prosto Vam! — A verujte, kar se sploh more kreposti in plemenitosti zahtevati od ženske, v tem dekletu je bilo v obilni meri.“ . . .

„Unikum!“ — ga je spet prekinil Verič.

„Oprostite gospod, ki se izvolite norčevati! A jaz trdim z Vami — a povem resno — bila je unikum med sedanjim mladim ženstvom!“

In stari mož je sklonil za hip glavo, kakor premagan od žalnih spominov.

A s silo se je spet ujačil ter nadaljeval: „Veste li gospodje, kaj je domača, družinska sreča? Nemara še niste izkusili onega tako dobrodejnega, toplega čuta, ki navdaja človeku, možu srce v krogu svojih dragih. In če ima človek le eno drago bitje, kakor je imel Zupanec le svojo edinico Ludoviko, tedaj mu tvori to edino bitje vso srečo — nemara še večjo, kakor mnogobrojna obitelj, kjer mora človek svoje srce, svojo ljubezen, takorekoč samega sebe deliti. In tudi drugi se delijo. A če ima oče le hčerko in hčerka le še samega očeta, tedaj sta vsak vsakemu — vse! —

„V svoji Ludoviki je torej Zupanec živel.“

„Ona ga je razvedrila s svojim zvenečim smehom, ako so ga mučile težke misli in ga trle razne skrbi. Ona ga je z ljubeznivimi besedami spet oživila in pomladila, ako je prišel iz pisarne razdražen in slabe volje. Njej in za njo je živel, ona mu je nadomeščala družbo, prijatelje, ves svet . . . Da ne govoričim mnogo, rečem kratko: Ona je bila življenje njegovega življenja; brez nje bi ne bil mogel in ne — hotel živeti!“ . . .

„Bila je živa podoba rajne matere. Ne — še lepša je bila, mnogo lepša. A krepostna in plemenita je bila ravno tako kakor umrla mati. Da, bila je vzor kreposti, vzor plemenitosti!“

„Toda — a dovolite gospodje, da se malce okrepčam, preden nadaljujem svojo povest o kreposti.“ — — —

„Ne, ne, reči bi moral bajko, bajko!“ je povdarjal napol sarkastično, napol žalostno in obupano, ko je hlastno in žejno izpil veliko čašo rumenega vina. —

„Veste, odvetnik, pri katerem je služil stari Zupanec za sollicitatorja, je imel sina. Pred nekaj meseci se je vrnil od vojakov, kjer je služil kot enoletni prostovoljec.“

„In ta mladič — je bil vzor gosposkega sinka; fin, olikan, eleganten, bajè tudi lep, — vsaj njegov oče je bil očaran od njegove lepote, — duhovit, kakor sem

slišal govoriti in — pokvarjen in otrovan do slednje mišice svojega gosposkega srca . . . saj tak baje mora biti sedaj mlad moderen človek, sicer je zaostal v omiki.“ . . . — Glas starčev je drhtel in trepetajoče roke so se mu stiskale in krčile v pesti . . .

„ . . . ta mladi gentleman je torej videl hčerko solicatorjevo . . . In začel se je sladkati solicatorju ter se je vsilil v njegovo hišo. Da se je laskal tudi zali hčerki, tega menda pač ni treba posebej omenjati.“

„Solicator od začetka ni slutil ničesar — mislil je, da so vsi ljudje dobri, plemeniti in krepostni . . . ha — ha — ha . . . A polagoma se mu je hčerka čudno izpremenila. Postala je tiha, zamišljena. Prejšnja naivnost, vsa prejšna otroška veselost jo je minula, in z očetom tudi ni več tako neprisiljeno in presrčno občevala kakor poprej.“ . . .

„In očetu so se oči odpirale . . . A kaj si hoče . . . kako naj si pomaga? — Ali naj vrže čez prag oboževanega sina mogočnega svojega šefa . . . on, solicator . . . delavec . . . sluga . . . suženj — gospoda! — In če se prav premisli, ali že ni to samo ob sebi velika čast, ako se tako eleganten in fin sin takega bogataša toliko poniža, da se blagovoli pozabavati s hčerko očetovega pisarja, s hčerko bornega siromaka, berača . . . Ha — ha — ha . . . kaj gospodje — ni li to čast za očeta — velika čast — kaj?!“

Mož je divje, s plamtečimi očmi pogledoval drugega za drugim — Nehote sem se domislil očeta Emilije Galotti . . .

A mi smo prestrašeni gledali napol blaznega ter molčali in se vglabljali v težke, temne misli in slutnje . . .

Starec pa je nadaljeval: „Da bi bila kaka zveza med obema kdaj mogoča, tega bi si ne domišljjal pač niti najkratkovidnejši oče. In kaj takega si je še manj domišljjal solicator. Poznal je ponos in napuh svojega s kmetiškim žulji obogatelega šefa . . . In bal se je mož za svoje dete, trepetal je noč in dan za svojega otroka, za življenje svojega življenja . . . Govoril je s hčerko o tej stvari, jo prosil, jo rotil — kleče jo je rotil, naj se varuje, naj ne veruje izkušnjavam. In

Ludovika — ker je bila plemenito in krepostno dete — je plakala ter zaklinjala očeta, da ga ljubi, da ljubi edino njega, da ga ljubi bolj kakor vse na svetu“ . . .

„In oče je verjel. Zaupal je v Boga in v krepost svojega deteta . . . Bog še živi — a krepost njegovega deteta je bila le bajka . . . bajka!“ —

Starca je premagovala žalost. A možko se je boril.

„Čemu to! . . . Naj Vam pripovedujem! — Ko pride solicator nekega dne iz pisarne, najde doma pismo, da sta se Ludovika in oni — Bog ga kaznuj! In če je pravičen, ga mora kaznovati, prokletega — da sta se odpeljala in da naj ne išče in poizveduje po njima, ker bi s tem naredil le nepotreben hrup ter bi pehnil vse v sramoto.“

„Pismo je bilo od njega. A od nje ni bilo niti besedice, niti poteze v pismu! — niti besedice, gospoda moja! Niti tega ni pisala, ali gre rada z njim ali pa jo je le prisilil njegov demonični vpliv na njo . . . Niti besedice — niti ene ni pisala . . . In tedaj je oče izgubil vero v krepost svojega otroka, povsem izgubil! Če bi bila res krepostna, bi ne odbežala kakor kaka vlačuga, ampak bi se poslovila pri očetu ter mu v obraz povedala, da ga več ne ljubi, ker ljubi drugega . . . A nič . . . niti besedice ne!“ —

„Zupanec je napol blazen hitel k šefu, mu naznanjat grozno novico ter ga prosit pomoči. A šef je divjal ter se hotel maščevati nad nedolžnim, že itak uničenim solicatorjem . . . ‚Vi ste krivi‘ — je besnel, — ‚Vi ste jima dajali potuho! . . . Ha, zapreti Vas dam . . . od puščenj pa ste takoj! Takih ljudi ne potrebujem!‘ — In plemeniti mož je pehnil starca iz sobe“

„In Zupanec, ki mu je trideset let zvesto služil, je bil brez službe, brez kruha!“ — —

„In sedaj na stare dni sem sam na širnem svetu — osramočen, omadeževan od svojega otroka — brez zaslužka, brez moči — berač, ker se obrabljenega, potrtega starca nihče več ne mara usmiliti ter mu dati dela in zaslužka.“ . . .

„O dete moje . . . o Ludovika — mila — draga . . . zakaj si mi to storila!“

In stavec je ječal v nezmožni, neizrecni boli, se bil s pestmi ob glavo ter si pulil redke, sive lase . . .

Mi smo ga začeli tolažiti . . .

A kakor bi mu bilo to neljubo in mučno, kakor bi ne verjel niti našim besedam, je hipoma vstal, vrgel na mizo nekaj denarja ter skoro plakaje prosil: „Oprostite gospodje, da sem vas motil! — A ker ste ravno govorili o kreposti, sem hotel povedati tudi jaz majhno, vsakdanjo povestico, ki sem jo sam doživel . . . Nemara še kdo na svetu veruje v krepost; a jaz več ne morem ne, ne — ne morem! . . . Z Bogom!“

Pograbil je klobuk ter šel.

Mi pa smo se spogledali z nemimi pogledi. Popapljali smo se vsak v svoje misli o tem našo moderno dobo tako izborno osvetljujočem dogodku . . .

„No?“ — je po daljšem molku pričel Verič ter zmagoslavno motril Sova.

„Nemara pa je vendarle nedolžna — kdo ve?“ — je menil ta počasi in kakor bi sam ne verjel svojim besedam . . .

„Ne, če dete zapusti zaradi take moderne šeme očeta, o katerem ve, da brez nje ne more živeti, ni nedolžna! . . . O krepost, krepost . . . ha — ha!“

Ledeno, trdo se je nasmejal.

Sova pa je skomizgnil z rameni ter se spet pogreznil v molk . . .

* * *

Bilo je štiri dni pozneje.

Na večer je šlo in v moji majhni sobici se je začelo polagoma temniti, da sem le težko bral.

Ležal sem na stari, že vrlo obrabljeni zofi.

Bral sem velikega danskega pesnika Iøergensena krasno psihološko študijo „Sodnji dan“.

Ves zamaknjen sem bil v zanimivo, nekoliko fantastično berivo, ko se hipoma odpro vrata.

Ne, da bi potrkal, je privihral v sobo — Verič . . .

„Ugani, kako novico ti prinašam — ugani!“ je kričal, zapirajoč za seboj vrata.

Bil je spet grozno razburjen. Obraz mu je bil ves zardel, nekaj od razburjenosti, nekaj menda od hitre hoje.

Jaz sem ga začudeno gledal.

„No?“ —

Malce sem se dvignil raz zofa ter napol ležeč, napol sedeč pričakoval zanimivega poročila.

Za hip je postal pred menoj, potem pa je spet kakor v vročini tekal po sobi, nervozno in razburjeno pripovedujoč: „Ali se spominjaš še onega moža, ki je pred nekaj večeri govoril z nami „Pri belem volu“? Saj se spominjaš, pričkali smo se o kreposti. In tudi on je podal argument za krepost — za krepost svoje hčerke.“ . . .

Umolknil je ter venomer tekal po sobi. —

„Ha — ha“ — je spet začel čez nekaj trenutkov — „krepost — krepost! — Ta ga je ravno dala — ta — poosebljena krepost! — Toda da ti povem vso stvar razločno. Pred kake pol ure sem se šetal v Katarinskem predmestju. Kar slišim v neki izmed boljših hiš krik in vik. Ljudje so hiteli z ulic v hišo, in jaz sem se jim pridružil. „Nekdo se je usmrtil!“ so hiteli praviti drug drugemu . . . in rinili smo se v hišo . . . po stopnicah v prvo, v drugo nadstropje, od ondod na podstrešje . . . Tamkaj pa je visel na usnjenem pasu naš znanec od onega večera . . . mrtev . . . samomorivec . . .

Skočil sem pokonci.

„Ali je mogoče! . . . Moral je biti blazen!“ —

„Ha — ha — ha — to je povzročila krepost — krepost njegove plemenite hčerke, poosebljena krepost!“

Njegov rezki smeh in njegov govor je bil podoben daljnemu gromu.

„Ta prizor naj bi videl prijatelj Sova — tega moža, gugajočega se v zraku, oni bolestni obraz osinjelega lica, one velike krvave oči, ki so tako prestrašeno, tako stekleno bulile v svet — in potem bi naj govoril še o kreposti! — Jaz se še sedaj tresem ob spominu na oni prizor.“ . . .

In spet smo sedeli „Pri belem volu“.

Kadili smo, polagoma pili, čitali časnike in — molčali . . .

Kar hipoma pa je dvignil Verič glavo iznad časnika, pogledal proti meni ter vprašal:

„Ali se oni mož, ki nam je nekoč pripovedoval tukaj neko zgodbico o kreposti in ki se je pozneje radi kreposti svoje hčerke obesil, ni imenoval Zupanec?“

„Če se ne motim — da!“

Zaglobil se je še enkrat v časnik. Potem pa ga je pomolil meni, pokazal s prstom na neko notico ter menil enostavno:

„Beri!“

In bral sem: „Včeraj je policija zaprla neko mlado dekle, o katerem se sodi, da je zblaznela. Po Katarinskem predmestju je iskala svojega očeta. Povedali so ji, da je že pred pol letom umrl. Ko je to slišala, se je zrušila sredi ulic, si trgala obleko raz sebe ter vpila in prosila: „Oče, odpusti — odpusti!“ Mnogobrojno ljudstvo se je zgrinjalo okrog nesrečnice. Večji škandal je zabranila policija, ki je dekle odvedla. Poslali jo bodo v opazovalni oddelek v Z. — Kakor se je konstatiralo, je bil oče dekletov sollicitator pri nekem tukajšnjem odvetniku ter se je pisal Zupanec. Nesrečni mož se je pred pol letom obesil — baje tudi v blaznosti — ker mu je hčerka ušla s svojim ljubimcem. Ta — sin bogatih roditeljev — jo je na njih zahtevanje pustil — in reva je zblaznela.“

Otrpnil sem. V duši sem čutil žgočo bol in v srcu mi je vstajala mogočna jeza nad podlim vedenjem kletega zapeljivca, ki je brezvestno razrušil srečo in uničil življenje dvoje bitij . . .

Dal sem list Sovi

Ta je dolgo strmel vánj. Potem pa ga je počasi odložil ter zamišljeno utrnil pepel raz konec cigarete . . .

Dolgo smo molčali ter temno zrli pred se. Nobeden ni maral drugega pogledati.

Naposled pa je vprašal Verič tiho, skoro boječe: „Sova, nekdam si me dolžil, da boleham za dekadenco mišljenja, ker nisem veroval v krepost. Ali še trdiš sedaj isto?“

„Skoro bi rajši trdil, da vse človeštvo boleha za dekadenco življenja“ — je polagoma in zamolklo odgovarjal Sova, vztrajno zroč v čašo pred se.

Verič ni nič odgovoril. Zrl je dolgo dolgo v prijatelja, nemo, zamišljeno — ugibajoč o pomenu besed svojega prijatelja . . .

* * *

„Ali še sedaj trdiš isto?“

„Posamezen slučaj! Ta mi še ne omaje vere v krepost!“

In njegovo veliko, močno telo se je iztegnilo, da je bil videti še večji. In vzkliknil je žarečih oči: „Še živimo, še čutimo, še mislimo — in dokler živim, bodem veroval v krepost!“

Verič ga je začudeno gledal. Mislil sem, da bo spet začel zabavljati na mladeniško, idealno navdušenje prijateljevo.

A na moje veliko začudenje je venomer zroč v Sova, polutiho in nekako bolestno, kakor bi obžaloval sam sebe, da je že nezmožen za tako navdušenost, le zamrmral: „Srečni človek!“ —

F.

Srakoperjeva hruška.

Slika iz vasi.

No, komur je določeno, da je siromak na svetu in da je zaničevan in zasramovan, ta ostane siromak, in naj se trudi tudi noč in dan ter dela kakor tovarna žival in naj se muči tudi do smrti. In zaničujejo ga in zasramujejo in zasmehujejo povsod, in naj je tudi najblažji, najplemenitejši človek . . .

Srakoper Janža je bil res siromak, pravi siromak. Pri gozdu nad vasjo je imel polupodrto kočo, okrog kočje pa ped kamenite njivice. Ta njivica je bila nagnjena v stran dol proti vasi. In ob koncu njivice — ravno pod hribčkom — je stala velika stara hruška, drevo izredno debelega debla in mogočnih širokih vej . . .

To pa je bila vsa revščina, kar je je podedoval Janža od svojih roditeljev . . .

No, Janža je bil tudi s tem zadovoljen. Ni mnogo potreboval. Delal je skoro dan za dnevom v vasi, kjer je dobil živež ter si še nekaj prislužil za zimo, da ni pozimi od glada in mraza poginil . . . — Za obleko ni po nepotrebnem izdajal in trošil denarja. Vedno je hodil v enih hlačah. A te so bile široke, da so mu čudno, prav smešno plahetale ob drobnih, suhih nožicah. Segale pa so mu le nekoliko pod kolena. Spodnji

del nog pa je radovedno gledal v svet božji. In solnce nebeško je ožgalo in osmodilo ta suha bedra, da se niti mnogo razločevala niso od umazanorjavkastih hlač. Debela hodna srajca in pa klobuk z velikimi kraji — ki pa so bili klavrno povešeni globoko nad koščeni, s trdimi kocinami obrastli obraz — evo, to je vsa Janževa oprava . . .

Bil je siromak in obenem izredno dober človek. Kaj žalega ni storil nikdar nikomur.

To smo vedeli tudi vaški otročaji. In ko je Janža korakal skoz vas — z vivčekom v ustih in zamišljeno zroč pred se — Bog ve, kaj je vedno premišljal, ker je bil vedno zamišljen, a najbrž je mislil na svojo hruško — ko je torej korakal skoz vas, in smo mi bosonoga mladina stali v gručah kje tik ceste, smo vpili na vsa grla: „Stric Srakoper, zakaj pa ne letite? — Zletite, zletite, stric Srakoper!“

Časih nas Janža niti videti niti slišati ni hotel. Časih pa se je vendar ojunačil. Pobral je kak kamen na cesti ter ga vrgel za nami, grozeč nam s svojim tankim hreščečim glaskom: „He, otročad drobna, paglavska, ali niste še slišali, kako se bere v Svetem pismu, da so medvedje raztrgali one fantaline, ki so zasmehovali tistega starega moža božjega — kaj, he?“

„Stric, ali ste Vi tudi mož božji?“ je povprašal ta ali oni. Drugi pa so se smejali in grohotali.

A na taka ničeva vprašanja Janža ni odgovarjal. Le če je videl kje kako kmetico, je vzel za hip kratko pipico iz ust ter je zavpil: „He, Mica — (če pa je bila kmetica slučajno Liza ali Urša, pa je kričal: „he Liza“ — „he Urša“) — he, ali ne vidiš — deca me zasmehujejo . . . In tvoja so tudi med njimi . . . Napokaj jih, napokaj, ko pridejo domov! Sicer postanejo popolnoma tolovaji in razbojniki divji, roparski! Ne hrani šibe, ne hrani je, ti pravim!“

In vteknil je spet vivček med zobe ter šel svojim potem.

Mi pa smo se smejali za njim, oponašali mu tanki glasek ter se mu rogali še na razne druge načine.

A časih je ta ali oni doma res dobil zaradi strica Srakoperja kako gorko po hrbtu . . .

* * *

Dvoje stvari so ljubili stric Srakoper: — tobak, s katerim je bil v najožji zvezi stari Janžev vivček, in staro hruško pod hribčkom.

„Tobak — kajenje — to me še živi, to!“ — je poudarjal često, ako je nanesla govornica ravno na kajenje. — „Obed dam za pipo tobaka — obed, rečem! In postavite mi meso na mizo ali pa gibanice — in naj bodo še tako lepo rumene in še tako mastne — če pa tobaka ni, pa mi nič ne gre v slast, prav nič, vam pravim!“

In pri tem je s slastjo in hitro vlekkel iz kratkega vivčka. Čez ostri nosek pa je pogledoval nánj z ljubečim in božajočim pogledom . . .

Drugi predmet Janževe ljubezni pa je bila njegova stara hruška.

„Moja hruška — o moja hruška . . . da, da — moja hruška!“ . . . to je bil refren skoro vsake njegove govornice.

Nikdar in z nikomur se ni mogel pogovarjati dalj časa, da bi ne prišel po tem ali onem ovinku na ljubljeno hruško. — —

Bog nebeški, čemu bi se Janža ne smel navduševati za tobak in za hruško! Užival ni nič dobrega na svetu razen tobaka. In imel ni ničesar, kar bi mu polnilo življenje z neko zadačo, kar bi dajalo njegovemu mišljenju neko določeno smer, razen hruške, ki jo je čuval kakor kak bogat zaklad.

No, ko bi bil Srakoper bogatin in bi ljubil svoje cekine, nakopičene z žuljem stradajočih delavcev, s krvjo vdov in s solzami rev, kdo bi mu to štel v zlo? A ker je bil siromak in dober človek ter je ljubil svoj pošteno kupljeni vivček in slabi tobak in staro hruško — pa je bil ljudem le v posmeh! . . .

Ko je kje delal, in so šli k mizi, si je vivček in mehur s tobakom redno zateknil za pas. A kak hudomušen vaški fant mu ga je med jedjo natihoma iz-

viekel ter ga skril v svoj žep. In ko so vstali od mize in je Janža hotel kaditi — ni bilo vivčka!

„Glej ga, glej! Kam pa sem si ga vendar dejal“ — je tarnal ter vznemirjen iskal po vseh oknih in po vseh kotih. —

„Saj ga vendar navadno vtaknem za pas — a sedaj ga ni!“ —

„Nemara pa ste ga pri delu izgubili, stric Srakoper!“

„Kako bi ga izgubil pri delu, ko pa sem vendar še v sobo pripušil! . . . Nekje tukaj mora tičati, če mi ga ni morda kdo izmeknil in skril!“ —

Mladi zarod se je razposajeno smejal Janžu, ki je obledel ob sami misli, da nemara vivčka več ne najde, če ga je kje izgubil, ali pa da mu ga ne vrnejo, ako mu ga je izmeknil kdo izmed delavcev.

A ker se je ista šala ponavljala večkrat, je že vsakokrat za gotovo vedel, da ga ni izgubil, ampak so mu ga skrili. In tedaj je tarnal s svojim tankim, trepetajočim glasom: „Čemu take otročarije? Jaz ne morem kaditi, drugemu pa moj vivček tudi nič ne koristi — vsi pa po nepotrebnem kratimo čas, ko bi vendar lahko že delali . . . Ali ni to nespamet — kaj — ha? — Recite no, ali ni to nespamet?“

A taki ogovori Janževi so zbujali med lahkoživo mladino le še večjo veselost in razposajenost.

Tedaj pa je Srakoper postajal že malce ogorčen; a le malce, ker prav jezni stric Srakoper niti biti niso mogli.

„Dajte no vivček nazaj, pravim! — Dajte — deca razvajena, otročja!“ — —

Da bi ne izpostavljal ljubljenega vivčka več taki nevarnosti, je Janža neke nedelje v vse srajce všil žepe, in sicer na notranji strani, ravno nad srcem.

In odslej je nosil v slučajih, ko nikakor ni mogel pušiti, vivček vedno na srcu, kjer je počival navadno prav mirno in varno.

In če je še kdaj kdo poizkusil kak atentat na to dragoceno pipico, se je vzpričo skrbi in čuječnosti Janževe vsak tak poizkus navadno izjalovil prav sramotno. — —

In še le hruška! —

Če ste hoteli strica Srakoperja razburiti, je bilo le treba reči z važnim, povsem, prepričanim glasom:

„Stric Srakoper, Vaša hruška se pa na vrhu že suši . . . In deblo že tudi prhni . . . Skoro se Vam podre!“

Tedaj pa je Janža kar otrpnil.

A ko se je spet nekoliko oživil, je začel kriliti s suhimi, žilavimi rokami po zraku ter vpiti: „Kaj? — kako? — Moja hruška! — Da se suši? . . . O, moja hruška pa ne, moja hruška . . . nâ-ák! . . . O, ta še preživi mene in tebe in vse, kar nas je v vasi! . . . O, moja hruška — moja hruška, ta pa, ta! . . . Le malo bolje si jo oglej, ko bodeš šel spet mimo! . . . Zeleni, da je radost in veselje! . . . In deblo — kakor bi bilo iz železa! . . . In ali nisi videl, kako je pomladi cvetela? In koliko sadja je na njej . . . veje se kar šibe! — O, moja hruška . . . da, da moja hruška . . . o!“

A navzlic temu navdušenemu slavospěvu na svojo hruško vendar ni bil miren.

In brž ko je prišel iz vasi na dom, je hitel k hruški . . .

In šel je po desetkrat v krogu okoli nje. Postajal je zdaj tu, zdaj tam ter napeto in s strokovnjaškim pogledom motril drevo. Njegovo kritično oko je preiskalo in pregledalo vsako vejico, vsak vršiček, slednji listič.

Pristopil je tudi k deblu. Z zapognjenim, v trikot sključenim prstom je potrkaval ob nje. Potrkaval je ob raskavo skorjo, odondod spodaj pri rjavkasti zemlji na gori, kakor visoko se je le mogel popeti.

In pri takih poizkusih mu je od straha in pričakovanja glasno utripalo in drhtelo nemirno srce . . .

„Vse v redu!“

Oddehnil si je! Odvalilo se mu je od srca breme, težko kakor gora . . .

Nekolikokrat je še od daleč obkrožil drevo.

Potem pa je, zadovoljno in radostno pokimavajoč z majhno glavico, korakal proti rodni kočici . . .

„Eh ljudje . . . ljudje . . . nič ne umejo o drevju . . . Niti pojma nimajo, kaj da je pravzaprav drevo in kakovo da mora biti! — Ni torej čuda, če mislijo, da se moja hruška suši . . . O, moja hruška . . . moja hruška — čez te je pa ni nikjer naokrog — in je ni! — O ta pa, ta — moja hruška!“ . . .

Ko je prihajala v dežel jesen s svojimi burnimi, mrzlimi sapami, je na Janževi hruški dozoreval sad. — Hruške so bile res izredno debele, lepo rumene in prav slastne. —

Ako je dozoreval sad, Janža navadno ni mogel spati.

„Fantje so zlobni: — Bog ve, kaj vse mi naredé . . . Nemara mi jih vse otepejo in odneso!“ — je često pomišljal s tesnim srcem, ko je po težkem dnevnem delu legel na večer v borno postelj, da bi se malce odpočil ter si pridobil novih moči za drugi dan.

In vznemirjen je prisluškal zvenečemu petju fantov na vasi. In najsi so šli ti tudi v drugo stran sela, najsi so zvoki koprneče pesmi že zamirali v daljavi, Srakoperju se je vendar vedno dozdevalo, da prihajajo proti hribčku, da se bližajo njegovi hruški . . . bliže . . . vedno bliže . . .

„Aha — otresejo mi jo, otresejo — nesrečneži!“

Javkajoč je skočil raz postelj ter planil k oknu. Napeto je gledal vun v noč . . . In če je bila luna-jasna, srebrnobojna noč, v kateri je lahko videl, da nikjer nihče ne prihaja, se je polagoma pomiril . . .

A v temnih, črnih nočeh — v nočeh brez meseca in zvezd — ni mogel ničesar razločiti.

In tedaj je prisluškal vun v temno noč, kakor prisluškuje na smrt obsojen hudodelnik, se li že bliža jetničar, da ga odvede na zadnjo pot.

In često se mu je dozdevalo, da sliši pod hruško tih, lahen šepet, da se zibljejo po mirnem nočnem vzduhu semkaj od hruške nejasni zvoki pridušenega smehu. Hipoma je slišal, kako čudno šušti v tiho noč srčasto listje; kako vztrepetavajo veje, ječe stokajo, kakor bi ga klicale na pomoč . . .

„Hej — odmekni zlobno roko, nesrečnež!“

A le njegov lastni glas je odmeval v tihi noči — žalobno, proseče in grozeče . . . in iz gozda je zavenel jek, kakor bi se kdo norčeval iz ubogega moža . . .

A listje je še šuštel, in veje so še stokale, ječale, kakor bi plakala zakleta duša v drevesu . . .

Janža pa je ves prestrašen poveznil stari klobuk na majhno glavico, ali pa je tudi gologlav planil iz kočice in kakor blazen hitel po hribu navzdol proti hruški.

In vikal je s prosečim, obupnim glasom: „Pustite, ljudje božji . . . pustite . . . za Kriščevo voljo . . . nehajte!“

Ko pa je ves prestrašen in docela zasopen prihitel do hruške, ni našel nikogar.

Le lahni nočni vetrec je nežno zibal vrhove. In listje je polutih, skrivnostno šumelo in šuštel, kakor bi se zibalo v lahnem, sladkem snu . . .

Janža pa se je utrujen in trepetajoč od razburjenosti oprl ob raskovo deblo hruškino.

Poslušal je tajno šumenje in šuštenje. Zaprl je oči; dihal je tiho, pridržano, polagoma.

„Kako to šepeče . . . kako to šušti . . . šumi . . . kakor bi človek slušal daljno godbo . . . oj . . . oj!“ . . .

Slastno, z nekakim — skoro božnim — udivljenjem je srkal v se tajni šepet trepetajočih listov . . .

In ko se je dovolj nasrkal te poezije; ko se je dovolj opojil s čudno slastjo te nočne godbe, se je polagoma vračal v svoj borni stan . . .

In še v spanju mu je zvenelo — na lahno in drhteče v dušo ono mehko, opojno skrivnostno šuštenje nemirnih listov. —

A časih se mu je v sanjah hipoma zazdelo, da pleza nekdo na hruško — kak vaški fant — in brezdvomno z zlobnim namenom.

Kakor obstreljen tur je planil Janža pokonci ter kriknil s pretresljivim glasom:

„Oj — pusti . . . pusti . . . za voljo križanega Boga — nehaj . . . ne greši!“ . . .

In površno oblečen je bežal braniti in varovati hruško . . .

A niti pri hruški, niti na hruški ni našel nikogar.
Le noč je snivala okrog in okrog svoj tihi sen.
Na nebu pa so blestele žarne zvezde, migljale,
trepetale . . . In tuintam je kaka zadrhtela, se utrnila
ter v premi črti strmoglavila proti zemlji . . . v ne-
izmerni prepad . . . za seboj pa je risala dolgo žarno
pot . . .

Janža pa si je oddehnil iz globočine srca . . .
Oj, kako je ljubil to hruško! —

* * *

Nekega poletja je razburila našo vas prijetna no-
vica: po naši dolini bodo vendar enkrat naredili že-
leznico.

Mnogo se je o tem že govorilo na shodih in v
zasebnih pogovorih. A doslej je vsa stvar le še tako
'visela'. Železnica je bila le srčna želja krajanov, in
vse govorice so bila le domnevanja.

Sedaj pa so ta domnevanja postala trda realnost.
Uresničila se je želja vseh krajanov, da bi se spojili
proga o . . . ška in proga lj . . . ska.

In ta zveza je bila projektirana in sedaj defini-
tivno določena po naši dolini. Bila je pač najpriprav-
nejša . . .

Radost! . . . Veselje! . . . Zmaga!

Vsa vas je bila pokonci.

Da, celo debeluhasti oča župan — županil je
tedaj Baležev Lipe — torej celo župan, ki se je sicer
držal oblastno kakor kak paša in ki je vedno stopal
tako počasi in premišljeno kakor kak general, je tedaj
brzo kakor vaški pastir tekal po selu.

In kjer je na koga naletel, je vpil že od daleč:
„Ho — imamo jo — imamo jo . . . železnico . . .
ho . . . ho!“

In ves zasopen je tekel dalje.

A če je kje naletel na večjo gručo vaščanov, je
postal dalj časa ter oznanjal v navdušenih besedah
novost o železnici ter frazato proslavljal nje dobrote.

„ . . . Do sedaj je moral hoditi človek vedno
peš, če je hotel v mesto. Ali pa si je moral najeti
voznika . . . In kaj to stane, koliko dragega denarja!

In koliko časa se izgubi po nepotrebnem! — A sedaj! — Pet novcev boš plačal — pa si v četrť ure v mestu! . . . To je torej železnica, dragi moji, to! — In kdo nam jo je pridobil — kdo — ha?“

„Kdo? — Vi oča župan, Vi ste se najbolj in največ trudili!“ — so govorili lizuni, hoteč se prikupiti očetu županu, da bi smeli jeseni brezplačno grabljati v občinskih gozdih steljo . . .

„Da, da — ne hvalim se in ne baham se, a to lahko rečem: nad stotak so me stali potje in razne prošnje, preden smo jo dobili. In kaj šele moledovanje od Poncija do Pilata! . . . O — hvaliti se nočem, a kar je res, je tudi Bogu ljubo. In z mirno vestjo pravim: brez mene bi je ne imeli še kmalu!“

„Res . . . res!“

Očetu županu pa se je obriti, rdeči in lepo rejeni obraz smejal od sladkega samozadovoljstva in rajske blaženosti . . .

No, vse je bilo razburjeno, vse veselo. —

Le stare ženice so zmajevale z glavami.

„E — železnica! . . . Pa je poprej ni bilo, in smo vendar živeli“ — je menila Petkova Ana, stara kakor zemlja.

„In Bog si ga ve — nemara bode živel mladi zarod še slabeje, dasi bode imel železnico“ — je rekla Strgarjeva Neža, sključena pod težo let.

„Železnica . . . železnica! — Moj Bog, nekdam sem slišala, da goni vlak sama hudoba . . . Sicer pa jaz nič ne rečem, ker tega ne umem . . . A čudna stvar je vsekakor, čudna!“ — tako je dejala Sivkova Jera, ki je bila na eno oko slepa.

„Čudna — res čudna! . . . In Bog ve, če bode nam v srečo!“

Ves zbor je bil enega srca in ene misli . . .

In železnica res ni bila vsem v srečo.

Toda dovolite! —

Kmalu za to vestjo je prišla v vas komisija, da bi določila smer novi železnici. Skrbno so pregledovali svet ter merili in presojali, kod bi se dala najugodnejše in najlepše napeljati nova železnica.

Vaščani so z napeto pazljivostjo in z živim zanimanjem opazovali delo in vse naprave. Dasi so vsi želeli železnice in dasi so vedeli, da dobe primerno odškodnino, je bil vendar marsikateri neprijetno zadet, ko je videl, da so začeli meriti in staviti kole ravno sredi čez njegove njive . . .

Za vasjo so določili tir ravno pod hribčkom, ki je čepela Srakoperjeva kočica na njem . . .

Janža je ravno osipal koruzo na svoji majhni njivici, ko so prišli zemljemerci pod hribček. Za njimi pa so delavci postavljali usodne kole.

Vsa stvar se Srakopetju kar na prvi mah ni zdela povsem v redu. In ko je videl, da gospodje ogledujejo njegovo hruško, mu je neka neprijetna slutnja hipoma stisnila srce, gori pri grlu pa ga je začelo nekaj daviti. Potne kapljice pa, ki mu jih je privabilo na čelo težko delo, so se mu množile ter postajale debelejšje in debelejšje . . .

In vrgel je motiko v stran ter zbežal v dolino.

„Ali je hruška Vaša?“ ga je vprašal postaren gospod, ko je Janža prihitel do drevesa ter spoštljivo in ponižno z vlekel klobuk raz glavo . . .

„Moja, moja, gospod častivredni in milostni! — Oj, kako drevo! . . . Ali vidite, koliko sadja se že kaže na njej? . . . Oj hrušek bo na jesen, hrušek! Še gospod milostni in častivredni jih lahko dobite, če jih poželite.“ . . .

Gospod se je na lahno nasmehnil.

„Priatelj, drevo bode treba posekati. Tukaj bomo delali železnico!“

Srakoper je stopil za korak nazaj.

„Kaj? — Kako? — Gospod milostni . . . ali se šalite? — To hruško, to drevo, ki ni nikomur nikdar nič žalega storilo? — O te hruške pa ne, gospod milostni in vse časti vredni — moje hruške pa ne — nikdar ne!“

„No, jo bodo pa drugi, če je Vi ne marate!“ — je malomarno menil gospod.

A Srakoper je javkal in tarnal: „Kako to, da bi jo drugi podrli, ko pa je vendar moja! Tega pa ne, tega! — Moja last je, mojega očeta last je že bila —

kar stoji, jo je posedal naš rod . . . Kako bi jo torej smel kdo drug kar meni nič tebi nič posekati?*

A gospodov ni genila in omeščala žalost obupa-jočega moža. —

Janža pa ni šel spet osipat koruze.

Sedel je nedaleč od hruške na trato. Z žalostnim pogledom je opazoval zemljemerce in svojo hruško. Ni mu hotelo v glavo, kako bi imel kdo drug pravico do nje, kakor on sam . . .

„Če pa je moja — kako bi jo torej smel kdo posekati, ako jaz ne dovolim. In ne dovolim ne! — O moja hruška!“ . . .

In istega popoldne Janžu niti tobak ni šel v slast, tako ga je vznemirjala in mučila skrb za hruško . . .

Proti večeru pa se je ves obupan napotil v vas. Namenil se je k očetu županu. —

Župan Baležev Lipe je ravno sedel pri mizici pod senčnato lipo na velikem svojem dvorišču. Iz skledice je zajemal s svetlimi vilicami mehák, s smetano pomešan sir. Tik skledice pa je stala ročka vina, da si je župan časih primočil.

Tedaj pa je izza ogla prikoračkal Janža. Bil je bled in upadel in preplašeno je gledal v svet božji.

„No, Janža, no — kaj lepega pa ti prinašaš — no?“

Oča župan so bili dobre volje — dobre volje so bili namreč vedno, kadar so jedli in pili, kar jim je bilo skoro še bolj pri srcu, kakor pa vsa županska čast in imenitnost.

„Oča župan — pomagajte . . . rešite me!“

„Kaj pa, Janža, kaj? — Ali ti je kdo prerešetal reberca in druge take kosti? — Ali pa so ti morda tatovi vlomili — veš, ta Veldinov Jakobè — ta . . .“

„Ne, ne, oča župan . . . Hruško mi hočejo posekati!“

„A — hruško! . . . Vem, železnica bode šla tam . . . Vem, sem že slišal . . . A sem že slišal.“ . . .

„Pomagajte, oča župan . . . pri vseh svetnikih Vas prosim in rotim!“

„E — Janža, pamet, pamet! — Vesel bodi! Drevo je staro, ne rodi tako ali tako nič več! Bodeš imel

vsaj drva za zimo. In navrh še dobiš par goldinarjev odškodnine — jaz bodem že poskrbel za to!“

„O — čemu mi bodo! Obdržite jih sami . . . O, ali me hočete tudi Vi uničiti . . . Oča župan, na Vas sem zaupal! . . . A tudi nič . . . tudi nič!“

Prijel se je za vročo, bolno glavo. Onemogel se je naslonil ob lipo.

„Vesel bodi, ti pravim, vesel, Janža!“ — mu je prigovarjal župan ter si spet primočil. In da bi pokazal siromaku Srakoperju svojo moč in veljavo, je pristavil samozavestno:

„Veš, jaz sam sem rekel gospodom, naj napeljejo železnico tik hriba. Bode vsaj siromak Janža dobil nekoliko goldinarčkov — sem si mislil . . . Bodi hvalen!“

Janža pa je hipoma zravnal in visoko iztegnil svoje drobno telesce in zroč s palečimi očmi v zadovoljno se smehljajočega župana, je kriknil: „Kaj — Vi — oča župan — ha, Vi! Tega Vam ne zabim . . . In to mi pravite v obraz — hvalite se s tem . . . zasramujete me! . . . O, tega Vam ne zabim!“

In kakor zblaznel je hitel z dvorišča, mrmrajoč sam s seboj nerazločne besede . . .

Župan pa je odložil vilice ter osúpel zrl za njim . . .

* * *

Srakoper vso noč ni zatisnil očesa. Nemirno se je valjal po postelji. Večkrat je vstal ter stopil k oknu. Dolgo, dolgo je zrl vun v lunojasno, mlačno noč.

Mirno, tiho je stala hruška pod gričem, kakor bi dremala, spavala, sanjala. Čez njo pa so tiho, nevidno pluli srebrni valovi blede mesečine.

Oj — ne sluti pač, kaj ji preti! —

Staremu možu je postajalo tesno in bolno ob srcu, kakor bi mu umiral otrok . . .

„Posekajo jo . . . posekajo“ . . . je mrmral mehanično in kakor nezavesten. — „Mojo hruško . . . tuji ljudje . . . ljudje brez srca . . . brez čuta . . . brez usmiljenja . . . oj!“

V težki boli se je naslanjal ob okno. Čez gubasto lice pa mu je zdrknila na trepetajočo roko debela solza,

svetlikajoča se kakor demant v bledi mesečini. Za njo pa mu je polzela druga . . . tretja . . . četrta . . .

* * *

„Obrijem se ter pojdem h gospodu župniku. Nemara pa mi pomorejo!“ je govoril drugi dan Janža sam pri sebi, ko je skoval že nešteto načrtov, ki jih je vse spet zavrgel.

In res se je gladko obril, si nateknil nedeljske, sicer že stare, a še vendar dokaj ohranjene hlače, si oblekel suknjo ter vzel raz polico boljši, skrbno v papir zaviti klobuk. In tako lepo praznično opravljen, je korakal proti župnišču.

Srce pa mu je utripalo, utripalo! —

Gospod župnik je bil star mož in že nekoliko gluhi. A bil je dober človek in nikogar ni odpustil brez pomoči in utehe, če mu je bilo le količkaj mogoče pomagati.

Bil je poslednji up Srakoperjev. —

Na stopnicah je Janža nekoliko postal. Odkušljaj se je — lepo tiho in spodobno — si snel klobuk, si popravil mršave lase, si obrisal s suknje rokavom rosno, potno čelo — in boječe potrkal.

Tiho . . .

„Gospod so nekoliko gluhi. Potrkam še enkrat!“ —

„Ave!“

Janža je počasi odprl, se primerno poklonil in pozdravil.

„Kaj pa bo novega, Janža, kaj?“

Starček je sedel v velikem usnjenem fotelju ter je prijazno gledal možiceljna, ki je stal s sklonjeno glavo pred njim.

„Mojo hruško mi hočejo posekati — gospod prečastiti — moja hruško . . . moja edino! . . . Pomagajte — rešite — pri Bogu križanem Vas rotim!“

In na dolgo in široko je pripovedoval o svoji hruški in o gospodih, ki mu jo hočejo posekati, dasi je izključno njegova last! . . .

„Ne morem ti pomagati, Janža, ne morem, dasi bi rad. Če so izmerili in določili tamkaj tir, pa bode šla tamkaj . . . V tem ti ne morem pomagati . . . Če

ti morem kdaj kje drugje in kako drugače, ti rad, srčno rad . . . Bog s teboj! — —

Janža je odšel obupan, uničen . . .

Dozdevalo se mu je, da so mu vzeli pol srca, pol duše, pol življenja. Bilo mu je, kakor bi primanjkovalo okrog njega zraka. Zazdelo se mu je, da niti dihati več ne more, da ne more več živeti in ne more . . . Vzemi ribi vodo . . . a pusti ji življenje — li more živeti? . . .

Svet je izgubljal zánj ves svoj čar. Vse mu je postajalo tuje, vse je bilo hipoma zánj mrtvo. V vsem je videl nekaj sebi sovražnega, nekaj, ki preži na njegovo pogubo . . .

Vse, kar je nekdam ljubil, je bilo tako oddaljeno od njega. Vse se je z zabrisanimi, bledečimi konturami izgubljalo nekje v daljnih sferah . . . In vsega tega ni mogel več videti, ne spoznati, da, niti umeti ne — tako je bilo tuje!

Ničesar ni imel več svojega, ničesar, kar bi ga vezalo na življenje . . . Noga mu je omahovala na neznani poti tega novega življenja brez zadače in namena . . . Kam naj stopi, ob kaj se naj opre? . . . Oko mu je zaman iskalo predmeta, ki bi obstalo na njem, zvezde, ki bi se vprlo vanjo, ki bi mu kazala pot iz tega dremotnega labirinta, ki bi ga vodila, da bi izšel iz noči, ki se je zagrinjala okrog njega ter ga stiskala s temnimi, vlažnimi sponami . . .

Da, celo spomini na boljše življenje, spomini na lepše, jasnejše dni so se izgubljali nekam v nevidne daljave. Dozdevalo se mu je, da nikdar niti živel ni boljšega življenja . . . da je bilo vse njegovo življenje votlo, prazno in pusto . . . da je bilo popolnoma brez svetlih trenutkov, ur, dni, let — kakor bi bilo njegovo sree že od rojstva gluho in nemo za vso srečo . . . Odtegni zemlji solnce — ali še je zemlja — naša zemlja?! . . .

Ostarel je . . .

V vas je prihajal redkokdaj.

Vedno je posedal na pragu svoje majhne, borne kočice ali pa na trati na griču. In nepremično je gledal ali v zemljo pred se, ali pa tja dol na hruško . . .

Blizu nje ni šel. Ne — saj to ni bila več njegova last, to ni bila več njegova hruška. Odkar so drugi imeli pravico do nje — in po njegovem mnenju so morali imeti tako pravico, ker bi je sicer ne mogli svojevolsjno posekati — no, od tedaj je bila zanj izgubljena . . . mrtva . . .

Zevajoč, nepremosten prepad, neizmerna daljava ju je ločila. Bila sta, kakor dvoje bitij iz povsem različnih svetov . . .

Le v srcu — nekje globoko, skrito — mu je še živel spomin na njo. In da si jo je dan na dan videl, da si jo je opazoval in objemal s svojim motnim pogledom — pogledom brez življenja in zanimanja — cele dneve in dolge nočne ure . . . se mu je vendar dozdevala tako grozno tuja, tako daleč od njega, da je povsem jasno spoznaval, da ne more nikdar več do nje . . .

Ponoči pa je v nemirnem, mučnem spanju često — kakor nekdanj — sanjal o njej. In tedaj je — kakor v prejšnjih nočeh — planil pokonci ter skočil k oknu.

„Stojte . . . nesreč . . .“

A beseda mu je zastala v grlu.

Ko je namreč zagledal drevo, ki se je kopalo v luninih žarkih, kakor v raztopljenem, tiho in mirno po neizkončnem vsemiru se prelivajočem srebru; ko je slišal, kako na lahno drhti vejevje ter šušti in šepeta, kakor v sanjah o sreči nekdanjih dni . . . nemara pa veje tudi težka slutnja bližnje smrti v vejevju — tedaj se je hipoma spomnil, da to drevo ni več njegovo, da on nima več pravice do njega . . .

Odskočil je od okna ter se ječe zgrudil na borno, trdo ležišče . . .

Vse to duševno in hkrati telesno trpljenje ga je upognilo bolj kakor deset let težkega dela.

Obraz mu je upadel, lasje so mu osiveli . . .

V vas je prihajal časih prosit jedi, časih pa je še tudi pri tem ali pri onem kaj delal. A delal je brez zanimanja, mehanično, brez življenja, mrtvo.

Sam je čutil, da tresoča roka nima več moči, ker duša nima več ničesar, ob kar bi se opirala, iz česar bi bila življenja . . .

Ko je nekega dne s počasnimi in utrujeno-drsojočimi koraki in sključen kakor osemdesetleten starček, dasi jih še ni imel popolnoma šestdeset, šel v vasi mimo župana, je hipoma postal ob cestnem robu. Zravnal se je visoko pokonci.

Bil je ves izpremenjen. Bil je ogorčen, jezen, razjarjen kakor gorski lev . . .

„Tu ga imaš, človek brez srca! . . . Ti si kriv . . . Vzel si mi življenje — imej še to!“

Nekaj je zazvzdalo po zraku . . . šipa na oknu je zažvenketala . . . in na sredo županove sobe je padel Janžev — vivček . . .

In starec se je vrnil tiho in mirno na dom . . .

Ljudje pa so govorili, da se Janžu meša. — —

* * *

Minila sta dva meseca, odkar smo dobili vest o železnici, in že so jo delali mimo naše vasi.

Kar je bilo napoti, je moralo strani! . . . Silje so pohodili, podkopali, krompir so izruvali, drevje je padalo pod sekirami . . .

Jutro je bilo, in na listju Srakoperjeve hruške so še visele rosne kapljice. Svetile in blestele so se v prvih solnčnih žarkih, kakor se sveti in blesti solza v deviškem očesu nedolžne deve . . .

Tedaj pa so zapele sekire. —

Čimdalje so pele svojo smrtno pesem, tembolj je drhtelo listje. Bol zadetih ran je trepetaje plula po tankih žilicah tja gor do vej in vejic, vršičev in vršičkov — in slednji listič jo je čutil. In vztrepetavale so veje in vejice in drhteli so srčasti listi . . .

V svoji ozki sobici pa je na nizkem stolčku sedel Janža ter si zakrival s suhimi rokami shujšano upadlo lice . . .

Zvoki sekirnih udarcev so se po tihem, mirnem vzduhu glasno in določno zibali tja gor na grič.

Srakoper je slišal vsak udarec, in slednji mu je zbudil v srcu glasen odmev, bolesten jek . . . Vsak

udarec je zadel tudi njega . . . z drevesom so ubijali tudi njega! —

Z drhtečimi rokami si je mašil ušesa, da bi ne slišal.

A dasi niso slišala ušesa, je slišalo srce ter se krčilo in krvavelo. Slišala je duša ter plakala . . . plakala . . .

In Janžu se je začelo dozdevati, da se manjša ona neizmerna daljava, ki ga je ločila že dva meseca od hruške, da izginja oni zevajoči prepad, ki mu je branil k njej . . .

Bilo mu je, kakor bi bil spet povsem blizu nje, in kakor bi ga — kot nekdanj v prošlih dneh — drhteče listje proseče klicalo na pomoč, v obrambo . . .

Čimdalje je slušal udarce, tem čudneje mu je postajalo. Dušilo ga je, davilo ga. Široko je odprl usta ter hropeče dihal. Prsi pa so se mu dvigale kakor kovaški meh . . .

Divje je ril z drhtečimi rokami po osivelih laseh. Lice mu je rdelo, na čelu se mu je napenjala žila, nosnice so mu podrtavale. Oči so se mu izbulile ter se zalile s krvjo . . .

Planil je pokonci. Butnil je ob vrata, da so se ječe odprla . . .

„Nehajte . . . iz ljubezni do Boga križanega . . . ne grešite! . . . Ne ubijajte!“ —

Z rokami krileč po zraku in kričeč kakor blaznik je stekel v dolino . . .

„Stojte!“ — „Pada!“ — „Nesrečnež!“ — —

Prepozno!

Drevo je zatrepetalo, se zazibalo . . . listje je završelo . . . in s truščem se je zvalila hruška na zemljo ter pogrebla pod seboj lastnika, ki je ravno prihitel v dolino . . .

Težko ranjenega in nezavestnega so izvlekli izpod drevesa.

Umril je še tisti dan. —

No, kako naj bi tudi preživel hruško, ko je bila vendar njegova duša v njej! —

G.

V salonu gospe Sokolove.

Slika iz malomestnega življenja.

Dolgočasni ste danes, gospod doktor!

In lepa osemindvajsetletna vdova po pred letom dni umrlem sodnem svetniku baronu Sokolu se je kakor užaljena in skrajnje nesrečna vrgla v mehák, udoben fotelj.

Majhno glavico je nagnila nekoliko v stran. Zlati, mehki lasje so se ji v svedrastih kodrih vili ob belem labodjem vratu, navzgor pa so ji kakor z vencem obkrožali mladostno lice. Modre, nekamo otročje oči je zaklopila. A dolge, svilene trepalnice so ji zdaj in zdaj zadržtele, kakor bi se ji siloma hotele odpreti. Krog majhnih, rubinastih usten pa se ji je začrtala neka boleсна poteza, kakor bi lepa vdova res Bog ve koliko trpela zaradi doktorjeve dolgočasnosti in redkobesednosti. A vse to je bilo le afektirano, umetno, koterija. Zakaj lice samo, prozorno in nežno kakor prvi pomladni cvet mlade jablane, je bilo mirno in pokojno.

Polagoma je dihala. Bilo je, kakor bi spala.

Doktor pl. Leitner je stopil k oknu ter nemo zrl na ulice. Bile so skoro povsem prazne in puste, kakor so navadno celjske stranske ulice za zimskih popoldni.

Sneg je padal v debelih kosmičih na mokro populično kamenje ter ga je prepregal s tankim belim ogrinjalom . . . Pusto vreme!

V salonu pa je bilo prijetno. V visoki, elegantni peči je prasketal ogenj ter širil po sobi dobrodejno, volno gorkoto.

Tiho je bilo v salonu. Le majhna urica na trikotni mizici v kotu je hitro tiktakala.

A polagoma sta postala ta nema tihota, ta enakomerni mir gospe Sokolovi neznosna. Jezno je tresnila z malim šolinčkom ob svetla tla ter dejala z užaljenim glasom:

„Gospod doktor, v Vaši družbi umrem od dolgega časa!“

„Ah, res?“

Doktor se je nalahno, malce sarkastično nasmehnil. — Bil je daljni sorodnik umrlega svetnika in „domač prijatelj“ baroničin. Občeval je torej z njo povsem neprisiljeno.

Baronica je nekoliko pomolčala. A ker je molčal tudi doktor, ga je vprašala mehko in koketno:

„Ali sem Vas razžalila, gospod doktor?“

„Nikakor, milostna!“ — A dozdeva se mi, da sva danes oba slabe volje.*

„Brr! — Tako pusto vreme je! Človek bi kar zaspal.“ Zazevala je ter se zazibala v fotelju.

„Pojdite semkaj, gospod doktor! Gledala bodeva album ter kritikovala obraze — ravno prav in primeren posel za mežave zimske popoldneve.“

Sedel je na mehák taburet ob majhni mizici. —

„Kaj ne, nič zanimivih obrazov. Same vsakdanje dolgočasne prikazni!“

In res ni bilo nikjer nič izrednega, nenavadnega ...

„Dovolite, milostna . . . ne tako hitro! . . . Ta tukaj! . . . Te še nisem videl.“

„Dela sem jo šele pred nekaj dnevi v album.“

Doktor se je zagledal v mladostni, dovršeno krasni deviški lik . . .

„Kdo je to?“

„Komtesa Negri. Bili sva v zavodu skupaj!“

„Komtesa Negri? — Tako!“

Leitner se je začudil. Dozdevalo se je, kakor bi pričakoval drugačnega odgovora.

„Ne res, krasen obrazek?“

Doktor je molčé ogledoval podobo, ki je kazala vso skladno, mamljivo lepoto približno sedemnajstletne deve.

Oči so se mu razširile, obraz mu je malce, komaj vidno zardel, na čelu pa mu je parkrat nalahno vztrepetala rjavkasto ogorela koža, kakor bi se mu hotelo čelo nabrati v gube. A siloma se je premagoval.

Gospa Sokolova ga je bistro opazovala ter čez dalj časa vprašala:

„Kaj ste se tako zameknili v podobo? Ste li poznali komteso?“

„Ne!“

Skoro osorno je odgovarjal. Z roko pa si je počasi potegnil prek čela, kakor bi si hotel nekaj izbrisati iz spomina.

„Ne? — In vendar je naredila ta slika na Vas poseben vtisk. O, mislite, da jaz ničesar ne opazim!“

Umolknila je ter čakala, kaj da odgovori.

A doktor je molčal. Le list je preobrnil hitro, hlastno . . .

„Gospod doktor, povejte no, čemu Vas vznemirja ta slika? Trepetate in obraz Vam je oblila rdečica.“

„Nič . . . nič . . . trenutna razburjenost. Takoj bode zopet vse dobro.“

Baronica se je delala užaljeno

„Ni lepo, da imate tajnosti pred menoj! . . . Toda — nemara Vas slika spominja na koga? — Dajte no, povejte! — Da?“

„Ne mučite me, milostna!“

„Ne . . . ne . . . mučiti Vas nikakor nečem. A vendar — glejte, jaz sem tako radovedna.“

„Čemu Vam bode to?“

Doktor je zaprl album ter se zagledal v okno.

Oba sta trdovratno molčala.

A čez dalj časa se okrene doktor k mladi vdovi.

„Vi ste jezni name, baronica?“

Molčala je svojeglavno ter kakor razposajen otrok obrnila oči v stran.

Leitnerja je njen molk zadel v srce . . . Bila je res otročja, a pri tem se mu je dozdevala še ljubkejša,

še krasnejša. In doktor se lepoti ni mogel izlahka ustavljati

Naslonil se je s komolcem desnice ob mizo ter pričel:

„Apropos, milostna, ali ste že slišali, da sem bil jaz nekdanj zaročen?“

„Res? — Vi? — Niti sanjalo se mi ni o tem! Kako to, ko pa vendar ne marate ženskih?“

„No, zaročen pa sem vendar bil in sicer — skrivaj!“

„O! — Romantično!“

Baronica se je zvonko nasmejala ter zaploskala z majhnimi, belimi rokami.

A doktor je ostal miren ter ravnodušno nadaljeval:

„Milostna, ali verujete v prijateljstvo?“

„Ne vem! Jaz se nisem nikdar pri nikomer potegovala zanje!“

„Vrlo pametno! — Dovolite drugo vprašanje: Ali verujete v žensko zvestobo?“

„Gospod doktor, Vi me žalite!“

„Nikakor! — Vi ste častna izjema. Vi ste zvesti — še po smrti — sicer — no, sicer bi bili že drugič zaročena. Leto dni je minilo!“

„Laskač!“

„O, ne! — A glejte, odgovorili mi niste, ali verujete v žensko zvestobo ali ne . . . No, jaz ne verujem!“

„Čemu ne? — Argument!“

„Tako! Vam ga podam!“

Zavihal si je majhne brke, si pogladil goste črne lase ter pričel:

„Bil sem dijak. Zadnje leto gimnazijskih študij sem stanoval pri doktorju S. v Kunšičevi hiši ob Savinji.

Z menoj je stanoval sošolec Hinko Borštnar, sin bogatega tovarnarja iz enega izmed bližnjih trgov.

Bila sva prijatelja. — Milostna, poznate me. Nisem prenapet, nisem sentimentalen sanjač in — nikdar bil nisem. A pravim: tisti čas bi bil dal življenje za tega svojega prijatelja, z veseljem in brez obotavljanja bi ga bil dal, če bi bilo treba. In mislil sem, da goji on enake čute proti meni. — Tajnosti pa med nama ni bilo nikdar

Za hišnika je služil tedaj pri Kunšiču neki Stajnko. Bil je že več let vdovec. Imel je pri sebi staro sestro in — krasno hčerko. . . .

„Res — krasno? — Hišnikova hči!“

„Bodi! — Zakaj pa bi hišnikova hči ne smela in ne mogla biti krasna? — Moško besedo: komtesa Nerijski je bila podobna kakor jajce jajcu . . . Le nos je imela nekoliko drugačen. Glejte, komtesin nosek je malce zavihan, Filomenin pa je bil nekoliko top.“ . . .

„Filomena torej?“

„Prosim!“

„Pokažite mi za trenutek album!“

„Izvolite!“

Baronica je nekaj hipov pazno motrila fotografijo.

„Komtesa Negri je lepa! V resnici je še lepša kakor tukaj na fotografiji. Oči so tukaj nekako medle, zaspane!“

Odložila je album.

„Nadaljujte, prosim!“

„Kakor ste že ugenili, sem se zaljubil v Filomeno. Bila je vzor ženske. Nepopačena in čista kakor angel v oltarju. In kako mi je bila vdana!“

Nje oče in teta sta vedela za najino ljubezen. Obljubil sem očetu, da postane moja žena, brž ko dovršim študije. Oče je bil vesel, da bo dete preskrbljeno. A na mojo željo smo vsi molčali še o tem. Moj oče je še živel in po pravici sem se bal, da bi nikakor ne bil zadovoljen z mojo izvolitvijo. Po dovršenih študijah laže govorim ž njim — sem mislil — sedaj pa mu ni treba znati moje nakane . . . Sicer pa je umrl zadnje leto mojih študij . . .

„Vem!“

Maturo sem prebil z dobrim uspehom. Jeseni me je poslal oče v Pariz . . .

Moj sošolec in srčni prijatelj Hinko, s katerim sva si često dopisovala, je po maturi služil najprej enoletni prostovoljec v Celovcu. Njegov oče pa je ravno isto leto izgubil pri nesrečnih podjetjih skoro ves imetek. Hinko ni mogel na vseučilišče ter je vstopil pri pošti. Nastavili so ga tukaj v Celju . . .

V počitnicah jaz nisem prihajal v domovino. Potoval sem po Francoskem, Španskem in Angleškem.

S Filomeno sem si pridno dopisoval. Kako pol-drugo leto po mojem odhodu iz domovine ji je po kratki bolezni umrl oče. Ker je gospod Kunšič potreboval moškega hišnika, sta se Filomena in nje teta izselili. Oče ni zapustil premoženja. Živeti sta se morali s šivanjem. Jaz sem obe podpiral po svojih močeh. Kolikor sem si le mogel odtrgati od denarja, kar mi ga je pošiljal precej varčni oče, sem si z veseljem odtrgal ter pošiljal zaročenki. Da, jaz ki nisem nikdar bil vaju pomanjkanja, sem tedaj često stradal — zaradi neveste. . . .

„O — Vi ste stradali?“

„Stradal!“

Bridko je izgovoril to besedico ter se za hip zamislil.

„No!“ —

„Oprostite . . . A niso baš prijetni ti spomini.“

„Verujem! — Blagovolite nadaljevati!“

„No, dobro!“ — Tako so pretekla skoro štiri leta . . .

Filomenina pisma so bila vedno polna vdanosti in tihe ljubezni, polna blagodejne toplote.

A nekoč se mi je začelo dozdevati, da ni v njih več one toplote, ob kateri sem si poprej ogreval svoje srce; da ne najdem več v njih one vdanosti, ki je kakor jasen sončni žarek sijala v mlado moje življenje.“

Iznemirjal sem se ob tem spoznanju. Da, po mnogih dvomih in dolgem obotavljanju sem ji naravnost pisal, da se mi dozdevajo njena pisma drugačna, kakor jih je pisala poprej.

A Filomena me je zagotavljala svoje večne ljubezni ter se rotila, da je vedno ista, vedno neizpremenjena, zvesto mi vdana . . .

In vendar ni bilo tako! — Ženska, katere podobo sem postavil v oltar svojega srca ter jo častil kakor svetnico, me je nalegala vedoma in z namenom nalegala.

Še več, namenoma me je osleparila ona, za katero sem jaz stradal. — —

Nekega dne dobim brezimno pismo, ki naj bi mi odprlo oči. V suhih, kratkih besedah mi je naznanjalo, da je počtni uradnik Hínko Borštnar — torej moj najvdanejši prijatelj — zapeljal mojo nevesto.

Nikdar nisem izvedel, kdo je pisal pismo. A moral je biti poučen o mojem razmerju do Filomene.

„Dobro!“ sem mislil, ko sem kakih desetkrat zaporedoma prebral pismo.

Čutil nisem nobene pobitosti, nobene boli in bridkosti, da, niti iznenaden nisem bil. Le to sem čutil, da so se v mojem srcu hipoma podrli vsi nazori o svetu in človeštvu, kakršne sem gojil do tedaj.

Vsi vzori, ki sem jih še srečno rešil iz mladostnih let, so na mah izginili v prazen nič. Vsa vera v krepost, plemenitost in zvestobo mi je v enem trenutku zamrla. V svetišču svojega srca sem s smelo roko vrgel raz oltar vse malike, v katere sem veroval do tedaj, pred katerimi se je klanjal moj mladeniški duh.

Srce mi je postalo prazno, pusto — tako grozno pusto, da niti svoje nesreče ni čutilo . . . čutilo je le svojo grozno puščobo. —

A isti hip sem postal — mož, trd kakr jeklo, neizprosén kakor usoda sama. —

„Dobro!“ sem pomislil ter sedel drugi dan na vlak, da se popeljem v domovino. Brez srda sem se odpeljal, a tudi brez vsakega blagega čuta. Niti najmanjša iskrica sočutja ali usmiljenja — o ljubezni niti ne govorim več — ni tlela v mojem srcu.

In tak sem se pripeljal v domovino: brez jeze, a tudi brez usmiljenja . . .

Šel sem k Filomeni in teti.

„Da ste le prišli, da ste le prišli!“ — je zdihovala starka ter nemirno, z drsajočimi koraki hodila po mali sobici, kjer sta sedaj stanovali. — „O, da ste le prišli — sedaj pa bode vse dobro . . . vse bode spet dobro . . . vse!“

A glejte, milostna — ni bilo dobro!

Filomena je plakala. Bila je blede, prepadla, prestrašena zaradi mojega nenadnega, nepričakovanega prihoda . . .

Izpraševal sem jo mirno in brez vse jeze.

Ni tajila. A sklicevala se je na dejstvo, da jo je zapeljal.

„Torej on — Hinko?“

„Da!“

„Ljubezen in prijateljstvo!“ — sem pomislil tedaj z bridkim čutom. In še sedaj občutim nekaj sličnega ko izgovorim te dve besedici, ali se jih spomnim . . .

Tedaj pa me je za hip nekaj zgrabilo pri srcu kakor neka mogočna, mrzla roka ter ga stisnilo, kakor bi mi hotelo izžeti zadnjo kapljico krvi iz njega.

In bilo mi je, kakor bi začutil hipoma neko nadzemsko moč v sebi. Mislil sem, da moram uničiti ves svet, zdrobiti v prah vse, kar diha v tem svetu, vse, kar živi in — greši! . . .

In dvignil sem roko, da bi uničil najpoprej to mlado bitje pred seboj — Proti nezmožni, obupajoči ženski sem dvignil roko! —

A to je bila le hipna strast. Divja, pleneča zver se je za trenutek prebudila v meni.

A takoj sem se spet pomiril.

„Dobro!“ — sem dejal ter hotel iti.

Tedaj pa se je Filomena vrgla na kolena pred mene, me pograbi'a za roko ter jo ihteč poljubovala.

„Proč!“ —

Izvil sem roko iz njene ter si jo obrisal v svilen žepni robec. A tega sem vrgel takoj strani, da bi se ne omadeževal z njim . . .

Filomena pa je bila z glavo ob trda lesena tla ter plakala za izgubljenim življenjem. No, pa je zato kmalu dala svetu novo . . .

A jaz nisem rekel ne ene žale besede, niti ene ne! Niti z na manjšo besedico ji nisem očital njene laži, njenega sleparstva, greha njenega!

Glejte povsem brez jeze sem prišel, povsem brez jeze sem odšel. A prišel sem tudi brez vsega sočutja, brez vsega usmiljenja. In tak sem tudi odšel. Niti senca usmiljenja s plakajočim dekletom ni padla v pusto moje srce . . . Ni bilo več zmožno čutiti . . .

Tiho sem prestopil prag — zadnjikrat!

Za sabo pa sem pustil uničeno življenje, kakor je bilo uničeno — moje! — —

„Sedaj pa k njemu!“

In tudi to sem mislil povsem mirno. A v tem miru je bilo nekaj groznega; to sem sam čutil. In skoro zbal sem se sam sebe . . .

Šel sem v njegovo stanovanje. Usoda mi je bila mila: našel sem ga doma.

Ko sem vstopil in me je zagledal in spoznal, je planil pokonci, kakor bi stopil na kačo.

Pobledel je, in obraz mu je postal odurno voščen. Izbulil je majhne oči, v katerih mu je čezmerno uživanje ugasilo že ves žar, da so bile popolnoma vodene. Kakor bi videl prikazen duha in ne živega človeka, ne prijatelja, tako prestrašeno in s tako vidno grozo je zijal v me . . .

A kmalu je spoznal pretečo nevarnost in začel je jecljati:

„O, — ali si ti — Friderik?! — O, niti sanjalo se mi ni, da se kaniš vrniti . . . In nič nisi pisal — nič! — No, da si le prišel . . . Bog te živi!“ —

„Hrani besede!“

Stopil sem tesno k njemu. In zroč mu naravnost v nemirno semttertja blodeče oči, sem ga vprašal z zamolklim, a trdim in odločnim glasom:

„Kaj si storil? — Ali nisi vedel, da je Filomena moja zaročenka?!“

Stopil je za korak nazaj. Obraz mu je še bolj prebledel. Iz napol otvorjenih ust mu je hropeče sikala proti meni vroča sapa. Dolge roke je iztegnil proti meni, kakor bi mi hotel braniti, da se mu približam.

Studila se mi je ta izpita, trhla prikazen brez vse moške moči in vsega življenja . . .

„Lopov!“

Zavihtel sem pasji bič, ki sem ga kupil med potjo k njemu. Zažvižgal je po zraku ter mu padel po dolgem na suhi hrbet, da je glasno zazvenelo po sobi.

Jeknil je ter se prijel za hrbet. A takoj nato se je ojunačil ter se zagnal kakor besen v me.

Potisnil sem ga nazaj ter ga z močno roko pritisknil na stol.

„Tukaj sedi, otroče!“

„Ha, to zahteva kri! . . . Bila se bodeva, bila . . . s pištolami! — Ha, ustrelim te, pobijem te kakor steklega psa!“ — je sikal peneč se v nezmožni divji jezi . . .

„S teboj da bi se bil, lopov nesramni? Poišči si kakega pouličnega postopača! Mene že onečaščuje smrdeči zrak tvoje sobe . . . in zato grem!“ —

Nekoliko ur pozneje sem se spet odpeljal.

* * *

Doktor je umolknil ter se zaglobil v svoje spomine. Tudi baronica je nekaj časa sedela tiho in mirno. Tudi ona se je zamislila v preteklost . . .

Hipoma pa je vprašala nekamo hlastno:

„In niste potem nič več izvedeli o Filomeni in o Vašem — prijatelju?“

„Hinko se je kmalu potem oženil. A žena mu je umrla čez par let. Mučil jo je do smrti! On pa še živi ter je poštni uradnik v Gradcu in — čislán mož!“ . . .

„In Filomena?“

„Približno devet let pozneje sem se neke jeseni mudil za nekaj tednov v Zagrebu. Nekega večera grem pozno na južni kolodvor. Kanil sem se odpeljati z nočnim vlakom in prtljago sem že poslal na kolodvor.

Nedaleč od kolodvora je stala v polutemi ob cesti razcapana ženska.

„Prosim!“

Iztegnila je roko proti meni.

Stopil sem k bližnji svetilki ter poiskal v denarnici nekaj drobiža. —

„Tukaj!“

Pristopila je ter mi pomolila roko.

Luč svetilke ji je sinila ravno v obraz. Zrl sem v še mlado, a bledo in prepadlo lice, iz katerega me je gledala beda, pomanjkanje in — razuzdanost.

Bila mi je tuja — a vendar se mi je zdelo, kakor bi ta obraz že nekje videl . . .

„Ah — Friderik!“ — je hipoma zamrmrala be-račica.

Stresla se je. Roko pa je hitro odtegnila, da je denar žvenketaje padel na kamenje . . .

„Ti — Filomena — o Bog!“

Beračica se je naslonila ob pricestni plot ter zajejala . . .

Jaz pa sem se prijel za glavo, kjer mi je šumelo kakor v vulkanu. Kakor pijan sem se opotekel v tiho, megleno noč . . .

* * *

Doktor si je naslonil težko glavo ob desnico, katere komolec mu je počival na majhni mizici . . .

Baronica pa je tiho vzela album ter se spet zagledala v podobo komtese Negri, kateri je baje nalikovala nesrečna Filomena . . .

Strelov „Popotnik“.

Knjižnozgodovinska črtica.

Spisal Fr. Levec.

I.

Malokatera slovenska pesem ima tako čudno usodo kakor Strelov „Popotnik“. Dasi je pa njena zgodovina popisana že na mnogih mestih,¹⁾ vendar ni do današnjega dne niti gledé svojega pesnika, niti gledé svojega napeva zadostno pojasnjena. Zategadelj mislim, da ne bode odveč, ako k njeni zgodovini podam pričujoči mali donesek ter stvarjem, ki so že sploh znane, pridenem še nekoliko novih črtic.

Pred letom 1848. se je po Ljubljani in po Kranjskem sploh mnogo prepevala nemška pesem „Der Wanderer“ z istim besedilom, ki ga je l. 1818. uglasbil sloveči dunajski skladatelj Fr. Schubert, toda z drugačnim napevom, o katerem ne vem, kdo ga je zložil. Ker Slovenci takrat razen Gr. Riharja niso imeli nič skladateljev in le malo primernih pesmi, so navadno prelagali obče znane in priljubljene nemške pesmi na slovenski jezik ter jih potem prepevali na nemške napeve. Omenjam, da smo z nem-

¹⁾ Jožef Apih, K zgodovini „Popotnika“ v „Ljubljanskem Zvonu“, VIII., 441—443. str. — Jožef Apih, Slovenci in 1848. leto, 40—41 str. — Anton Globočnik pl. Sorodolski, K petdesetletnici slovenske narodne zavednosti, Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko, VIII., 1—3 str.

škimi pesmimi delali tako še pred dobrimi tridesetimi leti na ljubljanski gimnaziji, in da so imeli naši dijaški pevci v svojih zbirkah poleg izvornih slovenskih tudi mnogo iz nemškega preloženih popevk. Tako se je zgodilo tudi z nemško pesmijo „Der Wanderer“, ki se je pela na besede „Popotnik pridem čez goro“, o katerih se je sploh mislilo, da jih je poslovenil Bl. Potočnik, kakor je na slovenski jezik preložil več enakih pesmi . . .

Leta 1846., dné 9. listopada, so napravili dunajski Slovani veliko slovansko besedo, pri kateri se je dejala na spored tudi ena slovenska pesem. To pa je spravilo naše rojake na Dunaju v veliko zadrego, ker niso imeli med seboj ne dobrega pevca, ne primerne pesmi. Končno zve sedanji c. kr. deželno-vladni svetnik v p., gosp. Anton Globočnik pl. Sorodolski, takrat jurist drugega leta, da je tajnik prvega pevskega društva dunajskega neki Kranjec, F. Legat, Ljubljčan, brat poznejšega novomeškega kanonika K. Legata. Takrat je bil uradnik pri dvornem knjigovodstvu in je prejšnje leto v nekem župnišču na Kranjskem prepeval tako lepo, da so vsi strmeli. Po dolgem iskanju ga gospod Globočnik najde in poprosi, naj pri slovanski besedi reši čast Kranjcev. Legat je bil takoj pripravljen sodelovati; samo to je obžaloval, da nima za koncert primerne pesmi. Globočnik mu prinese svojo dijaško pesmarico, in Legat si izbere iz nje „Popotnika“ ter pristavi, da ga ne bode pel po starem nemškem napevu, ampak z drugim napevom, ki ga bode šele izbral.

Pri besedi dné 9. listopada 1846., ki je bila v gledališču v Jožefovem predmestju, so bili prostori tako natlačeni, da se je poslušavec kar trlo. Točka za točko se je izborno izvajala, sleherna se je sprejela z viharnim odobravanjem, a najbolj je navdušila občinstvo slovenska pesem. Legat je imel lep, čist, krepak bariton in je bil prav ta večer izborno pri glasu. Za „Popotnika“ si je izbral melodijo neke normanske romance,¹⁾ ki se je čudovito lepo pri-

¹⁾ Trditev, da je Legat „Popotnika“ pel „po nekem švedskem napevu“ (Izvestja Muz. dr. VIII., 3) je — kakor bomo slišali pozneje — očitna zmotá.

legala slovenskim besedam. Burno se je zahtevala ponovitev in Legat se je vdal zahtevi, a vselej z novimi varijacijami, ki so delale močan efekt. „To vam je bil lep, nepozabljiv večer! Slovenci smo bili presrečni“, piše Globočnik, „ko smo se vračali od koncerta čez ‚Glacis‘ na našo ‚Kostanjevico‘. Naše veselje se je pa drugi dan še povečalo, ko smo čitali v dunajskih časopisih, kako je vse hvalilo kranjsko narodno pesem.“

Novica, kakšen uspeh je imel „Popotnik“ pri slovanski besedi na Dunaju, je pa tudi doma na Slovenskem zbudila veliko veselje. Bleiweisove „Novice“ so dne 18. listopada 1846. prinesle tole poročilo: „Popotnik“, krajnska pesem, ki so jo gospod Jožef (?) Legat, uradnik pri c. kr. dvornim računstvu in rojen Ljubljčan, 9. dan tega mesca pri neki imenitni veselici na Dunaji vpričo več sto ljudi peli, je poslušavcam tako dopadla, de glasne hvale in luskanja z rokami pred konca ni bilo, dokler je niso še enkrat zapeli. Gospod Ž r, ki so nam to novico oznanili, prav zlo obžalujejo, de se dosihmal še noben Krajnc ni dela lotil, krajnskih pesem z napevi (vižami) vred na svitlo dati.“

Toda ne samo Slovenci, ampak tudi Hrvatje so bili polni hvale o Legatovem „Popotniku“. Neki Bogdan je v 2. listu zagrebske „Danice“ 1847. priobčil o njem daljše poročilo, ki ga je Malavašič poslovenil v „Novicah“ (1847., str. 19) tako: „Gospod Legat, rodú Krajnc, je pel slovenske narodne pesmi, nekatere v narodnim, nekatere pa v prenarujenim in slovenskim duhu dobro primerjenim napevu. On je bariton. Desiravno njegovo gerlo ni tako zmožno, da bi mogel v narvečih in v narprostorniših igrliščih shajati, je pa vunder tako izučeno in izgajeno in sercu tako prijetno, de si ne želimo milšega petja od njegoviga. Ali je morebiti slovensko narečje njegovo pevanje tako osladilo? Rekel bi, da je dosti pripomoglo, de se je toliko zadovoljsta in radosti v vsih poslušavcih zbudilo; zakaj krajnsko narečje ima med vsimi jeziki Evrope nar bolj spopolno prozodijo; nima je slovke (sloge, Silbe), na kateri bi

ne mogel biti povdarek in potez, ali v društvu ali posamezno. Tudi naš književni jezik (t. j. hrvaški) mu mora v tem obziru prvenstvo odstopiti; ker ste v njem samo dve besedi, v katerih se glas na poslednji slovki povdarja, navèrh in povèrh, n. pr. povèrh glave, ali Slovenci jih imajo na tavžente . . .“ Poročevavec Bogdan primerja potem prozodijo slovensko z rusko, poljsko in češko, končno priznava prvenstvo slovenski ter sklepa: „Hvala gospodu Legatu, rodoljubnimu Krajncu in slavnemu pevcu v imenu njegovih slovanskih bratov.“

Dr. Bleiweis je temu članku, ki ga je Malavašič naslovil „Slovenski jezik med vsimi slovanskimi narečji za petje nar bolj pripraven“, dodal pod črto še to opazko: „Med vsimi temi pesmami je „Popotnik“ od gospoda Potočnika poslušavcem nar bolj dopadel; kateriga bomo v prihodnjim listu Novic z napevam (vižo) vred bravcam podali.“

Seveda, doma na Slovenskem so mislili, da je Legat „Popotnika“ pel po tisti na Kranjskem sploh znani nemški melodiji. Bleiweisova napoved, da priloži „Novicam“ napev, je dunajske Slovence zelo ustrašila; bali so se, ako pride noviški napev med svet, da bodo ljudje zvedeli, da se poje doma na Kranjskem drugačen „Popotnik“, nego ga je pel Legat na Dunaju. To se je moralo preprečiti. Gospod Globočnik je imel spet mnogo posla, pisanja in letanja, da je od Legata dobil normanski napev ter ga nemudoma poslal dr. Bleiweisu. V Ljubljani je bil stari napev že dotiskan, a Globočnikova pošiljatev je dospela še pravočasno, da so ga uničili ter „Novicam“ pridejali Legatovo normansko melodijo, toda ne „v prihodnjim (t. j. 6.) listu“, kakor je dr. Bleiweis obetal dne 3. sečna 1847., ampak šele v 8. listu dne 24. sečna 1847.

Ker so na Dunaju tudi zelo povpraševali po melodiji, so jo dali ondotnji Slovenci tiskati in jo razdelili med mnogobrojne družine, ki so se zanimale zanjo.

Pač pa je dr. Bleiweis v 6. listu dne 10. sečna 1847. ponatisnil besedilo pesmi, ki slove tako:

Popotnik.

Popotnik pridem čez goró,
Od doma vzamem še slovó,
In kamor se okó ozrè,
Povsod se mi nov svet odprè.

Tud tukaj solnce gre okrog,
Dolino vidim, hrib in log;
Pa naš hrib lepši zeleni.
In solnce naše bolj bliši.

Tud tû cvetó cvetličice,
Po njih šuné čebelice;
Pa naših rož je lepši cvet,
Čebelic naših slajši med.

Skoz mésta hodim in vasi,
Povsod drugač se govori;
Jaz, ptujc, nikogar ne poznam,
In vsred ljudi povsod sem sam

Prijatli se objemajo,
Pojejo, si napivajo;
Jaz grem po poti tih mim njih,
Vse prazno v persih je mojih.

Dežela ljuba, kje ležiš,
Ki jezik mo, mi govoriš?
Kjer znanci moji še živé,
Prijatli moji v grobih spé?

Zdihujem, prašam vedno: kjé?
Prijatli, k vam želí sercé;
Perute imcti si želim,
Da k vam domú, ko ptič, zletim.

Potočnik.

Zdaj pa se je vnel boj za besedilo pesmi „Popotnik“ namreč, ki je tako nenadoma raznesel slavo slovenske pesmi in slovenskega jezika po svetu, ni bil Potočnikov, kakor so mislile „Novice“, ampak zložil ga je neki drug, dotlej popolnoma neznan pesnik, Janez Strel, takrat dekan v Trebnjem. Vredno je bilo, da se toliko let nepoznani oče potegne za tako slavno pesem, in mož je to tudi storil. Že v 8. listu so „Novice“ dne 24. sečna 1847. prinesle pod naslovom „Vsakimu svoje“ tole pojasnilo:

„Pri natisu „Popotnika“ se je napéčnost zgodila, da smo gospoda Potočnika za pesnika pod-

vredno pa je, da je znani in obče priljubljeni polkovnik Prieger pri kranjskem pehotnem polku št. 17 normanski napev „Popotnikov“ uvedel l. 1878. kot polkovni klic (Regimentssignal).

Dovtipni Potočnik je pa kratko slavo, ki jo je užival kot dozdevni pesnik „Popotnikov“, vendar težko pogoltnil; zato je zložil nastopno zabavljico „Popotniku“ in njegovemu pesniku, ki takrat ni bila tiskana, vendar pa med znanci razširjena:

Iz gosposke nemške suknje	V suknji mož prenařeni
Kerpar ¹⁾ kranjsko naredi,	Je na Dunaj se podal.
Ki dozda s šivanko luknje,	V družbi znancev zaželeni
Da b' jo šival, storil ni.	Je precej ošabno stal.

S suknjo, ko je b'la zmašena,	„Kdo ti suknjo je naredil?“
Kaj počet', Slovenc ne vé,	Prašajo „Popotnika“.
Skoz in skoz je b'la skažena,	Kaj bi rekel, sam ni vedil,
V nji še med ljudi ne smé.	Imenuje krójarja.

Da bi jo bil sam popravil,	Ko nazaj v Ljubljano pride,
Je šivanko v roke vzel,	Spet mu suknjo hvalijo;
Je predšival, je predstavil	Drugič mu beseda uide,
In nositi jo začel.	K'ga po šivcu prašajo.

Vender pa neumni z'jali,	„Da te strela!“ ta poskoči,
Kar je že navadna reč,	Ki je prvi je skerpal,
So se revežu smejali.	In za uha Kranjca ²⁾ počí:
Ker jim suknja ni b'la všeč.	„Kaj boš plumbec se lagal!“

Krojar ³⁾ tega v hali najde	„Mojo suknjo nazaj čem 'meti,
Inf prijazno prosi ga,	Jaz imam moje delo najrajši
Da mu suknjo, kolikor zajde,	Vsak svojo čast mora želeti,
Sparat in popravít da.	Ki je kot méd najslajši.“

Krojar čudno halo vzame,	„Kranjč naj bo vsem vdan in
Jo razpara in gredoč	veren,
Jo po kranjsko mal' posname	Naj mu dopade ali ne;
In popravi, kar je moč.	Kaj Potočnik, kaj Prešeren,
	Vsak naj šiva, katir če!“

II.

Strelovo ime se le malokdaj omenja v naši literarni zgodovini. Na kratko se ga spominajo Marn (Jezičnik XXV., 19), Leban (Slovstvena zgodovina v ljudski šoli, str. 18—19) in dr. Glaser (III., 36). Vsa

¹⁾ Strel. — ²⁾ Potočnik. — ³⁾ Dr. Bleiweis, ki je bil iz Kranja doma.

njegova slava se opira edino na „Popotnika“; ali ta pesem je v zgodovini našega narodnega življenja tako znamenita, da je njenemu zlagatelju v Slovencih zagotovljen trajen spomin.

Janez Strel je bil porojen dne 23. malega travna 1790. leta v Mokronogu. Kje je dovršil gimnazijo in modroslovje, ne vem; v pisanih katalogih in tiskanih letnih poročilih ljubljanske gimnazije iz prvega desetletja tega veka ni najti njegovega imena. Bogoslovske nauke je s prav dobrim uspehom dokončal v Ljubljani ter bil dne 14. grudna 1814. posvečen v duhovnika. Ker je hodil v šolo za francoske okupacije, je naravno, da se je posebno dobro priučil francoskemu jeziku in da je tudi v poznejših letih jako rad bral francoske knjige, kar priča njegov še ohranjeni dnevnik. Dne 21. grudna 1814. je bil poslan za kaplana v Horjul; odtod dne 18. malega travna 1815. v Zgornje Gorje; dne 3. vinotoka 1816. iz Gorjan v Šmartin pri Kranju. Dne 21. kimavca 1818. je bil imenovan za stolnega kaplana v Ljubljani in, prebivši konkurz dne 6. in 7. velikega srpana 1822., je šel dne 28. vel. srpana 1825. za župnika in dekana v Zgornje Gorje. Tedanji knezoškof Anton Alojzij Wolf Strela ocenjuje tako:

„Seine Verwendung in der Seelsorge ist sehr gut. In Betreff seiner Verdienste ums Armenwesen ist er als Cooperator zu St. Martin bey Krainburg von der Bezirksamkeit Krainburg, und als Domkaplan von dem Praesidium der Armeninstituts-Commission in Laibach belobt worden. Auch wurde er wegen seines Eifers für die Förderung des Schulwesens vom Consistorium zu wiederhohnten Mahlen belobt.“¹⁾

Dekan v Zgornjih Gorjah je Strel pastirjeval nad dvajset let. Z razpisom vis. dvorne pisarne dne 5. kimavca 1845., št. 26.654, pa je bil imenovan za župnika in dekana v Trebnjem. Tukaj je slavo svojega „Popotnika“ preživel samo dobrih devet tednov; zakaj „Novice“, ki so ga dne 24. sečna 1847. svetu

¹⁾ Vse te podatke sem prejel od g. knezoškofijskega tajnika V. Steska. Lepa mu hvala zanje!

razglasile za njegovega pesnika, so prinesle dne 12. velikega travna 1847. nastopno

Žalostno oznanilo.

„Poslednji dan malega travna je umerl pesnik „Popotnika“, visokočastitljivi gospod Janez Strel, tehant v Trebnjim na Dolenjskim, v 57. letu svoje starosti na pljučnici. Bil je moder in v svojim poklicu skozi 32 let neutruđen duhoven in priden delavec v vinogradu Gospodovim. Pokopali so ga z veliko častjo Novomeški prošt 3. dan tekočiga mesca — Naj v miru počiva!“

V Trebnjem je Strelov nagrobni spominek — železen križ, vdolben v kameniten podstavek s primernim slovenskim napisom — še ohranjen.¹⁾

Na mizi pred mano leži lepo, drobno, a razločno popisano zvezčič v osmerki in štirje posamezni, iz drugega zvezka iztrgani listi — in vse to je ostanek dnevnika, ki ga je spisoval Strel kot dekan v Zgornjih Gorjah.²⁾ Strel je imel navado, kakor se vidi iz dnevnika, da je zabeležil vsako zanimivo stvar, ki se je nanjo nameril med branjem. Tako si je v teku let — prva beležka je iz leta 1825., zadnja iz leta 1837. — nabral bogato zakladnico zanimivih podatkov, duhovitih citatov, jedrovitih naukov, ki vsi pričajo o modrih življenskih nazorih, o razsežnem duševnem obzorju, pa tudi o strogo krščanskem, a precej jožefinskem mišljenju Strelovem.

Obenem nam pa ti zapiski dajo zanimiv pregled tistih pisateljev in knjig, ki jih je Strel prebiral. Tu so citirani: Schiller, sv. Avgustin, Charron, Theognis, Basilius, Kleist, Euripides, Cicero, Aristophanes, Zinzendorf, Tacitus, Eschenmaier, Bouterwek, Boethius, Bergier, Lichtwehr, Richard a St. Victore, Rousseau, Young, Seneca, Claudius, Mad. Deshulieres, Voltaire,

¹⁾ Prijazno poročilo sedanjega dekana g. Janeza Načodeta v Trebnjem.

²⁾ Ta Strelov dnevnik je zdaj lastnina gospoda J. N. Plautza v Ljubljani, ki ga je odmenil deželnemu muzeju. Gospod Plautz je dobil dnevnik od svoje pokojne tašče, gospe Marije Gregoričeve v Ljubljani, nečakinje Strelove († 1879).

Ovidius, Leibnitz, Horatius, Pope, Petrarca. Posebno mnogo citatov je iz Cornmannove knjige „Sibylle der Religion.“ Osebnih dogodkov Strelovih je silno malo zabeleženih. Takoj na drugi strani bereš tole beležko: „Ganz allein bin ich in der Welt, — und doch ist mir zu eng die ganze Welt. — Strell m. p., den 29. Juni 1825. — Na tretji strani so zabeležene tri nežne narodne slovaške pesmi z dodejanim nemškim prevodom; na četrti strani pa je zapisana jako otožna narodna mažarska pesemca, ki ji je tudi pridejan nemški prevod. Spomina vredna je tudi nemška pesem „Klagelied eines jungen Weibes, dessen Mann die Vorladung zum Militärstande erhielt“, ki bi utegnila biti izvirna, ker je pod njo zapisano: Obergörjach den 18. Febr. 1828. Joh. Strell m. p. — Na zadnjih treh listih pa je spisan sloveči „Popotnik“ z nastopnim besedilom, seveda pisanim v bohoričici:

Popotnik na ptujem.

Popotnik pridem čez goro,	Jest grem skuz mesta in vasi,
Od doma jemlem še slovo,	Povsot dergač se govori,
Pa kamer se oko ozre,	Jest ptuic nobenga na poznam
Se novi svet mi zdaj odpre.	V sred' ljudi, povsod sim sam.

Tud' tukej sonce gré okrog,	Prijatli se objemajo,
Dolino vidim, hrip in log;	Pojejo, si napivajo;
Pa hripci naš' so bol zelen',	Jest tihu grém po pot mem njih
In sonce naše bol rumen.	Use prazna je v persih mojih.

Cvetlice tukej tud' cveto,	Možé se in se ženijo,
Čebélce tudi med bero;	Veseli so in vukajo;
Pa rož' ce naše imam rajš',	Pa meni raste rožmarin
Čebelce naše med je slaiš'.	V ljubi moji domovin.

Tud' to pojejo tičice,	Dežela ljuba! kje si ti?
Rudeče 'majo ličice;	Kir jezik moj se govori,
Pa slavček naš' je le doma,	Kir mertvi moj v grob ležé,
In poje neprenehama.	Prijatli moji še žive?

Zdihujem, kličem, kje ste vi
 Prijatli moji! men se zdi,
 Perute ko b' imel, zletim
 Domu, in h' vam ko tič hitim.

In der Nacht vom 18. 9ber 1836.

J. Strell m. pr.

To je torej rojstni dan ali pravzaprav rojstna noč slovečega „Popotnika!“

Takoj za to pesmijo stoji v dnevniku opazka: „Am 11. April 1827 habe ich in Krainburg mit dem berühmten Missionär Baraga gesprochen, und habe mir aus einem seiner zweyer Bücher, die er in der Otava-Sprache in America verfasst und in Paris hat drucken lassen, Folgendes herausgeschrieben“: Tu je pripisanih dvanajst vrstic v jeziku otavanskih Indijanov.

Za to opazko pa stoje še tri kitice iz „Popotnika“.

Res lepa si dežela ti,	Al kje dežela se odpre,
Na svet' mi ljubš' nobena ni.	V ktiri dom nar lepši je?
Pa le še lepš' in ljubši dom	Na svet je ni; ah! tisti kraj
V drug' deželi najdel bom.	Je le v nebesih — večni raj.

Po teb' zdihujem iz serca
Dežela! bod' pozdravljena!
V tebe pridt' želim domu,
O kraj lepote in miru!

Te zadnje tri kitice je pesnik pridejal pesmi očitno šele pozneje, najbrž l. 1837.

Ako primerjamo precej raskav izvornik Strellov s Potočnikovo popravo, moramo pač priznati, da je s Potočnikovo redakcijo pesem toliko pridobila, da bi se skoro po pravici Potočnik smel imenovati nje zlagatelj.

Strel svojega „Popotnika“ izdaja tudi za popolnoma izvorno pesem in nikjer ne omenja, da bi ga bil iz nemškega preložil ali po nemškem izvorniku posnel. Nekoliko, pa precej rahlo, se dotika šele dr. Bleiweis tega vprašanja v „Novicah“ (1847, str. 32), ko trdi, da je Strelova pesem nemški „Der Wanderer“ le malo podobna. Naravnost pa Strela dolži plagiata Potočnik v svoji zgoraj natisnjeni zabavljici z besedami:

„Iz gosposke nemške suknje
Kerpar kranjsko naredi“ . . .

Strelu te molčečnosti glede nemškega izvornika ne smemo prehudo zameriti, ker se tedanji slovenski pesniki literarnega izposojanja in izmikanja sploh niso zavedali. Kakor kažejo mnogi zgledi pri Slom-

šku, Koseskem in Orožnu, so imeli glede svojih podstav in izviričev precej kosmato vest; nihče ni povedal, pa tudi nihče vprašal, odkod je zajeta „izvirna“ pesem. Celo Potočnika od tega očitjanja ne moremo popolnoma izvzeti, in njegov sloveči „Planinar“ n. pr. je precej otipen posnetek Uhlandove pesmi „Des Knaben Berglied“, dasi slovenska pesem še zdaj velja za izvirno . . .

Toda oglejmo si nekoliko natančneje nemško pesem, ki Strelow „Popotnik“ sloni na njej. To je zložil Georg Philipp Schmidt (1766—1849), prijatelj Wielandov, Herderjev, Goethejev in Schillerjev, ki se po svojem rojstnem kraju imenuje v nemški knjižni zgodovini navadno Schmidt von Lübeck. Nemški izvirnik slove tako:

Des Fremdlings Abendlied.

Ich komme vom Gebirge her,
Die Dämm'ung liegt auf Wald und Meer;
Ich schaue nach dem Abendstern,
Die Heimath ist so fern, so fern.

Es spannt die Nacht ihr blaues Zelt
Hoch über Gottes weite Welt,
Die Welt so voll, und ich allein,
Die Welt so gross, und ich so klein.

Sie wohnen unten Haus bei Haus,
Und gehen friedlich ein und aus;
Doch ah, des Fremdlings Wanderstab
Geht landhinauf und landhinab.

Es scheint in manches liebe Thal
Der Morgen- und der Abend-Strahl,
Ich wandle still und wenig froh,
Und immer fragt der Seufzer: wo?

Die Sonne dünkt mich matt und kalt,
Die Blüte welk, das Leben alt,
Und was sie reden, tauber Schall,
Ich bin ein Fremdling überall.

Wo bist du, mein gelobtes Land,
Gesucht, geahnt und nie gekannt?
Das Land, das Land so hoffnungsgrün,
Das Land, wo meine Rosen blüh'n?

Wo meine Träume wandeln gehn,
Wo meine Todten auferstehn,
Das Land, das meine Sprache spricht,
Und alles hat, was mir gebricht?

Ich übersinne Zeit und Raum,
Ich frage leise Blum' und Baum;
Es bringt die Luft den Hauch zurück:
„Da, wo du nicht bist, ist das Glück!“¹⁾

Iz te nemške pesmi je dunajski skladatelj Fr. Schubert naredil in l. 1818. uglasbil novo pesem „Der Wanderer“ s tem, da je besedilo Schmidtove iz osem kitic obstoječe pesmi skrčil v pet kitic in pesmi dal tudi nov naslov. Pesem slove po Schubertovi redakciji tako:

Der Wanderer.

Ich komme vom Gebirge her,
Es dampft das Thal, es braust das Meer;
Ich wandle still, bin wenig froh,
Und immer fragt der Seufzer: wo?

Die Sonne dünkt mich hier so kalt,
Die Blüthe welk, das Leben alt,
Und was sie reden, leerer Schall, —
Ich bin ein Fremdling überall.

Wo bist du, mein geliebtes Land,
Gesucht, geahnt und nie gekannt,
Das Land, das Land so hoffnungsgrün,
Das Land, wo meine Rosen blüh'n.

Wo meine Freunde wandelnd gehn,
Wo meine Todten auferstehn,
Das Land, das meine Sprache spricht,
O Land, wo bist du?

Ich wandle still, bin wenig froh,
Und immer fragt der Seufzer: wo? —
In Geisterhauch tönt's mir zurück:
„Dort, wo du nicht bist, dort ist das Glück!“

Nastane li vprašanje, katero nemško pesem je vzel Strel za podstavo svojemu „Popotniku“, Schmidtov

¹⁾ Za prepis te pesmi, ki je v Ljubljani nisem mogel dobiti, lepo zahvaljujem g. dr. Fr. Goltscha, uradnika v deželni knjižnici v Gradcu. Prepisana je iz knjige „Lieder von Schmidt von Lübeck. Herausgegeben von H. C. Schumacher. Zweite vermehrte Auflage, Altona, J. F. Hammerich, 1826. str. 76. in 77.

izvirnik ali Schubertov posnetek, tedaj je težko odgovoriti določno. Iz več razlogov bi človek sodil, da se je Strel ravnal po Schubertovem besedilu, zlasti ker je bilo to pri nas obče znano. Iz njega pa je vzel samo nekatere misli in verze, ki jih tukaj nečem še enkrat navajati, ker jih vsak lahko razbere, ki primerja nemško pesem s slovenskim posnetkom. Vendar pa kaže „Popotnik“ navzlic temu, da je očitno posnet po nemškem izvirniku, precej samostalnosti, in zlasti v zadnje tri kitice je Strel položil misel, ki je nemška pesem nima, ter dal pesmi nekako verski in cerkveni značaj.

III

Omenil sem že zgoraj, da je Legat „Popotnika“ pel po neki normanski melodiji, da se je pa v novejšem času trdilo, da ga je pel „po nekem švedskem napevu“. Edina še živa priča, od katere smo vse to zvedeli, je gospod vladni svetnik Anton Globočnik pl. Sorodolski na Dunaju. Tega gospoda sem prosil, naj mi blagovoli pojasniti to protislovje. Nedavno sem prejel od njega ta prijazni odgovor: „Dobro se spominjam, da mi je rekel Legat, da je melodija, ki jo je vzel za „Popotnika“, neka normanska romanca. Tako sem povedal ob svojem času tudi prof. Apihu. Pred dvema letoma pa sem tukaj govoril z nekim kranjskim rojakom o tej stvari, in ta mi je zatrjeval, da je tista melodija švedska in da jo kot tako dobro pozna. Ker je ta moj rojak izvežban glasbenik, sem mu verjel in tako pisal tudi v Izvestjih“ . . .

Navzlic temu pojasnilu pa si upam trditi, da je melodija, kakor jo je pel Legat, normanska, in podajam za to svojo trditev nastopni dokaz:

Leta 1864. me je zanesla usoda v trebanjski grad na Dolenjskem, kjer sem bil nekoliko mesecev korepetitor domačemu sinu, mojemu součencu. Ker je pa Pepi rajši hodil na lov, nego sedel doma pri knjigah, sem imel jako mnogo prostega časa na prebitek. In marsikatero tako prosto uro sem pre-

živel v prijetni družbi mojega součenca tete, gospodične Josipine Gressl (rojene 26. mal. srpana 1820., umrle 4. vel. travna 1866.) nečakinje Baragove. Teta Josipina je bila bolehnna, a jako omikana ženska: Vukove srbske narodne pesmi je brala v izvirniku in v S. Kapperjevem in Talvjnem prevodu; rada je politikovala ter bila naročena na „Novice“ in „Politiko“; pravila mi je o svojem ameriškem ujcu, škofu Frid. Baragi in navduševala se je za umetnost. In zlasti njena navdušenost za slikarstvo jo je nagnila, da je s svojo materjo dvakrat, l. 1851. in 1853., potovala v Rim, kjer je obakrat prebila več mesecev. Izmed slovenskih pesmi je ljubila zlasti dve: Mašekovega „Mornarja“ („Nezvesta, bodi zdrava!“) in — „Popotnika“. Kadar je v salonu sedla h klavirju, vselej je zazvenel najprej „Mornar“, potem „Popotnik“. Ker sem enkrat opazil, da so pri taki priliki njeno oudovelo jetrvo polile solze, se nisem mogel vzdržati, da ne bi vprašal tete Josipine, zakaj sta se ji te dve pesmi tako priljubili.

„Prva pesem“ — tako nekako je bil njen odgovor — „me živo spominja mojega lani umrlega dragega, nepozabljivega brata Karla, ki je to pesem tolikokrat in najrajši prepeval. Z drugo pesmijo, s „Popotnikom“, sem pa l. 1853., ko sem bila s svojo materjo drugič v Rimu, doživela jako čuden in zanimiv dogodek. Nekega dne sva do poznega popoldneva ogledovali razne znamenitosti večnega mesta, tako da sem prišla vsa izmučena v svoj hotel, v katerem je bilo ravno tisti čas nastanjenih več francoskih častnikov. Ko se nekoliko počijem in okrepcam, grem v salon prebirat novine. Tu je stal klavir, sedem k njemu, loti se me neka domotožnost in nevede in nehote uberem „Popotnika“. Kar naglo, ves osupel prihiti v salon mlad francoski kapitan.

— Gospodična, jako me veseli, da me je doletela izredna sreča, da morem tukaj v Rimu pozdraviti svojo rojakinjo!

— Gospod kapitan, Vi se najbrž motite! Jaz sem Slovenka iz Ilirije.

— Ni mogoče! Vi ste iz Normandije kakor jaz.

— Ne, iz Ilirije sem.

— Pa ste ravnokar igrali našo narodno pesem!

— Motite se, gospod kapitan, to je naša kranjska narodna pesem!

— Oprostite, draga gospodična! Ta pesem je v Normandiji sploh znana in priljubljena. Ko sem začul te čarobne glasove iz svoje domovine, me je kar vzdignilo, da sem prihitel v salon. Nikakor mi ne utajite, da bi ne bili moja rojakinja. Lepo Vas prosim, zaigrajte mi jo še enkrat!

Ubrala sem še enkrat „Popotnika“, preložila mu na francoski jezik tudi besedilo naše pesmi, pa vendar ga nisem mogla prepričati, da je pesem slovenska, a ne normanska. In kakor jaz nisem mogla razumeti, kako bi slovenska pesem prišla v Normandijo, tako mi tudi on ni mogel podati zanesljivega dokaza, da so si jo Slovenci izposodili iz Normandije. Šele, ko sem mu rekla, da mu mora že moja govorica razodevati, da nisem Normanka, se je nekoliko vdal. Ugibala sva dalje in prišla naposled do zaključka, da so pesem najbrž Francozje l. 1809. prinesli na Kranjsko. A kadar sva se še pozneje srečala na stopnicah ali sešla v salonu, vselej me je napol resno, napol šaljivo pozdravil kot svojo — rojakinjo.

Mislím, da je gospodična Josipina Gressl tako klasična priča, da je „Popotnik“, kakor ga je pel Legat l. 1847., res normanska romanca, da bi bila o tej stvari odveč vsaka beseda.

Vzori.

lepem vrtu šeta se Palmira,
Žena krasna, slavljena kraljica
Dve devici stopata na desni,
Dve devici stopata na levi,
Štiri verne drugarice dvorne
Dobrovoljno se gospa nasmiha,
Brzo teče govor ji z jezika,
Liki potek raz prisojno reber.
In trepalnic dolgih črna svila
Vodoravno nad očmi počiva.
Pred tolmunom hladnim se ustavi,
Lene alge klonejo nad vali,
In med stebli roj zlatič igra se;
Hlad prijeten lica ji poljublja
„Tu sedimo?“ zaželi Palmira,
Na kameno klop omahne — „Krasno!“
„Krasno v hladu sanjati je mirno.
Ali ne? O mrzla, mrtva bitja!
Lamuh, Orza, Kalijat in Lasna,
Ali ni na svetu lepo, divno?“

20

„Dà, kraljica naša solnčnolepa,
Kakor praviš, res je lepo, divno!“
Vse družice ji velé soglasno. —

„Ni res, ni oh, miljene device,“
Dé Palmira, „ni res in zakaj ne?“ —
Molk objame vrt in mlado družbo ...
A kraljica skoro se predrami,
K spremljevavkam ljubo se obrne
In začne jim tiho besediti:

28

30 — „Nikdar ni na zemlji trpel človek
Vedne zime v srcu vse življenje.
Žar ljubezni vsakemu prešine

Edenkrat, vsaj edenkrat vso dušo
In ogreje čustva v njenem hramu
Sladko, mehko, kot pomladnje solnce,
Kdo naj dopove — oh tako sladko . . .
Poslušajte me, dvorjanke ljube!
Ve pri meni bivate. Med svetom
Onih móž ne morete uzreti,
10 — Kteri bi vam morda v enem hipu
Zanetili rahločutna srca.
Ali v duhu, tem kraljestvu širnem,
Ali v duhu, menim jaz vsem štirem
Vzor soproga se je upodobil,
Ki bi strastno ga na vek ljubile.
Kaj bi dala, ko bi znala! Dejte,
Kote srca svojega razkrijte,
Kakov vzor vas je doslej navdahnil?
Lamuh, nò, ti prva pregovori!

110 — Pač zardi se Lamuh, ali skoro
Glavo dvigne in pogumno reče:

„Ni dolga, ni težka naloga,
Modrostna kraljica gospa,
Podobo razkriti soproga,
Ki duh moj za vzor ga ima.

Um velik — tako sem želela
Od nekđaj — naj bil bi moj drug;
Naj njega modrost bi slovela
Na daleč, na sever in jug.

60 Naj znal bi zjasniti vse tajne
Življenja, stvari okrog nas,
Naj meje premotril bi skrajne,
Kje nehata prostor in čas.

Ob njem bi sedela in mirno
Poslušala jasno modrost,
V obzorje strmela obširno,
Kjer ne bi živela skrivnost.

Pri njem bi se gostje učeni
Reševali dvomov in zmot;
70 Poklanjali tudi se meni,
Ko vedla bi k nama jih pot.

Sijalo bi v srcu veselje,
Iz srca sijalo v oči —
A kaj mi pomagajo želje!
75 Na svetu pač takega ni.“

Cvet odtrga si kraljica v travi,
Malomarno reče vneti Lamuh:
„Res je, ni ga! Prazne tvoje želje,
Kakor megle, ki razdmè jih solnce.
In ti, Orza? Hočeš razodeti,
Kaj je tebi živo duh naslikal?“ —
Vzdahne Orza. Glasno jame potlej:

„Ni težka ni meni naloga,
Bogata kraljica gospa,
Podoba razkriti soproga,
Ki moj duh za vzor ga ima.

Modrost je pač lepa vrlina,
A kaj, če le njemu je v čast,
Jaz rada bi z možem edina,
Enaka — uživala slast.

Želim si bogatega druga,
Ki z zlatom premogel bi vse;
Dandanes ubožec je sluga,
Pa bodi učen ali ne.

Zgradila bi strme gradove
Nad bornimi hišami sel,
Veslala čez morske valove
Do bajevnih, južnih dežel.

Oblečena v dražestna krila,
Demante na vratu, rokâh,
Čarobna bi z njim se vozila,
Kot luna po mirnih vodâh.

Pač vem, da prijateljev dosti
Imela bi tudi midva,
Pa k nama hodili bi v gosti,
Enako častili oba.

Na daleč gojila bi znanje
Z učenimi tudi ljudmi —
A kaj mi pomagajo sanje!
Na svetu pač takega ni.“

Smeš zaziblje ustnice Palmiri
Hladno reče Orzi: „Res je, ni ga!“
Ničeve so tudi tvoje sanje,
Kakor dim, ki veter ga razžene.
Kalijat, še ti razlij pred mano
Čute skrivne, duše valovite!“
In živahno Kalijat zglasi se:

„Jaz tudi naj njega opišem,
Prelepa kraljica gospa,
Ki davno za vzor si ga rišem
Z lehkotnim črtalom duhá?

Pred mene bi moral stopiti
Krasoten, kot sam polubog,
Junak, ki postava ga ščiti,
Od temena silna do nog.

Zanj vsako srce bi gorelo,
Nanj vsaki pogled bi sijal,
Vse „blagor, o blagor“ mi pélo,
Da mene le on je izbral.

Naj tudi bi nič ne imela,
Kot njega — a njega le jaz,
Samotna pri njem bi sedela,
V cvetoči mu zrla obraz.

Vsekdar so v najboljšem mi čisli
Narave darovi lepi —
A kaj mi pomagajo misli!
Na svetu pač takega ni.“

In zasmeye glasno se kraljica,
Da začuje zvonki glas odmeva
„Res je, ni ga! — Dobro si končala.
Tudi tvoje misli so pač — misli
Brez resnice, hm, in brez telesa.
Lasna, ti si zadnja! Dej, govori!“ —
In ponižno déjo rožna usta:

„Jaz tudi? Oh jaz! Ali moram
Izpólniti željo gospé?
Dà, moram, Najtežjim pokoram
Za tebe uklonim srcé.

A mojo predrznost odpusti,
Se preden obide me kes! —
Pa bodi! Z drhtečimi usti
Kar čutim, povem naj denès.

Moj duh bi od njega ljubezni
Ognjene zahteval ognjen,
Ljubezni, ki prstan jo zvezni
Razvname v dosmrtni plamén.

Le eden je zame vsemoder,
Vsebogat in lep, kakor zor —
Iskala ne bom ga nikoder,
Kraljica, ima ga tvoj dvor.

Kako bi potekal presrečno
Ob strani njegovi mi čas,
Kako bi ljubila se večno
Oproda kraljevi in jaz! — —“

28
Tesen molk. — Le rahlo dihetanja
Dviga bele prsi mladi Lasni.
Lice klone ji na tla, na travo,
Val zapljuska, vzburjen od zlatice . . .
„Lasna!“ zdajci klikne ji Palmira.
„O da slehern človek bi na zemlji
Toliko le želel v svojem srcu;
Kolikor mu možno je doseči!
Malo sreče siplje nam življenje.
Kdor umé vsaj to malost prestreči,
Blagorujmo ga! On sam je srečen.“
Sname prstan zlat kraljica z roke,
Lasni dá ga, lice ji poljubi,
Prime jo za roko. „Pojdi z mano!
Ako ljubi te oproda — tvoj je!“

Anton Medved.

Na deželi.

I.

V gozdu.

„Posekati hočem še tale panj.
Potem sem dober za eden teden,
Nihče ne bi dal še vinarja zanj,
A zame, ubožca je mnogo vreden.

Hu —! Vroče mi je, a ženo doma
In tri otročiče pod streho zebe.
Takó se človek poti in pehá
Za ljubi kruh in neljube potrebe.

Baš tukaj dobó se tudi srobót,
Da zvežem . . . truda bo kmalu konec;
Potem pa domov v leseni kot
In drva na ogenj in k ognju lonec!“ . . .

„Le čakaj, hudič! Ob pamet si mar?“
Logarjev glas zagrmi po lozi.
In koliko drv naseče si kar . . .
Težko bi jaz peljal na majhnem vozi.

Govôri! Zakaj si prišel sem seč?“ —
„Oh, kakor gospod bi sam ne vedel!
Da ženi in deci zakuril bi peč,
Da ne bi sirovih krompirjev jedel.“ —

„In tebi ta gozd je čisto neznan?“ —
„Ustvarjen je v prid človeškemu domu.“ —
„Le veš, da je višji gosposki prodan?“ —
„Jaz nisem prodal ga doslej nikomu.“ —

„Kar pusti drvá, pa hodi odtod!“ —
„Da v bajti doma mi družina zmrzne?“ —
„Kaj briga me tvoj beraški rod!“ —
„Gospod, besede tvoje so drzne!“

In meni v prsih vzkipeva srd,
In jaz te vprašam v hudem nemiri,
Kaj večji je greh: le enega v smrt
Pahniti ali pahniti — štiri?“

Logar pogleda obraz njegov
In roke polti zatemnele in róde,
Pa mirno mu reče: „Pojdi domov
In vzemi ta drva — za danes naj bode!“

II.

Dialog.

„Oj ti ljuba planšarica!
Tako lepa imaš lica,
Da bi noč in dan presedal
Poleg tebe in te gledal.“

Oj ti draga planšarica!
Sladka ti je govorica,
Da bi usten med pokušal,
Noč in dan le tebe slušal.“

Oj ti mila planšarica
Mehka tvoja je ročica
Da bi vedno jo prijemal,
Strastno k ustnicam prižema —

„Oj ti planšar premeteni!
Malo si pogodu meni.
Ti bi v krčmah le posedal
V kupico najrajši gledal.“

Vedno kupico prijemal,
Strastno k ustnom jo prižemal,
Sladko kapljico pokušal,
Marnje pivcev bi poslušal.

O poznam te, planšar zviti!
Dobro umeš govoriti —
Ali on ni meni v čisli,
Kdor več govori, kot misli.

III.

Pred razpelom.

Na robu skalnatih sten
Dviguje se križ lesen,
Na križu roke razpenja
Bog Sin, začetnik življenja.

Na travi dolgo kleči,
Okó ji solze rosi.
Zveličarju blede lice
V planinske ovija cvetice.

Vsekdar, ko docvete maj,
Prižene v planino iz staj
Mladenka čredo veselo,
Poklekne pred to razpelo.

Tu pal je nekoč v prepad
Nje ljubeč, srca zaklad,
Našli so ga v strmi globini,
Zagreblji ga v tihi dolini.

Na travi dekile ihti:
Tu gledal je smrti v oči.
Njegove duše se, Bog, usmili!
Vsi čuti njeni so meni klili . . .

IV.

Zaroka.

Po národni.

Oča so rekli: „Sedem sto!“
Mati so rekli: „Kaj bo to!“
Ženin je rekel: „Ne vprašam nič,
Da je le moj vaš deklíč!“

„Kaj li vprašaš me, Janez moj!
Žáme se ti nikar ne boj!
Kakor roža v solnčni obraz
V té sem zaljubljena jaz.“

Pojdi k meni, o Jerica,
Pridna in lepa hčERICA!
Moja si, čuješ, moja odslej.
Ali me ljubiš, povej!“

Oča in mati, ljubček, oba
Tukaj živela bosta doma,
Bosta živela na stare dni
Z nama brez vsake skrbi.“

Oča so rekli: „Če je tako,
Vama primaknem še eden sto.“
Mati so rekli: „Ljubi par,
Srečen ostani vsekdar!“

V.

Pred vaško lipo.

Nad sivo goró
Oblaki gredó
In gorek veter od juga sem piha.
Priletni Seljan
Pred hišo zaspan
Sedi in z glavo kinka in zdiha.

Občinski писаč,
Ves kriv od zvijač,
Nenadoma danes predenj stopi.
Pa tlesne ob dlan,
Veli: „Dober dan!“
In sede in rezno jame na klopi:

„Zastonj ni bil svet
Iz neba preklet,
Kar zdaj se godi . . . Nikar ne zameri!
Vsa dolga te vas
Opravlja na glas,
Kakó se malo brigaš o hčeri.

Poglejte na vrt!
Polomljenih trt
Vse polno leži pod oknom nje sobo.
Saj imamo vid.
Ob oknu je zid
Od lestve okrušen in ne od prhnobe.

Tako govoré
Med sabo ljudje.
Na svoje uho jih večkrat poslušam.
Ne vtikam se vmes,
Kaj tega je res,
A da govoré, nató se pridušam.“

Priletni Seljan,
Tako razčuvan
Na smeh nabere starostna lica:
„Hm, reče, že prav!
Jaz sem sivoglav,
Kaj mene briga ljudi govorica.

To lipo poglej,
Visečo naprej,
Pa drugo ljudsko čuj govorico!

Minilo je let
Desetkrat deset,
Ko vas je imela neko devico.

Vrh lipa je svoj
Nagnila takoj
Njej, mirno idoči v čast in uslugo.
In rekel je svet
Pokonci se spet
Zravna, ko vidi še katero, še drugo.

Minilo je let
Desetkrat deset —
In lipa še zdaj po strani visi ti.
Kaj mislim, saj veš!
No — kam pa že greš? —
„Jaz mislim, da vtegnemo dež dobiti.“

Anton Medved.

Ob stoletnici Janeza Vesela Koseskega.

Spisal Fr. Levec.

Von der Parteien Gunst und Hass verwirrt,
Schwankt sein Charakterbild in der Geschichte.

Schiller.

V nedeljo, dne 14. velikega srpana 1898. se je slovesno praznovala v Spodnjih Kosezah pri Moravčah stoletnica slovenskega pesnika Janeza Vesela Koseskega, rojenega dne 12. kimavca 1798., umrlega v Trstu dne 26. sušca 1884. V mali, prijazni vasi, ki jo obdajajo od vseh strani zeleni logi, vrtovi, in travniki, po katerih se med bujno rastočim vrbovjem in jelševjem vije počasna Radomlja, se je zbralo obilo posvetne in duhovske gospode in veliko preprostega naroda iz kamniškega in brdskega okraja. Po vzneseno govorjeni pridigi g. monsignora prof. T. Zupana, po dovršenem krasnem slavnostnem govoru g. šolskega svetnika dr. Fr. Detela se je ob vihrajočih zastavah in grmečih topičih odkrila na pesnikovi rojstni hiši spominska plošča. Bil je lep solnčni dan; nebo je bilo jasno kakor ribje oko, in daljni Triglav in bližnji Grintavec sta ponosno gledala doli na praznično družbo, ki se je prišla klanjat spominu slovenskega pesnika. Vendar se ob tej priliki nisem mogel iznebiti neke neprijetne misli. Od še živečih pesnikovih sinov in hčera, njegovih vnukov in vnukinj

nobenega ni bilo blizu; nobenega pozdrava, nobenega pisma ni bilo čuti od njih! Kako tudi? Odtujeni svojemu narodu najbrž ne znajo niti brati svojega očeta poezij. In potem — vsa slavnost, dasi lepa in presrčna, je imela vendar le nekak lokalni pomen. Prišlo nas je sicer nekaj iz Šiške in Ljubljane, oddaljenejših rodoljubov pa ni bilo videti. In ako sodimo javno mnenje po slovenskih časopisih, se slovenski narod za stoletnico nekdanj tako slavnega in zaslužnega pesnika ni posebno zanimal.

Nehote se mora človek vprašati, kaj je vzrok, da je za goro zašla svetla zvezda Veselove pesniške slave, še preden je legel pesnik v hladni grob? . . . Kaj je vzrok, da so bili Slovenci, ki so nekdanj Koseskemu ovijali okoli glave venec neumrljive slave ter ga proslavljali celo nad Prešerna, tako malo navdušeni za njegov spomin ob stoletnici njegovega rojstva? . . . Zakaj se je stoletnica tega pesnika, ki je v svoji dobi udaril na slovensko književnost posebno karakterističen pečat; ki je za seboj potegnil domala vse tedanje pesnike ter za celo človeško dobo določil pravec našemu pesništvu, praznovala sicer lepo in dostojno, a vendar nekako omejena na njegov rojstni kraj in njegovo okolico? . . . Zakaj se dandanes ne samo nezreli mladeniči, ampak večkrat celo pametni možje, modri možje nekako pomilovaje nasmehujejo človeku, ki baje v svoji naivnosti in v svojem omejenem slovenskem duševnem obzorju trdi, da ima Koseski zasluge in še celo velike zasluge za naše pesništvo, našo književnost in našo narodnost? . . .

I.

Kakor svetel meteor je zasijal Koseski s svojo „Slovenijo“ dne 4. kimavca 1844. na nebu slovenskega pesništva. In ko je dotlej popolnoma neznani pesnik po „Novicah“ od meseca do meseca celih osem let kar sipal med slovenski svet pesem za pesmijo, bodisi izvirno ali poslovenjeno, in ko se je vrhutega l. 1848. oglasil še z mogočno besedo zoper volitve v frankobrodski nemški državni zbor, za ka-

terega so celo „Novice“ še štirinajst dni poprej priporočale kandidate¹⁾, je Koseski takorekoč kar čez noč dospel na vrhunec slovenskega Parnasa, ob enem pa postal tudi nekak voditelj svojega naroda ne samo v pesništvu, ampak tudi v politiki.²⁾ Uspeh in vpliv njegovih poezij je bil naravnost fenomenalen. Veselje, ki so Slovenci ž njim sprejeli ob novem letu 1847. na svetlo dane „Poezije“ Prešernove, se niti izdaleč ne da primerjati navdušenju, s katerim so pozdravljali vsak novi plod Veselove muze. Še žive vrstniki iz tistih let, zdaj že z leti obloženi starci, ki se jim oko vselej živo zabliška, ko jim omeniš Koseskega. Pripovedujejo ti, da so mladeniči od veselja in navdušenja jokali, kadar so prinesle „Novice“ kako novo pesem Koseskega, in dasi jih je zdaj že utrudila življenja težka hoja in jim je opešal spomin, vendar ti znajo na izust citirati še dolgo vrsto donečih šestomerov iz Veselovih patriotičnih od. „Novice“ same — tako piše Cigale še leta 1868.³⁾ — so dolžne po lepem delu svojo utrdbo v narodu in svoj uspeh ravno Koseskemu, in kdor je že takrat prebiral „Novice“, ta bo vedel, kako čislani, kako težko pričakovani, in kadar jih dolgo ni bilo, težko pogrešani so bili plodi Veselove muze — kako so nas starejše in mlajše stresali, vnemali, navduševali, elektrisovali. Ne priznati tega, bi bilo grešno in krivično. Kaj more pesniku umetniku biti boljša izkaznica te lastnosti nego applausus populi? In da je občinstvo Koseskemu ploskalo, to jest tudi faktum. Drzno je torej v oči toliko živih prič, katerim so Veselove poezije od začetka znane, ki čutijo neki poseben, njim lasten ritem in neko pridobivno miloglasje v istih, ter pomnijo, kako je njega dni vse strmelo veselja, ko je Koseski prvič v svojih heksametrih pokazal, čemu je kos zaničevana slovenščina (v takih

¹⁾ Glej „Novice“ 1848, str. 74, in Koseskega odgovor str. 83.

²⁾ Ivan Macun, Pregled slovenske literature. U Zagrebu 1863, str. 60. — Pypin-Spasovič, Gesch. der slav. Literaturen I., 385.

³⁾ „Novice“, 1868, str. 172.

heksametrih, kateri so bili še Prešerna izklicali na poskusni bor) — drzno je, pravim, in predrzno odrekati mu božjega pesništva dar!“ . . .

In tudi ko bi ne imeli teh prič — Veselovih vrstnikov — saj nam je vse slovensko pesništvo, vsa slovenska književnost od leta 1844. do 1860. in še dalje čez to leto, najzanesljivejša priča, kako silen je moral biti vpliv Koseskega poezij na tedanjo dobo.

Kakor si je Vesel po svojem rojstnem kraju vzdela priimek Koseski, tako je po „Novicah“ kar zamrgolelo enakih imen: Kamnogorski, Križnogorski, Ledinski, Lepstanski, Lomski, Podbrezniški, Podgorski, Podlipski, Podrebrniški, Sodevski, Ulimski, Verdelski, Vijanski, Višnjegorski, Vitoški, Zadravski . . . kakor bi bil že sam tak pridevek nekako priporočilo slovenskemu pesniku in pisatelju.

In kar se nam je rodilo v tistih letih pesnikov, vsi so ubrali pot za Koseskim. Največ samostojnosti sta si ohranila še Jenko in Svetličič (starejših, kakor n. pr. Potočnik, Kastelic, Slomšek . . . ne jemljem v misli, ker ne spadajo sem); toda Anton Žakelj, Luka Jeran, Lovro Toman, Fr. Cegnar, Anton Oliban, Matija Valjavec, Anton Praprotnik, Anton Umek in ves veliki zbor manj znamenitih pevcev v logu slovenskega pesništva nam v svojih pesniških predmetih, posebno pa v svoji pesniški tehniki, v svojih rimah in svojem jeziku jasno razodevajo očitni vpliv, ki so ga imele nanje poezije Koseskega. Celo mladi Levstik, ki je, kakor pripovedujejo njegovi alojzijeviški součenci, že takrat ostro kritikoval Koseskega in njegov nepravilni jezik ter ostal velik njegov nasprotnik do svoje smrti, se tega vpliva ni mogel popolnoma otresti. Še leta 1854. poje namreč v „Pervi pomladnji bučeli“:

Pogledi nad sábo jasne višave,
Pogledi solnca nebeškega plam,
Pogledi berstja dreves i planjave!
Al ni vse vesele pomladi znam?

Nestvora plam in znam sta pač očitna in pristna koseskizma.¹⁾ Kdor prebira pesmi naših

¹⁾ Pesmi, 1854, str. 24.

pesnikov po „Novicah“ in drugih slovenskih listih med letom 1845. in 1860, se ne more ubraniti vtisku, da je vse pelo pod mogočnim vplivom Koseskega; zdi se človeku, kakor bi Slovenci tedanjega časa ne poznali Prešerna.

In kako je Koseski prešel v meso in kri izobraženih Slovencev tedanje dobe sploh, to nam zopet bistro dokazujejo mnogovrstni citati iz njegovih poezij, brez katerih še dandanes ne moremo popolnoma izhajati. Ne bereš patriotičnega odgovora iz prejšnjih let, da bi se govornik v njem ne sklicaval na Koseskega:

Hrast se omaje in hrib, — zvestoba Slovincu ne gane!...

Politični govornik, navduševajoč svoje poslušavce, je gotovo vselej vzkliknil:

Biti slovenske krvi, bodi Slovincu ponos!

in:

Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti!...

Jezikoslovec je opominjal svoje rojake:

Jezik očistite peg, opilite gladko mu rujo;
Kar je najetega v njem, dajte sosedu nazaj!
Kinčite ga iz lastne moči, iz lastnega vira,
Jasno ko struna bo pel, zvonu enako donel,
Pričal vašo modrost bo na desno, na levo narodom.

Slaveč hrabrošt slovenskih vojakov, nihče ni pozabil navajati verzov:

Mi čvrsti Slovenci smo, gremo na boj.
Za pravdo, za dom, za cesarja!...

In kdo je časih pisal nekrolog po zaslužnem rodoljubu, da bi ga ne bil začel s Koseskim:

Ko trombe glas, ko zvon doni
Od vrlega moža spomin!...

In njegov „Kdo je mar?“ — ali ni vsa ta pesem izrabljena za citate?

Sploh, beri starejše politične govore ali znanstvene razprave, opise patriotičnih veselice ali potopise, uvodne članke ali biografije — vsi so napolnjeni s citati iz Koseskega, ki so največ zajeti ali iz „Slovenije“, ali iz pesmi „Bravcem ‚Novic‘ h koncu leta 1845. v spomin“, ali iz „Vojaške“, ali iz pesmi „Kdo je mar?“

In koliko koseskizmov imamo še v naši prozi! Navzlic vsem puristom pišemo še zdaj: kinč, kinčati, oproda, oroslan, sovet, veselja jokati, strahu odreveneti, upadlih lic vstopiti, urnih nog oditi, bravši, ne z meneč se itd. itd. Še dandanašnji srečujemo tedaj brezpogojni vpliv Koseskega v slovenski knjigi na brezštevilnih mestih.

II.

Da si je Koseski navzlic svojim velikim pesniškim hibam in navzlic svojim očitnim jezikovnim napakam pridobil s svojimi poezijami toliko vpliva na našo književnost in toliko slave pri svojih vrstnikih, to je dandanes nam, ki hladno in objektivno sodimo njegovo delovanje, le težko umeti, ako ne jemljemo v poštev tedanjih literarnih razmer.

Znanje pravilnega slovenskega jezika je bilo takrat, ko se je bil prvič oglasil Koseski, jako borno. Do malega vsi pisatelji, ki so se oprijeli „Novic“, so bili v slovenščini samouki. Nekateri so pač kot modroslovci ali bogoslovci poprej po eno leto ali dve poslušali Metelka, a kar jim je spričo njegove nespretne metode ostalo slovenščine v glavi, to ni bilo veliko. Še najbolje so znali pisati tisti duhovniki in bogoslovci, ki so poprej študirali v Karlovcu, se seznanili tam z ilirizmom in se potem kot zavedni rodoljubi vrnili v Ljubljano; to so Lovro Pintar, Anton Žakelj Ledinski in Luka Jeran. Ti trije mladeniči so bili pravi pionirji slovenske zavednosti na Kranjskem.¹⁾ Tem je prištevati še nekatere zavedne starejše pisatelje, v prvi vrsti Bl. Potočnika, Jurija Kobeta in Matevža Ravnikarja-Požencana, od katerih sta zadnja dva svoje moči zajemala tudi iz ilirizma. Noviški urednik sam je bil prve čase le v skromni meri zmožen slovenskega jezika. V šolah se ga ni učil; niti Metelka ni poslušal. Potem je sedemnajst let živel na Dunaju in, oženjen z Nemko, ga niti doma ni mogel govoriti. Ko je prevzel l. 1843. uredništvo „Novic“, se ga je začel šele sam

¹⁾ To potrjuje tudi njih vrstnik Anton pl. Globočnik-Sorodolski v Izv. Muz. društva VIII, str. 1.

učiti. Na eni strani mu je zlasti pri poljedelskih stvareh pomagal dr. Jožef Orel, pesmi in dopise pa mu je prirejal za natis nadarjeni, več slovanskih jezikov zmožni bogoslovec Luka Jeran, ki se sme naravnost imenovati učitelj Bleiweisov.¹⁾ Noviška slovenščina je bila zatorej iz početka res banavzična. To je označil tudi Prešern z znanim sršenom:

Tat, rokomavh govori jezik drugim neuméten,
Mnoga po hlevu diši tvoja beseda, kmetavs!
Lepše biló bi berilo „Novic“ rokodelsko-kmetijskih,
Ako rokovnjaške in manj bi kmetavske bile.

Ako so bili že voditelji in pisatelji „Novic“ samo za največjo silo izobraženi v slovenščini, tako da so pač slovenski pisali, a nemški mislili, potem nam je lahko razbrati, kakšni so bili šele njih bravci. Ko so prišle zatorej prve poezije Koseskega med svet, tedanje slovensko občinstvo ni imelo nobenega razuma, nobenega čuta za slovniške in jezične napake sploh, ob katere se spotikamo zdaj pri njegovih pesmih. Pretiranih in nepotrebnih ilirizmov (n. pr. vatra, ruke, ništa, majka, medju, htjem ga imeti natrag, gradjan, napuni, solze roniti itd.) pa Koseskemu njegovi vrstniki, ki so stremili za zblizanjem našega jezika s hrvaškim, sploh niso zamerili, ampak jih celo odobraval. Tako zmešani so bili pri nas tisti čas pojmi o našem knjižnem jeziku, da so mnogi Prešerna ravno zavoljo njegove čiste in pravilne kranjščine zapostavljali Koseskemu ter ga pitali s Kranjcem, Koseskega pa ravno zavoljo njegove neslane hrvaško-slovenske mešanice preslavljali kot naprednega in navdušenega Slovana!²⁾

Te napake pa je bilo tedanjim, v jezikovnih stvareh ne prerahločutnim Slovencem tem laže prezreti, ker je Koseski udaril res na nenavaden zvon. Že predmeti, ki jih je opeval v svojih prvih pesmih, so bili veličastni. Vsemogočnost božja, slavna preteklost slovenska, vdanost in zvestoba do cesarja, hrabrost slovenskih vojakov, nadarjenost slovenskih sinov, ljubezen do domovine — vse to je moralo

¹⁾ Jezičnik XXVII., str. 3. — ²⁾ Malavašič, Prešeren in Koseski, „Novice“, 1847, str. 32.

razgreti srce njegovim vrstnikom in jih navdušiti za njegove poezije.

In v kakšni obliki je opeval te predmete! V zvenceh šestomerih, kakršnih nikoli poprej ni čulo slovensko uho; v retoričnobobnečih verzih, katerih ritmična dikcija je morala bravca potegniti za seboj, da niti utegnil ni premišljati njih jedro in vsebino. V tem oziru se je Koseski res izkazal vernega učenca svojega velikega učenika Schillerja . . .

Slovincem se je očitalo, da nimajo svoje zgodovine. Koseski pa jim je povedal, da je Slovenija slovela že pred Rimom in Bizancem: že pred Trojo so zveneli slovenski meči; macedonski kralji so čutili ostre puščice slovenske; med hrabrimi četami, ki je Aleksander Veliki ž njimi pri Arbeli in Gaugameli uničil mogočno perzijansko kraljestvo, so odločevali njegovo zmago tudi slovenski junaki: Justinian, Dioklecian, Belizar, Herulec Radagais (Radogost) in Vandal Genserih, Samo in Svetopolk so bili nje hrabri sinovi! In kar se je zgodilo svetovnoznanih dogodkov po Panoniji, Iliriji in Noriku, vseh so se udeležili že Slovenci! In remsko evangelje, ki so nanje prisegali francoski kralji ob maziljenju, je bila tudi slovenska knjiga!

Te in enake zgodovinske neresnice, ki jih pri edanjem stanju našega zgodovinopisja nihče ni krično preiskoval, so Slovenci seveda dobesedno vereli. Malemu narodu je ugajalo, da je kar hipno prišel do slavne preteklosti; hvaležen je bil pesniku, ki mu jo je tako drzno pokazal. Narodni ponos se je zbudil, narodna zavednost se je širila, češ, saj vendar nismo zadnji na svetu! —

Celo z izborom svojih prevodov je imel Koseski posebno srečo. Med vsemi nemškimi pesniki se je takrat po naših šolah najbolj preslavljal Schiller. Goethe namreč že zaradi vsebine mnogih svojih pozij ni toliko pripraven za šolski pouk; neizkušeni mladeniči zanje niso dovzetni. Fantastičnim romantikom in prevratnim mladonemškim pesnikom je bila šola sploh zaprta. Kako je tedaj prijalo učiteljem in učencem, da so mogli tako oboževanega Schillerja,

njegove najlepše balade in drame in celo njegovo svetovnoznano „Pesem o zvonu“ brati in deklamirati zdaj tudi v slovenskem jeziku! In kdo bi ne bil ponosen na pesnika, ki je Slovincem poklonil Schillerja v slovenski besedi? Sploh je šola veliko pripomogla do pretirane slave Koseskega. Ko se je po letu 1848. uvedla slovenščina v naša srednja učilišča, ni bilo na razpolaganje za ta predmet usposobljenih učiteljev; pouk se je izročil večinoma katehetom in sploh duhovnikom: v Ljubljani so učili slovenski jezik Metelko, Marn, Peternel in Lesar; v Novem mestu patri frančiškani; Gorici Marušič in Šolar; v Celju Krušič; v Mariboru Raič in Trstenjak. Tem učiteljem gotovo nihče ne more zameriti, če so, od svojih mladih let navdušeni za Koseskega, Prešerna odpravili na stran ter dijakom opisovali Koseskega kot največjega pesnika slovenskega, zlasti ker večina Prešernovih poezij, posebno v nižjih in srednjih razredih, za šolski pouk res ni primerna.

In naposled — dr. Bleiweis se je izkazal svojemu vrlemu sotrudniku jako hvaležnega urednika!

Dr. Bleiweisa sem v nekem drugem spisu imenoval »poosebljeno zdravo človeško pamet«, ki ga je tako kakor nobenega drugega usposobila v kritičnih časih za političnega voditelja Slovencev. Vendar mislim, da prav nič ne prikrajšamo njegovih vsestranskih zaslug, ako odkritosrčno priznamo, da za pravo poezijo ni imel pravega čuta. Prešerna je sicer v „Novicah“ na mnogih mestih slavil, a njegovo sodbo o Prešernovih poezijah so njemu kakor tudi mnogoterim njegovim vrstnikom vedno kalili spomini na človeka Prešerna, kakršen je bil zadnja leta pred svojo smrtjo. Ko je hotel spomladi 1880. L. Žvab pri občnem zboru „Slovenske Matice“ izpregovoriti nekaj grajalnih besed o Koseskega „Dodatku“, ki ga je tisto leto dala na svetlo „Matica“, in ko mu je dr. Bleiweis zaradi tega odtegnil besedo, je ob tej priliki, preslavljaljoč Koseskega, o Prešernu izrekel sodbo, ki se mi jo zapisati ustavlja pero. Res je, indignatio facit versus — toda tista beseda ni bila dostojna v ustih takega moža!

24. maja 1879. l.

Svojo trditev, da dr. Bleiweis ni imel pravega spoznanja za pesništvo bi lahko, tudi obširneje dokazal iz mnogih listov „Novic“, katerim je bil vsak „nadepoln pesnik“, kdor jim je skrpucal kakšen pesniški nestvor. Ko je l. 1865. nesel Jurčič svojo „Slov. Vilo“ dr. Bleiweisu ter ga prosil, naj bi jo priporočil v „Novicah“, se je dr. Bleiweis spotikal ob Jurčičeve balade ter mu je svetoval, naj bi taki mladi ljudje rajši peli o solncu in mescu, kar je Stritarja tako ujezilo, da je priobčil zabavljico „Solncu in mescu“.¹⁾

Kakšne nazore je imel dr. Bleiweis o nemškem pesništvu, za to je značilen njegov članek „Baron Klesheim“, v katerem slavo poje temu nemškemu zdaj že popolnoma pozabljenemu pesmarčku ter obeta Slovencem prevod njegovih pesmi.²⁾

Kdor vse to jemlje v poštev, temu se ne bo zdelo čudno, da dr. Bleiweis že l. 1847. Koseskega sporeja s Prešernom ter mu naravnost prisoja isto veljavo;³⁾ da ga kmalu nato preslavlja kot slovenskega Schillerja. „Enak Šilerju v čistosti misel in kreposti jezika so ravno njemu vse lastnosti od nebes podarjene, Slovence soznaniti z nar čistejšim prvim nemškim pesnikom“.⁴⁾ Že leta 1848. se čudi da ni ves svet prepričan, da je Koseski „velikan slovanskih pevcev“.⁵⁾ Leto pozneje naznanja vesel „Mesinsko nevesto“ in poroča: „Naš preslavni Koseski, kteriga poezije časti ves slovanski narod, se v žalost vseh bravcov že dolgo dolgo ni oglasil v Novicah, ktere so od njegovih poezij celi čas nar veči kinč dobivale.“⁶⁾ Ko ga je bil l. 1850. povzdignil za »mojstra pevcev“⁷⁾ je potem zapisal o njem tele ditirambične stavke...

¹⁾ „Slov. Glasnik“ 1868, str. 121—122, in „Stritarjevi zbrani spisi“ I., 62—64.

²⁾ „Novice“ 1846., str. 196.

³⁾ „Novice“ 1847., str. 32, opazka pod črto, kjer zagovarja tudi njegovo jezično mešanico.

⁴⁾ „Novice“ 1847., str. 184.

⁵⁾ „Novice“ 1848., str. 116.

⁶⁾ „Novice“ 1849., str. 76.

⁷⁾ „Novice“ 1850., str. 13, opazka.

„Naš slavni Koseski... on, ki nam je prvi razodel veličanstvo slovenske poezije in pred njim nepoznano mogočnost in krasoto jezika našiga, — kteriga „Slovenia“ je začela novo dobo pesništva slovenskiga, — kteriga poezije so še le prav vnele serca nadepolnih naših mladih pesnikov. Naj nam bo dolgo dolgo ohranjen v slavo in korist domovine!“¹⁾...

Ali se je ob takih razmerah čuditi, da je spričo Bleiweisove avtoritete in neoporečno odločevalne besede „Novic“ v vseh knjižnih stvareh Koseski zaslovel in do leta 1868. brez ugovora slovel kot največji pesnik slovenski?...

III.

Leta 1852. je Koseski nevarno obolel ter nato za celih šestnajst let umolknil. Med tem časom je naša književnost na vse strani napredovala; naš jezik se je silno, časih še prenašlo razvijal; naši pesniki in pripovedovavci so dobili v „Slovenskem Glasniku“ in v „Cvetju“ primerno glasilo; Slovenci so prejeli med tem Levstikove, Valjavčeve, Praprotnikove, Cegnarjeve, Bilčeve, Umekove in Jenkove pesmi; naslajali so se z Erjavčevimi, Mencingerjevimi in Jurčičevimi pripovednimi spisi, in pred vsem je leta 1866. ugledala svet Stritarjeva epohalna razprava o Prešernovih poezijah, ki nam je tega pesnika pokazala v pravem sijaju. Kakor Kolumb Ameriko, tako nam je Stritar odkril Prešerna. Zrastel je zarod „preroben, ves nov“, ki je imel o pesništvu drugačne vzore in je do slovenskega pesnika stavil višje zahteve nego pred štiriindvajsetimi leti. In zdaj se l. 1868. oglasi Koseski s svojim „Mazepom“. Razočaranje, ki smo ga doživeli s to pesmijo takrat na Dunaju živeči mladi Slovenci, se ne da popisati. Kakor blasfemija so se nam zdele besede, ki so jih o njej zapisale „Novice“: „Po blizu 20letnem prestanku razglasi je Nestor slovenskih pesnikov — Koseski — nov sad mojsterskega svojega prevodnega

¹⁾ „Novice“ 1852., str. 272.

talenta, namreč Byronovega „Mazeppe“, ki so nam ga „Novice“ v lični dokladi prinesle. Strah, ki ga izvrstni naš pesnik v predgovoru razodeva, da je zaostal za duhom jezika slovenskega, kakor se dandanes čez 20 let piše, pokaže se bralcu, ako le nekatere vrstice prečita, le kot velika ponižnost pesnikova, kajti Koseski ne stoji samo na vrhuncu sedanjega jezikovega razvitka, marveč v ličnosti (eleganciji) jezika, kakor v dovršenosti izrazov in v lahki in gladki besedi prekosi najboljše sedanje slovenske pesnike. „Mazepi“ njegovi (sic!) ne vidi se skoro, da je prevod; kaže se kot izvirno delo. Mojsterski ta prevod nas živo spominja Prešernovega prevoda Bürgerjeve „Leonore“, ki je res tako izvrsten, da človek ne ve, ka je bolje: ali original ali prevod. Slovensko slovstvo, ki tako veselo napreduje, je s Koseskovim „Mazeppe“ res prejelo delo, ki se na vsako stran odlikuje memo obilih onih fabrikatov, ki pridejo, pa zginejo in katerih je dandanes na književnem trgu vseh omikanih narodov cele kupe.¹⁾ . . .

To je bilo preveč! Že dolgo napeta struna je počila — začele so se kritične razprave o Koseskem in o njegovem stališču v slovenskem slovstvu.²⁾

¹⁾ „Novice“ 1868., str. 67.

²⁾ Stritar, Kritična pisma V. v „Slov. Glasniku“ 1868. str. 130—137. — Cigaletov odgovor v „Novicah“, 1868., str. 172. — Marnov v „Zg. Danic“, 1868., str. 150. — Janežič, Noviški in Daničin glas o V. literarnem pismu, „Slov. Glasnik“, 1868., str. 222—226. — Stritarjev odgovor Cigaletu v VI. kritičnem pismu, „Slov. Glasnik“, 1868., 226—233. Stritar je svoj odgovor najprej poslal „Novicam“, pa ga niso hotele natisniti. Zlasti važen je temu pismu pridejani Stritarjev prevod Byronovega „Mazeppe“, ki jasno kaže, koliko je Koseski zaostal za drugimi pesniki. Na Cigaleta je ta prevod vplival tako, da je ustavil daljšo polemiko, pisal Stritarju ter ga prosil odpuščanja. Škoda, da Stritar V. in VI. kritičnega pisma, najbrž iz obzira do Cigaleta, ni sprejel v svoje zbrane spise. — Levstik, Pravda o slovenskem šestomeru v „Slov. Narodu“ 1878. in v zbranih spisih V., 265. — S. Rutar, Ivan Vesel-Koseski v Stritarjem „Zvonu“, 1879., str. 274 i. d. — Slavomil (Lovro Žvab), O Koseskem v Matičnih knjigah

Te razprave pa so dokazale: 1.) Koseski ni izviren, samostvoren pesniški talent, ampak v prvi vrsti prestavljavec. Izvirne pesmi pa so samo te: a) „Slovenija“ (a še ta se naslanja na Vodnikovo „Ilirijo oživljeno“); — b) „Zima“; — c) „Vojaška“; — d) „Bravcem Novic h koncu leta 1845. v spomin“; — e) „Kdo je mar?“; — f) „Novice bravcem ob novem letu 1847.“; — g) „Ne sodi!“; — h) „Naprej, slovenski Jug!“ — i) „Nemškutar“; — j) „Viribus unitis“; — k) „Visoka pesem“; — l) „Jugoevropski glosar“ in m) „Dovršivna“ ...

2. O več pesmih, ki jih je pesnik priobčil za izvirne, se je dokazalo, da so samo na široko razblinjeni prevodi, tako n. pr. „Legenda“ — „Das Amen der Steine“, zložil Kosegarten; — „Raj zgubljen“ — „Die neue Eva“, zložil Langbein; — „Pohlep oslepi“ — „Abdallah“, zložil Chamisso. — „Začarana puška“ je bajne posneta po neki povesti, in povest „V jamo pade, kdor jo drugemu koplje“ ima preeksotično vsebino, da bi bila izvirna, dasi doslej še ne vemo, od kod je.

Posebno karakteristično za Koseskega pa je, da niti »Uvodivna«, ki pesnik v njej razvija nekakšen program svojega delovanja in povzema vsebino svojih poezij, ni izvirna, kakor se še dandanes misli, ampak precej robato poslovenjena iz Uhlanda — „Vorwort zu der ersten Auflage 1815“, o čemer se lahko prepričamo, ako obe pesmi primerjamo:

Pesmi smo pohlevne male,
Tihe duše rahla stvar;
Ne prepuste, ne prezale,
Sličnočutnim šibki dar.
Voljno vsi nas poslušajte,
Govorečim gre pozor!
Poterpite, če se hválimo,

v „Slov. Narodu“, 1880. l. 91., 92. in 93. — Levstik, Kritika o zgodovini slovenskega slovstva v „Ljublj. Zvonu“, I., str. 552 i. nasl. in v zbranih spisih V., 152—178. — Zanimiva je tudi Wiesthalerjeva razprava v letnem poročilu mariborske gimnazije l. 1874. (ponatisnjena v Novicah, 1874, str. 275 i. nasl.), ki se ozira posebno na vrline Koseskega.

Brez pomerde, ak se šalimo,
Nekda je govoril, znajte,
Grekam clo, — da! žabji kor.

Lieder sind wir. Unser Vater
Schickt uns in die offne Welt;
Auf dem kritischen Theater
Hat er uns zur Schau gestellt.
Nennt es denn kein frech Erkühnen,
Leihst uns ein geneigtes Ohr,
Wenn wir gern vor euch Versammelten
Ein empfehend Vorwort stammelten!
Sprach doch auf den griech'schen Bühnen
Einst sogar der Frösche Chor!

Večidel smo stroge, tužne,
Značaj nam je britki stok,
Včasih ojstre, nikdar kužne,
Vas ne žali zdih in jok.
Naš roditelj, tertosađnik,
Sam iz lastne skusbe zna,
Rozge, ki spomlad se jókajo,
Kmetu pridnim žep nažókajo,
Tak razumi vinogradnik:
Solza v sklep veselje da.

Anfangs sind wir fast zu kläglich,
Streben endlos Thränen aus;
Leben dünkt uns zu alltäglich,
Sterben muss uns Mann und Maus.
Doch man will von Jugend sagen,
Die von Leben überschwillt;
Auch die Rebe weint, die blühende,
Draus der Wein, der purpurglühende,
In des reifen Herbstes Tagen,
Kraft und Freude gebend, quillt.

Ena nas je Boga hvalna,
Ta je glavna za ta ples,
Nekatera pak je šalna,
Kako zajde taka vmes? —
V igrokazih starodavnih
Gre Pavliha smerti vštric;
Tako pesmi me smo vredjene,
Od žalivih žalne slóđjene,
Krive so družice ravnih,
Ima vsaka svoj poklic.

Und beiseite mit dem Prahlen!
Andre stehn genug zur Schau,
Denen heisse Mittagsstrahlen

Abgeleckt den Wehmutstau.
 Wie bei alten Ritterfesten
 Mit dem Tode zog Hanswurst,
 Also folgen scherzhaft spitzige;
 Und, wills Gott, erträglich witzige;
 Echtes Leid passt oft zum besten,
 Kennt nicht eitlem Thränenurst.

Po obsežku smo romance,
 Vse na vagi lahka stvar,
 Po domače, le za znance,
 Modrijanu prazne kar.
 Ki v steržen se iti trudi,
 Bo zadel na kako reč,
 De bi vredna bila téhtanja —
 Včasih lika, gladbe, žehtanja. —
 Kdor se pak oblikam čudi,
 Tem bo kako jedro všeč.

Lieder sind wir nur, Romanzen,
 Alles nur von leichtem Schlag,
 Wie man's singen oder tanzen,
 Pfeifen oder klimpern mag;
 Doch vielleicht, wer stillem Deuten
 Nachzugehen sich bemüht,
 Ahnt in einzelnen Gestaltungen
 Grösseren Gedichts Entfaltungen
 Und als Einheit im Zerstreuten
 Unsres Dichters ganz Gemüt.

Bo nektera vam nevažna;
 To je puste dobe znak,
 Cvetla ni Slovenji pražna,
 Čutil kerč je v desni vsak.
 Kjer pa hira prosto djanje,
 Rada pesmica zbolí;
 Zdaj Slovenja, prej zadušena,
 Iz okornih spon je zlušena,
 Prenehalo zdaj bo spanje
 V blesk domovja, dvombe ni.

Bleibt euch dennoch manches kleinlich
 Nehmt's für Zeichen jener Zeit,[†]
 Die so drückend und so peinlich
 Alles Leben eingeschneit!
 Fehlt das äussre freie Wesen,
 Leicht erkrankt auch das Gedicht;
 Aber nun die hingemoderte
 Freiheit Deutschlands frisch auffoderte,
 Wird zugleich das Lied genesen,
 Kräftig steigen an das Licht.

Res je, bravšimu te stavke
Kadkada se zdelo bo,
Terja de po kmetih davke,
Ki v plačilu terdi so.
Ki pa slajši misli vda se,
Globokejši seže v stvar,
Najde tud vesele známenja,
Za poslopje krasno kámenja;
Ak oberne brano na-se,
Pojde v prid mu, nikdar v kvar.

Tak smo mirne koreničke
Za prihodni čversti hrast,
Gnal bo verhe, ne vršičke,
Domovini naši v čast.
To pa niso vam obeti,
So le želje do Bogá. —
Bratje, sercu temu vpisani,
Ste sami dovolj prebrisani,
Žita v setvi znate zreti,
Ali v prid bo žetva šla.

Seien denn auch wir Verkünder
Einer jüngern Brüderschar,
Deren Bau und Wuchs gesünder,
Höher sei, als unsrer war!
Dies ist, was wir nicht geloben,
Nein vom Himmel nur erfehn,
Und ihr selbst ja seid Vernünftige,
Die im Jetzt erschau'n das Künftige,
Die an junger Saat erproben,
Wie die Frucht einst wird bestehn.

Toda kako ljubezniv, poln prijetnega humorja je nemški original, a kako robot in neslan njegov slovenski posnetek! . . .

3. Koseški pa se tudi kot prestavljavec vselej ne more hvaliti, ker si mnogokrat izbere drugačno pevsko mero in kitico nego jo ima izvornik; ker mu rabi mnogo izrazov in obratov, ki se z izvornikom ne skladajo in ker, prelagaje na slovenski jezik, mnogokrat zaide v trivialnost in neprostovoljno komiko, tako da je vzvišeni izvornik v slovenščini smešen in časih celo nemoralen. Posebno karakteristična mesta v tem oziru navaja Žvab v svojem zgoraj navedenem spisu. Med vsemi predstavami se je Koseškemu še najbolj posrečila „Pesem o zvonu“; večina prevodov iz druge dobe je pa kar naravnost neslana.

4. Koseski neusmiljeno mesari in mrcvari slovenski jezik, ker se ne briga za pravilnost slovenskega oblikovja; ker greši zoper skladnjo našega jezika; ker dela napačne besede; ker daje mnogoterim samostalnikom napačni spol; ker dolge besede po metrični potrebi nepravilno krči in krajša; ker po nepotrebem meša v slovenščino hrvaške izraze in oblike; ker samovoljno kuje besede in rekla, ki jih živ krst ne ugane, kaj pomenijo. Levstik je (v zbranih spisih V., 172—178) vse te napake nabral ter jih razvrstil pod šestnajstimi točkami; zatorej mislim, da mi jih tukaj ni treba ponavljati . . .

Vse te napake je kritika jasno dokazala Koseskemu; dokazala jih je tako prepričevalno, da se jih doslej nihče ni upal zagovarjati.

IV.

Kakor smo videli, so zgoraj navedeni kritiki naštevati samo hibe in napake v poezijah Koseskega; toda ako hočemo pesnika soditi pravično, ne smemo biti gluhi in slepi tudi za mnogovrstne vrline njegove. Krivično in nespametno bi bilo, ko bi pesnika, ki je živel in pel pred petdesetimi leti, merili z merilom sedanjega časa. Kakor sodimo oblastnike, državnike in vojaške poveljnike v svetovni zgodovini po razmerah, v katerih so živel, po dejanjih, ki so jih izvršili, po uspehih, ki so jih dosegli: tako moramo tudi naše pesnike in pisatelje ocenjati, oziraje se na dobo njih življenja in delovanja, na vpliv, ki so si ga s svojimi spisi pridobili na svoje vrstnike, in na posledek, ki se je pokazal vsled njih dušnega stvarjenja v napredku našega jezika in naše književnosti sploh. Kakor v politiki v prvi vrsti odločuje uspeh, tako mislim, da je v književnosti uspeh tudi vpoštevanja vreden. In ako se postavimo na to, po mojih mislih edino pravo stališče, potem Koseskemu ne bomo mogli odrekati velikih in trajnih zaslug v našem slovstvu.

Prva zasluga Koseskega je ta, da so njegove pesmi v Slovencih zbudile narodno zavednost in silno povzdignile narodni ponos. Slovenci so opustili tisto

klečeplazenje pred svojim mogočnim gospodarjem, in oživila se jim je zavest, da so tudi sami sicer majhen, toda vrl in čil narod na svetu. V tem oziru so Koseskega poezije živahneje in izdatneje vplivale na naše očete nego vse politične razprave, vsi politični programi, govori in oklici. S kakšnimi sredstvi je Koseski dosegel ta svoj uspeh, tega nam tukaj ni preiskovati; ni mu šteti v greh, če se je posluževal pri tem poleg drugega tudi nekake izmišljene slavne zgodovine slovenske, zlasti ker so bili takrat o naši starodavnosti in o naših dozdevnih prednikih, starih Ilirih, celo med znanstvenim svetom razširjeni popolnoma napačni nazori. Koseski je zatorej naš prvi in naš največji politični pesnik, s katerim se gledé faktičnega uspeha nobeden naših pesnikov ne more primerjati. Niti Prešeren ne! V kako nebeško lepih sonetih, tercinah in oktavah opeva Prešeren ljubezen do svojega naroda: kako elegično zveni njegova tožba o zapuščeni in zaničevani domovini! Toda tedanjim Slovencem ti milotožni zdihljaji in klici niso ugajali; pač pa jih je zgrabila in navdušila odločna, moška beseda Veselova!

Druga zasluga Koseskega obstoji v tem, da je zbudil cel zbor mladih slovenskih pesnikov, katere, kakor n. pr. Cegnarja, Jerana, Valjavca in Praprotnika, ne morem prištevati k našim najizvrstnejšim pisateljem, ki so pa vendar naše pesništvo okitili z marsikaterim biserom in vrlo pomagali razvoju našega jezika. Tudi v tem oziru se Prešeren ne more primerjati s Koseskim. Skoraj bi rekel, da je bil Prešeren prevelik genij za svoj čas in za svoj narod. Slovenci takega veleuma niso mogli umeti, ker ga niso bili vredni. Zato so ga njegovi vrstniki preganjali ter na njegove poezije razlivali svoj janzenistično-zeleni žolč; zato so mu njegovi rojaki še po smrti dolgo odrekli venec prvenstva. Prešeren še dandanes kakor velikan nekako osamljen stoji v slovenskem slovstvu; nima nobenega naslednika, nobenega učenca. Duševno obzorje Koseskega je bolje ugajalo njegovim vrstnikom; njega so bolje in laže umeli, zato so šli za njim.

Tretjič moramo hvaležni biti Koseskemu, da je s svojimi drznimi, nenavadnimi zvezami in obrati in s svojim nepričakovanim besedosledjem gibčen in okreten naredil naš pesniški jezik in še v višji meri, nego se je to posrečilo že Prešernu, razrušil sponse, v katere je bila vkovana naša prozodija. S tem pa je v pesništvu pot krčil svojim vrstnikom in naslednikom.

In četrtič, da je Koseski zlagal tehnično dovršene šestomere, tako da se sme po vsej pravici imenovati oče slovenskega šestomera, tega mu celo njegovi najostrejši kritiki niso odrekli; zato se mi zdi nepotrebno, da bi o tej stvari kaj več razpravljaj, zlasti ker je že drugod dovolj pojasnjena.¹⁾

Ako vse te velike zasluge pesnikove vzamemo v poštev in še pridenemo, da so nekateri starejši prevodi njegovi vsaj po nekaterih mestih res lepi, nekatere njegove izvirne ode pa tako vzvišene, da nam še dandanes povzdigajo srce; ako dalje pomislimo, da je Koseski našo književnost obogatil z velikim številom naravnost klasičnih rekov, kakor noben drug pisatelj ne; in ako sploh Koseskega objektivno presodimo po velikanskem vplivu, ki ga je imel na svojo dobo in po čudovitem uspehu, ki ga je dosegel med svojimi vrstniki: potem bomo hvaležni nebesom, da so nam poslala pesnika, čigar ime je in ostane z zlatimi črkami zapisano v zgodovino naše književnosti. Lepo in dostojno so njegovi ožji rojaki slavili njegovo stoletnico; toda pesnik bi bil zaslužil, da bi se ga bil ob tej priliki hvaležneje spominjal ves narod slovenski.

¹⁾ Stritar, Šestomer slovenski, „Zvon“, II., 282 — 287. Čudno se mi zdi, da Stritar te za tehniko našega šestomera tako važne razprave ni sprejel v svoje zbrane spise. — Levec, Slovenski šestomer, „Zvon“ II., 363, in Pravda o slovenskem šestomeru, zlasti na str. 29 do 35.

